

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

KOVÁCS HELGA

Gödöllő

2025

A Kisteleki járás gazdasági- és társadalmi helyzetének, valamint kitörési lehetőségeinek vizsgálata

DOI: 10.54598/005570

Kovács Helga

Gödöllő

2025

A doktori iskola megnevezése: Gazdaság- és Regionális Tudományi Doktori Iskola

A doktori iskola tudományága: Regionális tudományok

A doktori iskola vezetője: **Prof. Dr. Bujdosó Zoltán**
egyetemi tanár
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet

Témavezető(k): **Dr. habil. Komarek Levente**
PhD, intézetvezető, oktatási dékánhelyettes, egyetemi
docens
Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar
Gazdálkodási és Vidékfejlesztési Intézet

Dr. habil. Ritter Krisztián
PhD, egyetemi docens
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető(k) jóváhagyása

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	1
2. CÉLKITŰZÉSEK	3
2.1. Kutatási kérdések.....	3
2.2. Hipotézisek	4
3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS	7
3.1. A területi egyenlőtlenségről általában	7
3.2. Területi egyenlőtlenségek nemzetközi és hazai viszonylatban	9
3.3. A területi elmaradottság tényezői	12
3.4. A területi tőke meghatározása és jelentősége	14
3.5. Területi egyenlőtlenségek mérési módszereinek bemutatása	15
3.6. A vidék fogalma és jellemzői	18
3.7. A NUTS rendszer legfontosabb jellemzői.....	20
3.8. A járások területi fejlettség alapján történő besorolása és szerepe.....	22
3.9. A települések területi fejlettség alapján történő besorolása.....	24
3.10. A vizsgált Kisteleki járás bemutatása	26
3.11. A Kisteleki járás településeinek rövid jellemzése	30
4. ANYAG ÉS MÓDSZER	35
4.1. A fejlesztendő járások vizsgálata komplex fejlettségi mutatóval.....	35
4.2. Klaszteranalízis.....	38
4.3. A települések vizsgálata komplex fejlettségi mutatóval.....	39
4.4. Trendszámítás	41
4.5. Félig strukturált interjú a települések vezetőivel	44
4.6. Lakossági kérdőív.....	45
5. EREDMÉNYEK ÉS AZOK MEGBESZÉLÉSE.....	47
5.1. A fejlesztendő járások vizsgálata hazánkban	47
5.2. A Kisteleki járás településeinek gazdasági és társadalmi helyzetértékelése	57
5.2.1. A társadalmi és a demográfiai helyzet mutatóinak értékelése a Kisteleki járás településein	58
5.2.2. A lakás és életkörülmények mutatóinak értékelése a Kisteleki járás településein ..	68
5.2.3. A helyi gazdaság és munkaerőpiac mutatóinak értékelése a Kisteleki járás településein	71
5.2.4. Az infrastruktúra és környezeti mutatóknak az értékelése a Kisteleki járás településein	80
5.2.5. A Kisteleki járás településeinek komplex fejlettségi vizsgálata	83
5.3. A kérdőíves felmérés eredményei	84
5.3.1. Demográfiai, iskolázottsági és foglalkoztatási adatok.....	85

5.3.2.	<i>Gazdasági tevékenységre vonatkozó kérdések</i>	88
5.3.3.	<i>Településhez való kötődés</i>	90
5.3.4.	<i>A Kisteleki járás települései helyzetének a megítélése</i>	93
5.3.5.	<i>Fejlesztési javaslatok a települések jövőjére vonatkozóan</i>	96
6.	KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	105
7.	ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	120
8.	ÖSSZEFOGLALÁS	121
9.	SUMMARY	124
10.	MELLÉKLETEK	127
	M1 Irodalomjegyzék.....	127
	M2 A fejlesztendő járások vizsgálatára felhasznált indikátorok listája és forrása	138
	M3 A települések vizsgálatához felhasznált indikátorok listája és forrása	139
	M4 A polgármesteri interjúk kérdései	140
	M5 A Kisteleki járás települései mutatóinak az értéke, 2013	142
	M6 A Kisteleki járás települései mutatóinak az értéke, 2022	143
	M7 A Kisteleki járás lakónépességnek alakulása, 2013-2022 (fő)	144
	M8 A népességszám előre vetítésének számítása.....	145
	M9 A lakossági kérdőív kérdései	147
	M10 A Kisteleki járás települési különböző tényezőinek az értékelése.....	153
	M11 Ábrák jegyzéke	157
	M12 Táblázatok jegyzéke.....	159
	Köszönetnyilvánítás	161

1. BEVEZETÉS

Dolgozatomban a hátrányos helyzetű Kisteleki járást vizsgálom, mely a Dél-Alföldi régióban, Csongrád-Csanád vármegyében helyezkedik el. A jelenleg hatályos 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján kedvezményezett és fejlesztendő járásnak minősül, illetve a 41. legszegényebb járása hazánknak. A hátrányos helyzetű térségek helyzete nemcsak az ott élők életkörülményeit befolyásolja, hanem a nagyobb területi egységek társadalmi és gazdasági folyamatait is meghatározhatja. Témaválasztásom tehát azért fontos és aktuális, mert a világban, Európában és hazánkban is jelentős területi különbségek találhatók. Ezek a területi különbségek megjelennek a város és vidék között is, és folyamatosan növekednek. A területi és társadalmi egyenlőtlenségek nem csak hazánkban, de világszerte is aggodalomra adhatnak okot, hiszen vitákat szülnek többek között a politikában, a szociális kérdésekben, illetve a vagyon újraelosztásának, a társadalmi befogadásnak és az elfogadásnak a vonatkozásában is. Témaválasztásom személyes oka, hogy én magam is egy hátrányos helyzetű településen élek, mely a Kisteleki járás mellett helyezkedik el. Ebből kifolyólag a hétköznapi során tapasztalom az elmaradott térségek, települések problémáit, mindennapos küzdelmeit. A Kisteleki járáshoz személyes kötődésem is van, hiszen a családom a járás egyik településén, Balástyán folytat mezőgazdasági tevékenységet. Egy adott térség jelenlegi helyzetének megértéséhez elengedhetetlenek az olyan vizsgálatok, amelyek a múltbéli folyamatokat is elemzik. A jelenlegi viszonyok okainak feltárásában kiemelt szerepet játszik a korábbi tendenciák értékelése, valamint ezek okainak mélyebb megértésére. Ez lehetővé teszi egy körvonalazott jövőkép kialakítását, továbbá a célok elérését elősegítő stratégiai lépések meghatározását (TAGAI, 2015). Egyetértve TAGAI (2015) gondolataival először arra a kérdésre keresem a választ, hogy a Kisteleki járás helyzete 2013 és 2022 között hogyan alakult a többi fejlesztendő járáshoz képest. Ehhez szekunder elemzési módszert választottam, az adatgyűjtést követően pedig egy komplex fejlettségi mutató segítségével megvizsgálom hazánk összes fejlesztendő járását két évre (2013, 2022) vonatkozóan, kiemelve a Kisteleki járás helyzetét. Ezt követően a Kisteleki járást elemzem mélyebben, szintén egy komplex fejlettségi mutató segítségével. A kutatás célja az volt, hogy vizsgáljam a Kisteleki járás gazdasági-társadalmi-környezeti helyzetét, feltárva, hogy mely tényezők járultak hozzá a járás hátrányos helyzetének kialakulásához, illetve van-e lehetősége kitörni jelenlegi helyzetéből. Amennyiben van esély a fejlődésre, hogyan, milyen módszerek és eszközök állnak rendelkezésre. A Kisteleki járás helyzetének feltárása nem csak szekunder kutatási módszerekkel történik, hanem azokat primer kutatással is kiegészítettem. Ennek során félig strukturált interjút készítettem a települések vezetőivel, illetve egy online lakossági kérdőívvezés is történt. A kutatás során alkalmazott módszerek logikáját az anyag és módszer részben fejtem ki. Disszertációm végén javaslatokat

fogalmazok meg a kutatási eredmények alapján a járás hátrányos helyzetéből való kilábalására. Összességében arra kerestem a választ, hogy a Kisteleki járás helyzete hogyan alakult a többi fejlesztendő járásokhoz képest, a vizsgált időszakban, és jelenleg milyen gazdasági-társadalmi-környezeti helyzet jellemezi a járás településeit, mely tényezők vezettek a hátrányos helyzet kialakulásához. Egyetértve TÓTH és OLÁH (2019) gondolataival, a települések működésbiztonsága kulcsfontosságú kérdés az állam stabil és biztonságos fejlődése szempontjából. A hátrányos helyzetű térségek problémáinak kezelése és fejlesztésük hozzájárul a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez és a társadalmi kohézió megerősítéséhez, az igazságosabb erőforrás elosztáshoz, a gazdasági fejlődés elősegítéséhez, a népességmegtartó képesség növeléséhez, valamint a megfelelő fejlesztési programok segíthetnek a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés előmozdításában is. Úgy gondolom, a kutatásom során kapott eredmények jó alapot szolgálnak a jövőbeni fejlesztési irányok kijelölésére a Kisteleki járás településeit illetően, illetve egy jó gyakorlat lehet a többi hátrányos helyzetű járás jelenlegi helyzetéből való kilábaláshoz.

2. CÉLKITŰZÉSEK

Általános célkitűzésem, hogy képet alkossak a hátrányos helyzetű Kisteleki járás gazdasági és társadalmi helyzetéről, és javaslatokat tegyek a jelen állapotából való kilábalására. A Kisteleki járás a 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján kedvezményezett és fejlesztendő járásnak minősül. Először a Kisteleki járás gazdasági, társadalmi és infrastrukturális helyzetének alakulását vizsgálom a fejlesztendő járasok között egy komplex fejlettségi mutató segítségével két időpontban, 2013-ban és 2022-ben. A komplex fejlettségi mutatóhoz kapcsolódóan tőketényezőket alakítok ki BODNÁR (2016) munkája alapján. Céлом feltárni, hogy közel 10 év alatt, a többi fejlesztendő járáshoz képest, hogyan alakult a Kisteleki járás helyzete, mely területi tőkék esetében történt jelentős változás.

A járás településeinek mélyebb vizsgálata érdekében szintén egy komplex fejlettségi mutatót alkalmazok. A kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről szóló 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendeletbe foglalt mutatókból kiindulva 4 mutatócsoportot alakítok ki. A mutató alkalmazásának a célja az, hogy vizsgáljam, a térség helyzetében történt-e elmozdulás, és mennyire heterogén a járás a fejlesztési lehetőségeket/stratégiákat illetően. Továbbá szeretném feltárni, mely tényezők vezettek a hátrányos helyzet kialakulásához a járáson belül. A Kisteleki járás településeinek helyzetét 2013-ban és 2022-ben nem csak abszolút értékben elemzem, hanem egymáshoz viszonyítva is vizsgálom. A szekunder kutatás kiegészítéseként félig strukturált interjúkat készítettem a települések polgármestereivel, valamint a térség lakosait egy kérdőív segítségével kérdeztem meg a települések jelenlegi helyzetéről, jövőbeni kilátásairól és a fejlesztési lehetőségekről. Az adatok feldolgozását követően megoldási alternatívákat és fejlesztési lehetőségeket javaslok a hátrányos helyzetű járás jelenlegi helyzetéből történő kilábalására. Így a kutatásom hozzájárulhat a települések jövőjét meghatározó pontosabb fejlesztési irányok és célok kijelöléséhez.

2.1. Kutatási kérdések

A célkitűzéseimet az alábbi kutatási kérdések mentén igyekszem megvalósítani:

1. Hogyan alakult a Kisteleki járás helyzete az elmúlt 10 évben a többi fejlesztendő járáshoz képest?
2. Mely területi tőkéken sikerült javítania a Kisteleki járásnak 2013 és 2022 között?
3. Milyen gazdasági-társadalmi-környezeti helyzet jellemzi a Kisteleki járás településeit, azok mennyire heterogének?
4. A Kisteleki járás gazdasági-társadalmi-környezeti helyzetében történt-e elmozdulás 2022-re 2013-hoz képest?

5. Melyek azon gazdasági-társadalmi-környezeti tényezők, amelyek a vizsgált járás hátrányos helyzetének kialakulásához vezettek?
6. Van-e lehetősége a járásnak (azok településeinek) kitörnie a jelenlegi helyzetéből? Mely területek fejlesztése lehet kitörési pont, és ehhez milyen eszközök állnak rendelkezésre?
7. A vizsgált települések vezetői hogyan ítélik meg a saját településüket, milyen fejlesztési irányokat jelölnek ki a jövőre nézve?
8. A helyi lakosok hogyan ítélik meg a saját településüket, milyen kitörési lehetőségeket látnak a jövőre nézve?

2.2. Hipotézisek

H1: Feltételezem, hogy statisztikai vizsgálatokkal igazolható, hogy a Kisteleki járásnak sikerült javítania a gazdasági-társadalmi-környezeti tényezőkre vonatkozó komplex fejlettségi mutatóján 2022-re, 2013-hoz képest, és hogy ebben adott területi tőketényezőknek kitüntetett szerepe van.

Feltételezésem arra alapozom, hogy az elmúlt 10-15 évben számos EU-s és egyéb támogatás érkezett a térségbe a lakosság életminőségének javítása érdekében. Továbbá a járás nagyon kedvező közlekedésföldrajzi helyzetben van, hiszen itt halad át a Budapest-Szeged vasútvonal, az 5-ös főútvonal és az M5-ös autópálya, ahová Balástya, Csengele és Kistelek esetében van felhajtási lehetőség. Egy térség könnyű elérhetősége megkönnyíti a személy- és áruszállítást, ami vonzóbbá teszi a térséget a befektetők számára, ami pedig hozzájárul a gazdasági lehetőségek bővüléséhez. A hipotézisvizsgálat szekunder módszertani eszközei egy komplex fejlettségi mutató számítása, majd klaszteranalízis, annak érdekében, hogy csoportosítani tudjam a fejlesztendő járásokat.

Célom bemutatni azt, hogyan alakult a Kisteleki járás helyzete 2013-ban és 2022-ben önmagához és a többi fejlesztendő járáshoz képest. Fontos vizsgálati kérdés, hogy mely területi tőkén sikerült javítani 2022-re 2013-hoz képest és mely tőkék esetében szükséges a beavatkozás a járás összes egészét tekintve.

H2: Azt feltételezem, hogy a komplex fejlettségi mutató számítását követően bizonyítható, hogy a vizsgált térség települései - a fejlettségi rangsor mellett - alapvetően heterogének, így egységes fejlesztés lehetősége kizárható.

Feltételezésem arra alapozom, hogy a Kisteleki járás települései, bár közel helyezkednek el, mégis más agroökológiai adottságokkal bírnak, így a mezőgazdaság formái és súlyai is más-más a településeken. A földrajzi adottságokból fakadóan a vármegyeszékhely, Szeged elérési ideje sem egységes. Továbbá a települések történelmi múltja is meghatározza a fejlődésének pályáját, ami szintén különböző módon alakult a vizsgált települések esetében. A különböző életmód

kialakuláshoz hozzájárul az etnikai összetétel, ami például Baks község esetében sajátosan alakul az ott található nagyobb létszámú roma közösség miatt. A hipotézisvizsgálat szekunder módszertani eszközei egy komplex fejlettségi mutató számítása, azon belül a szekunder adatok részletes elemzése. Primer módszertani eszköz a településvezetőkkel készített félig strukturált interjú.

A hipotézis igazolására egy komplex fejlettségi mutató kerül kialakításra, mely segít feltárni, hogy milyen gazdasági-társadalmi-környezeti helyzet jellemzi a Kisteleki járás településeit. A vizsgálat kiegészül primer kutatási módszerekkel is, mely által a települések adottságai és jellemzői, valamint lehetőségei részletesen kerülnek bemutatásra.

H3: A Kisteleki járás települései - a fejlesztendő járási besorolás ellenére - kimutatható fejlődési tendenciát mutatnak, melyet a lakosság visszaigazolhatóan is érez a mindennapi élete során. Mindezekkel párhuzamosan igazolható az is, hogy a helyi lakosok alapvetően szeretnek a járás településein élni.

Feltételezésem arra alapozom, hogy a járáson belül a településekre is számos EU-s és egyéb támogatás érkezett az elmúlt 10-15 évben. A közlekedés infrastruktúrát tekintve a beruházásoknak köszönhetően számos vizsgált település került kedvezőbb helyzetbe a korábbiaknál. A települések fejlődését korábbi kutatások (pl. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézetet kutatásai) és saját vizsgálati eredmények is alátámasztják.

A hipotézisvizsgálat szekunder módszertani eszközei a komplex fejlettségi mutató számítása. Primer módszertani eszköz a településvezetőkkel készített félig strukturált interjú, valamint a járás lakosságának körében készített kérdőíves felmérés.

H4: Feltételezem, hogy a hátrányos helyzetű Kisteleki járás hatékony fejlesztésében az endogén adottságok nyújtotta egyedi, lokális erőforrások feltárását követően, a mezőgazdaság és a turizmus játszhadják a legfontosabb szerepet.

Feltételezésem arra alapozom, hogy a járás gazdasága elsősorban a mezőgazdaságra épül, ami jelentős történelmi múltra tekint vissza. A turizmus szempontjából nem csak a térségben, de országos szempontból is kiemelkedő kulturális és történelmi központ található a Kisteleki járásban, az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark, mely hozzájárult ahhoz, hogy ehhez kapcsolódóan különböző szolgáltatók (szálláshely, étterem) kezdjék el működésüket a térségben. A hipotézisvizsgálat primer módszertani eszközei a településvezetőkkel készített félig strukturált interjú és a járás lakosságának körében készített kérdőíves felmérés.

Céлом először is, hogy a Kisteleki járás adottságait mélyrehatóan feltárjam primer és szekunder kutatási eszközökkel, mely során választ kaphatok arra, hogy mely gazdasági-társadalmi-

környezeti tényezők vezettek a járás hátrányos helyzetének kialakulásához. A továbbiakban pedig arra keresem választ, hogy milyen területek fejlesztése lehet kitörési pontja a vizsgált településeknek/jársának a hátrányos helyzetéből. A kutatási eredmények hozzájárulnak, hogy releváns javaslatokat fogalmazzak meg a térség jövőbeni fejlesztési irányait tekintve.

3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az irodalmi áttekintés során először a területi egyenlőtlenségekkel kapcsolatos elméleti háttérrel, azok legfontosabb jellemzőit ismertetem, nemzetközi és hazai viszonylatban is. A területi elmaradottság legfontosabb tényezői után a területi tőkével folytatom a szakirodalmi áttekintést, majd kitérek a területi egyenlőtlenségek lehetséges mérési módszereire, a teljesség igénye nélkül. Ezt követően röviden érintem a vidék fogalmát és legfontosabb jellemzőit. A téma szempontjából elengedhetetlennek tartom a NUTS rendszer és a járások területi fejlettség alapján történő besorolásának, szerepének ismertetését is. Górcső alá veszem a települések területi fejlettség alapján történő besorolását, majd végül röviden bemutatom a vizsgált Kisteleki járást, és annak településeit.

3.1. A területi egyenlőtlenségről általában

Európa legtöbb országára és hazánkra is igaz, hogy jelentős területi, fejlettségbeli különbségek találhatók bennük. Magyarország és az Európai Unió regionális politikájának fő célkitűzése a területi különbségek csökkentése, ezáltal pedig az elmaradottság felszámolása (KOMAREK, 2019). Egy adott terület gazdasági és társadalmi fejlődését az Országgyűlés részére készült J/3919. számú kormányjelentés (VÁTI, 2001) szerint alapvetően a következő tényezők határozzák meg: (1) a földrajzi elhelyezkedésből adódó előnyök; (2) az adott térség gazdaságában jelen lévő külföldi tőke aránya, amely előmozdítja a termelési és technológiai fejlődést, valamint új munkahelyek létrehozását; (3) a vállalkezési aktivitás szintje, amely hatással van a foglalkoztatásra, és ösztönzi a további gazdasági tevékenységeket; továbbá (4) a humán tőke, a képzettség, és az innovációs képesség.

Területi és társadalmi egyenlőtlenségek mindig is voltak és mindig is lesznek. Ehhez kapcsolódóan először is fontos tisztáznunk a kérdést, hogy mit nevezünk regionális (területi) folyamatoknak. A területi folyamat egy olyan hosszabb távú gazdasági, társadalmi, kulturális és demográfiai jelenségsorozatot jelöl, amely specifikus térbeli jellemzőkkel rendelkezik, és területi hatása egyértelműen érzékelhető. Ezek a folyamatok különféle szereplők döntéssorozatainak eredményeként alakulnak ki. A szereplők között megtalálhatók egyének, háztartások, vállalatok, intézmények, helyi önkormányzatok, nemzeti kormányok, valamint nemzetközi szervezetek. Mindezek a döntéssorozatok hozzájárulnak a területi folyamatok formáláshoz, mely minden esetben és térben egyenlőtlenül játszódik le, hiszen a természeti, és humán erőforrások, az infrastrukturális, és a földrajzi fekvési adottságok a tér minden pontján mások (ENYEDI, 2004a). A területi egyenlőtlenségek növekedését hazánkban és Európában is több szerző is hangsúlyozza (ld. pl. CAMARERO–OLIVA, 2019; KOCZISZKY–SZENDI, 2019; JAGÓDKA–SNARSKA

2023). A területi egyenlőtlenségek kialakulása és növekedése többek között köszönhető a globalizációnak, a háborúknak, gazdasági válságoknak és a lakosság koncentrálnak egyaránt (KÁPOSZTA, 2014).

A területi különbségek veszélyt jelentenek a gazdasági fejlődésre, a társadalmi kohézióra és a politikai stabilitásra is (IAMMARINO et al., 2019). A növekvő jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségek súlyosan akadályozzák a fenntartható és kiegyensúlyozott területi és gazdasági növekedést (JAGÓDKA–SNARSKA, 2023). Továbbá befolyásolhatják a migrációs mintákat, melyek a társadalmi-gazdasági és egyéb kockázatok generátorává válhatnak, azáltal, hogy az emberek a kevésbé fejlett régiókból a fejlettebbekbe költöznek a jobb munkalehetőségek, magasabb bérek és jobb életszínvonal reményében (GAYSINA et al., 2023). A területi egyenlőtlenségek a gazdasági ellenálló képességet is befolyásolják, hiszen a periféria területek sokkal sebezhetőbbek a különböző gazdasági sokkhatásokkal szemben (BĂNICĂ et al., 2024). A mélyebb gazdasági és társadalmi különbségek több tagállamban is képesek szélesebb körű politikai feszültségeket és kihívásokat okozni, azáltal, hogy a hátrányos helyzetű régiók lakosai körében elmélyíthetik az igazságtalanság és a kirekesztettség érzését (ANDERSEN et al., 2020). Az egyenlőtlen területi fejlődésre hatással vannak a kedvező vagy kedvezőtlen természeti adottságok és táji jellemzők. A mindenkori társadalmi-gazdasági viszonyok a táji adottságoknak megfelelően alakultak ki. A tájalkotó elemek időben változó értéket képviselő tényezők, hiszen hasznosíthatóságuk mindig társadalmi megítélés kérdése. A települések kialakulása és fejlődése nagyban függ a természeti tényezők kombinációjától és az arra épülő gazdasági folyamatoktól (BARÁTH et al., 2001). A térbeli egyenlőség és a térbeli hatékonyság pedig szorosan összefügg a városi és regionális rendszerek szerkezetével (HALÁS et al., 2017). A városi rendszerek szerkezetével kapcsolatban szükséges kiemelni, hogy jelenlegi formájukat részben a tervezés, részben az önszerveződés befolyásolja (BRETAGNOLLE et al., 2009). A területi egyenlőtlenségek kialakulásában és változásaiban az egyik legmeghatározóbb a gazdasági folyamatok iránya (BARÁTH et al., 2001).

Összességében azonban elmondható, hogy egy-egy terület fejlődését és gazdasági növekedését befolyásoló tényezők közül nem lehet egyetlen tényezőt, vagy tényezőcsoportot kiemelni (FALUVÉGI, 2000a). Ennek megfelelően számos elmélet kísérli meg megmagyarázni a területi fejlődést meghatározó faktorokat. RICHARDSON (1969), a neoklasszikus elmélet kidolgozója, a régiók közötti tényezők mobilitásának elméleteként értelmezte a regionális növekedést. KEYNES (1936) a beruházások jövedelmekre gyakorolt hatását vizsgálta. A komplementer hatást HIRSCHMANN (1958) dolgozta ki. Az exportbázis elmélet kidolgozója pedig NORTH (1955), Nobel díjas amerikai közgazdász. Az 1970-s évekig elsősorban a keynesi gondolatok térbeli kiterjesztését alkalmazták. Elfogadták azt a gondolatot, hogy a gazdaságpolitikai

beavatkozásokkal mérsékelni lehet a piaci ciklusok káros hatásait. Fő célnak a jövedelmek és a foglalkoztatás növelését tekintették. A neoklasszikus irányzatok az 1970-es évektől váltak dominánssá. Az exogén neoklasszikus növekedési elméletek szerint, ha a tényezők (tőke, munka) és a technológia szabadon áramolnak a régiók között, akkor a gazdasági növekedés térben is kiegyensúlyozottabb. A tényezőáramlás korlátozottsága miatt a térbeli kiegyenlítődés alig volt észlelhető, ezért az 1980-as évektől az endogén neoklasszikus növekedési irányzatok váltak meghatározóvá. Napjainkban a globális versenyben való előrehaladást a térségek versenyképességének javításától várják, amit az endogén növekedési területi irányzatok keretében értelmeznek és magyaráznak (LENGYEL, 2012a). Szintén LENGYEL szerint, „...*endogén alatt a közgazdaságtanban az olyan tényezőket értjük, amelyek nem örökölték („nem Istentől valók”), hanem a gazdasági tevékenység által tudatosan hozták létre azokat. A regionális tudományban a régióon belül tudatosan kialakított, az egyedi helyi tényezőkön alapuló, alulról szerveződő, a helyi társadalom aktív részvételével zajló közösségi fejlesztéseket, akciókat tartjuk endogén jellegűnek*” (LENGYEL, 2012b, p. 145.). Az endogén fejlődés lényege, hogy a térség a helyi adottságaira támaszkodik, és ezeket igyekszik a lehető legszélesebb körben kiaknázni. Az elmúlt évtizedekben ez az elmélet egyre nagyobb figyelmet kapott, különösen a vidékfejlesztés területén, ahol szintén jelentős szerephez jutott (BODNÁR, 2013).

A továbbiakban ismertetem, hogyan alakulnak a területi egyenlőtlenségek nemzetközi kitekintésben és hazánkban.

3.2. Területi egyenlőtlenségek nemzetközi és hazai viszonylatban

Az európai gazdasági és szociális térről elmondható, hogy rendkívül tagolt (HORVÁTH, 2004). A nyugati és az északi régiók fejlettebbek, mint a periférikus keleti és a déli régiók (PETRAKOS, 2008). A nyugat- és közép-európai régiók alapvetően dinamikusán fejlődnek. Következésképpen viszonylag tartós jóléti szakadéokra lehet a jövőben számítani Kelet- és Nyugat-Európa között, továbbá a kelet-közép-európai régióon belüli regionális differenciálódás növekedése előre jelezhető (HEIDENREICH, 2003). A regionális gazdasági eltérések veszélyt jelentenek a gazdasági fejlődésre, a társadalmi kohézióra és a politikai stabilitásra (IAMMARINO et al., 2019). A gazdasági szerkezetben, a népesség összetételében, az infrastrukturális ellátottságban és a településhálózatokban megmutatkozó különbségek okai a kontinens történelmi fejlődésében keresendők. Az egyes országok területi szerkezete és fejlettsége különbözőképpen alakult. A többközpontú államokban, mint pl. Olaszországban, Németországban, Spanyolországban a közlekedési infrastruktúra kiépülése és az ipari fellendülés több városi térséget érintett. Ezek a térségek közel azonos fejlődési pályát követtek, miközben a kulturális, politikai és közigazgatási intézmények decentralizált formát öltöttek. Azonban az egyközpontú országokban – mint például

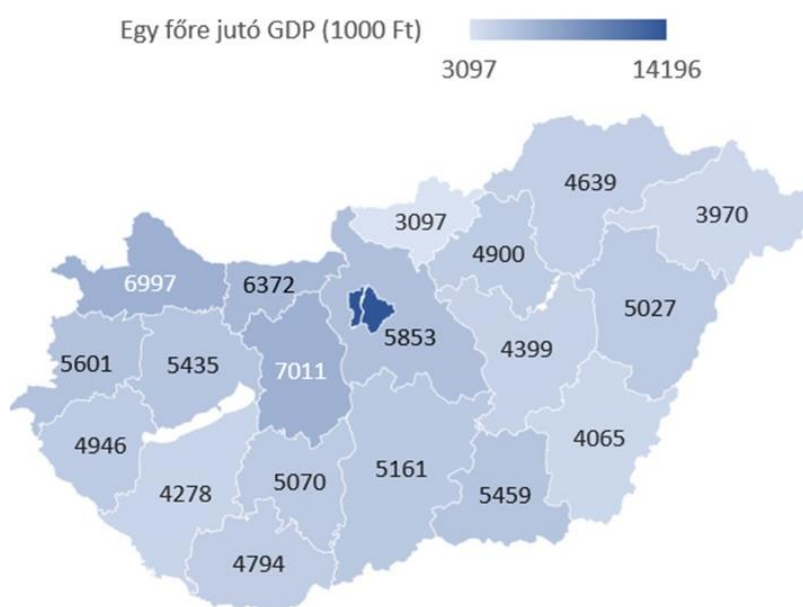
Franciaország, Ausztria, Magyarország, a kelet-közép-európai országok többsége, valamint részben az Egyesült Királyság – a fővárosokon kívüli perifériák gyenge teljesítőképességgel rendelkeztek. Az állami központot kiszolgáló sugaras vasúthálózat fejlesztése is erősítette ezt a központosítottságot, mivel a kulturális és politikai funkciók jelentős része ezekre a területekre összpontosult (HORVÁTH, 2004). Összességében elmondható, hogy az egyes országok térségeinek fejlettsége jelentős eltérést mutat az Európai Unión belül is, melyek mérséklése kulcsfontosságú az egységes piac megteremtéséhez (ÁLDORFAI et al., 2022).

Magyarország társadalmi-gazdasági térszerkezete is jelentős különbségek mutat a rendszerváltást követő esztendőkből és napjainkban is. Hazánkban a rendszerváltást megelőző időszak mély nyomot hagyott a gazdaságon és a népesség attitűdjén is, mely hatásait és következményeit egészen mai napig érezzük (VÍG et al., 2023). A magyar regionális fejlődés feltételeiben azonban 1990 után rövid idő alatt három alapvető változás következett be. A helyi gazdaságokat versenyképessé hozta a piacgazdaság kialakulása. A technológiai fejlődés és a gazdasági szerkezet átalakulása révén hátrányba kerültek az olyan ágazatok, mint például a nehézipar, míg mások, mint az üzleti szolgáltatások és tudásalapú ipar felemelkedtek. A továbbiakban e területekre nehezedett a külső gazdasági hatásokhoz való alkalmazkodás kényszere (ENYEDI, 2004b). Ezekre a változásokra az ország különböző térségei eltérő módon reagáltak. A sikeres régiók gyorsan alkalmazkodtak, míg nagy területen gazdasági összeomlás, elszegényedés és tömeges munkanélküliség vált jellemzővé. Magyarországon mindezek hatására a Nyugat-Dunántúli dinamikus régiók kibővültek, míg a borsodi iparvidékkel gyarapodtak az elmaradott térségek. A piacgazdaság tovább erősítette a társadalmi különbségeket, valamint nőttek a jövedelmek, a foglalkoztatás, az egészségügyi ellátás területi egyenlőtlenségei is (ENYEDI, 2004a).

Az észak-magyarországi és az alföldi vármegyék többségénél koncentrálnak a hátrányos helyzetű területek, jellemzően aprófalvas vidékeken (VIRÁG, 2006; KOMAREK, 2019). Ezeket a területeket kedvezőtlenül érintették a hatvanas-hetvenes években megvalósított, körzetesítésként ismert településfejlesztési elképzelések. Ennek következtében egyes térségekben ellentétes demográfiai és társadalmi folyamatok figyelhetők meg. A lakónépesség száma emelkedik, főként a születésszámok növekedésének köszönhetően, amely szorosan összefügg a cigány népesség arányának és számának növekedésével. Ez a növekedés azonban a teljes népességen belül számos problémát von maga után, mint például a munkaerőpiaci kirekesztettség, rendkívül alacsony foglalkoztatottság és az egyre mélyülő szegénység (VIRÁG, 2006 és 2009).

Hazánk területi vizsgálatokor kiemelhetjük Budapest központi szerepét, és ezáltal a budapesti agglomerációs gyűrű kialakulását. A Budapest–Győr tengely (M1 autópálya vonal) az ország legversenyképesebb gazdasági régiója (LŐRINC–KÁPOSZTA, 2022). Ezekon a területeken

jelentős a beruházási kedv, magasabb az ipari termelés és a magas hozzáadott értéket előállító, többnyire magas külföldi tőkével rendelkező vállalkozások aránya, alacsonyabb a munkanélküliségi ráta és eredményesebb a K+F ráfordítás (KOMAREK, 2019; LŐRINC et al., 2022). Mindezek következtében magasabb az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) is (KOMAREK, 2019). 2022-ben Budapest esetében az egy főre jutó GDP több, mint a kétszerese, mint a második helyen teljesítő Fejér vármegyében (1. ábra). Az egy főre jutó GDP 2022-ben Nógrád vármegyében volt a legalacsonyabb. Az általam vizsgált Kisteleki járás Csongrád-Csanád vármegyében helyezkedik el, ahol a hatodik legmagasabb volt az egy főre jutó GDP hazánk vármegyéi között.

1. ábra: Az egy főre jutó GDP átlaga Magyarország vármegyéiben, 2022 (1000 Ft)
Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés (2025)

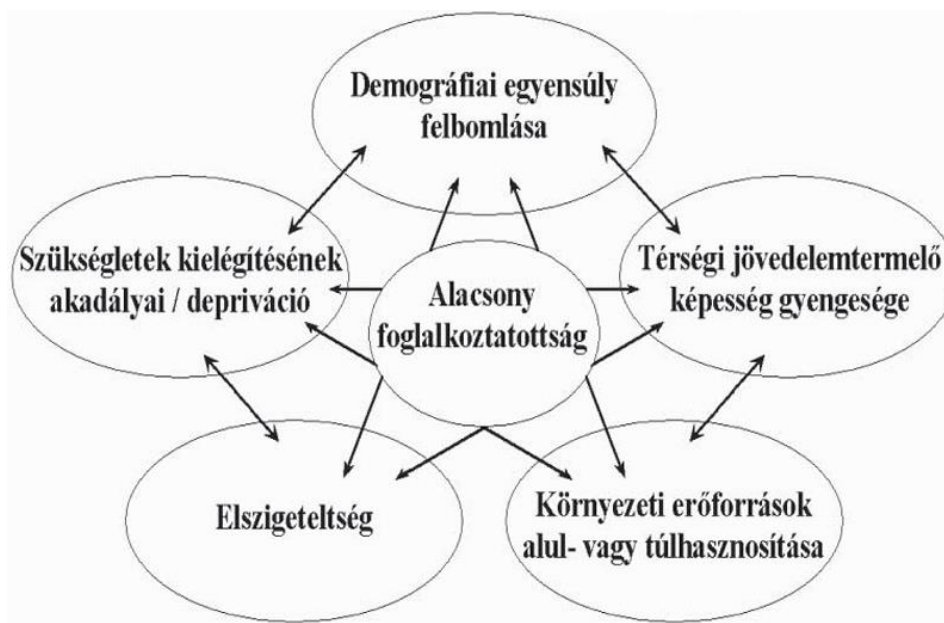
A jól teljesítő térségek esetében ki kell emelni az autópálya folyosók mentén elhelyezkedő térségeket (M3 [Budapest–Gyöngyös], M4 [Budapest–Szolnok], M5 [Budapest–Kecskemét], M6 [Budapest–Szekszárd], M7 [Budapest–Székesfehérvár]) melyek fejlettségi szintje is jóval az országos átlag felett van. Magyarország gazdasági fejlődését tekintve a határ menti térségek (Szlovákia–Ukrajna–Románia) perifériáján fekvő járások halmaza meghatározó jelentőségű, mivel jóval elmaradottabbak az országos átlagtól (LŐRINC–KÁPOSZTA, 2022). Kijelenthetjük, hogy a pozitív társadalmi folyamatok mindig olyan területeken mentek végbe, ahol jobbak voltak az adottságok a gazdasági folyamatok megteremtéséhez, így ezek a területek (ld. Budapest) sokkal nagyobb mértékben fejlődtek (ÁLDORFAI et al., 2022). A területi egyenlőtlenségek nemzetközi és hazai ismertetése után fontos, hogy a témát mélyebben is megismerve, górcső alá vegyem a területi elmaradottság legfontosabb tényezőit.

3.3. A területi elmaradottság tényezői

Az elmúlt évtizedek gazdasági, társadalmi folyamatainak hatására átalakultak a szükségletek, megváltoztak az igények, új fogyasztási elemek kerültek előtérbe. A magyarországi vidéken általánosságban jelentős gazdasági és társadalmi erózió következett be, a globalizált trendeknek köszönhetően (KÁPOSZTA, 2014). A centrumok folyamatos erőforrás elszívásának hatására a perifériákon súlyosbodott a szegénység és az egyenlőtlenség (WADE, 2003; KÁPOSZTA, 2014). A sikeres területeket a kölcsönösen előnyös ökoszisztémát alkotó vállalatcsoportok tartják fent, amelyek ellenállóbbak a gazdasági válságokkal szemben, míg a szegényebb területeken az alacsony termelékenységű, alacsony jövedelmű vállalkozások dominálnak (CÖRVERS–MAYHEW, 2021). Utóbbi térségekben kevesebb a vállalkozás is, melynek köszönhetően a felzárkózáshoz szükséges tőke helyben nem termelődik meg, mely az egyik legfőbb akadálya az elmaradottságból való kitörésnek. A munkahelyek hiánya egyre nagyobb népességre kiterjedő munkanélküliséget okoz, mely hozzájárul a családok jövedelmének csökkenéséhez és az elérhető szolgáltatások leépüléséhez (G. FEKETE, 2006). A kedvezőtlen helyzetben lévő területeken a gazdasági problémák mellett szélesebb körű társadalmi és politikai veszélyek is vannak. Ezek a területeken gyakran rosszabb az egészségi állapot, magasabb a halálozási arány, alacsonyabb az iskolai végzettség és magasabb a bűnözés is (CÖRVERS–MAYHEW, 2021).

A hátrányos helyzetű térségek demográfiai jellemzőit és folyamatait tekintve az itt élő fiatalok elköltöznek, így a települések zömében a népesség elöregedése a jellemző. A meglévő családi kapcsolatok inkább térségi erőforrás-elszívó erőként, mint akkumulációs tényezőként működnek. Az ott maradt fiatalok képzettségi szintje és mobilitása is alacsony. A térségbe vezető utak gyakorlatilag egyirányúvá válnak, a képzettebb fiatalok számára csak kifelé, míg a szegények számára csak befelé (G. FEKETE, 2006). A romló demográfiai folyamatok a többi elemre is negatívan hatnak (2. ábra).

Az elmaradott térségekben a modern közlekedési infrastruktúra nem került kiépítésre, így a korszerű közlekedés feltételei nem adóttak. Hiányoznak a megfelelő hírközlési és információáramlási csatornák, gyenge a mobilszolgáltatók lefedettsége, és az internethozzáférés is alacsony szinten áll (G. FEKETE, 2006). KENYON et al. (2002, pp. 210–211.) a mobilitással összefüggő kirekesztést a következőképpen definiálja: „Az a folyamat, amelynek során az embereket akadályozzák abban, hogy részt vegyenek a közösség gazdasági, politikai és társadalmi életében a lehetőségekhez, szolgáltatásokhoz és közösségi hálózatokhoz való korlátozott hozzáférés miatt.” A többi tényezőben is problémákat okoz az elérhetőség hiánya: gyengíti a vállalkozások versenyképességét, és gátolja a térség gazdasági megerősödését, illetve a mobilitáshoz való rossz hozzáférés csökkentheti a társadalomban való részvétel lehetőségét is (G. FEKETE, 2006; SZÉKELY–NOVOTNÝ, 2022).

2. ábra: A területi elmaradottság öt fő tényezője

Forrás: G. Fekete (2006 p. 55.)

A területi egyenlőtlenségek kiküszöbölésének alapvető célja a fejlődésben lemaradt térségek felzárkóztatása (KÁPOSZTA, 2014). Egy adott terület gazdasági és társadalmi teljesítményét számos tényező formálja. Egyetértve G. FEKETE (2006) gondolataival, hiszen dolgozatom is erre épül, először az adott térség jellemzőit kell feltárni és vizsgálni, majd a lehetséges megoldásokat megtalálni a kilábalásra a jelenlegi helyzetből. A mai elmaradott térségek egyik legnagyobb értéke lehet, például a viszonylag jól megőrzött természeti környezet, ami fejlődési potenciállá akkor válik, ha felismerik és feltárják ezeket az értékeket, vagyis megtalálják a hasznosítás módját. A posztmodern értékek terjedésével egy-egy térség új esélyt kaphat a fejlődésre. Olyan értékek kerülnek előtérbe, mint pl. a környezet tisztasága, a térség egyéni arculatának kialakítása, valamint a helyi kultúra megőrzése. Felértékelődik a helyi tudás, az extenzív mezőgazdálkodás, valamint a növekedéssel szemben a minőség és a teljességre való törekvés (G. FEKETE, 2006). Ennek megfelelően az új területi politikák előtérbe helyezik a térségek adottságait és potenciáljait, amelyek a fejlesztésekhez endogén erőforrásokként állnak rendelkezésre. Az új területfejlesztés célja az endogén erőforrások, azaz a régió belüli potenciálok aktivizálása és hasznosítása (KÁPOSZTA, 2018).

A sikeres térségek rendszeresen összefüggésbe hozhatók a helyi szereplők azon képességével, hogy kiaknázzák a helyi erőforrásokat (SOFER–APPLEBAUM, 2012). Ehhez jól kell ismerni a helyi adottságokat és fel kell ismerni a külső lehetőségeket (GERENCSÉR–TÓTH, 2013). A nemzetközi tapasztalatok alapján új impulzusok érik azokat területeket, ahol a fejlesztések endogén forrásokra épülnek (KÁPOSZTA, 2015). A nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan Magyarországon is egyre fontosabb szerepet kapnak az endogén erőforrások (RITTER et al.,

2017). A helyi gazdaság ezen eszközökkel való fejlesztése az Európai Unió regionális politikájában is megjelenik (NAGY, 2019). Azok a területek, ahol a lokális erőforrásokra építenek, növekedésnek indulhatnak azáltal, hogy a térség természeti, környezeti, gazdasági, illetve humán adottságai egy új egységet alkotnak, ami által a tényezők át-és újraértékelődnek. Olyan gazdaságfejlesztési irányok felé történik elmozdulás, amelyek képesek a belső adottságokra épülve külső források bevonására. Ezáltal új munkahelyek alakulnak ki, melyek képesek lesznek csökkenteni a társadalmi krízist (pl. elvándorlás, elöregedés), illetve mérsékelik a gazdasági és infrastrukturális leszakadás esélyét. Az adott térségek szociokulturális hagyományaira építve, a lakosság egyre erősebb részvétele a társadalmi döntésekben eddig ki nem merített forrásokat használhat fel (KÁPOSZTA, 2015). A helyi fejlesztéseknek nem csak gazdasági célokat kell kiszolgálniuk, hanem például fontos a környezet megóvása, a társadalom fejlesztése, a mezőgazdaság kapcsán az élelmiszerbiztonság, valamint a különböző infrastrukturális fejlesztések is, melyek közös fejlesztése révén javulhat a vidéki térségek teljesítő képessége (NAGY, 2018). FINTA és HORECZKI (2023) leírja, hogy perifériák felzárkóztatásához hosszú távon nem elég csak az alulról építkezés, a belső erőforrásokra támaszkodva, hanem a partnerség elve alapján a komplex problémákra, komplex válaszokat, megoldásokat kell találni. Egyetértve gondolataikkal, magam is komplex módon, több tényezőt figyelembe véve vizsgáltam a fejlesztendő járásokat és a Kisteleki járás településeit, illetve több területet is érintő javaslatot fogalmaztam meg jövőbeni fejlesztési irányként.

A továbbiakban azt is fontos megjegyezni, hogy a gyengén teljesítő térségek esetében - amelyek nem rendelkeznek saját fejlesztési forrásokkal - nem elég a belső erőforrások kiaknázása, a külső támogatás is elengedhetetlen (FINTA–HORECZKI, 2023)

A területi elmaradottság tényezőit követően fontos tisztázni, hogy melyek azok a tényezők, melyek jelenléte és jelenlétének a mértéke hozzájárul egy adott térség fejlődéséhez, fejlettségéhez. Az egyes régiók és területek endogén fejlődésének alapját képző eszközállomány a területi tőke (FRATESI–PERUCCA, 2019). Ebből kifolyólag a továbbiakban a területi tőke fogalmát és legfontosabb jellemzőit ismertetem.

3.4. A területi tőke meghatározása és jelentősége

A tőke fogalmi meghatározása folyamatosan változott az évek során és egy széles körben elfogadott általános definíció a mai napig nem született (ÁLDORFAI et al., 2022). A területi tőke jelenti azoknak a javaknak az összességét, amelyek meghatározzák egy adott terület/térség jellegét (CAMAGNI, 2008). Egy általános definíció szerint a területi tőke olyan lokalizált - természeti, emberi, mesterséges, szervezeti, kapcsolati és kognitív - eszközök halmazának tekinthető, amely egy adott terület versenypotenciálját alkotja (CAMAGNI–CAPELLO, 2013). Más definíció

szerint a területi tőke a regionális vonzerő fontos meghatározója, amely képes befolyásolni a fejlesztési politikákat (SERVILLO et al., 2012). Az OECD (2001) meghatározása alapján a területi tőke a gazdasági, kulturális, társadalmi és környezeti jellegű területi eszközök rendszere, amely biztosítja a helyek fejlődési potenciálját. Ami kiderül a fenti definíciókból is, hogy a területi tőke nem csak a materiális javakat vizsgálja, hanem a közgazdaságilag nehezebben mérhető immateriális tőkeelemeket is, így a gazdasági térszerkezet mélyebb összefüggésrendszerét is lehet vizsgálni általa (JÓNA, 2013a). A közgazdászok a materiális tőkén belül régóta elkülönítik az előállított vagy termelt tőkét, a nominális vagy pénztőkét, amelyek közös jellemzője, hogy jól mérhetőek, illetve könnyen kifejezhetők egy adott terület vagy ország bruttó hazai, illetőleg nemzeti termékében. Ezzel szemben immateriális tőkeelem lehet a szellemi tőke, humán tőke, szervezeti tőke, strukturális tőke, kapcsolati tőke, és a kulturális tőke is (TÓTH, 2010). A szekunder kutatás során, ezzel egyetértve, az alkalmazott komplex fejlettségi mutató kialakításakor magam is elkülönítem a materiális, illetve az immateriális tőkejavakat.

A területi tőke fontos jellemzője, hogy segítségével számszerűsíthetők az adott térségben/területen található anyagi és nem anyagi javak. Ezek a tőkeösszetevők jelentik az adott terület versenyképességének erőforrásait, illetve közösen alkotják a regionális gazdaságfejlődés aspektusait (AFFUSO–CAMAGNI, 2010). A területi tőke szerepe és jelentősége abban is megmutatkozik, hogy „békés” időkben képes fokozni a regionális növekedést, válság idején pedig ellenálló tényezőként működik. Fontos jellemzője a területi tőkének, ahogy más tőkék esetében is igaz, hogy felhalmozható, vagy szétszóródhat. Olyan esetekben, mint például az intézmények, az agglomerációs gazdaságok és a kulturális örökség, ezek a felhalmozódási és szétszóródási folyamatok valószínűleg hosszú távon következnek be. Más esetekben, mint például a magántőke és a humántőke, kevésbé tartósak, rövid időn belül változhatnak (FRATESI–PERUCCA, 2018). Egy területi rendszer sikere tehát nem kizárólag a rendelkezésére álló anyagi erőforrások mennyiségétől és minőségétől függ, hanem a gazdasági és társadalmi szférából származó materiális és immateriális elemek kiegyensúlyozott jelenlétéből ered, melybe beletartoznak a termelési tényezők, az infrastruktúra, a humán tőke, a társadalmi tőke, a szereplők közötti együttműködési hajlandóság, valamint az emberek, a vállalatok és a helyi intézmények tanulási képessége (CAPELLO et al., 2011).

3.5. Területi egyenlőtlenségek mérési módszereinek bemutatása

A területi egyenlőtlenségek kapcsán első és legfontosabb kérdés, hogy miért van szükség területi mérésekre? A földrajzi tér minden téregysége és pontja egyedi és különböző, hiszen nem ugyanazok a földrajzi jellemzők, az éghajlat és az erőforrások megléte sem. A különböző területen más emberek élnek, más kultúrával, tehetséggel, szorgalommal, így a területi adottságokat

másként hasznosítják, mások a célkitűzések, így más tartalommal töltenek meg egy-egy konkrét helyet. Minden terület egység különbözik adottságában, így sohasem jön létre területi kiegyenlítődség. Az egyenlőtlenségek által alakul és fejlődik egy terület/térség (FARAGÓ, 2016). Az egyenlőtlenségeket okozó különböző tényezők azonosításával és értékelésével a politikai döntéshozók célzottan tudnak beavatkozni az arra rászoruló területeken, és stratégiákat tudnak kidolgozni a kiegyensúlyozottabb területi fejlődés érdekében. A területi fejlettség mérésében használt mutatószámok köre igen széles (ld. pl. FALUVÉG, 2000b; RITTER, 2008; TÁNCZOS–EGRI 2010; MICHALEK–ZARNEKOW, 2012; FERTŐ–VARGA, 2014; ALAIMO–MAGGINO, 2020). Azonban az egyik legegyszerűbb és leggyakoribb módja a statisztikai adatok összehasonlítására például a táblázatok, valamint tematikus térképek készítése. Azonban, ha csak egy térképet vizsgálunk, az nem mutatja feltétlen az egyenlőtlenség nagyságát, és azt sem, hogy időben hogyan változik, csupán a jelenség területi képét kapjuk. Erre a problémára megoldás a területi egyenlőtlenségek mérése, melyre számos statisztikai módszert születtek (SZABÓ, 2008). A területi elemzések indikátorai közül a legelterjedtebb az egy lakosra jutó jövedelmek és az értéktermelés mutatói (NEMES N., 2015). Az egyik legismertebb mutató az egy főre jutó GDP, mely ma is kitüntetett helyet foglal el a gazdasági statisztikai mutatószámok között, hiszen egy olyan gazdaságstatisztikai mutatószám, mely több tényező együttes hatását tükrözi (PUKLI, 2000, SZABÓ, 2008). Az indikátor az Európai Unió támogatási rendszerében is fontos szerepet tölt be (PUKLI, 2000). A GDP mellett világszerte egy másik elfogadott indikátor a GNI, ami csak országos szinten mér adatokat. A GDP sok szempontból támadható, sok hiányossággal bír, mint például, hogy nem jelenik meg benne a feketemunka, vagy, hogy nem korrigálják az értéktermelés miatt a természetben vagy a társadalomban bekövetkező értékcsökkenéssel (SZABÓ, 2008). Az Európai Unió a GDP mellett, a területi egyenlőtlenségek mérésére gyakran használja a súlyozott területi GINI-indexet (SZABÓ, 2008; PINTÉR–FENYVESI, 2023).

Továbbra is kiemelt helyen szerepel a globális szegénység felszámolása. Azért, hogy realisabb képet kapjunk a szegénység pontos helyzetéről és hozzájáruljunk a szegénységcsökkentési szakpolitika megfogalmazásához és megvalósításához szükség van minél hatékonyabb mérési módszerek kidolgozására. Az egyik legismertebb és legelterjedtebb mérési módszer a többdimenziós szegénységi index (Multidimensional Poverty Index, MPI). Ezt a mutatót 104 fejlődő országra alkalmazzák az UNDP (2010) jelentés alapján. A mutató három dimenziót ölel fel: egészség, oktatás és életszínvonal, amelyek egyenlő súllyal és jelentőséggel szerepelnek. Az MPI szerint egy háztartásról akkor mondhatjuk, hogy szegény, ha a három dimenzió összes indikátorának harmadában depriváltság mutatkozik. A mutató előnye, hogy flexibilis és a könnyen adaptálható, jól alkalmazható különböző helyzetekben, különböző országok sajátos jellemzőihez igazítva (DEÁK–RICZ, 2022).

Az életminőséget mérő mutatók közül kiemelném az emberi fejlettségi indexet (HDI), melyet alternatívaként hoztak létre a bruttó nemzeti termék (GNP vagy GDP), mint az emberi fejlődés fő mérőszámainak használata mellett. Ez az összetett index a várható élettartam, az oktatás és az egy főre jutó jövedelem mutatóit méri, annak érdekében, hogy értékelje egy régió általános fejlettségét (BAGOLIN–COMIM, 2008). Szintén területi különbségeket mérhetünk a brit tudósok által kifejlesztett mutató az Index of Multiple Deprivation (IMD) hazai adaptációjával, a deprivációs indexel, melyet az Magyar Tudományos Akadémia, Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézetének (MTA KRTRK RKI) munkatársai alkottak meg és alkalmaztak (ld. TEPERICS et al., 2016).

A környezet mérésére számos módszer és mutató került kidolgozásra az elmúlt évtizedekben. Eredetileg a környezeti mutatókat a haladás mérésére, valamint az időszerű és megfelelő tájékoztatásra dolgozták ki a döntéshozók, illetve további fontos szerepük volt a jövőre vonatkozó korai előrejelzések biztosítása. Ma ezen mutatók alkalmazásának legfontosabb célja, hogy a különböző forrásokból származó információkat összegyűjtse és szintetizálja, növelje a környezeti problémák iránti közösségi tudatosságot, továbbá megfelelő információkat biztosítson a döntéshozók számára (SZABÓ, 2009). Ilyen mutató például az OECD terhelés–állapot–válasz modellje, melynek a célja, hogy a környezeti trendeket megfigyeljék és értékeljék annak érdekében, hogy hogyan növeljék a számonkérhetőséget a tagországok között, és hogy miként teljesülnek a hazai célok és a nemzetközi kötelezettségvállalások a környezet kapcsán (POMÁZI–SZABÓ, 2006).

Az utóbbi időben egyre nagyobb teret nyernek a komplexitást megragadni képes összetett mutatók. Ilyen komplex mutató például a Michalek–Zarnekow által létrehozott, az egyes térségek fejlettségének jellemzésére alkalmas komplex térségfejlettségi index, mely jól használható a szakpolitikák számára (FERTŐ–VARGA, 2014). A hazai területfejlesztés történetében 2015. január 1-jén lépett hatályba a 290/2014. (XI.26.) Kormányrendelet a kedvezményezett térségek lehatárolása kapcsán, mely a járásokat rangsorolja egy társadalmi és demográfiai, lakás- és életkörülmények, helyi gazdasági és munkaerőpiaci, valamint infrastruktúra és környezeti mutatókból képzett komplex mutató alapján (SZŰCS–KÁPOSZTA, 2018). Hazánkban a 105/2015 (IV.23.) a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről szóló kormányrendeletbe foglalt mutatókat is használják a még kisebb területi egységek vizsgálata során (ld. pl. PAPP et al., 2017; SZŰCS–KÁPOSZTA, 2018), kiegészítve vagy módosítva azokat. A hazai kutatók közül KOÓS (2015) szintén kísérletet tett egy, a településeket vizsgáló deprivációs index kialakítására.

A különböző módszertanokról, melyek elsősorban a hátrányos helyzetű településeket vizsgálja PÉNZES (2014, p. 4.) így ír: „Mindegyik vizsgálat valamilyen aspektusból az elmaradott

települések sajátosságait emeli ki, így egyik említett módszerre sem lehet azt mondani, hogy nem megfelelő, mint ahogyan egyetlen módszert sem lehet fetisizálni”. Egyetérttek PÉNZES (2014) állításával, mely szerint minden módszer jól alkalmazható, attól függően, hogy mi a vizsgálat célja. A vizsgálat céljához tartozik az is, hogy meghatározzuk a mért terület nagyságát, szintjét.

3.6. A vidék fogalma és jellemzői

A téma szempontjából a továbbiakban fontos a vidék fogalmának tisztázása és jelentőségének kiemelése, hiszen a vizsgált Kisteleki járás alapvetően vidéki térségben helyezkedik el és a településeinek népsűrűsége is igen alacsony. A vidék, illetve a vidéki térségek meghatározására nagyon sok definíció létezik. A vidék általánosan megfogalmazva egy alacsony népsűrűségű, nem városi térség. A hagyományos földrajzi nézőpont szerint a vidék olyan terület, amely sajátos települési, gazdasági és társadalmi jellemzőkkel, valamint eltérő fejlődési mintázatokkal rendelkezik, és markánsan elkülönül a városi tértől. A vidék fogalma értelmezhető a térségre jellemző települések mérete, funkciói és az épített környezet alapján is (CSATÁRI, 2001). Az egyik legfontosabb intézményi meghatározás az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése által elfogadott Vidéki Térségek Európai Chartájában található definíció, mely szerint a vidéki térség kifejezetten olyan szárazföldet, belső vagy tengerparti területet jelent, amely a kisvárosokat és falvakat is magába foglalja, gazdaságilag, szociálisan egységes egészet alkot és – összehasonlítva a városi térségekkel – számottevően alacsonyabb a lakosság, a gazdasági tevékenységek, a szociális és kulturális struktúrák koncentrációja, valamint a terület nagyobb részét mezőgazdasági, erdőgazdasági, természetvédelmi és kikapcsolódási célokra használják (COUNCIL OF EUROPE, 1996).

1950-ben globálisan kb. 1,8 milliárd ember élt vidéken, s ekkor a vidéki népesség növekedése átlagosan évi 1,0% volt (WORLDBANK, 2020). A vidéki népesség 2023-ra csaknem megduplázódott, elérte a 3,45 milliárd főt (WORLDBANK, 2025). OBÁDOVICS (2022) tanulmánya alapján 2019-ben hazánk területének 61,5%-a volt alapvetően vidéki térség, ahol a magyar lakosság 30,6%-a élt, míg az EUROSTAT város-vidék lehatárolása szerint 2021-ben Magyarország területének 71,5%-a volt vidéki terület, ahol a lakosság 29,9%-a élt (EUROSTAT, 2022). Ezek az adatok rávilágítanak arra, hogy a vidéki térségek gazdasági, társadalmi és ökológiai jelentősége nem elhanyagolható, kiemelten fontos szakpolitikai terület a vidékfejlesztés (KÁPOSZTA, 2020).

Általánosságban elmondható, hogy a vidéki területek helyzetét is a globalizáció hatásai alakítják (RITTER, 2018). A különböző vidéki térségek sokféleképpen reagáltak a globalizálódásra (BENGS, 2005). A vidéki területek számára a globalizáció lehetőségeket, ugyanakkor veszélyeket is jelent (SWINBURN et al., 2004). Azok a területek, amelyek a globális gazdaság által nem vagy

kevésbé érintettek a társadalmi problémák még súlyosabbak (SZIRMAI, 2019). Így a vidéki térségek jelentős része gazdasági-társadalmi szempontból hátrányos helyzetűnek számít (RITTER et al., 2013). E területek társadalmi és gazdasági hanyatlása különösen felerősödött Közép- és Kelet-Európa országaiban (PAŠAKARNIS–MALIENE, 2010). Mindez köszönhető a globalizált trendek következtében átalakult gazdasági folyamatoknak, melyek megváltoztatták az igényeket (KÁPOSZTA, 2015).

A területi hanyatlás leginkább a vidéki területeket érinti, hiszen ezek a területek átlagosan továbbra is jelentősen elmaradnak a városi területekhez képest. Távoli fekvésüknek köszönhetően jellemző az elnéptelenedés, a szűkösebb lehetőségek és a szolgáltatások korlátozott elérése. Fontos megjegyezni, hogy a hozzáférhetőség az egyik kulcsfontosságú kérdés a társadalmi, területi kohézió eróziójának mérséklésében (CAMARERO–OLIVA, 2019). Ezekre a területekre jellemző továbbá a kedvezőtlen demográfiai helyzet, a gyengébb munkaerőpiac, az oktatáshoz való korlátozott hozzáférés, az egészségügyi- és szociális szolgáltatások hiánya. Ezen tényezők kölcsönhatásuk révén a hanyatlás spirálját hozhatják létre, amelyben a szegénység megszilárdulhat (AUGÈRE–GRANIER, 2017). Így a vidéki és városi területek életszínvonalának különbségeiből adódóan a vidéki területek még különbségeket mutatnak a városokhoz képest (YOUNG, 2013). Ebben az értelemben vidéki szakadékról beszélhetünk (CAMARERO–OLIVA, 2019). Ezzel szemben más szerzők (ld. TORRE–WALLET, 2015) rávilágítanak, hogy a vidéki és városi területek közötti különbségek egyre inkább elmosódnak. A vidéki térségekben elhelyezkedő kisebb lélekszámú települések társadalmi összetételét legjelentősebben az előregedés, az elvándorlás és a születésszámok csökkenése határozza meg (BÁRSONY–HORECZKI, 2018). Mind ezeknek a negatív társadalmi tendenciáknak köszönhetően, ezek a települések elvesztették vagy elveszíthetik szolgáltató, közösségmegtartó és oktatási intézményeiket, valamint az infrastruktúra is leépült vagy leépülhet (KÁPOSZTA, 2015). Általánosságban elmondható, hogy a vidéki területeket mindig is a mezőgazdasággal társították (CZAPIEWSKI, 2005). Azonban a vidék mára már nem csak az élelmiszeralapanyag-ellátás helyszíne, hanem új tulajdonságokat, dimenziókat kapott, mint például a rekreáció, környezetvédelem stb. (KÁPOSZTA, 2020). Így a vidék átstrukturálódását kísérő lényeges jelenség, hogy kiszorult a munkaerőpiacról a korábbi mezőgazdasági munkaerő, akik más ágazatokba kerültek. A mezőgazdaságból távozó munkaerő képzettségi és demográfiai szerkezetét tekintve jelentős mértékben hozzájárult a területi egyenlőtlenség fokozódásához (RITTER, 2008; KASSAI–RITTER, 2011). A továbbiakban fontos megjegyezni, hogy vidéken általánosságban nem csak a foglalkoztatási vagy fogyasztási lehetőség kevesebb, hanem a jóléti feltételeket illetően is kedvezőtlenebb a helyzet, hiszen e területeken nagyobb nehézségekbe ütközik a munka és a család összeegyeztetése, valamint a közszolgáltatásokhoz és forrásokhoz való hozzáférés (CAMARERO–OLIVA, 2019). Mindezek

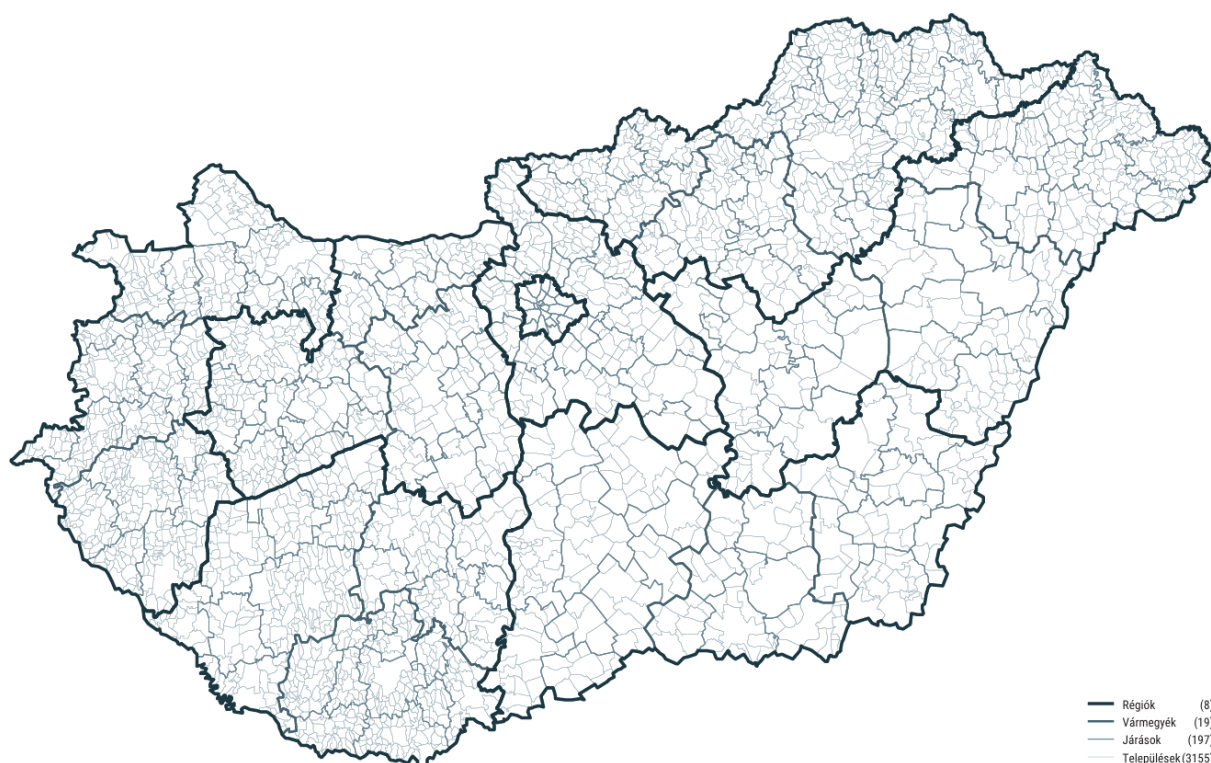
következtében ezek a perifériák elszegényedtek, e területek társadalmi-, élelmezési-, víz- és energiaellátási, foglalkoztatási-, valamint szociális kiszolgáltatottsága egyre súlyosabbá vált. Mára a vidéki élet a magyar közgondolkodásban a legtöbb esetben a hátrányos helyzettel vált egyenértékűvé (KÁPOSZTA, 2015). Bár dolgozatomban én alapvetően a negatív helyzet felől közelíték, azonban fontos megjegyezni, hogy a vidéki térségek új tulajdonságai és dimenziói lehetővé tehetik azt is, hogy ezen területek versenyelőnyt szerezzenek a nem-vidéki területekkel szemben, így akár új értéként jelenhetnek meg (RITTER et al., 2012; KÁPOSZTA, 2020). Ugyanakkor más szerzők szerint (LI et al., 2019) a vidék fejlődésének menete a vidéki közösségek kapacitásától függ, amelyek belső összetevőik funkciójának és szerkezetének kiigazításával képesek reagálni a külső változásokra.

A továbbiakban az Európai Unió tagállamaiban alkalmazott NUTS rendszer legfontosabb jellemzőit ismertetem, mely a területek egységes lehatárolását szolgálja.

3.7. A NUTS rendszer legfontosabb jellemzői

A regionális politika intézményi eszközrendszere jelentős újításokon ment keresztül az 1993-ban hatályba lépett Maastrichti szerződés hatására. Az Európai Unió tagállamaiban a közösségi regionális politika célterületeinek átlátható meghatározása érdekében bevezették a NUTS (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques, azaz a Statisztikai Célú Területi Egységek Nomenklaturája) osztályozást, amely az európai tervezési és statisztikai régiók egységes rendszerének alapját képezi (KÁPOSZTA et al., 2010). A NUTS rendszert a 1059/2003 (EK) rendelete határozza meg, amit az Európai Parlament és Tanács 2003. május 26-án fogadott el (PIKLER, 2016).

A tagállamoknak a területeit hézagmentesen kell e területi szintekbe besorolni, azonban az Európai Unió szabad kezét ad, hogy milyen módon sorolják be az országok a saját közigazgatási egységeiket. A NUTS-rendszer megalkotásának célja, hogy az egyes NUTS-szintek minden tagállamban hasonló területi folyamatoknak a szinterei azáltal, hogy az azonos szintre besorolt térségek mérete közelít egymáshoz. A területek kijelölésekor az Európai Unió tagállamai, így Magyarország is, két fő szempontot vettek figyelembe: egyrészt törekedtek arra, hogy a meghatározott területek lakónépessége lehetőség szerint azonos nagyságú legyen, másrészt biztosítani kívánták, hogy a régióhatárok ne lépjék át az alapjukat képező kisebb téregységek határait (KÁPOSZTA et al., 2010). További fontos szempont volt a NUTS jegyzék kialakításkor, hogy a NUTS egy többszintű, „hierarchikus” osztályozás legyen (SZABÓ, 2005). Magyarország területbeosztása (3. ábra) többek között ezen alapelvek figyelembevételével került kialakításra.

3. ábra: Magyarország közigazgatási területbeosztása, 2025

Forrás: KSH (2025)

A NUTS-rendszer megkülönböztet regionális és lokális szinteket (1. táblázat). A NUTS-rendszert kiegészítik helyi adminisztratív egységek (Local Administrative Units, LAU). A legtöbb EU-s tagországban a LAU 1 szintet nem definiálták, míg a LAU 2-es szintet mindenhol meghatározták (KÁPOSZTA et al., 2010). A LAU szintek jellemzően a vidékfejlesztési beavatkozások szinterei.

1. táblázat: A NUTS rendszer területi szintjei

Területi szint	Tipológia	Lakosság (min.-max.)
NUTS 0	Ország/Ország rész	
NUTS 1	Makrorégió	3 000 000 – 7 000 000
NUTS 2	Mezoregión	800 000 – 3 000 000
NUTS 3	Vármegye	150 000 – 800 000
NUTS 4= LAU 1	Járás	
NUTS 5= LAU 2	Település	

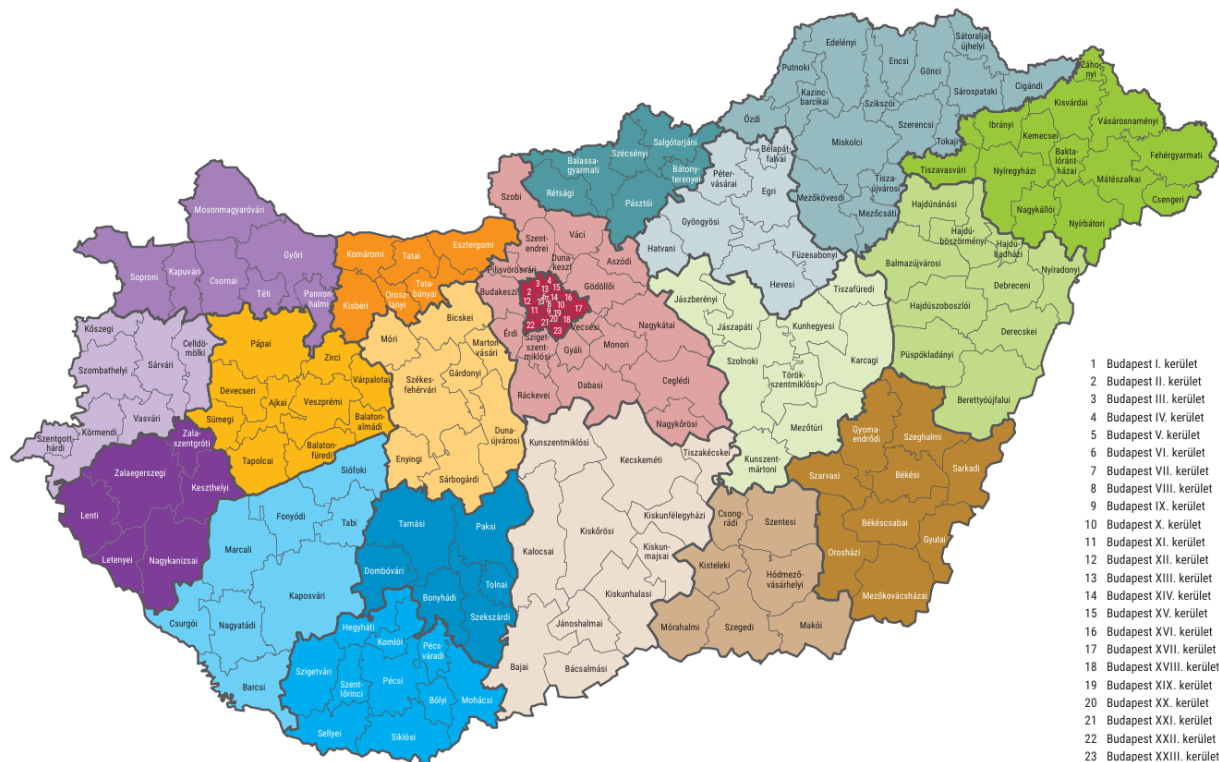
Forrás: Eurostat adatok alapján saját szerkesztés (2025)

Hazánkban a területfejlesztési politika kiinduló pontja a 1996-os területfejlesztési törvény elfogadása volt, mely szervezeten illeszkedett az európai területi kialakítást meghatározó folyamatokba (PÁMER, 2022).

A továbbiakban a területi lehatárolást tekintve a téma szempontjából a LAU 1-gyel (a járási szinttel), illetve a LAU 2-vel, (a települési szinttel) foglalkozom, így fontos, hogy járási rendszert és a települési szint legfontosabb jellemzőit mélyebben is ismertessem.

3.8. A járások területi fejlettség alapján történő besorolása és szerepe

Magyarországon 2013-ban bevezették a járási rendszert (4. ábra), amely sok változást hozott. A járási rendszer bevezetésével változtak a feladatellátások, hatókörök és a támogatások is (KÁPOSZTA–GUBACSI, 2018).

4. ábra: Magyarország járásai, 2019

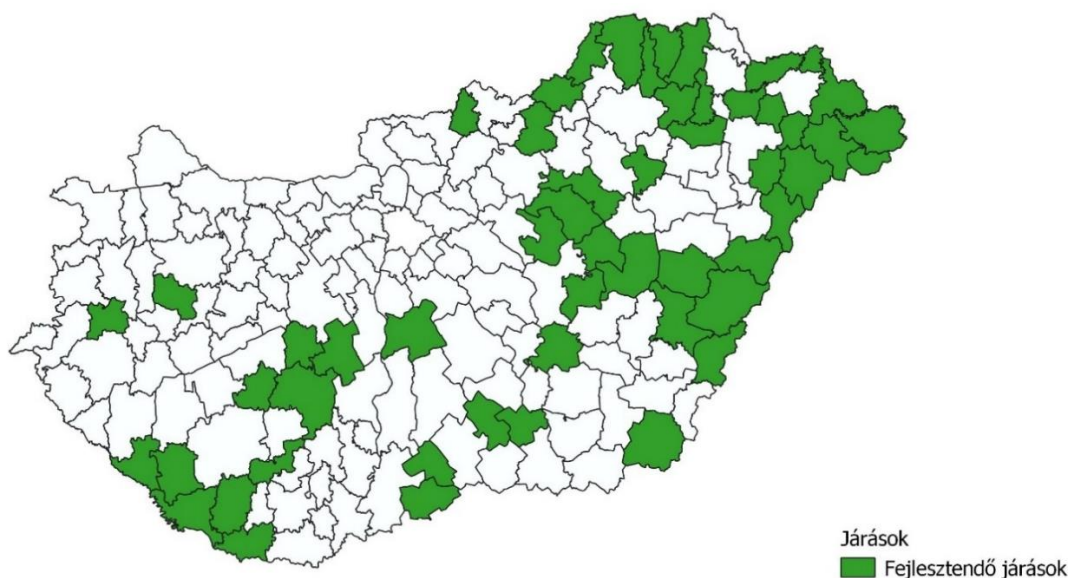
Forrás: KSH (2025)

A Nemzetgazdasági Minisztérium felkérésére a Központi Statisztikai Hivatal készítette el a kedvezményezett járások lehatárolását, mely 2014. november 26-án hivatalossá vált, majd 2015. január 1-jén hatályba lépett (PÉNZES, 2017). A 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet a kedvezményezett járásokat négy mutatócsoportból képzett komplex mutató figyelembevételével határozza meg, melyek a következők: (1) a járások területi fejlettsége, (2) társadalmi, demográfiai viszonyok, lakás- és életkörülmények, (3) helyi gazdaság és munkaerő-piaci feltételek, valamint (4) infrastruktúra és környezeti mutatók. Összesen 24 indikátorral kalkuláltak (PÉNZES, 2017). A 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alkalmazásakor a járásokat az alábbi módon sorolták be:

- (1) Kedvezményezett járások: Olyan járások, amelyek komplex mutatója alacsonyabb, mint az összes járás komplex mutatójának átlaga.
- (2) Fejlesztendő járások: A kedvezményezett járások közül azok, amelyek a legalacsonyabb komplex mutatóval rendelkeznek, és ahol az ország összesített lakónépességének 15%-a él.

(3) Komplex programmal fejlesztendő járások: A kedvezményezett járások közül azok, amelyek a legalacsonyabb komplex mutatóval rendelkeznek, és az ország összesített lakónépességének 10%-át foglalják magukban.

A kedvezményezett járásokról általánosságban elmondható, hogy lakosságszámuk viszonylag alacsony, az összes járás 55%-át alkotják, de az ország teljes népességének csupán 36%-a él ezeken a területeken. Az alacsony népsűrűség mellett magas a településszám, ami azt jelenti, hogy alacsony az urbanizáció foka. Ezeken a területeken jellemzően mezőgazdasággal foglalkoznak, alacsony a jelentősége a szolgáltató és ipari szektornak. A kedvezményezett járásokon belül találhatóak a fejlesztendő járások (5. ábra), melyeket a téma szempontjából a továbbiakban górcső alá veszek. Ezekben a járásokban él hazánk kumulált lakónépességének 15%-a. Elhelyezkedésüket tekintve jellemzően az Észak-Alföldi régióban, Észak-Magyarországi régióban helyezkednek el, illetve 8-8 db fejlesztendő járás található a Dél-Dunántúli és a Dél-Alföldi régióban (MADARI, 2024).

5. ábra: A 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján hazánk fejlesztendő járásai
Forrás: A 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján saját szerkesztés (2025)

A komplex programmal fejlesztendő járások jellemzően határmenti területeken találhatóak, különösen az északkeleti és a délnyugati határvidék számít elmaradottnak. Ezzel szemben a nem kedvezményezett járások elsősorban a fővárosra és annak agglomerációjára, valamint a Dunántúl északi és nyugati, osztrák határ menti részeire koncentrálnak. A nem kedvezményezett járások további előfordulása szórványos, és főként nagy megyei jogú városok – például Szeged, Debrecen és Szolnok – térségeire korlátozódik (MADARI, 2024).

Miért is kellett a NUTS3 szint és a települések közé egy köztes szint létrehozása? Ezt a döntést az a szervezési koncepció indokolja, hogy Magyarország szétaprózódott településhálózattal

rendelkező ország, ami sajátos kihívásokat és szervezési megoldásokat igényel (PÁLNÉ KOVÁCS, 2013). Továbbá érvként merült fel a települési (önkormányzati) szinten végzett államigazgatási feladatok visszavételének jogos igénye. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a járások nem önálló költségvetési szervek, hanem a fővárosi és vármegyei kormányhivatalok belső szervezeti egységeiként működnek. 2013-tól a kormányhivatali szervrendszer belső tagoltsága jelentősen bővült, mivel a járási hivatalok önálló hatáskörrel rendelkező szakigazgatási szervekből épülnek fel, és emellett ügyfélszolgálati egységeket (kormányablakokat) is fenntartanak. (HEGYESI, 2019). Így olyan területi léptékű alsószintű államigazgatási egységek jöttek létre, ahol a telepített feladatok méretgazdaságos elvégzésére nyílt lehetőség a 1299/2011. (IX. 1.) Korm. határozat alapján. A járások kialakításának további fontos célja volt, hogy hozzájáruljon hazánk hátrányos helyzetű térségeinek felzárkóztatásához. A járásszékhellyel szembeni elvárás volt, hogy olyan település legyen, amely rendelkezik kiépített államigazgatási infrastruktúrával. Emellett lényeges szempont volt az elérhetőség is, így arra törekedtek, hogy a járáson belül a legnagyobb távolságra eső település ne legyen több, mint 30 kilométerre a székhelytől (HEGYESI, 2019). A továbbiakban fontos megjegyezni, hogy nem csak a járásszékhelyeknek van fontos szerepe a települések életében, hanem azoknak a legközelebbi nagyvárosoknak is, amelyeknek a gravitációs zónájában helyezkednek el (KÁPOSZTA–LŐRINCZ, 2020).

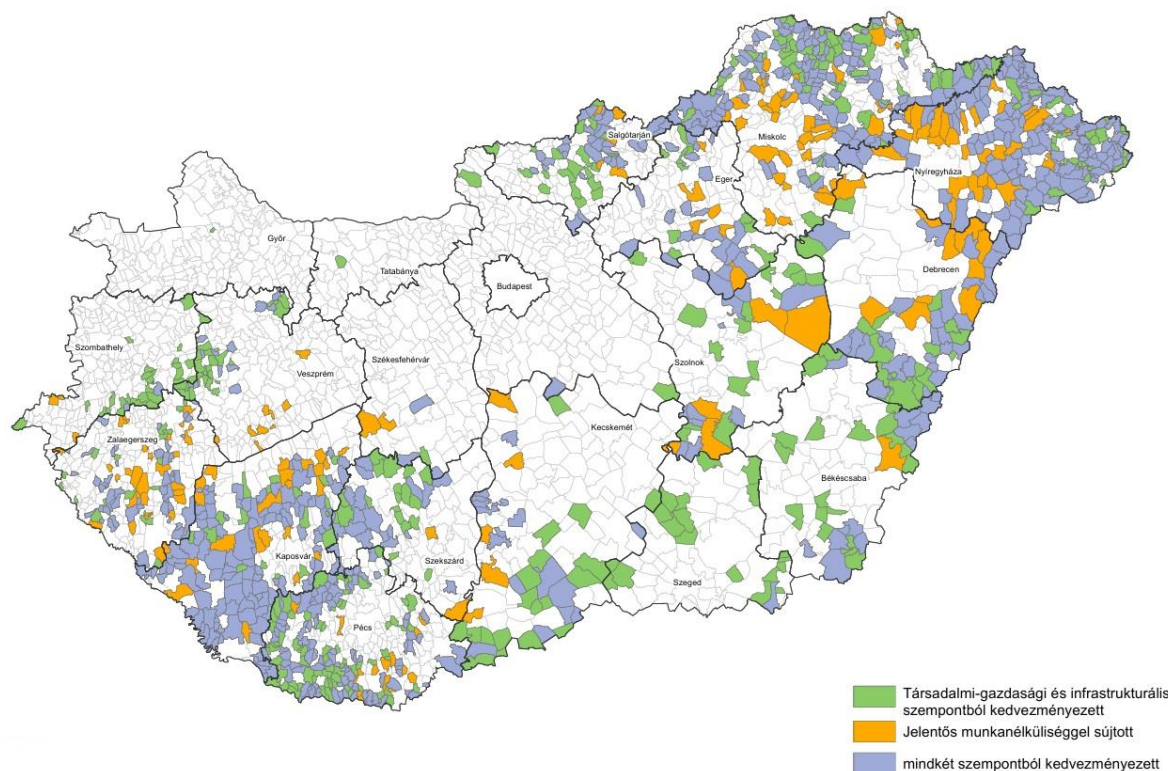
A járások a természetfölrajzi adottságoknak és hazánk településrendszerének sajátosságai miatt különböző méretűek. A nagyobb népsűrűség miatt a nagyfalvas településszerkezetű járásokhoz kevesebb település tartozik, míg az aprófalvas térségekben elhelyezkedő járásokhoz több település kapcsolódik. Összességében megállapítható, hogy a járások területének méretében, népességében és a hozzájuk tartozó települések számában jelentős különbségek lehetnek (SZIGETI, 2014).

3.9. A települések területi fejlettség alapján történő besorolása

A kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről a 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet rendelkezik, mely a 240/2006. (XI. 30.) Korm. rendeletet váltotta fel 2017. január 1-jén. A 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet a kedvezményezett településeket négy mutatócsoportból képzett komplex mutató segítségével két kategóriába sorolja, melyek a következők: (1) jelentős munkanélküliséggel sújtott és társadalmi-gazdasági, valamint (2) infrastrukturális szempontból kedvezményezett települések (SZŰCS–KÁPOSZTA, 2018).

A rendelet alkalmazásakor azok a jelentős munkanélküliséggel sújtott települések, amelyeken a munkanélküliségi ráta meghaladja az országos átlag 1,75-szeresét; míg a kedvezményezett települések a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett, illetve jelentős munkanélküliséggel sújtott települések. A települések területi fejlettség alapján történő besorolásához használt komplex mutató négy mutatócsoportja a következő: (1) társadalmi és

demográfiai, (2) lakás- és életkörülmények, (3) helyi gazdaság és munkaerő-piaci, valamint (4) infrastruktúra és környezeti mutató. A rendelet a továbbiakban három kategóriát határoz meg a kedvezményezett települések és a kedvezményezett járások viszonya alapján (6. ábra):

6. ábra: Kedvezményezett települések a 105/2015. (IV. 23.) Kormány rendelet szerint, 2015
Forrás: Térport (2025)

(1) Azok a települések, amely társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezettnek, vagy jelentős munkanélküliséggel sújtottnak minősülnek, és kedvezményezett járások besorolásáról szóló kormányrendeletben meghatározott kedvezményezett járással azonos elbánásban részesülnek a fejlesztési célú támogatásokhoz való hozzáférés tekintetében.

(2) Azok a települések, amely társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezettnek és jelentős munkanélküliséggel sújtottnak minősülnek, a kedvezményezett járások besorolásáról szóló kormányrendeletben meghatározott fejlesztendő járással azonos elbánásban részesülnek a fejlesztési célú támogatásokhoz való hozzáférés tekintetében.

(3) Azok a települések, amelyek társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezettnek minősülnek, vagy magas munkanélküliséggel küzdenek, és fejlesztendő járásokban helyezkednek el, a kormányrendelet értelmében ugyanazokat a támogatási lehetőségeket kapják, mint maguk a fejlesztendő járások.

Miért is kerül ekkora hangsúly a kedvezményezett településekre és járásokra? A területfejlesztés a kiegyenlítési és felzárkóztatási folyamatot igyekszik elősegíteni úgy, hogy az elmaradott

területeket kedvezményezett státuszba emeli. A kedvezményezettség - legyen az járás vagy település - lényege tehát, hogy kiemeljék az érintett területeket, ily módon megkülönböztetve és egyben létrehozva egy olyan teret, ami kedvez a befektetéseknek (BALOGH, 2015).

3.10. A vizsgált Kisteleki járás bemutatása

A vizsgált járást, valamint annak településeit az eredmények fejezetben részletesebben is bemutatom. Ebben az alfejezetben csak egy gyors, általános áttekintést teszek a kutatás felvetéseinek jobb megértése érdekében. A Kisteleki járás a Dél-Alföldi régióban, Csongrád-Csanád vármegye észak-nyugati részén helyezkedik el (7. ábra).

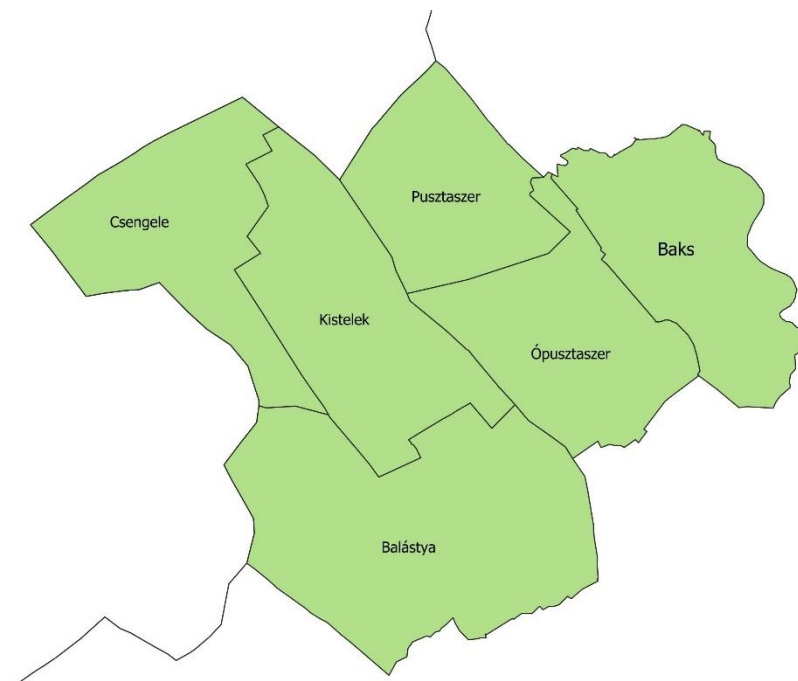

7. ábra: A Kisteleki járás elhelyezkedése, 2025

Forrás: KSH (2025)

A Kisteleki járást hat település alkotja: Baks, Balástya, Csengele, Kistelek, Ópusztaszer és Pusztaszer (8. ábra). A járásban egyetlen város található, Kistelek, amely a járás központja is.

A 1299/2011. (IX. 1.) Korm. határozat alapján, mely a járások kialakításáról szól, hozták létre a Kisteleki járást, a többi járással egyidőben, 2013-ban. Az 1983-ban felszámolt középszintű közigazgatási rendszerben nem volt előzménye a Kisteleki járásnak, területének egésze a Szegedi járáshoz tartozott. Területfejlesztési tekintetben a járás előzményének tekinthető az 1994 és 2013 között létezett Kisteleki kistérség, amely településeinek mindegyikét magába foglalta (SZAMOSKÖZINÉ et al., 2024).

8. ábra: A Kisteleki járás települései, 2025

Forrás: Saját szerkesztés (2025)

A TeIR adatok alapján a Kisteleki járás területe 410 km², lakónépessége 2022-ben 17198 fő volt. A Csongrádi járás után a Csongrád-Csanád vármegye második legkisebb területű és a legkisebb lakosságú járása. Fontos megjegyezni, hogy a járás egyik települése sem tartozik a KSH által 2014-ben lehatárolt szegedi nagyvárosi településegységhez, így a Kisteleki járás esetében nem jelentkezik az összefüggő településtest kialakulásának eshetősége, illetve a városias életkörülmények és életmód széles körű terjedése. A térségben a nagyvárossal való lazább kapcsolatok miatt kevésbé jellemző a városkörnyéki tanyás területeken, olyan jelentős hatást gyakorló jelenségek, mint a második otthonok létesítése, az ingázás, vagy a városi szegények kitelepülése (SZAMOSKÖZINÉ et al., 2024).

A 311/2007. (XI. 17.) Korm. rendelet alapján, mely a kedvezményezett térségek besorolásáról szól, a Kisteleki járás az ország 32. leghátrányosabb helyzetű kistérsége volt. A jelenleg hatályos 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján kedvezményezett és fejlesztendő járásnak minősül. A rendelet alapján az akkori 174 járásból a Kisteleki járás a 41. legszegényebb térsége hazánknak. A járásban a 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet alapján társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból három település kedvezményezett, azonban egyik település sem tartozik a jelentős munkanélküliséggel sújtott települések közé (2. táblázat).

2. táblázat: A Kisteleki járáshoz tartozó települések fejlettségi besorolása

A járáshoz tartozó települések	105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet alapján történő besorolás
Baks	Társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett település
Balástya	NEM kedvezményezett település társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból
Csengele	NEM kedvezményezett település társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból
Kistelek	NEM kedvezményezett település társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból
Ópusztaszer	Társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett település
Pusztaszer	Társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett település

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés (2025)

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet (MKIK GVI) által kialakított Járási Fejlettségi Mutató (JFM) 2014-es értékei alapján 174 magyar járás fejlettségi különbségeit vizsgálták. A mutató alapján 2014-ben a Kisteleki járás a 39. legfejletlenebb járása volt hazánknak (MKIK GVI, 2016). 2019-ben ismét végeztek a magyarországi járások fejlettségével kapcsolatos vizsgálatot a 2017. évi adatok alapján. Az MKIK GVI által használt módszertan és mutatók alapján a Kisteleki járás hét helyet javítva hazánk 46., míg a Dél-Alföldi régió 5. legfejletlenebb járása volt (MKIK GVI, 2019).

A Kisteleki járás területi mérlegét tekintve a települések közigazgatási területe és a mezőgazdasági térség Balástya esetében a legnagyobb (3. táblázat).

3. táblázat: A Kisteleki járás területi mérlege, 2019 (ha)

	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Település közigazgatási területe	6 191,6	10 995,0	6 065,0	6 915,8	5 950,3	4 891,6
Települési térség	272,2	486,3	98,8	1 343,9	258,9	205,6
Mezőgazdasági térség	5 082,4	8 994,6	4 616,6	3 751,5	3 996,2	3 676,4
Erdőgazdálkodási térség	760,8	1 285,7	1 338,4	1 790,9	1 674,1	822,8
Tájképvédelmi terület övezete	4 905,4	2 789,9	212,2	130,2	3 198,6	1 854,7

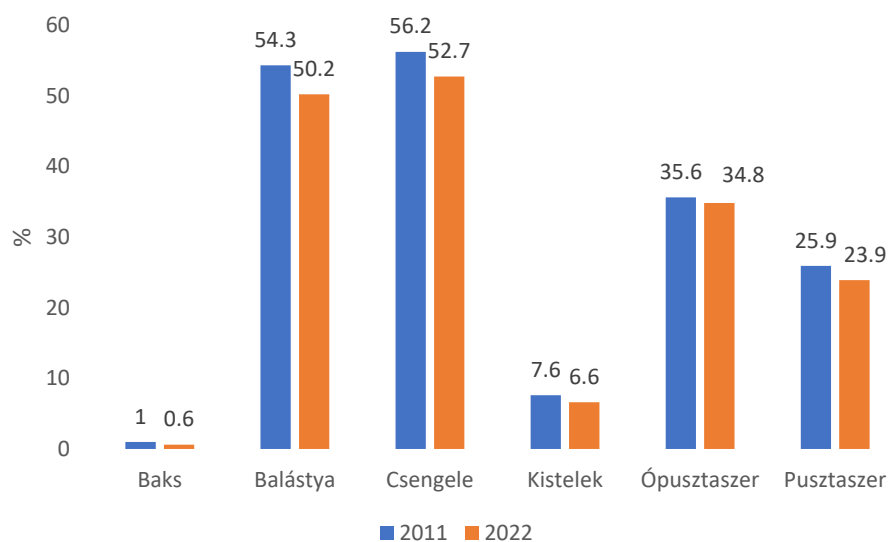
Forrás: TeIR alapján saját szerkesztés (2025)

Az arányokat tekintve Baks (82%) után Balástyán (81%) a legnagyobb arányú a mezőgazdasági térség a települések közigazgatási területén belül. Balástyát Csengele (76,1%), Pusztaszer (75,2%), Ópusztaszer (67,2%) követi, a sort pedig a járás egyetlen városi ranggal ellátott települése Kistelek (54,3%) zárja.

Összességében a járásban 73,4% a mezőgazdasági térség aránya, míg a Csongrád-Csanád vármegyei átlag 80%. A mezőgazdasági tevékenységet jelentősen meghatározza és befolyásolja a

tájvédelmi területek aránya. Bakson - mely jellemzően nem tanyás térség - a legnagyobb a tájvédelmi területek aránya, közel 80%. Ópusztaszeren ez az arány közel 54%, Pusztaszeren pedig közel 38%. Balástyán a tájvédelmi terület övezetének aránya 25,4%, míg Csengele (3,5%) és Kistelek (1,9%) esetében elenyésző. A Kisteleki járásban a tájvédelmi terület aránya összesen 31,9%, míg Csongrád-Csanád vármegyében 28,1%.

A Kisteleki járás nagy kiterjedésű külterületi lakott helyekkel, tanyavilággal rendelkezik, amelyek a települések területének nyolc tizedét teszik ki (ÁGOSTON–DURÓ, 2012). A tanyasiak legnagyobb aránya Csengelére és Balástyára jellemző, ahol a külterületen élők száma 2011-ben és 2022-ben is meghaladja az 50%-ot, azaz a településen élők több mint fele tanyasi lakos (9. ábra). Minden település esetében elmondható, hogy a külterületén élők száma csökkent 2022-re, 2011-hez képest.

9. ábra: A Kisteleki járás települései külterületi népességének megoszlása, 2011 és 2022 (%)
Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés (2025)

Ami érdekességként elmondható, hogy Baks esetében 2011-ben összesen 20 fő élt külterületen, míg ez a szám 11-re csökkent 2022-re. Baks esetében kiterjedt tanyavilágról nem beszélhetünk a járás többi településével szemben. Kistelek a tanyasi lakosok számát tekintve (2011: 542 fő, 2022: 464 fő) megelőzi Baks mellett Pusztaszert (2011: 377 fő 2022: 322 fő), azonban az arányokat nézve, Kisteleken a második legkevesebb a külterületen élők aránya. A továbbiakban áttérek a Kisteleki járás településeinek rövid történelmére és jellemzőire.

3.11. A Kisteleki járás településeinek rövid jellemzése

Baks

Baks Szegedtől 35 km-re helyezkedik el a Pusztaszeri Tájvédelmi Körzetben. Csanytelek északon, Ópusztaszer délen, Pusztaszer nyugaton, Mindszent pedig keleten határolja a települést. Baksot a Tisza 10 km hosszúságban érinti, másik vize pedig a Dong-ér. A falu 1947-ben alakult meg Baks néven. A település helyén korábban is bizonyosan falu volt, ami a tatárjárás idején pusztult el (FÁTYOLNÉ, 2011). A község néveredetére többféle elmélet is született, például a Bakos, vagy Baksa névből való eredet (INCZEFI, 1958). Árpád népe az országgyűlés idején és később is lakta a község területét. 1318-ban Károly Róbert király tartózkodási helye volt, hosszú ideig királyi birtok. Új házak a jelenlegi területen csak az 1800 évek elején épültek, mely a szomszédos Mindszent és Tömörkény területeihez tartoztak. Ebben az időben a területet szőlővel és gyümölcsösökkel telepítették be. 1892-ben Sövényháza községhez csatolták a település jelenlegi területét, ami ekkor már a Pallavicini család birtokában volt. 1910-ben Baksiszőlőnek nevezték a területet, mely a Pallavicini uradalom legnépesebb külterületi lakott helye volt (FÁTYOLNÉ, 2011). Baks Sövényháza külterületeinek egy részéből alakult meg 1947-ben (VÁLYI-ZOMBORI, 2000). 1920-ban az uradalom a kisközség szomszédságában a túlnépesedett szegénység számára 500 négyszögletes házhelyet parcellázott ki. Így jött létre a Mária telep, mely ma is a szegénységről és a roma szegregátumról nevezetes. A helyi társadalom sajátos vonása, hogy a pártállam időkben is magas volt a cigányság aránya, a nyolcvanas években arányuk 8% körül volt. A rendszerváltás nagy arányú munkanélküliséget hozott a településre, a cigányság is egyre nehezebb szociális körülmények közé került. 1990-től azonban a vállalkozások száma elkezdett növekedni, Bakson közel 40 vállalkozás indult, elsősorban a kereskedelem területén. Napjainkban a mezőgazdaság kínálja a legtöbb munkalehetőséget, azonban ebben a szektorban is magas a feketegazdaság aránya (FÁTYOLNÉ, 2011).

Balástya

Balástya 1950 előtt Szeged városához tartozott közigazgatásilag, így az ott zajló gazdasági, társadalmi és történeti folyamatoktól nem választható el, melyek Szeged egykori határában érvényesültek. Balástya mai közigazgatási területe főként Szeged kaszálóövezetéhez tartozott, de kiterjedt a külső legelők egy részére is. A 18. században minden szegedi lakos annyi földet foglalhatott a város határában, amennyit megbírt művelni és amennyi után képes volt adót fizetni. Mindezek miatt, Balástya területén az 1720-as évek végén alig akadt gazdátlan, használaton kívüli telek. Ebben az időben jelentek meg a szántóterületek is, melyek még inkább röghöz kötötték az embereket. 1879-es nagyárvíz a tanyásodásnak egy új lendületet adott, sok parasztcsalád a várostól

távoli határrészekén talált magának menedéket. A 20. század első fele szintén kedvezett a tanyarendszer fejlődésének, azonban a század második felében ez a lendület megtört, mert a politikai döntéshozók a külterületi népesség tanyaközségekbe történő letelepedését szorgalmazták, mert úgy gondolták, hogy a tanyák akadályát képezik a nagyüzemi mezőgazdaságnak. Azonban Balástyán az 1970-es évek végén is a lakosság 76%-a külterületen lakott (MÓD, 2023). Balástya önálló községként 1950-ben alakult meg Balástya, Fehértó, Gajgonya és Ószeszék kapitányság területéből. 1950 és 1980 között a település lélekszáma folyamatosan csökkent, melyet a leginkább az egyoldalú, mezőgazdasági jellegre épülő foglalkoztatási szerkezetnek és ennek következtében a jelentős elvándorlásnak tudtak be (BALOGH, 2023). A település mai jellegét és működését jelentősen meghatározza a kiterjedt tanyavilág és az ott folyó mezőgazdasági tevékenység.

Csengele

Csengele történetét tekintve legeltetésre használt pusztá volt. 1747-ben Szeged határának térképét elkészíti Kaltschmidt Ábrahám, ami egyben az első ismert térkép is, melyen Csengele szerepel. 1771-ben erdőt telepítenek Csengele helyén, homokkötés céljából. 1854-ben Király Anna az első, akit Csengele születési helyével anyakönyveznek. 1881-ben már 31 újszülöttet visznek Csengeléről Kistelekre keresztelni. 1890-ben pedig megnyílik az első csengelei iskola Belsőcsengelén. 1915 novemberében Csengele nagyrészt belvív önti el, majd következő év februárjában megkezdődik a károsultak segítése, illetve összesítik a belvív miatt összedőlt tanyaépületeket, melynek száma 87 darab (MOLNÁR, 2004a). A lakosság túlnyomó része a Horthy-rendszerben mezőgazdasággal foglalkozott. Mindezek következménye, hogy a gazdák érdekeinek érvényesítésére szervezeteket hoztak létre (MOLNÁR, 2004b). 1917-ben megalakul a Szeged-Felsőtanyai Mezőgazdasági Egyesület Csengelei Alosztálya, majd 1919-ben a Földmunkás Szövetség csengelei csoportja. 1950 fontos dátum a település életében, hiszen január 1-jén Csengele önálló községgé válik (MOLNÁR, 2004a). A pártállam által szervezett mezőgazdasági termelés átalakítása Csengelét sem kerülte el, hiszen 1961-ben megtörtént öt termelőszövetkezet alakuló közgyűlése. Ebben az időben a termelőszövetkezetek kalászosokat, kukoricát és burgonyát termesztettek, valamint eredményes volt a szőlő, a fűszerpaprika, a dohány és az őszibarack termesztése is. Az állattartás tekintetében jellemzően tehenet és sertést hizlaltak. 1963-ban és 1964-ben 235 hold gyümölcsöst telepítettek Csengelén. Az ültetvény őszibarack- és kajszibarackfákból, almafákból és cseresznyefákból állt. 1997-ben az utolsó, az Aranyhomok Termelőszövetkezet is jogutód nélkül megszűnt (KORDÁS–MOLNÁR, 2004). A lakosság nagyrésze ma is a tanyavilágban él Csengelén. A településen a mezőgazdaság a domináns, főként hajtatott zöldségtermesztéssel (burgonya, paprika, paradicsom) foglalkoznak az emberek. Néhány vállalkozás működik az ipari szektorban és a jövőben is a cél, további vállalkozások vonzása.

Kistelek

A település helyzetét mindig is meghatározta a kedvező közlekedéscsopordrajzi helyzete. Az egykori budai útvonal a község megalapításában is fontos szerepet játszott (MOHOLI, 1991). Ma érinti a területét az M5-ös autópálya, illetve a városon halad át az 5-ös főútvonal. A XVI. és XVII. században még nem említették sem magyar, sem pedig török források a település nevét, feltehetően valamelyik pusztaszűzeként létezett. 1717-ben bukkant fel először a Kistelek név abban a feljegyzésben, amelyet idős emberek elmondása alapján állítottak össze és vezettek be Szeged tanácsának jegyzőkönyvébe. 1741-ben utasítást adtak Szegednek a Kistelek pusztaszűbenépesítésére, azonban csak 1774-ben rendelték el a „Kis Telek” nevű terület vegyes összetételű lakossággal való betelepítését, mely szervezett folyamat 1776-ban fejeződött be (BLAZOVICH–HORVÁTH, 1991). A betelepített terület túlnyomó része kavicsos, homokos, gödrös és mocsaras volt, ami nem kedvezett a nagyrészt mezőgazdaságból élő újonnan ide költözőknek. A homokot szőlőtermesztésre hasznosították (GÉCZI, 1991). A 19. század első felében alakult ki a kisszámú ipari és kereskedői vállalkozó réteg, azonban a 19. század végén és a 20. század elején a népesség közel kétharmada mezőgazdaságból élt, tehát Kistelek jellemzően agrártelepülés volt (MARJANUCZ, 1991). A település 1970-ben kap nagyközség státuszt (BELÉNYI, 1991). 1989 március 1-től Kistelek város. Jelenleg a városban működik egyedül középiskolai oktatás a járásban, illetve a város vezetésének egyik fő célja a jelenleg is működő ipari park fejlesztése. Kistelek egészségügyi központtal is bír, ami meghatározó a település működését és mindennapjait tekintve.

Ópusztaszer

Ópusztaszer nevét hazánkban mindenki ismeri a történelmi múlt lenyomata és az erre épülő kulturális és idegenforgalmi szolgáltatások miatt. Anonymus leírása szerint a honfoglaló magyarok a Körtevélytóhoz értek és itt tartották meg az első országgyűlésüket, ahol megállapították az ország törvényit. Itt ejtették meg az ország dolgainak a szerét, és így a helyet is Szer-nek nevezték el. Később a Bor-klán itt építette fel monostorát, ami a jelentős egyházak közé tartozott, ma pedig az Ópusztaszeri Nemzeti Emlékpark méltán őrzi a romjait (FÁTYOLNÉ, 2011). A település múltját tekintve meghatározó volt a földrajzi adottsága is, hiszen elérte a területet a Szegeden át Budára vezető út. Szintén fontos a település múltja és jelene szempontjából a Tisza közelsége. A területet jellemzően aprószemű futóhomok borítja, helyenként lösszel lefedve, ami igen kedvez a mezőgazdasági termelésnek. A 18. és 19. században jelentős volt a dohánykertészet ezen a területen, majd a 19. század második felében megkezdődött az erdőbetelepítés. A település több néven volt ismert a történelem során, 1233-ban és 1266-ban Zerr, 1306-ban Zeer, 1318-ban Zeermunustura, majd 1650-től Sövényháza. 1973-ban vette fel a jelenlegi nevét, Ópusztaszer. A

települést a történelme során csaknem teljes mértékben magyar népesség lakja. 1873-ban önálló pusztta és adóközség, 1882-ben kisközség, majd 1895-1950 között nagyközség. 1933-ban egy részét Algyőhöz, 1935-ben egy részét pedig Sándorfalvához csatolták. 1946-ban egy részét Pusztaszerhez vonták. 1947-ben külterületeinek egy részéből alakult meg Baks, 1852-ben pedig Dóc. 1950-1990 között Ópusztaszer önálló tanácsú község, 1990 óta pedig saját önkormányzattal rendelkezik (VÁLYI-ZOMBORI, 2000). Ópusztaszer a történelem során mindig is egy közkedvelt vadász-, és lakóhelynek számított a Neandervölgyi-ember óta. A település jelenét ma is nagyban meghatározza a mezőgazdaság. A lakosság kisebb hányada dolgozik teljes foglalkoztatottként. Ópusztaszeren ma a fő foglalkoztatók az Önkormányzat és intézményei, a Nemzeti Történelmi Emlékpark és a Napsugár Otthon Pszichiátriai Intézete. A településen a mezőgazdaság mellett jelentős a turizmus szerepe, a Nemzeti Történelmi Emlékpark mellett kiemelkedő turisztikai szolgáltatók a Csillagösvény Labirintus Öko Élménypark és az akhal teke lovakról híres Cseppentő család.

Pusztaszer

A 17-18. század fordulóján Kecskemét városa Kiskunságon és környékén 34 pusztát bérelt, mely puszták közé tartozott a Csongrád vármegyében fekvő Felső-Pusztaszer (HORNYIK, 1927; SZABÓ 1936). Szer mezővároska, mely az Árpád-kori Szer monostora mellett települt, az 1596. évi török hadjárat idején pusztult el (JUHÁSZ, 1987). 1728-ban a szeri pusztta gróf Erdődy György királyi kamara elnökének a birtokába került (PITY, 1938). Erdődy Kristóf 1764-ben eladósodott és a területet zálogba adta Kecskemét városának. 1803-ban Pusztaszer új birtokosa Zichy Leopoldina és fia, Pallavicini Eduard örgróf lett. Az első katonai adatfelvétel (1783-84) buckás legelőnek mutatja a települést, míg a második katonai adatfelvétel (1861-66) idejéig a terület használatába jelentős változás következik be, ugyanis ekkor már lakottá válik a pusztta. 1848. február 11-i tanácsülés Kecskeméten 104 gazda előterjesztését tárgyalta, melyben a pusztaszeri közlegelő felosztását kéri. Az 1850-es években Pusztaszer területén a haszonbérlok által fogadott béresek, napszámosok, kertészek éltek a családjukkal együtt, illetve idegen származású személyek kerültek összeírásra, akik nagyrésze kecskeméti származású személy volt. Tehát ez a tény arra enged következtetni, hogy a kecskemétiéhez kötődik jellemzően a felsőpusztaszeri tanya-kialakulás és tanya-gazdálkodás kezdete. Pusztaszer területe 1883-tól 1934-ig Kistelekhez tartozott. A huszadik század elején jellemző volt a szántóföldi növénytermesztés és a tekintélyes legelőterület a szarvasmarha tartást és a juhtartást segítette elő, valamint többen foglalkoztak dohánytermesztéssel is. Az 1920-as évek második felében 400 négyszögöles házhelyeket parcelláztak ki, munkáscsaládok részére, mely ma is Munkástelepként nevezett, a falu magjától távol eső településrész. Ezt követően több hullámban is kerültek kialakításra házhelyek (JUHÁSZ,

1987). A település vezetősége szerint Pusztaszer életét jelentősen meghatározza, hogy igen rövid időre tekint vissza a múltja, hiszen így az identitás és ehhez kapcsolódó összetartó közösség kialakítása igen nehéz.

4. ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatás legfontosabb célja, hogy a Kisteleki járás gazdaság és társadalmi helyzetét vizsgáljam. A járás és annak településeinek elemzése két időpontban történt, 2013-ban és 2022-ben. Azért választottam a 2013-as évet, mert akkor vezették be Magyarországon a járási rendszert. A másik időpont választásának oka pedig, hogy a kutatás idején a 2022-es évről állt rendelkezésre legfrissebben adat a választott mutatók kapcsán.

4.1. A fejlesztendő járások vizsgálata komplex fejlettségi mutatóval

Ezekhez a vizsgálatokhoz elsőként a megfelelő módszer kiválasztása volt a legfontosabb. Az első és legnehezebb lépés, ami a módszert is meghatározza, az az adatgyűjtés volt, mely során azt tapasztaltam, hogy sok adat nem áll rendelkezésre, illetve az évek alatt változott az adatgyűjtés módszertana, ami nem tette lehetővé azok használatát, hiszen így több évet vizsgálva az összehasonlítás nem releváns. Mivel alapvetően hátrányos helyzetű járásokat/térségeket vizsgáltam bizonyos adatokat nem volt értelme bevonni a kutatásba, hiszen szinte minden esetben nulla volt az értékük. Ilyen adat volt például a járások esetében a felsőoktatással, kutatás-fejlesztéssel, művelődéssel kapcsolatos adatok. Megvizsgáltam a felsőfokú nappali alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók számát (képzési hely szerint) 1000 főre, a felsőoktatási intézményekben dolgozó oktatók számát (intézmény székhelye) 1000 főre, illetve a felsőfokú oklevelet szerzett hallgatók számát (képzési hely szerint) 1000 főre, azonban 2022-ben ezeknek a mutatóknak az értéke a fejlesztendő járások között, egyetlen járástól (Ózdi) eltekintve nulla volt. Az adatgyűjtést követően, a területi fejlettség mérésére, hazai kutatók által alkalmazott módszereket vizsgáltam meg. Az első ilyen volt az MKIK Gazdaság-és Vállalkozáskutató Intézet Fejlődő és leszakadó járások – Magyarország társadalmi-gazdasági profilja című kutatás, Tóth István János vezetésével, melynek eredményeit a dolgozatban is felhasználtam. A tanulmány célja az volt, hogy áttekintést adjon a hazánkban zajló társadalmi és gazdasági folyamatok területi vonatkozásairól, egy erre kialakított komplex társadalmi-gazdasági mutató segítségével (TÓTH, 2014). A mutató kapcsán számos dimenzió jelenik meg, mint a jövedelem, demográfiai mutatók, vállalkozások és infrastruktúrával kapcsolatos adatok. A módszert tekintve minden indikátor mentén sorba helyezi a járásokat, majd 1 és 5 közötti egész számot rendel hozzájuk, ezt követően pedig kiátlagolja az értékeket. Végül a települések 1 és 5 közötti értékeket vesznek fel és ez jelzi a fejlettségüket (MADARI, 2024). FERTŐ és VARGA (2014) vizsgálatának a célja az volt, hogy egy többdimenziós index segítségével mérje a regionális fejlettség és az életminőség szintjét az egyes kistérségekben Magyarországon. A szerzőpáros olyan új, komplex vidékfejlettségi index létrehozására tesz javaslatot, mely 16 dimenzióban összesen 132 változót használ fel. GYŐRI és

MIKLE (2017) tanulmányában Magyarország fejlettségi térszerkezetének 1910 és 2011 közötti átalakulását vizsgálja négy időkeresztmetszetet kiválasztásával (1910, 1970, 2001, 2011). A módszer lényege, hogy járási szintre aggregálták a települési szintű adatokat, majd a kiválasztott változókat standardizálták és súlyozatlanul kiátlagolták. Ebben az esetben természetesen lehetetlen ugyan azokat az adatokat vizsgálni. Az általam választott módszer SZŰCS és KÁPOSZTA (2018) tanulmányán alapszik, mely a Gyöngyösi járást és településeit vizsgálta. Módszertanukban a Központi Statisztika Hivatal által használt komplex fejlettségi mutatót használták.

Összességében elmondható, hogy bemutatott módszerek törekszenek a fejlettség esetén a többdimenziós szemléletre és széles körből merítenek változókat. Azért választottam mégis a SZŰCS és KÁPOSZTA (2018) tanulmányán alapuló módszert, mert a komplex fejlettségi mutatóban viszonylag könnyen cserélhetők a különböző mutatók és alakíthatók ki a mutatócsoportok. A mutató alkalmas arra, hogy kisebb (település), vagy nagyobb (járás, megye, régió) területi fejlettségét is vizsgálja. A mutató kis elemszám esetén is alkalmazható, valamint informatív, hiszen a választott méretű és számú térségeket egymáshoz képest vizsgálja. Továbbá a mutató alkalmas dinamikus számításokra, azaz idősorokat is tud vizsgálni, vagyis nem csak egymáshoz, de korábbi önmagukhoz is tudtam viszonyítani a járások és települések fejlődését/fejlettségét.

Először a Kisteleki járás helyzetét vizsgáltam a fejlesztendő járások között egy komplex fejlettségi mutató segítségével, ahol hat tőketényező került kialakításra. A tőketényezők mutatóinak kialakításához két adatbázis adatait használtam: az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszert (TeIR) és a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Területi Statisztikai rendszerét. A szekunder kutatás során kialakított komplex fejlettségi mutatót a 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet, illetve KOVÁCS és BODNÁR (2016) tanulmánya alapján alakítottam ki. A mutató alkalmazásának a célja az volt, hogy a fejlesztendő járásokat vizsgáljam, kiemelve a Kisteleki járás helyzetét. KOVÁCS és BODNÁR (2016) tanulmánya alapján a komplex fejlettségi mutatón belül 6 tőketényezőt alakítottam ki, melyet a 4. táblázatba foglaltam össze (a mutatók forrását ld. 2. sz. mellékletben). A vizsgálat időpontja 2013 és 2022 volt. KOVÁCS és BODNÁR (2016) tanulmányukban a vidékies kistérségeket vizsgálták, a kutatás során a területi tőkével és endogén fejlődéssel kapcsolatos tőketényezőket vontak be, majd a továbbiakban elemezték az egyes térségek tőkeellátottságát. Az általam végül kialakított tőketényezők eltérnek Kovács és Bodnár által kialakított mutatóktól, mert nem állt minden esetben rendelkezésre adat, vagy változott az adatok gyűjtésének módszertana, így néhány mutatót kihagytam vagy más alkalmaztam helyette. Ilyen mutató például a működő vállalkozások száma a különböző szektorokban, mely esetben az idősorban módszertani változás történt, így az adatok

összehasonlíthatósága korlátozott. Korábban jogi egység, 2017-től pedig gazdasági egység szinten érhetők el az adatok.

4. táblázat: A vizsgálatban alkalmazott, területi tőke-tényezőket meghatározó indikátorok

Tőketényező	Indikátor
Materiális tőketípus	
Magán állótőke (anyagi jólét)	SZJA adófizető, 100 lakosra (fő) Egy lakosra jutó SZJA adóalapot képező belföldi jövedelem (Ft) Személygépkocsi, 1000 lakosra (db) Az év folyamán épített lakás, 1000 lakásra (db) 1 főre jutó SZJA; Összesen (Ft) 1 főre jutó SZJA adóalapot képező jövedelem; Munkaviszonyból (Ft) 1 főre jutó SZJA adóalapot képező jövedelem; Társas vállalkozásból (Ft) Lakónépesség, 100 lakásra (fő)
Vállalkozási környezet	Regisztrált vállalkozás; Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat (TEÁOR08: A) (dec. 31.) 1000 főre (db) Regisztrált vállalkozás; Ipar (TEÁOR08: B+C+D+E) (dec. 31.) 1000 főre (db) Regisztrált vállalkozások a szolgáltatásokban, 1000 főre (db) Regisztrált vállalkozás, 1000 lakosra (db) Vállalkozások jegyzett tőkéje, egy lakosra (1000 Ft) Export aránya az értékesítés nettó árbevételéből (%)
Infrastrukturális tőke	Közüzemű ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%) Közcatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya (%) Háztartási gázfogyasztó, 100 lakásra (fő) Háztartások részére szolgáltatott villamosenergia, egy lakosra (1000 kWh) Önkormányzati járdák kiépítettsége (%) Önkormányzati utak kiépítettsége (%) Budapest elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc) Saját vármegyeszékhely elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc) Legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc)
Immateriális tőketípus	
Társadalmi tőke	Természetes szaporodás, fogyás (‰) 25 év alatti nyilvántartott álláskeresők aránya (%) Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra (‰) Nyilvántartott álláskereső, 100 15-64 évesre (fő) Regisztrált bűncselekmény, 1000 lakosra (db) Civil szervezet, 1000 lakosra (db) Állandó népességből a 0-14 évesek aránya (%) Állandó népességből a 65-x évesek aránya (%)
Humán tőke	Magas presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya (%) Eredményes érettségi vizsgát tett tanulók, 1000 főre (fő) Sikeres szakmai vizsgát tett tanulók, 1000 főre (fő)
Kulturális tőke	Múzeumi látogatók, 100 lakosra (fő) Települési könyvtárakból kölcsönzött könyvtári egység, 100 lakosra (db) Alkotó művelődési közösségek tagjai, 100 lakosra (fő) Rendszeres művelődési formákban résztvevők, 100 lakosra (fő) Rendszeres művelődési foglalkozások, 1000 főre (fő)

Forrás: Kovács-Bodnár (2016) alapján saját szerkesztés (2025)

A komplex fejlettségi mutató kiszámítása az alábbi lépések mentén történt:

1. lépés: Az alapindikátorok azonos terjedelmű skálára való transzformálása normalizálási eljárással a következő képlet alapján:

$$fa_{i,j,norm} = \frac{fa_{i,j} - \min(fa_{i,j})}{\max(fa_{i,j}) - \min(fa_{i,j})} 100$$

ahol

$fa_{i,j,norm}$: normalizált alapindikátor

$fa_{i,j}$: alapindikátor

$\min(fa_{i,j})$: az alapindikátor legkisebb értéke

$\max(fa_{i,j})$: az alapindikátor legnagyobb értéke

Azon mutatók esetében, melyek negatív hatással vannak az adott járás fejlődésére (pl. regisztrált bűncselekmények száma 1000 lakosra), ott fordított képletet alkalmaztam, vagyis az alapindikátor legnagyobb értékéből vontam ki a normalizált alapindikátort, és osztottam el a terjedelemmel.

2. lépés: Csoportindikátorok számítása: az egy csoporton belüli alapindikátorok átlagértéke adja az adott csoport csoportindikátorának értékét a következő képlet alapján:

$$fa_i = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n fa_{i,j,norm}$$

ahol

fa_i = csoportindikátor

$fa_{i,j,norm}$: normalizált alapindikátor

n : a csoportban szereplő indikátorok száma

3. lépés: Komplex mutató számítása: a hat csoportindikátor átlagértéke adja a fejlettségi komplex mutató értékét a következő képlet alapján:

$$fi = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m fa_i$$

ahol

fa_i : csoportindikátor

fi : komplex mutató

m : a csoportindikátorok száma

4.2. Klaszteranalízis

További elemzési módszerként klaszteranalízist alkalmaztam, amely egy adatcsoportosítási eljárás, amellyel adatokat homogén csoportokba lehet osztani. A kapott adatokat 95%-os szignifikancia szinten statisztikai elemzésnek vetettem alá. A Kolmogorov–Smirnov-tesztet szintén 95%-os szinten fogadtam el.

A klaszteranalízisnek a célja az volt, hogy n számú elemet kategorizáljak k számú csoportba ($k > 1$), mely csoportokat klaszternek nevezzük, p ($p > 0$) változók használatával. Ahogyan a többi statisztikai típusnak is, a klaszteranalízisnek is számos változata van, mindegyik egy-egy külön művelet sor. A „K alapú csoportosítási eljárás” választottam, ahol az eljárásban a csoportok előre

meghatározottak. A klaszteranalízist a Statistical Package for Social Sciencies (SPSS) programmal végeztem. Klaszteranalízis segítségével a fejlesztendő járások kategorizálásra kerültek a komplex fejlettségi mutató eredményei alapján, melyeknek először a százalékos változását vizsgáltam 2022-ben 2013-hoz képest. A klaszteranalízis eredményeit földrajzi információs rendszerbe vittem fel, majd térinformatikai módszerekkel térképen ábrázoltam. A térképes ábrázoláshoz a QGIS (3.28.0) programot használtam.

4.3. A települések vizsgálata komplex fejlettségi mutatóval

A kutatás további fontos célja volt a Kisteleki járás településeinek komplex területi fejlettségi vizsgálata. A területi vizsgálatok kapcsán megoszlanak a vélemények a területi léptéket/szinteket illetően, hogy mit érdemes vizsgálni. Egyet értve PÉNZES (2014), HARCSA (2015) és PAPP et al., (2017) véleményével, a települési lépték az, ahol részletességgel meg lehet figyelni a változásokat, bár sok esetben még a települési szint sem mutatja meg a településen belül a különbségeket. A Kisteleki járás vizsgálata során én is a települési szintet választottam. Módszerként primer és szekunder adatokat gyűjtöttem. A szekunder kutatáshoz a korábbiaknak megfelelően hazai adatbázisok (Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR), Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Területi Statisztikai rendszere) adatai alapján dolgoztam. Ezt követően feltáró statisztikai módszerként szintén egy komplex fejlettségi mutatót számoltam a Kisteleki járás településeire vonatkozóan.

A szakirodalmakat tekintve sem az „elmaradott” települések lehatárolásához használt módszerben, sem pedig ezen tényező vizsgálatához használt indikátorok számában és összetételében nincs teljes egyetértés (PAPP et al., 2017). Több szerző (ld. pl. FALUVÉGI, 1995; HARCSA, 2015) hasonlított össze módszereket, melyek települések és térségek fejlettségét vizsgálta, és összességében elmondható, hogy nincs mérvadó különbség az egyes módszerek eredményei között. Így a jelenleg hatályos 105/2015 (IV.23.), a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről szóló Kormányrendelet alapján készítettem el a komplex fejlettségi mutatót. Ebben az esetben nem töketényezőket alakítottam ki, mert a járási szinthez képest még kevesebb adat állt rendelkezésre. Például a középiskolai tanulmányokhoz és végzettséghez kapcsolható mutatókat nem lett volna értelme bevonni, hiszen Kistelektől eltekintve minden település esetében nulla lett volna a mutató értéke.

A kormányrendelet társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból vizsgálja a településeket. A kormányrendelet azonban a komplex fejlettségi mutató eredményei alapján nem rangsorolja a településeket, csak a következő kategóriákba sorolja: társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett, valamint jelentős munkanélküliséggel sújtott települések. Ezek a csoportok utalnak a települések fejlettségére/elmaradottságára, azonban

egymáshoz való kapcsolatukat nem mutatja. A mutató alkalmazásának a célja, hogy a fejlettséget pontosan számokban kifejezve is le tudjam írni a Kisteleki járás esetében, és a települések helyzetét egymáshoz viszonyítva is tudjam vizsgálni. A kormányrendeletnek megfelelően 4 mutatócsoportot alakítottam ki, az 5. táblázatban foglaltak szerint (a mutatók forrását ld. 3. sz. mellékletben).

5. táblázat: A komplex fejlettségi vizsgálatához használt indikátorok

Mutatócsoport	Indikátor
Társadalmi és demográfiai helyzet mutatói	Népsűrűség (fő/km ²) Természetes szaporodás, fogyás (‰) Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra (‰) Rendszeres szociális segélyben részesítettek havi átlagos száma (fő)/2015. március 1-től egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásban részesítettek havi átlagos száma (fő) Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek átlagos száma (fő) Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek aránya (%) Hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók aránya a nappali oktatásban (%) Állandó népességből a 0-14 évesek aránya (%) Állandó népességből a 65-x évesek aránya (%)
Lakás- és életkörülmények mutatói	Az év folyamán épített lakás, 1000 lakásra (db) SZJA adófizető, 100 lakosra (fő) Egy lakosra jutó SZJA adóalapot képező belföldi jövedelem (Ft) Regisztrált bűncselekmény, 1000 lakosra (db)
Helyi gazdasági és munkaerőpiaci mutatók	Nyilvántartott álláskereső, 100 15-64 évesre (fő) Magas presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya (%) Legfeljebb 8 általános iskolát végzett nyilvántartott álláskeresők aránya (%) 25 év alatti nyilvántartott álláskeresők aránya (%) Vállalkozások jegyzett tőkéje, egy lakosra (1000 Ft) Regisztrált vállalkozás, 1000 lakosra (db) Civil szervezet, 1000 lakosra (db)
Infrastruktúra és környezeti mutatók	Internet-előfizetés xDSL hálózaton, 1000 lakosra (db) Önkormányzati járdák kiépítettsége (%) Önkormányzati utak kiépítettsége (%) Háztartási gázfogyasztó, 100 lakásra (fő) Közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%) Közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya (%) Háztartások részére szolgáltatott villamosenergia, egy lakosra (1000 kWh) Saját vármegyeszékhely elérési ideje közúton, a leggyorsabb úton (perc) Legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje közúton, a leggyorsabb úton (perc)

Forrás: 05/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet alapján saját szerkesztés (2025)

1. lépés: Az alapindikátorok azonos terjedelmű skálára való transzformálása normalizálási eljárással a következő képlet alapján:

$$f a_{i,j,norm} = \frac{f a_{i,j} - \min(f a_{i,j})}{\max(f a_{i,j}) - \min(f a_{i,j})} 100$$

ahol

$f a_{i,j,norm}$: normalizált alapindikátor

$f a_{i,j}$: alapindikátor

$\min(f a_{i,j})$: az alapindikátor legkisebb értéke

$\max(f a_{i,j})$: az alapindikátor legnagyobb értéke

Azon mutatók esetében, melyek negatív hatással vannak az adott járás fejlődésére (pl. regisztrált bűncselekmények száma 1000 lakosra), ott fordított képletet alkalmaztam, vagyis az alapindikátor legnagyobb értékéből vontam ki a normalizált alapindikátort, és osztottam el a terjedelemmel.

2. lépés: Csoportindikátorok számítása: az egy csoporton belüli alapindikátorok átlagértéke adja az adott csoport csoportindikátorának értékét a következő képlet alapján:

$$fa_i = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n fa_{i,j, norm}$$

ahol

fa_i = csoportindikátor

$fa_{i,j, norm}$: normalizált alapindikátor

n : a csoportban szereplő indikátorok száma

3. lépés: Komplex mutató számítása: a négy csoportindikátor átlagértéke adja a fejlettségi komplex mutató értékét a következő képlet alapján:

$$fi = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m fa_i$$

ahol

fa_i : csoportindikátor

f_i : komplex mutató

m : a csoportindikátorok száma

A települések további és mélyebb vizsgálatára leíró statisztikai elemzést alkalmaztam, illetve végeztem egy változás vizsgálatot is, melynek eredményeit térinformatikai módszerrel térképen ábrázoltam. A térképes ábrázolás a QGIS (3.28.0) program segítségével történt.

4.4. Trendsámítás

A Kisteleki járás társadalmi és demográfiai helyzetének értékeléséhez kiegészítéseként trendsámítást végeztem, annak érdekében, hogy a népességszámot meg tudjam becsülni 2022-höz képest 30 évre előre, azaz 2053-ra. A népesség számának alakulása rendkívül meghatározó egy térség fejlődése kapcsán. A népességszám előre vetítése az alábbi módon történt:

Jelölje $P(t)$ a Kisteleki járás lakosságát egy t időpontban. Biológiai modelleknél az esetszámot valós függvénynek tekintem. Feltételezem, hogy a lakosságban (populációban) az egységnyi idő alatt született és meghalt egyedek száma arányos a populáció egyedszámával. Jelölje r_{sz} és r_h ezeket az arányossági tényezőket, azaz az ún. születési, illetve halálozási rátát, s legyen $r = r_{sz} - r_h$. Ekkor

$$a \quad P' = r \cdot P, \quad P(0) = P_0 \quad (1)$$

egyenlet írja le a populáció egyedszámának megváltozását. Ennek megoldása $P(t) = P_0 e^{rt}$, $P(t) \rightarrow \infty$, ha $t \rightarrow \infty$, feltéve, hogy a születési ráta nagyobb, mint a halálozási ráta, azaz $r > 0$; illetve $P(t) \rightarrow 0$, ha $t \rightarrow \infty$, feltéve, hogy $r < 0$. A differenciál egyenletet (1) Malthus alkalmazta először populációs modellekben 1798-ban (ld. MALTHUS 1798).

Tegyük fel most, hogy folyamatos emigráció történik a populációból, és az emigráció sebessége konstans, melynek értéke legyen a . Ekkor a modellünk a

$$P' = r \cdot P - a, \quad P(0) = P_0 \quad (2)$$

inhomogén lineáris differenciálegyenlettel írható le, melynek megoldása

$$P(t) = \left(P_0 - \frac{a}{r} \right) e^{rt} + \frac{a}{r} \quad (3)$$

Itt kihalhat a populáció $r > 0$ esetében is, ha az emigráció kellően nagy, azaz, ha $a > P_0 \cdot r$. Ha viszont $a = P_0 \cdot r$, akkor a populáció egyedszáma konstans marad.

A gyakorlatban hosszabb időintervallumon nem figyelhető meg exponenciális növekedés, mivel a környezetben rendelkezésre álló táplálékmenyiség nem képes bármilyen nagy populáció eltartására. Az (1) egyenletnél realisabb modellt kapunk, ha feltételezzük, hogy az egyedek születési sebessége arányos a populáció méretével (azaz a populáció egy adott százaléka szaporodik), miközben a halálozási sebesség a populáció méretének négyzetével arányos. Ez utóbbi feltevés azzal indokolható, hogy minden egyed "harcban áll" a túlélésért a többi egyeddel, és a harcok száma $P(P-1) \approx P^2$ elég nagy P esetén. Ekkor a Malthus modell (MALTHUS, 1798; 1827; 1902) helyett a

$$P' = r \cdot P - s \cdot P^2, \quad (4)$$

ún. logisztikus differenciálegyenlet írja le a populáció megváltozását (VERHULST, 1838). Vezessük be a $K = r/s$ konstans, ahol K a környezet eltartóképessége. Ekkor az egyenletet a

$$P' = rP \left(1 - \frac{P}{K} \right) \quad (5)$$

alakban is felírhatjuk. Ez egy szétválasztható típusú differenciálegyenlet, melyet átrendezve a következőt kapjuk:

$$\int \frac{dP}{P \left(1 - \frac{P}{K} \right)} = \int r dt$$

A baloldali integrált parciális törtekre bontással számíthatjuk ki:

$$\int \frac{dP}{P \left(1 - \frac{P}{K} \right)} = \int \left(\frac{1}{P} + \frac{1}{K} \frac{1}{1 - \frac{P}{K}} \right) dP = \ln|P| - \ln \left| 1 - \frac{P}{K} \right| = \ln \left| \frac{P}{1 - \frac{P}{K}} \right|$$

Innen:

$$\ln \left| \frac{P}{1 - \frac{P}{K}} \right| = rt + C$$

$$\frac{P}{1 - \frac{P}{K}} = be^{rt},$$

ahol $b = \pm e^C$. Ebből a $P(0) = P_0$ kezdeti feltételt használva

$$b = \frac{P_0}{1 - \frac{P_0}{K}}.$$

b -t visszahelyettesítve az előző képletbe, a következő formulát kapjuk, melyet alkalmazhatunk a lakosságszám tetszőleges évre előre történő meghatározására:

$$P(t) = \frac{P_0 K}{P_0 + (K - P_0)e^{-rt}}$$

ahol

$P(t)$ = jövőben (előre meghatározott időpontban) várható népességszám

P_0 = a kiindulási népesség

K = a környezet eltartóképessége (vagyis az a népességszám, amelyet a környezet még el tud tartani)

r = a születési és a halálozási ráta különbsége

t = az előre vetített évek száma, amikor meg kívánjuk határozni a jövőbeni népesség lélekszámát.

A fenti formulából látható, hogy $P(t) \rightarrow K$, ha $t \rightarrow \infty$, továbbá, ha $0 < P_0 < K$, akkor $0 < P(t) < K$ teljesül minden $t > 0$ -ra.

Ha a fenti formulába behelyettesítünk, akkor tehát a kiindulási paraméterek figyelembevételével a népesség időben előre vetített jövőbeni lélekszámát meghatározhatjuk (BRAUER et al., 2010).

A népességszám előrejelzését tovább pontosítottam, figyelembe véve az élve születések és a halálozások alakulását, valamint a bevándorlás és kivándorlás folyamatait. Ennek alapján a népesség reprodukciója kizárólag ezen tényezők együttes figyelembevételével határozható meg, ami lehetővé teszi a pontosabb jövőbeni trendek meghatározását (KAPITÁNY, 2015).

$$R = \frac{B - D + I - E}{P} = b - d - i - e \quad |$$

R = a tényleges szaporodás arányszáma

B = élve születések száma

D = halálozások száma

I = bevándoroltak száma

E = a kivándoroltak száma

P = a népesség száma

b = nyers születési arányszám

d = nyers halálozási arányszám

i = bevándorlási arányszám

e = kivándorlási arányszám (POLÓNYI, 2002).

Az előző képletet tovább finomítva a születési és a halálozási ráta különbsége helyett a tényleges szaporodási arányszámot helyettesítettem be a képletbe:

$$P(t) = \frac{P_0 K}{P_0 + (K - P_0)e^{-Rt}}$$

Ez alapján az előző képletből képest, egy sokkal pontosabb értéket kaptam (KOVÁCS et al., 2021).

4.5. Félig strukturált interjú a települések vezetőivel

Annak érdekében, hogy a Kisteleki járás települését mélyebben megismerjem, és a szekunder kutatás során kapott eredmények okát feltárjam, primer kutatásom részeként félig strukturált interjút készítettem a települések vezetőivel, akik készségesen álltak a rendelkezésemre. Az interjúk elkészítésének időpontját és helyszíneit a 6. táblázatba foglaltam össze.

6. táblázat: A félig strukturált interjúk időpontjai, helyszínei és alanyai

Időpont	Település	Vezető
2024.02.27.	Balástya	Újvári László
2024.03.01.	Pusztaszer	Máté Gábor
2024.03.05.	Csengele	dr. Tóth Tibor Imre
2024.03.05.	Kistelek	Nagy Sándor
2024.03.12.	Baks	Búza Zsolt
2024.05.10.	Ópusztaszer	Makra József

Forrás: Saját szerkesztés (2025)

A település vezetőkkel nem volt egyszerű interjú időpontot egyeztetni, mert a napjaik igen zsúfoltak. Ennek ellenére, biztosítottam, hogy az interjúkat követően is lesz lehetőségem kérdezni, keressem őket bátran a jövőben is. Az interjú során kapott válaszokat és eredményeket nem tárgyaltam külön fejezetben, a további primer kutatás és a szekunder kutatás során kapott eredményeket egészítettem ki, vagy támasztottam alá az interjúkkal (az interjúk kérdéssorát ld. a 4. sz. mellékletben).

4.6. Lakossági kérdőív

További primer kutatási módszerként online kérdőíves felmérést végeztem a helyi lakosok körében, annak érdekében, hogy az ő szemszögükből is mélyebben megismerjem a járás településeit. A kérdőíveket a Limesurvey nevű programmal készítettem. A kérdőívek tesztelésére 2024.08.21-én került sor, a kérdések többszöri átdolgozását és véglegesítését követően. A tesztelés rendben volt, egy technikai hiba javítása után 2024.08.25-én a kérdőívek kiküldésre kerültek. Megkerestem a települések polgármestereit, akik továbbították a kérdéssort a helyi közösségi csoportok vezetőinek, illetve újságírók, könyvtárosok, civil szervezetek vezetői is segítettek a kérdőívek megosztásában. Különböző csoportokban, közösségi oldalon több héten keresztül újra és újra megosztottam. A kérdőíveket hólabda módszerrel, emailben/üzenetben is elküldtem az összes Kisteleki járásban élő ismerősömnek, akiket arra kértem, hogy küldjék tovább. Egy korábbi kutatásomba bevont személyeket is egyesével felhívtam, és emailben elküldtem nekik is a kérdőíveket. Részt vettem olyan rendezvényeken, ahol a Kisteleki járásban élők képviseltették magukat. Felkerestem a települések képviselőit a rendezvényeken, majd a bemutatkozást követően kértem a segítségüket a kitöltésben, illetve a kérdőívek megosztásában. A kérdőívek lezárására 2024.10.02.-án került sor. Összesen 755 megtekintése volt, ebből 303-an töltötték ki. Ennek oka lehet, hogy a bevezetőt kevesen olvasták el, és a kitöltés kezdetén szembesülhettek azzal, hogy az ő településük nem tartozik a Kisteleki járáshoz, illetve a visszajelzések alapján elmondható, hogy sokan elkezdték a kitöltést, de nem fejezték be a kérdőív hosszára hivatkozva. A kérdőív válaszainak átnézése után 296 értékelhető kérdőívet azonosítottam, a 7. táblázatban megjelölt települési bontásban.

7. táblázat: A Kisteleki járás településeinek állandó lakossága, és a vizsgálatban résztvevő kitöltők száma (fő)

Település	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Lakónépesség (2024)	1 893	3 233	1 723	7 072	1 979	1 299
Kitöltők	36	60	20	83	48	49

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés (2025)

A kérdőív kitöltői számát illetően nem tekinthető tökéletesen reprezentatívnak, azonban fontos megjegyezni, hogy a kutatás során kapott eredmények többsége összhangban van, illetve alátámasztja a szekunder kutatási és egyéb primer kutatási eredményeket. A kérdőív kérdéseire adott válaszokból az is kiderül, hogy jellemzően azok vettek részt a kutatásban, akiket érdekel a településük és saját helyzetük, valamint jövőjük.

A kapott eredményeket leíró statisztikával mutattam be, SWOT analízis segítségével összegeztem, ezzel a Kisteleki járás gazdasági és társadalmi problémáinak azonosítását elősegítve. A SWOT

analízis egy olyan stratégiai tervező eszköz, amelyet döntésekhez és helyzetelemzések elkészítéséhez használnak (PAHL–RICHTER, 2007; FINE, 2009).

Annak érdekében, hogy a kitűzött célok és azok vizsgálatának módszerei egyértelműek és átláthatók legyenek, azokat a 10. ábra segítségével foglaltam össze.

A Kisteleki járás helyzete a fejlesztendő járások között	A Kisteleki járás településinek helyzete	Eredmények és következtetések
<ul style="list-style-type: none">• Komplex fejlettségi mutató• Klaszteranalízis	<ul style="list-style-type: none">• Komplex fejlettségi mutató• Trendsámítás• Félig strukturált mélyinterjú• Online lakossági kérdőív	<ul style="list-style-type: none">• SWOT analízis

10. ábra: A kitűzött célok és az alkalmazott saját kutatási módszerek összefüggése
Forrás: Saját szerkesztés (2025)

5. EREDMÉNYEK ÉS AZOK MEGBESZÉLÉSE

5.1. A fejlesztendő járások vizsgálata hazánkban

A 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet a kedvezményezett járások besorolásáról a járásokat területi fejlettség alapján rangsorolja a társadalmi és demográfiai, lakás és életkörülmények, helyi gazdaság és munkaerő-piaci, valamint infrastruktúra és környezeti mutatókból (négy mutatócsoport) képzett komplex mutató alapján. A hatályos kormányrendelet alapján 109 kedvezményezett, 54 fejlesztendő és 36 komplex programmal fejlesztendő járás van hazánkban. A kutatás során csak a fejlesztendő járásokat vettem figyelembe.

A 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendeletbe foglalt mutatók alapján a Kisteleki járás a 41. legszegényebb járás Magyarországon. Az említett kormányrendelet, illetve KOVÁCS és BODNÁR (2016) tanulmánya alapján 6 töketényezőt alakítottam ki és két időszakra (2013-2022) egy komplex fejlettségi mutatót számoltam hazánk fejlesztendő járásai esetében. A számítás célja az volt, hogy a Kisteleki járás helyzetét vizsgáljam a többi fejlesztendő járáshoz képest, illetve górcső alá vegyem, hogy ez hogyan változott a vizsgált időszakban (2013, 2022). A számított mutató alapján a Kisteleki járás 2013-ban tehát a 41. legelmaradottabb térség volt hazánkban, azonban 2022-re kilenc helyet javítva, az 50-dik helyre került (8. táblázat).

8. táblázat: Az összes mutatóra vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022

Sorrend	Járás	KFM (2013)	Sorrend	Járás	KFM (2022)
1.	Cigándi	24,41	1.	Encsi	29,04
2.	Sarkadi	27,56	2.	Bácsalmási	29,54
3.	Putnoki	29,30	3.	Ózdi	29,80
4.	Mezőcsáti	31,54	4.	Sarkadi	30,86
5.	Ózdi	31,73	5.	Putnoki	30,94
6.	Baktalórántházai	32,49	6.	Edelényi	31,91
7.	Encsi	32,81	7.	Sellyei	32,33
8.	Sziksói	33,32	8.	Kunhegyesi	33,11
9.	Kunhegyesi	34,00	9.	Mezőcsáti	33,11
41.	Kisteleki	43,93	50.	Kisteleki	47,45
54.	Tokaji	55,94	54.	Tokaji	52,62

Forrás: KSH és TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A komplex fejlettségi mutató alapján 2013-ban a Cigándi járás volt a legelmaradottabb a fejlesztendő járások között, a Tokaji pedig a legfejlettebb (KOVÁCS et al., 2024). A Tokaji járás sikerét többek között köszönheti annak, hogy a Tokaji Borvidék része, mely hazánk egyik legismertebb borvidéke (VIRÁG, 2017). A Kisteleki járás több mint 55%-kal teljesített jobban, mint a Cigándi, és több mint 27%-kal rosszabbul, mint az első helyet elfoglaló Tokaji. 2022-ben az Encsi járás bizonyult a mutató alapján a legszegényebb térségnek, több, mint 61%-kal teljesített rosszabbul, mint a Kisteleki. Az általam vizsgált járás felzárkózása nem csak a rangsorban elfoglalt

helyén, de a számokban is megmutatkozik, ugyanis már csak közel 11%-kal maradt el a legjobban teljesítő Tokaji járástól.

A továbbiakban a járásokhoz kapcsolódóan kialakított területi tőkék alapján számolt komplex fejlettségi mutatót részleteiben is vizsgáltam. A cél az volt, hogy jól kirajzolható legyen, hogy a Kisteleki járásban, mely területi tőkék esetében sikerült jelentős fejlődést elérni, és hol kellene még célozottabb beavatkozás az előrelépés érdekében. A komplex fejlettségi mutató számítását követően megnéztem, hogyan alakult a mutató 2022-re 2013-hoz képest. A különböző területi tőkékre vonatkozó százalékos változás eredményeit klaszteranalízist követően csoportokba soroltam, így a járások hanyatló, stagnáló, fejlődő és dinamikus fejlődő kategóriákba kerültek.

A magán állótőke vizsgálata a fejlesztendő járásokban

A magán állótőke tulajdonképpen a területi tőke egyik lehetséges csoportosítása a magánjavakon belül. Ez a tőketípus az anyagi megjelenést veszi alapul (KNIESZ, 2021). A tőkehiányt úgy tartják számon, mint az elmaradottságból való kitörés legfőbb oka. A fejletlen térségekben a vállalkozások alacsony számának köszönhetően a felzárkózáshoz szükséges tőke helyben nem termelődik meg. Az adott térségben a jövedelmek hiánya hatással van az összes többi tényezőre is, ami hosszútávon a térségből való elvándorlást segíti elő (G. FEKETE, 2006).

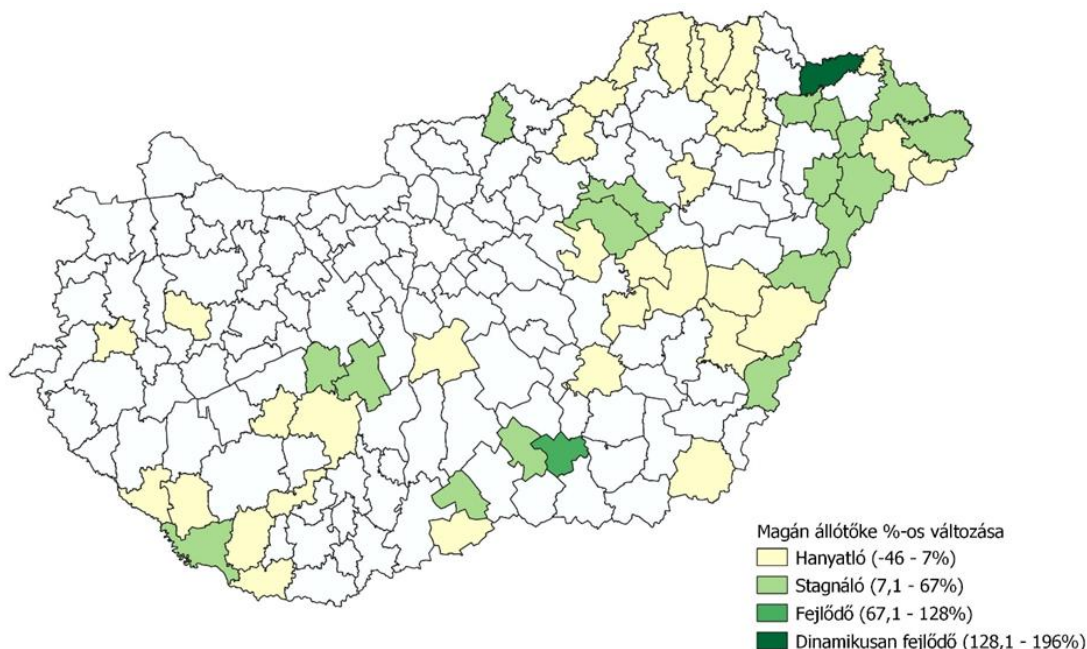
A magán állótőke a fejlesztendő járásokon belül a Kisteleki járás esetében igen kedvezőtlenül alakult (KFM=19,68) 2013-ban (9. táblázat). A Kisteleki járás csak egy járást hagyott maga mögött a Cigándit. A vizsgált évben a mutatók közül az év folyamán épített lakás, 1000 lakásra és az egy főre jutó SZJA adóalapot képező jövedelem munkaviszonyból (Ft) igen rossz képet mutatott a vizsgált járásban. 2022-re a Kisteleki járás a magán állótőke esetében 32 helyet javított a fejlesztendő járások között, hiszen a többi járáshoz képest szinte minden mutató a pozitív irányba mozdult el, így összességében a komplex fejlettségi mutató is.

9. táblázat: A magán állótőke mutatóira vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022

Sorrend	Járás	KFM (2013)	Sorrend	Járás	KFM (2022)
1.	Cigándi	9,87	1.	Kunhegyesi	16,24
2.	Kisteleki	19,68	2.	Csengeri	20,69
3.	Sarkadi	21,46	3.	Ózdi	22,14
4.	Ózdi	21,99	4.	Edelényi	24,94
5.	Csengeri	24,35	5.	Gönci	25,33
6.	Jánoshalmi	26,58	6.	Encsi	27,77
7.	Vásárosnaményi	27,27	7.	Sarkadi	28,57
8.	Fehérgyarmati	28,47	8.	Bácsalmási	28,67
9.	Hevesi	29,55	9.	Cigándi	29,17
10.	Gönci	29,90	34.	Kisteleki	44,83
54.	Vasvári	77,02	54.	Vasvári	78,31

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

Ha a magán állótőke százalékos változását nézzük a Kisteleki járásnak sikerült a Cigánd járás után a legtöbbet javítania a korábbi helyzetén a fejlesztendő járások között (11. ábra). A klaszteranalízist követően a csoportosítás eredményét nézve a Kisteleki járás volt az egyetlen, mely a fejlődő járás kategóriába esett. Jellemzően az ország keleti részében, a határhoz közeli járásoknak sikerült javítani korábbi helyzetén.

11. ábra: A magán állótőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A vállalkozási környezet vizsgálata a fejlesztendő járásokban

BODNÁR (2016) a vállalkozási környezetet a magántőkéhez kapcsolódó, azt ösztönző tőketényezőként értelmezi, mivel a klasszikus értelemben vett tőke és annak felhalmozása is megjelenik nála. Fontosnak tartottam azonban külön kezelni, így az egyén és vállalat szinten is külön tudtam vizsgálni a tőketényezőket. A szakirodalmakban nincs egyértelmű válasz arra, hogyan kezeljük, hiszen JÓNA (2013/b) a gazdasági tőkét döntően vállalkozások adataival fejezi ki, míg CAPELLO (2007) megkülönbözteti a magán állótőkét a vállalkozói tőkétől.

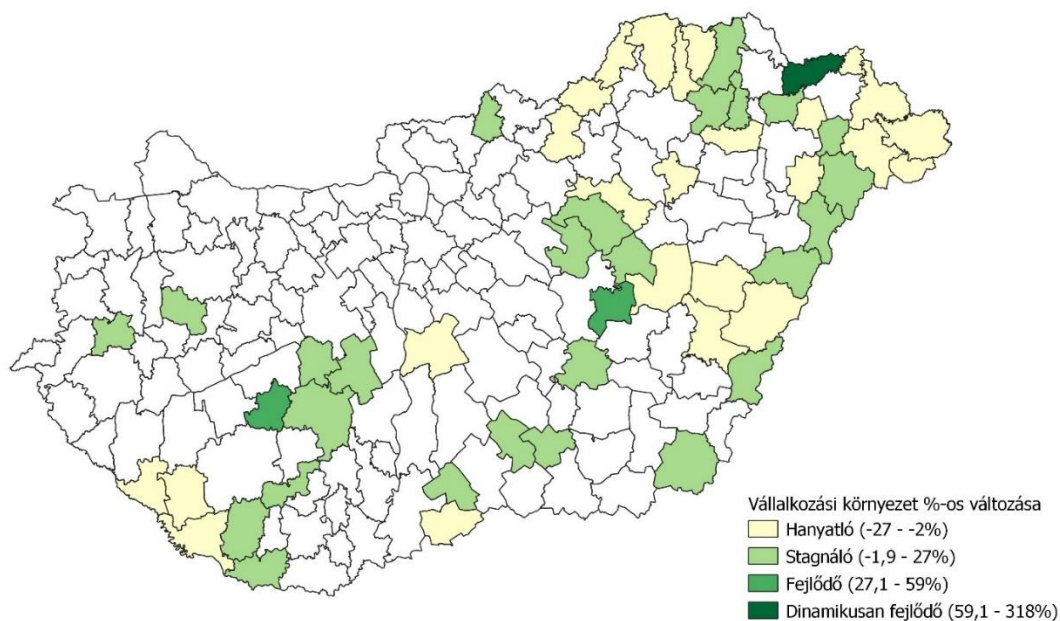
A Kisteleki járás a vállalkozási környezet tekintetében igen jól teljesített mindkét vizsgált évben, hét-hét hellyel maradt el a legjobban teljesítő Csengeri (2013) és Kiskunmajsai (2022) járásoktól (10. táblázat).

10. táblázat: A vállal­ko­zási kör­nye­zet mu­ta­tóira vona­to­zó KFM és a fej­lesz­ten­dő járások sor­rendje, 2013 és 2022

Sorrend	Járás	KFM (2013)	Sorrend	Járás	KFM (2022)
1.	Cigándi	5,30	1.	Encsi	11,57
2.	Putnoki	13,78	2.	Putnoki	12,48
3.	Encsi	15,88	3.	Edelényi	13,62
4.	Edelényi	16,35	4.	Szikszo­i	15,74
5.	Szikszo­i	16,54	5.	Mezőcsáti	16,89
6.	Mezőcsáti	17,90	6.	Ózdi	20,45
7.	Kunhegyesi	18,59	7.	Jászapáti	21,03
8.	Jászapáti	18,90	8.	Cigándi	22,13
9.	Enyingi	21,63	9.	Kunhegyesi	22,78
47.	Kisteleki	45,23	47.	Kisteleki	45,14
54.	Csengeri	58,91	54.	Kiskunmajsai	55,56

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

Azonban összességében a vállal­ko­zási kör­nye­zetre vona­to­zó komplex fejlettségi mu­ta­tón nem sikerült javítania a járásnak 2022-re 2013-hoz képest, így a rangsorban elfoglalt helyén sem. A vizsgált járás esetében magas volt a regisztrált vállal­ko­zások száma ezer főre, a többi fej­lesz­ten­dő járáshoz képest. A regisztrált vállal­ko­zásokon belül is magas volt a szolgáltatások és a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és halászathoz kapcsolódó vállal­ko­zások aránya. Fontos megjegyezni, hogy a Kisteleki járás kiterjed tanyavilággal, nagy kiterjedésű külterületi lakott területtel rendelkezik, amely jó alapot biztosít a térségben a mezőgazdaság számára (ÁGOSTON–DURÓ, 2012). A vállal­ko­zási kör­nye­zet mu­ta­tóira vona­to­zó KFM-en a Kisteleki járás ugyan rontott, de csak minimálisan, 0,21%-ot, így a fej­lesz­ten­dő járások között a klaszteranalízis eredménye alapján, a csoportosítást követően a stagnáló járás kategóriába esett (12. ábra).

12. ábra: A vállal­ko­zási kör­nye­zet mu­ta­tóira vona­to­zó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fej­lesz­ten­dő járásokban

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

Ez a tény rávilágít arra, hogy a Kisteleki járásban a vállalkozási környezeten javítani kell, amit elsősorban a megfelelően erre kialakított infrastruktúra tud támogatni, mint például egy ipari park létrehozása és fejlesztése.

Az infrastrukturális tőke vizsgálata a fejlesztendő járásokban

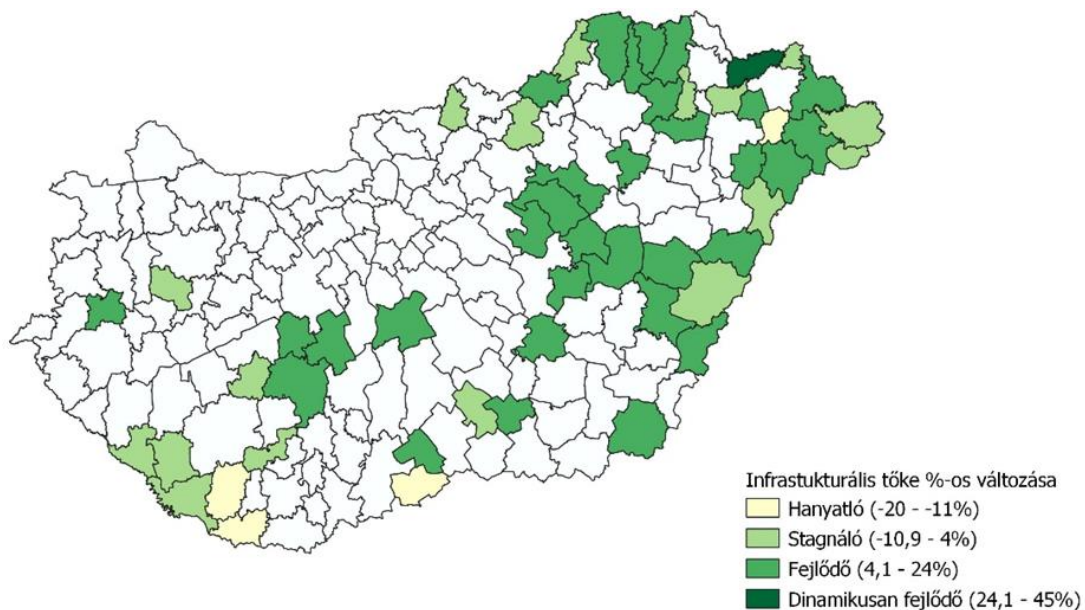
Az infrastrukturális tőkére általában úgy hivatkoznak, mint az emberek által létrehozott támogatási rendszerre, amely lehetővé teszi, hogy a gazdasági tevékenységeket a lehető legjobb körülmények között végezzék, mind az idő, mind a megtakarítások szempontjából. Az infrastrukturális tőkét tehát a kommunikációs eszközök (utak, repülőterek, vasutak) összessége alkotja, amelyek felgyorsítják és megkönnyítik az emberek, áruk és szolgáltatások cseréjét (BRASIL et al., 2012). Az infrastrukturális tőke esetében, a Kisteleki járás 2022-re nem javított a rangsorban elfoglalt helyén 2013-hoz képest, viszont a komplex fejlettségi mutató tekintetében igen (11. táblázat).

11. táblázat: Az infrastrukturális tőke mutatóira vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022

Sorrend	Járás	KFM (2013)	Sorrend	Járás	KFM (2022)
1.	Cigándi	38,71	1.	Bácsalmási	37,41
2.	Putnoki	40,80	2.	Sellyei	38,47
3.	Bácsalmási	44,69	3.	Putnoki	39,49
4.	Jánoshalmi	44,79	4.	Szigetvári	39,88
5.	Sellyei	44,95	5.	Baktalórántházai	45,04
6.	Gönci	46,09	6.	Fehérgyarmati	46,98
7.	Edelényi	46,19	7.	Jánoshalmi	48,08
8.	Encsi	46,47	8.	Hegyháti	48,30
9.	Ózdi	47,71	9.	Edelényi	49,39
37.	Kisteleki	59,39	35.	Kisteleki	63,02
54.	Füzesabonyi	60,10	54.	Füzesabonyi	81,48

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A Kisteleki járásba összességében jelentősen nőtt a közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya, a háztartások részére szolgáltatott villamosenergia mennyisége, és az önkormányzati járdák kiépítettsége. A vizsgált járásban a közlekedési infrastruktúra fejlődésének köszönhetően csökkent Budapest elérési, a saját vármegyeszékhely és a legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje. A Kisteleki járás 2022-re 6,11%-ot javított a komplex fejlettségi mutatón 2013-hoz képest. A klaszterelemzést követően, a csoportosítás eredményeként a fejlődő járás kategóriába került a fejlesztendő járásokon belül (13. ábra). Összességében elmondható, hogy ez a mutató rendkívül kedvezően alakult, szinte minden járás esetében.

13. ábra: Az infrastruktúrális tőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A társadalmi tőke vizsgálata a fejlesztendő járásokban

A társadalmi tőke kifejezés eredetét általában L. J. Hanifának tulajdonítják, aki (1916-ban) a helyi közösségek aktív támogatásának fontosságát írta le a vidéki általános iskolák hatékonyságának biztosítása érdekében Virginia államban, ahol iskolafelügyelőként (és reformerként) dolgozott (BRASIL I et al., 2012). A fogalom mai értelmezése azonban R. Putnamhoz köthető, aki az Egyesült Államok és Olaszország elemzésére is használta (PUTNAM, 1993), és aki szintén kiemelte a társadalmi tőkét, mint olyan immateriális jószág fontosságát, amely releváns hatással van egy közösség társadalmi és politikai életének - és így gazdasági teljesítményének - jó működésére (BRASIL I et al., 2012).

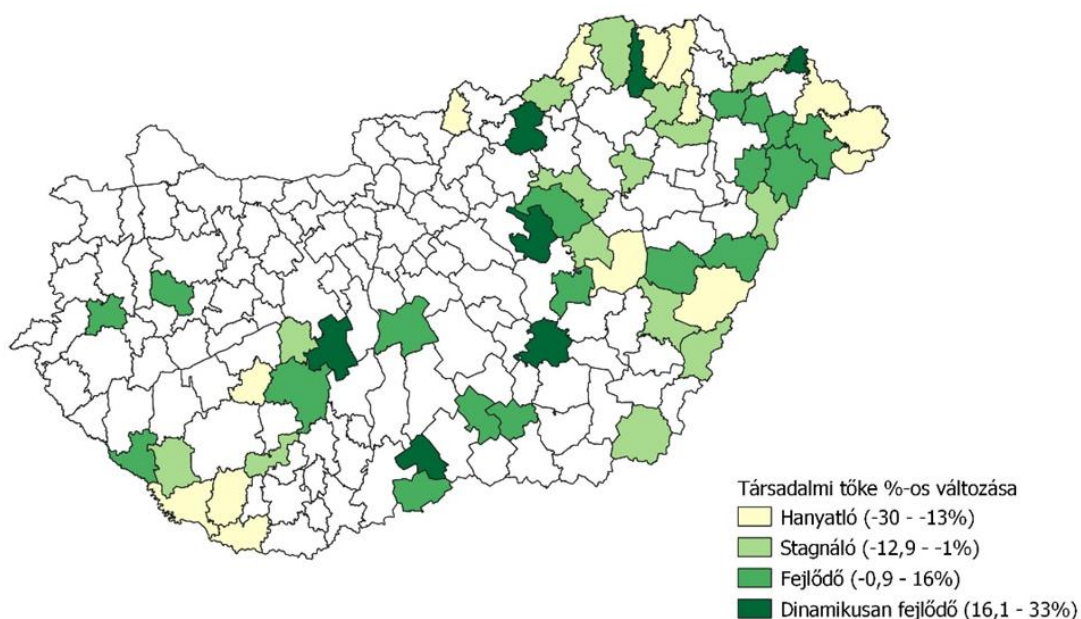
A magán állótőke mellett a társadalmi tőke esetében sikerült a legtöbbet javítani a Kisteleki járásnak a rangsorban elfoglalt helyén a többi járáshoz képest (12. táblázat). 2013-ban a 39. helyet foglalta el, míg 2022-ben már csak az 50.-dik legszegényebb járás volt hazánkban a társadalmi tőkét illetően. A járás helyzetét köszönheti annak, hogy a vizsgált időszakban a belföldi vándorlási egyenleg negatívból pozitív értékbe ment át, tehát a járás vonzóbbá vált az odaköltözés szempontjából. Továbbá nőtt a civil szervezetek száma is. Jelentősen csökkent az állandó népességből a 65-x évesek aránya, illetve a 25 év alatti nyilvántartott álláskeresők aránya is.

12. táblázat: A társadalmi tőke mutatóira vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022

Sorrend	Járás	KFM (2013)	Sorrend	Járás	KFM (2022)
1.	Pétevársárai	38,81	1.	Tokaji	38,97
2.	Záhonyi	40,44	2.	Mezőkovácsházai	41,30
3.	Jánoshalmi	40,93	3.	Vásárosnaményi	44,79
4.	Kunszentmártoni	45,36	4.	Tabi	45,08
5.	Mezőkovácsházai	45,87	5.	Pétevársárai	45,45
6.	Sarkadi	47,48	6.	Karcagi	45,67
7.	Csurgói	47,61	7.	Sarkadi	46,12
8.	Baktalórántházai	47,94	8.	Csengeri	46,57
9.	Ózdi	47,95	9.	Szigetvári	46,78
39.	Kisteleki	57,46	50.	Kisteleki	62,84
54.	Szigetvári	67,23	54.	Kiskunmajsai	64,10

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A társadalmi tőkére vonatkozó KFM %-os változása a Kisteleki járásban 9,36%-os javulást mutatott a vizsgált időszakban (14. ábra). Ennek köszönhetően a Kisteleki járás a fejlődő járás kategóriába került a klaszteranalízis eredményei alapján, a csoportosítást követően.

14. ábra: A társadalmi tőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A humán tőke vizsgálata a fejlesztendő járásokban

A humán tőke a munkaerő által birtokolt készségek állományát jelenti. A humán tőkének két fő összetevője van: az oktatás és képzés, valamint az egészségügy (GOLDIN, 2024). Más szerzők szerint a humán tőke magában foglalja a helyi társadalom kompetenciáit, képességeit és gyakorlatait is, amelyek együttesen a térség termelési háttér-feltételeit biztosítják (VENTURA et al., 2010). Azonban fontos megjegyezni, hogy a nemzetközi versenyben a gazdasági és társadalmi fejlődés szilárd és tartós folyamata nagymértékben függ a humán tőke felhalmozódásától: a képzett

és jól képzett munkaerő elősegíti a területen gyökerező gazdasági tevékenységek megerősödését és innovációját, valamint újak vonzását (CAMAGNI, 2009).

A fejlesztendő járások közül a humán tőkét illetően, a Kisteleki járás a 24-dik legszegényebb járás volt 2013-ban hazánkban (13. táblázat). 2022-re a többi járáshoz képest sikerült öt helyet javítania, azonban a humán tőkére vonatkozó komplex fejlettségi mutató értéke romlott (24,92) a korábbi adathoz (27,94) képest.

13. táblázat: A humán tőke mutatóira vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022

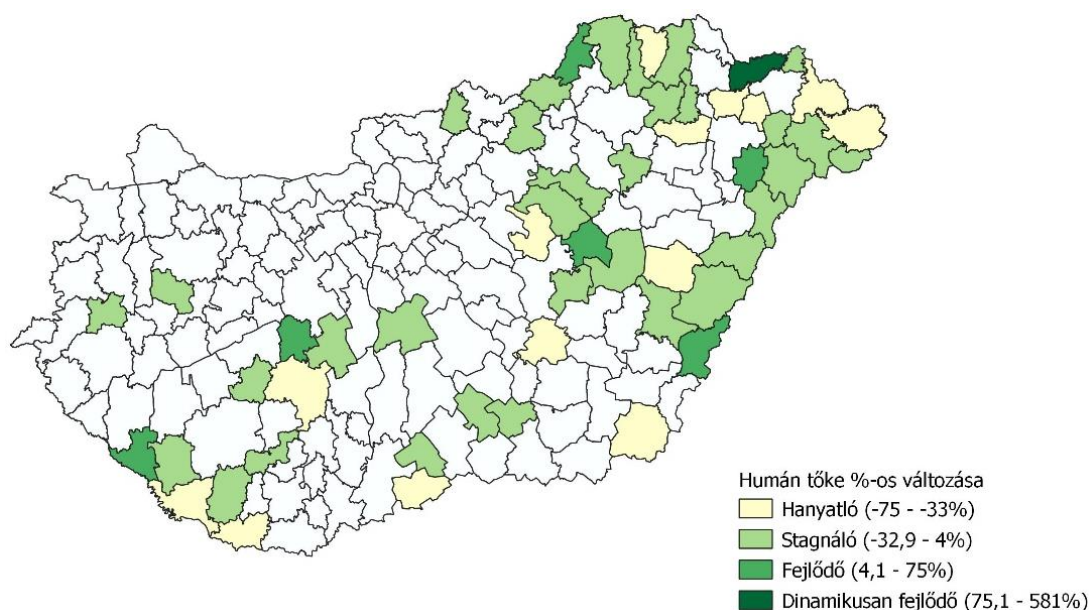
Sorrend	Járás	KFM (2013)	Sorrend	Járás	KFM (2022)
1.	Cigándi	2,79	1.	Bácsalmási	6,17
2.	Devecseri	7,01	2.	Devecseri	6,95
3.	Enyingi	7,41	3.	Kemecsei	9,39
4.	Sarkadi	12,14	4.	Sellyei	9,69
5.	Nyíradonyi	15,60	5.	Enyingi	10,23
6.	Kunhegyesi	15,73	6.	Nyíradonyi	12,73
7.	Putnoki	15,91	7.	Vasvári	14,72
8.	Mezőcsáti	16,39	8.	Jászapáti	14,97
9.	Sellyei	16,93	9.	Sarkadi	15,64
24.	Kistelek	27,94	29.	Kisteleki	24,92
54.	Tokaji	100,00	54.	Tokaji	91,20

Forrás: KSH és TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A humán tőkéhez három mutatót emeltem be, mely a magas presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya (százalék), eredményes érettségi vizsgát, valamint sikeres szakmai vizsgát tett tanulók száma ezer főre. Ahogy a szakirodalmak (ld. pl. CAMAGNI, 2009; JÓNA, 2013a; BODNÁR, 2016; GOLDIN, 2024) is leírják, ebbe a tőketípusba tartoznak alapvetően az oktatással, felsőoktatással, kutatás-fejlesztéssel, művelődéssel kapcsolatos adatok, azonban ezek az adatok korlátozottan álltak rendelkezésre, illetve hiányoznak. Megvizsgáltam a felsőfokú nappali alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók számát (képzési hely szerint) 1000 főre, a felsőoktatási intézményekben dolgozó oktatók számát (intézmény székhelye) 1000 főre, illetve a felsőfokú oklevelet szerzett hallgatók számát (képzési hely szerint) 1000 főre mutatókat, azonban 2022-ben ezeknek az értéke egyetlen járástól (Ózdi) eltekintve nulla volt.

A humán tőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása igen kedvezőtlenül alakult a Kisteleki járásban. 10,83%-ot rontott a térség a vizsgált időszakban a helyzetén, ezzel a stagnáló járás kategóriába került (15. ábra). A magas presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya nőtt a járásban 2022-re 2013-hoz képest, azonban az eredményes érettségi vizsgát tett tanulók száma és a sikeres szakmai vizsgát tett tanulók száma jelentősen csökkent. A járásban Kisteleken található az egyetlen középiskola, az Árpád Fejedelem Katolikus Gimnázium és Technikum. A jövőben fontos lenne fejleszteni a munkaerő által birtokolt

készségek állományát, mely elősegítené a humán tőke kedvezőbb alakulását, ami pedig hozzájárulna a térség termelési háttér-feltételeinek javításához.

15. ábra: A humán tőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban

Forrás: KSH és TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A kulturális tőke vizsgálata a fejlesztendő járásokban

A kulturális tőke fogalma Bourdieu nevéhez köthető, ő vezette be a társadalomtudományokba, azonban az elmélet gyökerei visszanyúlnak Max Weber és Émile Durkheim munkásságáig (DIMAGGIO, 2004). VENTURA et al. (2010) szerint a kulturális tőkéhez tartoznak a történelmi és művészeti örökségek, míg PUSZTAI (2009) értelmezésében kulturális tőkére olvasási vagy művelődési jártasságként tekintünk. Fontos jellemzője, hogy a pénzügyi tőkével ellentétben a kulturális tőke növekszik, ahogy használják, és soha nem fektetik be, mert mennyiségét soha nem ruházzák át vagy kockáztatják. Nem kölcsönözik és nem is veszik kölcsön (HINTON, 2015). A turisztikai piac elemzése alapján megállapítható, hogy minden kínálati elemhez kapcsolódik valamilyen kulturális aspektus. Ezért a turisztikai befektetésekért zajló versenyben az a város vagy település élvez előnyt, amely jelentősebb „kulturális tőkével” rendelkezik. Ennek következtében a kultúra döntő szerepet játszhat a versenyképesség szempontjából (DANKÓ, 2011).

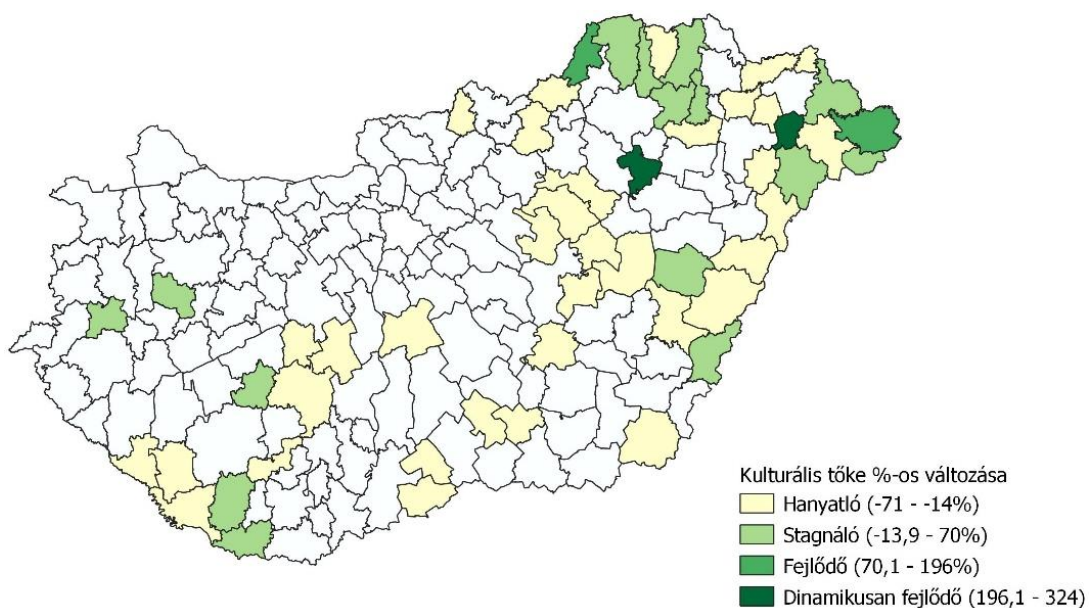
A kulturális tőke tekintetében a Kisteleki járás teljesített a legjobban a fejlesztendő járások közül 2013-ban (14. táblázat). 2022-re rontott mind a pozícióján, mind pedig a mutató értékén. 2013-ban nagyon magas volt a múzeumi látogatók száma 100 főre, amit köszönhet a járás elsősorban az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparknak. A továbbiakban szintén magas volt a rendszeres művelődési foglalkozások és az alkotó művelődési közösségek tagjainak száma 1000 főre. 2022-re a mutatóban a visszaesést a rendszeres művelődési foglalkozások számának csökkenése adta.

14. táblázat: A kulturális tőke mutatóira vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022

Sorrend	Járás	KFM (2013)	Sorrend	Járás	KFM (2022)
1.	Mezőcsáti	2,18	1.	Encsi	1,98
2.	Encsi	4,40	2.	Ibrányi	4,12
3.	Baktalórántházai	5,56	3.	Nagykállói	5,93
4.	Csengeri	6,60	4.	Csengeri	6,51
5.	Vásárosnaményi	7,13	5.	Ózdi	6,78
6.	Fehérgyarmati	7,97	6.	Mátészalkai	6,91
7.	Szikszói	9,28	7.	Vásárosnaményi	8,47
8.	Putnoki	9,29	8.	Mezőcsáti	9,24
9.	Sarkadi	9,41	9.	Sarkadi	10,03
10.	Ózdi	11,94	52.	Kisteleki	43,94
54.	Kisteleki	53,85	54.	Devecseri	64,78

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A Kisteleki járás a kulturális tőke mutatóiban történt kedvezőtlen változás miatt 18,39%-ot rontott helyzetén 2022-re 2013-hoz képest, és a hanyatló járás kategóriába került (16. ábra). Összességében a járás a kulturális tőke mutató esetében teljesített a legrosszabbul a területi tőkék közül.

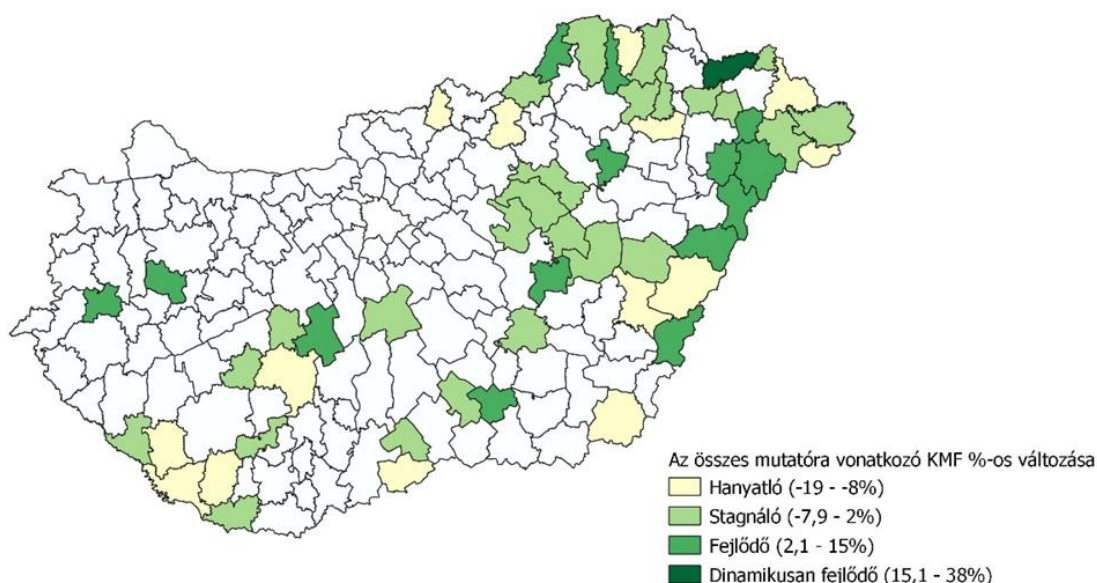
16. ábra: A kulturális tőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A KFM változása a fejlesztendő járások esetében, 2013-2022

A fejlesztendő járások komplex fejlettségében a vizsgált időszakban, 2013-ban és 2022-ben bekövetkezett változások alapján, klaszteranalízist követően négy kategóriát határoztam meg (17. ábra). Minden járás elmozdulását a saját 2013. évi adatához viszonyítottam 2022-ben és százalékban adtam meg. A fejlesztendő járások közül a Cigándi járás teljesített a legkiemelkedőbben (38,39%), míg a legkedvezőtlenebb mutató (-18,73%) a Bácsalmási járásban

figyelhető meg (KOVÁCS et al., 2024). A Kisteleki járás 8,02%-ot javított összességében a komplex fejlettségi mutatón a közel 10 év alatt. A vizsgált járás így a fejlesztendő járások között a hatodik legjobban teljesítő járás volt.

17. ábra: Az összes mutatóra vonatkozó KMF 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban

Forrás: KSH és TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

Összességében elmondható, hogy mindezt köszönheti elsősorban a magán állótöke alakulásának, mely az anyagiakat veszi alapul és felhalmozása jelenti az elmaradottságból való kitörést és a felzárkózáshoz szükséges egyik legfontosabb tényezőt. A magán állótöke mellett a Kisteleki járás javított a társadalmi tőkén, mely jelentős hatással van a gazdasági teljesítményre, annak jó működésére.

5.2. A Kisteleki járás településeinek gazdasági és társadalmi helyzetértékelése

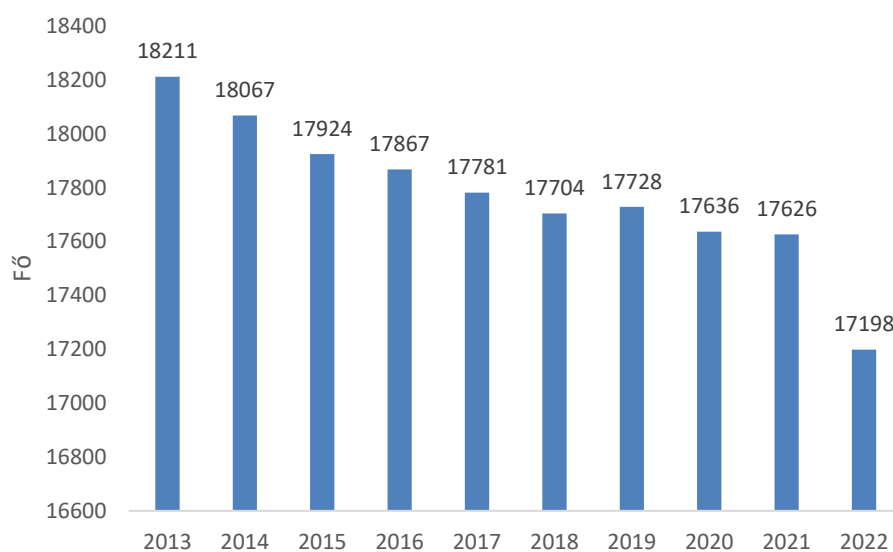
A Kisteleki járás településeinek gazdasági és társadalmi helyzetértékelése egy komplex fejlettségi mutató segítségével történt, mely során vizsgáltam a járások sorrendjét és helyzetét, korábbi önmagukhoz képest. A vizsgált két időpont ez esetben is 2013 és 2022 volt. A jelenleg hatályos 105/2015 (IV.23.) Kormányrendeletnek megfelelően 4 mutatócsoportot (társadalmi és demográfiai helyzet mutatói; lakás- és életkörülmények mutatói; helyi gazdasági és munkaerőpiaci mutatók; infrastruktúra és környezeti mutatók) alakítottam ki, melyeket külön-külön is megvizsgáltam (a mutatók értékeit ld. az 5 és 6. sz. mellékletben).

5.2.1. A társadalmi és a demográfiai helyzet mutatóinak értékelése a Kisteleki járás településein

A Kisteleki járás településeinek társadalmi és demográfiai helyzetét az alábbi mutatók segítségével vizsgáltam:

- Népsűrűség (fő/km²);
- Természetes szaporodás, fogyás (‰);
- Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra (‰);
- Rendszeres szociális segélyben részesítettek havi átlagos száma (fő)/2015. március 1-től egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásban részesítettek havi átlagos száma (fő);
- Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek átlagos száma (fő);
- Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek aránya (%);
- Hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók aránya a nappali oktatásban (%);
- Állandó népességből a 0-14 évesek aránya (%);
- Állandó népességből a 65-x évesek aránya (%).

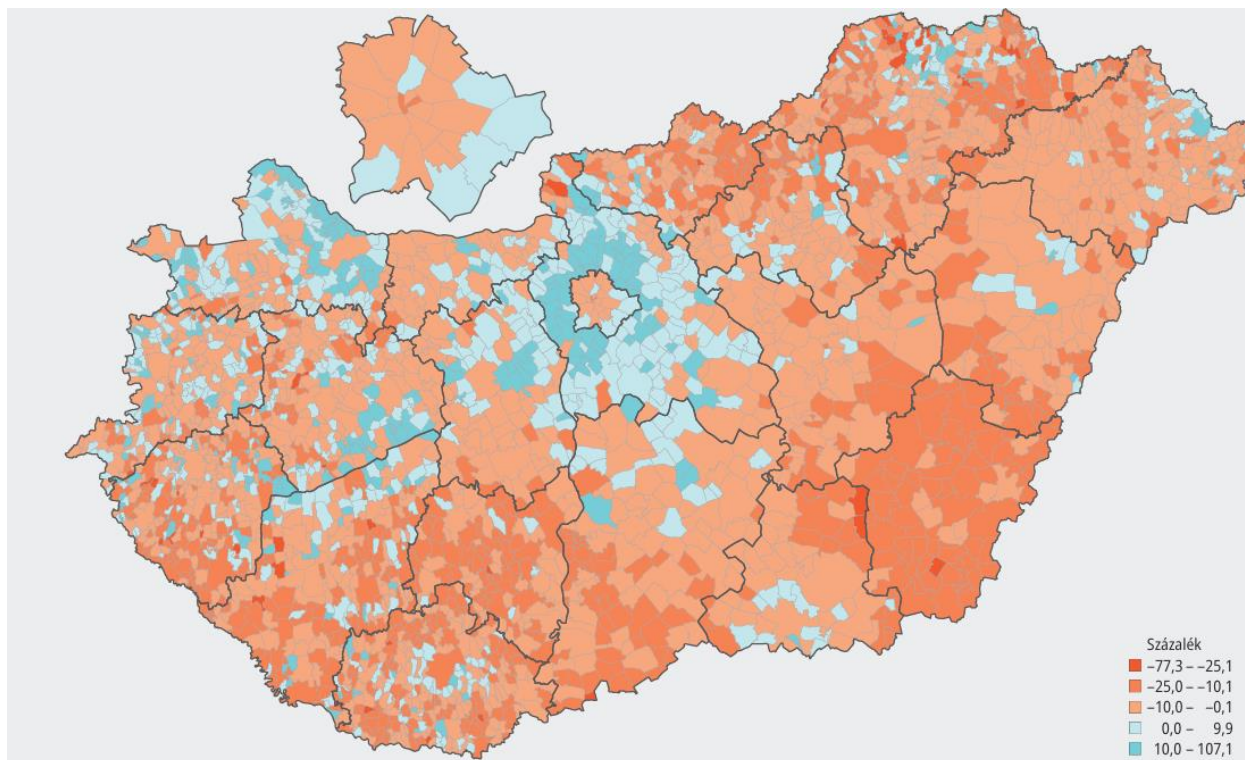
A TeIR adatai alapján 2022-ben a Kisteleki járás lakónépessége 17 198 főt tett ki, amelynek közel 41%-a élt Kisteleken, míg a fennmaradó 59% a környező településeken oszlott meg. 2013-ban a járás lakóinak körülbelül 39%-a élt a járás egyetlen városában, ami azt mutatja, hogy az elmúlt évtizedben nőtt a városban élők aránya. Ugyanakkor a Kisteleki járás lakossága folyamatosan csökkent a vizsgált időszakban (18. ábra) (településenként a népességszám változást ld. 7. sz. mellékletben).

18. ábra: A Kisteleki járás népességének alakulása, 2013-2022 (fő)
Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés (2025)

2022-re a népesség több mint 5,5%-kal csökkent 2013-as adatokhoz képest. Ezzel szemben országos szinten a népességcsökkenés mértéke ugyanebben az időszakban közel 2,8% volt, ami azt jelzi, hogy a járás népességcsökkenése jelentősen meghaladja az országos átlagot. A népességi adatok alapján a Kisteleki járás Csongrád-Csanád vármegye hét járása közül a legkisebb.

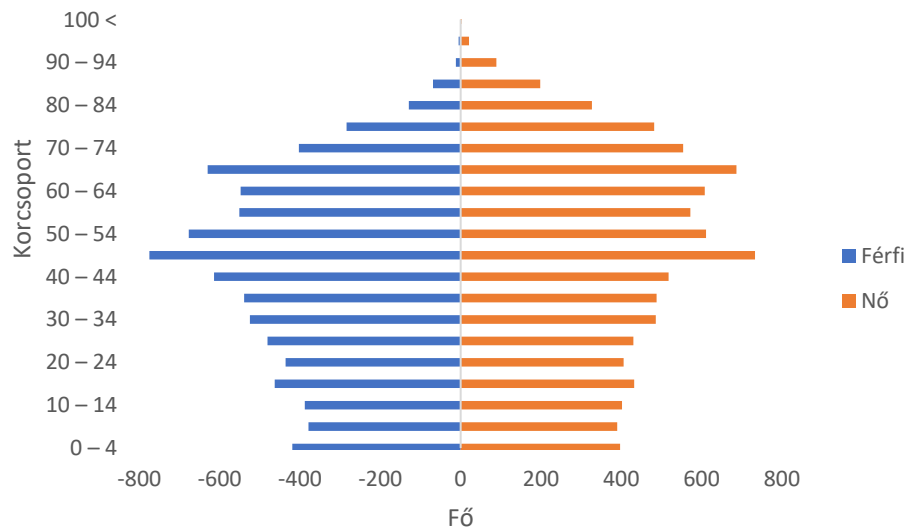
Összeségében hazánkat tekintve a népesség változás 2011 és 2022 között a 19. ábra szerint alakult. A vizsgált járásban a népességcsökkenés -10,0 és -0,1 között volt, ami hasonló tendenciát mutat a környező járásokhoz képest, viszont kedvezőbb, mint például Békés vármegye területének helyzete általánosságban.

19. ábra: A lakónépesség változása Magyarország településein 2011 és 2022 között (%)
Forrás KSH (2024)

A népességcsökkenés egyrészt köszönhető a természetes szaporodás negatív tendenciájának. Magyarországon a természetes szaporodás 2022-ben is negatív előjelű volt, értéke: -5 ezrelék, Csongrád-Csanád vármegyében pedig -5,5 ezrelék. A Kisteleki járásban ugyan ez a mutató kedvezőtlenebb, mint hazánkban és Csongrád-Csanád vármegyében, hiszen az értéke -8,3 ezrelék (TeIR, 2022).

A 20. ábrán a Kisteleki járás kor és nem szerinti megoszlása látható, ami az országos és vármegyei korfához hasonlóan öregedő korstruktúrát mutat. A férfiak és a nők aránya a vármegyei és országos korfához hasonlóan alakult, az 50-55 éves korcsoportban megfordult az arány a nők javára. Ugyanakkor a 0-4 korcsoportban a korábbiakhoz képest csekély növekedés figyelhető meg (SZAMOSKÖZINÉ et al., 2024).

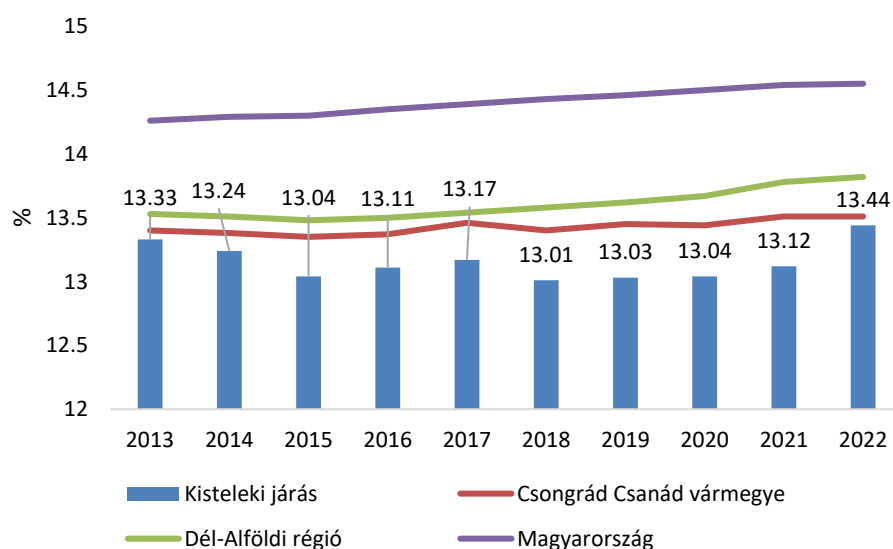

20. ábra: A Kistéleki járás kor és nem szerinti megoszlása, 2022 (fő)
Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés (2025)

A népesség számának alakulását továbbá jelentősen meghatározza a vándorlási egyenleg, ami jelenti az adott térségben az odavándorlások és az elvándorlások számának a különbségét. A Kistéleki járás vándorlási egyenlege 2013-ban negatív előjelű volt, majd 2022-ig (2015 kivételével) minden évben pozitív. Ezzel szemben Csongrád-Csanád vármegye vándorlási egyenlege kedvezőtlenebb képet mutat a vizsgált időszakban, hiszen a mutató minden évben negatív volt. A vándorlási egyenleg a Kistéleki járásban 2022-ben Kistelek, Ópusztaszer és Pusztaszer esetében alakult pozitívan. Kistelek a járás egyetlen városi rangra emelt települése, mely vonzóbb lehet a letelepedés szempontjából a környező településeknél, a szolgáltatások szélesebb köre miatt. A kisebb települések esetében a bevándorlás történhet az olcsóbb életlehetőség reményében is, ami tovább erősíti a szegénységet az adott térségben. Egy 2012-es Kistéleki járás tanyakutatásának terepbejárása során tapasztaltak is megerősítik, hogy a népesség mozgásában (elsősorban a tanyákra), jelentős tényező volt az elszegényedés elől való menekülés. A betelepülők elsősorban az olcsó, régi, hagyományos építésű tanyákat keresték és vették meg, melyek már akkor felújításra szorultak (ÁGOSTON–DURÓ, 2012). A Kistéleki járásból történő elvándorlás tulajdonítható a fiatalok elköltözésének az ország gazdaságilag fejlettebb térségébe, illetve külföldre.

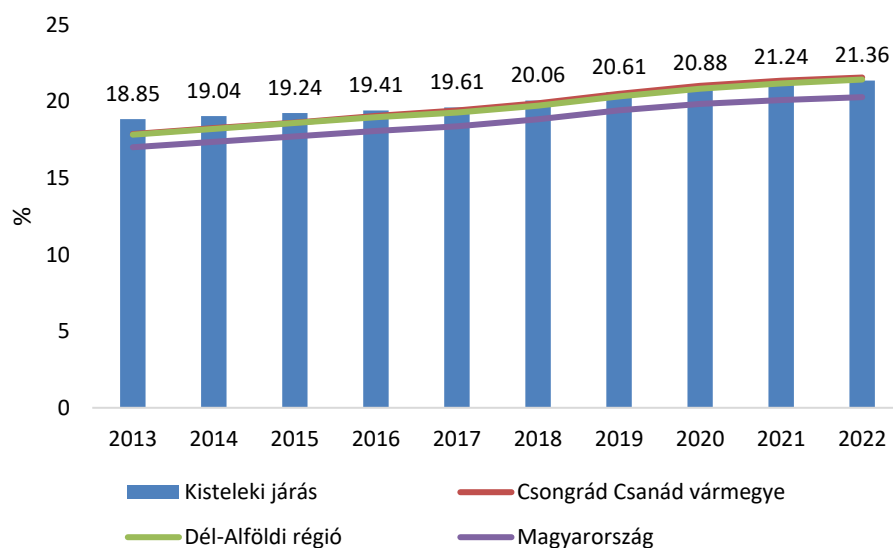
Az elmúlt húsz évben a magyar társadalom korösszetétele összességében is jelentős változásokon ment keresztül. A születések számának csökkenése miatt a fiatalok aránya egyre alacsonyabb, miközben az életkörülmények javulása hozzájárult a várható élettartam növekedéséhez (JÁRÁSI ESÉLYEGYENLŐSÉGI PROGRAM, 2015).

Az állandó népességből a 0-14 évesek aránya a Kisteleki járásban nem jelentősen, de elmarad a Csongrád-Csanád vármegyei, a Dél-Alföldi régió és az országos adatoktól is (21. ábra). A vizsgált időszakban a mutató stagnált, azaz a születések számában nem történt jelentős változás.

21. ábra: Az állandó népességből a 0-14 évesek aránya, 2013-2022 (%)
 Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés (2025)

Az országos adatokat tekintve a születéskor várható átlagos élettartam egyre magasabb hazánkban, míg az 1950-es években 61,36 volt, 2022-re 75,84 évre nőtt (KSH, 2023). Ezek a számok is jól mutatják, hogy hazánkat előregedő társadalom jellemzi. A Kisteleki járás lakónépessége is előregedő tendenciát mutat, hiszen az állandó népességből a 0-14 évesek aránya 2013 és 2022 között stagnált, azonban a 65 és feletti aránya folyamatosan növekedett a vizsgált időszakban (22. ábra). Az állandó népességből a 65-x évesek aránya 2020-ig a Kisteleki járásban meghaladta a Csongrád-Csanád vármegyei, a Dél-Alföldi régió és az országos adatokat is.

22. ábra: Az állandó népességből a 65-x évesek aránya, 2013-2022 (%)
 Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés (2025)

A kisteleki járás szegregátumainak helyzete

A szegénység, a leszakadás és a társadalomból való kisodródás nemcsak magyar, vagy európai sajátosság, hanem globálisan is hangsúlyos társadalmi problémává vált (FERGE, 2000; SZOBOSZLAI, 2004). Tartós kirekesztettséghez vezet a hátrányos helyzetek összeadódása, mint pl. a szegénység, az egészségtelen életkörülmények, az alacsony életszínvonal, a korlátozott mobilitás, valamint a tartós munkanélküliség. Mindezek egyúttal a társadalom peremére való kiszoruláshoz is vezethetnek (SZOBOSZLAI, 2004).

A 2022. évi népszámlálás során magukat cigány (románi, beás) etnikai kisebbséghez tartozónak vallók aránya a Kisteleki járásban 2,4 % volt. Ez az adat jóval meghaladja a Csongrád-Csanád vármegyei adatokat (0,9%), de még az országos átlagot (2,2%) is (TeIR, 2023). A 15. táblázatban a Kisteleki járás cigány nemzetiséghez tartozó népességét látjuk településenkénti bontásban 2011-ben és 2022-ben. Baks, Balástya és Pusztaszer esetében a vizsgált időszakban nőtt a cigány (romani, beás) nemzetiséghez tartozó népesség aránya. A népességszám alakulása számos térségben sokszor köszönhető többek között annak, hogy a roma népesség a többségi társadalomnál magasabb termékenységgel rendelkezik (ld. pl. KEMÉNY, 2004; JANKY, 2005; SPÉDER, 2022).

15. táblázat: A Kisteleki járás településen a cigány (romani, beás) nemzetiséghez tartozó népesség aránya, 2011 és 2022 (%)

	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
2011	16,3	0,1	-	1,6	1	0,4
2022	16,6	0,3	0,3	0,9	0,5	0,5

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés (2025)

A cigány népesség aránya Baks községében volt kiemelkedően magas 2022-ben. A megközelítően 2000 fős lakosságú Baks község Mária telep nevű szegregátumában mintegy 430 fős roma etnikai kisebbség él (HŐS, 2015). 141 lakás található itt, ami a település lakásállományának 17%-a. A telep infrastruktúráját vizsgálva elmondható, hogy alacsonyabb a lakások komfortfokozata. A telepen élők több mint 60%-a nem rendelkezik rendszeres jövedelemmel és közel 50%-uk csak általános iskolát végzett, vagy még azt sem. A romák jellemzően a helyi közmunkaprogramban vesznek részt, és a helyi mezőgazdasági vállalkozásokban vállalnak alkalmi munkát, a 2015-ös Járási Esélyegyenlőségi Program szerint. Ezeket a tényeket alátámasztják a 2019-es falukutató eredményei is Bakson, mely alapján elmondható, hogy a közfoglalkoztatottak nagyjából kétharmada roma származású. Nyáron jellemzően a mezőgazdaság jelent megélhetést, míg a téli időszakban az építőipar a meghatározó (RITTER, 2019).

A többi településen nem található Bakshoz hasonló szegregátum, vagy felszámolásra került az utóbbi években (ez derült ki a településvezetőkkel készített interjúkból). Baks község esetében

nem cél a szegrátum felszámolása, helyette a településrész fejlesztésére helyezik a hangsúlyt. Az utóbbi években fejlesztették a közműveket, az utak egy része szilárd útburkolatot kapott, és lehetővé tették, hogy a tömegközlekedés elérhető legyen Mária Telepen is.

A népességszám előre vetítése

A továbbiakban a Kisteleki járás jövőbeni népességszámának a becslésére teszek kísérletet. A 2022-es járási adatokból kiindulva meghatároztam, hogy mekkora lakosságszám várható a Kisteleki járásban, 30 év múlva, azaz 2053-ra:

$$P(t) = \frac{P_0 K}{P_0 + (K - P_0)e^{-rt}}$$

ahol

$P(t)$ = jövőben (előre meghatározott időpontban) várható népességszám

P_0 = a kiindulási népesség

K = a környezet eltartóképessége (vagyis az a népességszám, amelyet a környezet még el tud tartani)

r = a születési és a halálozási ráta különbsége

t = az előre vetített évek száma, amikorra meg kívánjuk határozni a jövőbeni népesség lélekszámát.

A $P(t)$ fenti formulájába behelyettesítve azt kaptam, hogy 13 730 fő lesz a Kisteleki járás lakosságának várható lélekszáma 2053-ra, a fent említett kiindulási feltételek mellett (a részletes számítást ld. 8. sz. mellékletben). A nagyfokú bizonytalanságot az okozza, hogy egyrészt az r reprodukciós ráta pl. az időközben hozott családpolitikai intézkedéseknek köszönhetően, vagy a megváltozott trendek következtében a jövőben, az előre vetített időpontig folyamatosan és jelentős mértékben változhat. Továbbá a számítások során figyelembe kell venni a cigány lakosság paramétereit is, hiszen 2022-ben Magyarországon a teljes termékenységi arányszám 1,52 volt, míg a cigány nők esetében ez az arány a becslések szerint elérheti a 3-at is (JANKY, 2005; KSH, 2022). A Kisteleki járásban a 2011. évi népszámlálás adatait figyelembe véve a népesség 2,6%-a, míg a 2022-es adatokat tekintve a népesség 2,4%-a cigány (romani, beás) etnikai kisebbséghez tartozik. A K a környezet eltartóképessége, amire egzakt érték nem áll rendelkezésre, vagyis a lakosságszám jövőbeni előre vetítésénél minden szerző más, becsült értéket ad meg (KOVÁCS et al., 2021).

Népesség előre számítás, reprodukció

Mivel a népességszám alakulását egy meghatározott területen a természetes szaporodáson kívül a vándorlások is befolyásolják, a népesség tényleges szaporodását úgy kapjuk meg, ha a természetes szaporodás adatát az odavándorlók, illetve elvándorlók egyenlegével egészítjük ki. A tényleges

szaporodás tehát a természetes szaporodás/fogyás és a vándorlások egyenlegének az összege (KOVÁCS et al., 2021).

$$R = \frac{B - D + I - E}{P} = b - d - i - e$$

ahol

R = a tényleges szaporodás arányszám

B = élve születések száma

D = halálozások száma

I = bevándoroltak száma

E = a kivándoroltak száma

P = a népesség száma

b = nyers születési arányszám

d = nyers halálozási arányszám

i = bevándorlási arányszám

e = kivándorlási arányszám (POLÓNYI, 2002).

A fenti R formulába helyettesítve azt kaptam, hogy a tényleges szaporodási arányszám a Kisteleki járásban 0,0028. Az arányszám azt mutatja, hogy a Kisteleki járásban a népességnövekedés következett be.

Az előző képletet tovább finomítva a születési és a halálozási ráta különbsége helyett a tényleges szaporodási arányszámot helyettesítettem be a képletbe.

$$P(t) = \frac{P_0 K}{P_0 + (K - P_0)e^{-Rt}}$$

ahol

$P(t)$ = jövőben (előre meghatározott időpontban) várható népességszám

P_0 = a kiindulási népesség

K = a környezet eltartóképessége (vagyis az a népességszám, amelyet a környezet még el tud tartani)

R = a tényleges szaporodás arányszám

t = az előre vetített évek száma, amikor meg kívánjuk határozni a jövőbeni népesség lélekszámát.

A fenti $P(t)$ formulába helyettesítve várhatóan 18 494 fő lesz a Kisteleki járás népessége 2053-ra, ami a korábban számított adathoz képest más képet mutat (a részletes számítást ld. 8. sz mellékletben).

A TeIR adatközlése alapján 2022-ben a Kisteleki járás lakónépessége 17 198 fő volt. Ha behelyettesítünk a népesség előre számítására használt képletbe, akkor azt az eredményt kapjuk, hogy 13 730 fő lesz a Kisteleki járás lakossága 2053-ra. A vizsgált időszakban több mint, 20%-kal csökkeni fog a járás népessége a számítások alapján, ami a jövőre nézve egy igen kedvezőtlen

helyzetet vetít előre. Ha a népességszám előrevetítésére használt képletbe a természetes szaporodás helyett a tényleges szaporodással számolunk, akkor egy másik képet kapunk, hiszen P_0 formulába helyettesítve várhatóan 18 494 fő lesz a Kisteleki járás népessége 2053-ra, ami több mint 7,5%-os növekedést mutat 30 év alatt, ami köszönhető a pozitív vándorlási egyenlegnek. Azonban fontos megjegyezni, hogy bizonyos térségek esetében a bevándorlás történhet az olcsóbb életlehetőség reményében, így a népesség növekedés nem minden esetben jár együtt a gazdaság fejlődésével.

A társadalmi és demográfiai helyzet mutatóira vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban

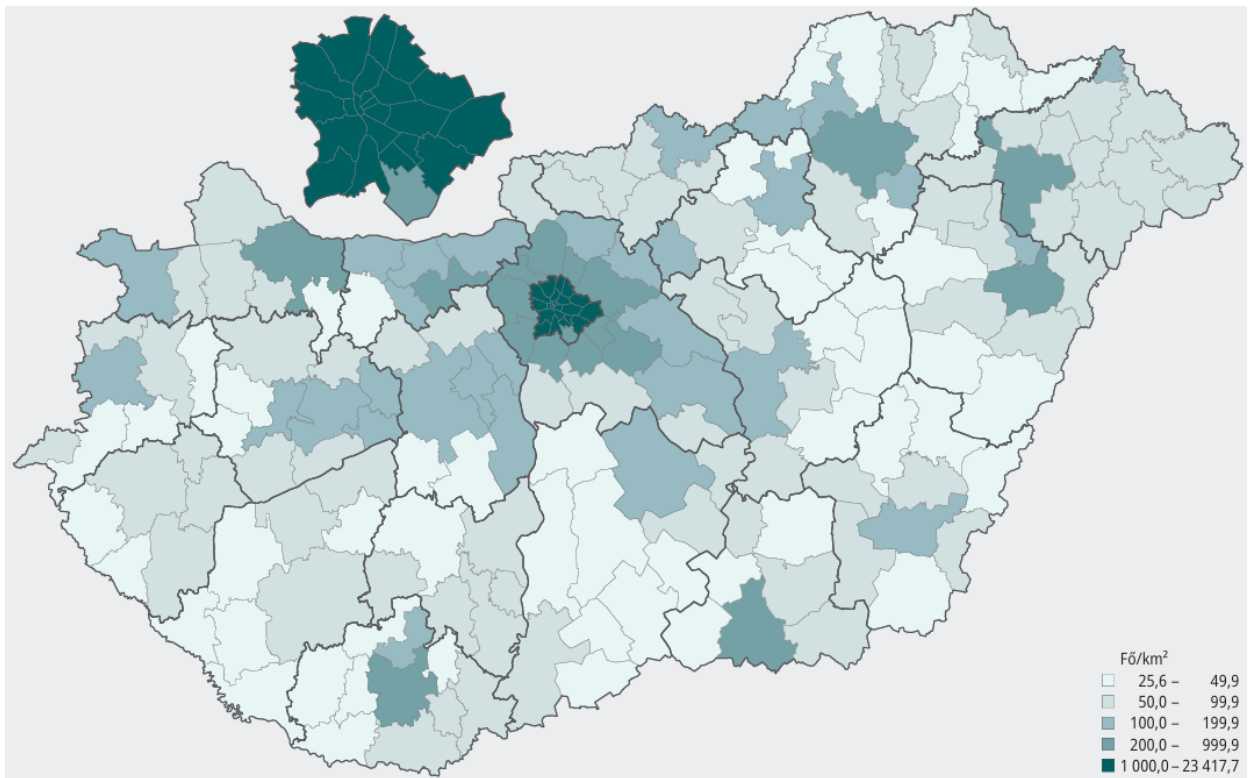
A társadalmi és demográfiai helyzet mutatóira vonatkozó komplex fejlettségi mutató alapján számított csoportátlagok településekre vonatkozó sorrendjét tekintve a járás egyetlen városi ranggal ellátott települése, Kistelek szerezte meg az első helyet (16. táblázat).

16. táblázat: Társadalmi és demográfiai helyzet mutatóira vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban, 2013 és 2022

Sorrend	Terület	2013 (KFM)	Sorrend	Terület	2022 (KFM)
1.	Kistelek	68,4	1.	Kistelek	76,5
2.	Ópusztaszer	38,7	2.	Balástya	62,5
3.	Balástya	37,0	3.	Pusztaszer	52,9
4.	Pusztaszer	35,8	4.	Baks	41,0
5.	Baks	32,3	5.	Ópusztaszer	38,3
6.	Csengele	31,6	6.	Csengele	39,8

Forrás: KSH és TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

Kisteleken a legmagasabb a népsűrűség, hiszen 2013-ban 102,5 fő/km², míg 2022-ben 101,7 fő/km² volt. A város népsűrűsége azonban még így is elmaradt a 120 fő/km²-től, ami azért érdekes, mert korábbi megközelítések szerint azok a települések, amelyek népsűrűsége nem éri el ezt a szintet, vidékinek tekinthetők (KOVÁCS, 1999). Az OECD város-vidék lehatárolásra megalkotott módszerben eredetileg 150 fő/km² került megjelölésre (OECD, 2010) azonban ez alapján hazánkban a Budapest körül kialakult agglomerációs övezeten kívül egyetlen térség sem városi jellegű (OBÁDOVICS, 2022) (23. ábra).

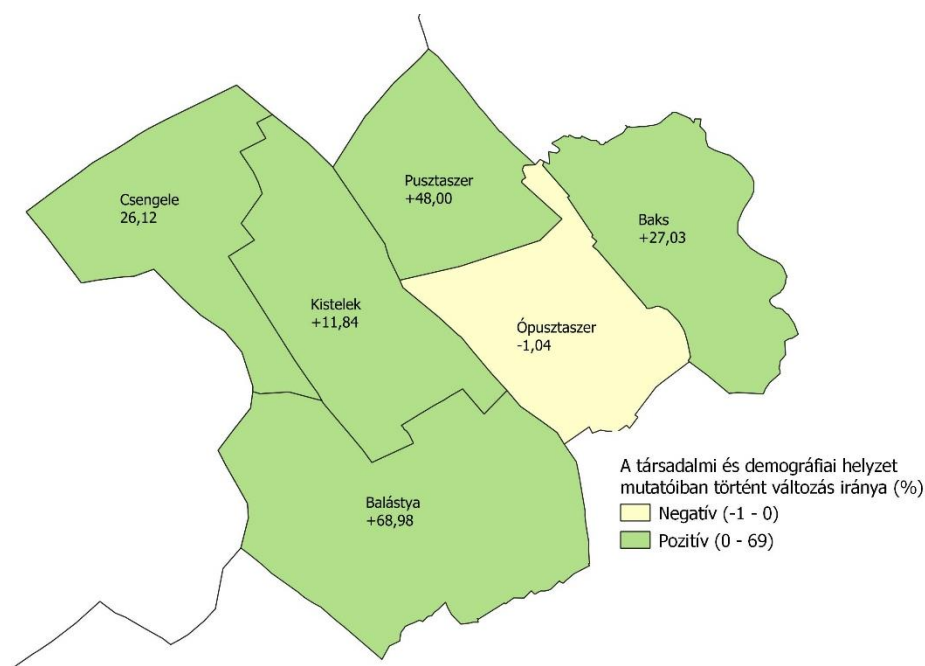

23. ábra: Magyarország járásainak népsűrűsége, 2022 (fő/km²)
Forrás: KSH (2024)

Kisteleken alakult legkedvezőbben a vándorlási egyenleg, a hátrányos helyzetű óvodás és általános iskolás gyermekek aránya. A társadalmi és demográfiai helyzet mutatóin a vizsgált időszakban Balástya javított a legtöbbet, illetve a többi település mutatói is kedvezően alakultak. Balástya javított a természetes szaporodás és fogyás mutatóján, illetve a belföldi vándorlási egyenlegen is. A településen jelentősen csökkent a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek átlagos száma, a hátrányos helyzetű óvodás gyermekek és általános iskolai tanulók aránya. A társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett Baks előnyét köszönheti a természetes szaporodás kedvező alakulásának, illetve 2022-ben az állandó népességből a 0-14 évesek aránya a település esetében volt a legmagasabb, míg az állandó népességből a 65-x évesek aránya a legkevesebb. Baks a mutatók kedvező alakulását elősorban a magas arányú cigány lakosságnak köszönheti, hiszen a roma nők esetében a teljes termékenységi arányszám sokkal magasabb, mint hazánkban az átlag.

A lakosságszám alakulását az elmúlt években feltételezhetően befolyásolta a kormány által meghirdetett családtámogatási intézkedések, melyek anyagi támogatást biztosítottak a lakást vásárlóknak vagy felújítóknak. A települések saját maguk is igyekeznek különböző támogatásokat nyújtani a lakosoknak. A legtöbb település esetében nagyon kedvezőek az építési telek és lakás/ház árak. Baks szociális bérlakásokkal próbálja segíteni a helyieket, Balástyán a fiatalok vissza nem térítendő és kamatmentesen visszatérítendő támogatást kapnak új ház építésére, illetve régi ház

vásárlására és felújítására. Csengelén egy építési telek négyzetméter ára 120 Ft, Pusztaszeren pedig támogatást kapnak a családok a születendő gyermekekre, az óvoda és általános iskola megkezdésére, valamint az időseket is segítik. Kistelek esetében is jellemző az olcsó telekár, a fiatalok lakáshoz juttatása, valamint a gyermekek fejlődésének támogatása. Például rendelkezésre áll tanuszoda és úszásoktatás, valamint további sportolási lehetőségek. Kiemelt informatika és nyelvoktatás folyik az iskolákban, és a bölcsődékben is kis létszámú csoportok kerülnek kialakítása. Ópusztaszer esetében a gyermekek születése, óvoda és iskolakezdése előtti támogatás mellett a helyi lakás célú támogatás keretében a képviselő-testület vissza nem térítendő támogatást biztosít, minden 6 hónapja a településen lakóhellyel rendelkező és életvitelszerűen a településen élő lakos számára, első lakáshoz jutás biztosítása céljából (derült ki a településvezetőkkel készített interjúkból). Összességében elmondható, hogy a társadalmi és demográfiai helyzet mutatóiban történt %-os változás egyetlen település, Ópusztaszer esetében alakult negatívan a vizsgált időszakban (24. ábra). Ópusztaszer jelentősen rontott a természetes szaporodás és fogyás mutatón a vizsgált időszakban, -2,2 ezrelékről a mutató -21,17 ezrelékre csökkent. Mindemellett jelentősen nőtt állandó népességből a 65-x évesek aránya.

24. ábra: A társadalmi és demográfiai helyzet mutatóiban történt változás a Kistéleki járás települései esetében, 2013-2022 (% , 2013=100%)

Forrás: KSH és TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A legpozitívabb változás Balástya esetében történt, 68,98%-ot javított korábbi helyzetén. Balástyán a vizsgált időszakban kedvezően alakult a népességszám alakulását meghatározó természetes szaporodás/fogyás mutatója és a vándorlási egyenleg is. Továbbá jelentősen csökkent a hátrányos helyzetű óvodás gyermekek és általános iskolai tanulók aránya. Balástyát Pusztaszer

követte, ahol a társadalmi és demográfiai helyzet mutatóiban történt változás 48,00% volt. Pusztaszer esetében javult a természetes szaporodás/fogyás mutatója, a belföldi vándorlási egyenleg pedig negatívból pozitív irányba váltott. A továbbiakban a településen jelentősen csökkent a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek átlagos száma, a hátrányos helyzetű óvodás gyermekek és általános iskolai tanulók aránya. Baks 27,03%-ot javított a helyzetén, Csengele 26,12%-ot, míg Kistelek 11, 84%-ot.

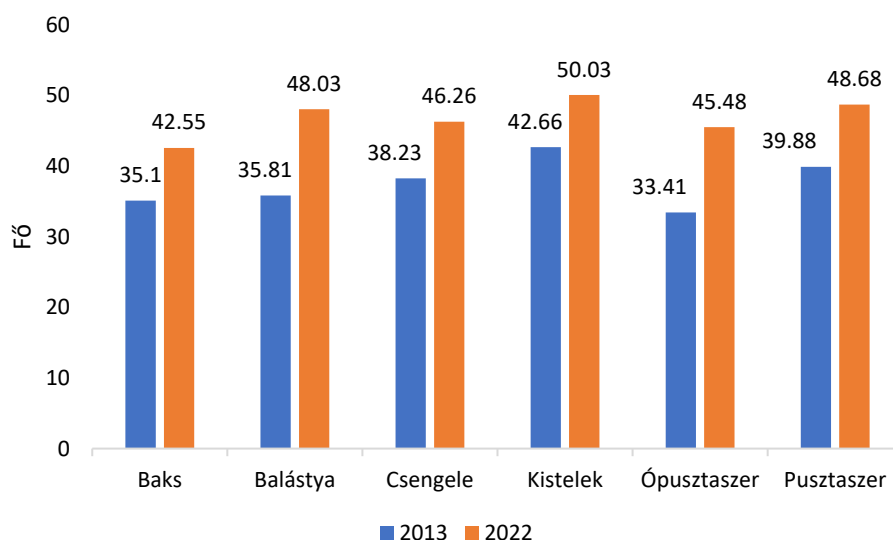
5.2.2. A lakás és életkörülmények mutatóinak értékelése a Kisteleki járás településein

A lakás és életkörülmények mutatói közül négy mutatót vizsgáltam a Kisteleki járás településeit illetően:

- Az év folyamán épített lakás, 1000 lakásra (db);
- SZJA adófizető, 100 lakosra (fő);
- Egy lakosra jutó SZJA adóalapot képező belföldi jövedelem (Ft);
- Regisztrált bűncselekmény, 1000 lakosra (db).

Az év folyamán épített lakások száma 1000 lakásra (db) a vizsgált időszakokban nagyon kedvezőtlen képet mutatott. 2013-ban minden település esetében a mutató értéke nulla volt. 2022-ben történt pozitív változás, hiszen Baks, Csengele és Kistelek esetében történtek építkezések, vélhetően a kormány családtámogatási programjának köszönhetően.

Az adófizetők száma 100 állandó lakosra vetítve 2013-ban és 2022-ben is a járás egyetlen városában, Kisteleken volt a legmagasabb, míg Bakson a legalacsonyabb (25. ábra). Kisteleken a kedvezőbb jövedelmi viszonyok többek között köszönhetőek annak, hogy város jogállásból adódóan több a munkalehetőség, így kedvezőbb a foglalkoztatás a járás többi településéhez képest. További fontos tényező a meglévő ipari park szolgáltatásai, melyek kedvezőek lehetnek a vállalkozásoknak. Bakson az adófizetők alacsonyabb aránya részben köszönhető a Mária Telepen élő jelentős számú roma szegregációnak, ahol az iskolázottság igen alacsony, míg jellemző a helyi közmunkaprogramban való részvétel. Az SZJA adófizetők aránya nőtt minden település esetében a vizsgált időszakban, illetve nagy leszakadás egyik település esetében sem tapasztalható. Az SZJA adófizetők mellett vizsgáltam az egy lakosra jutó SZJA adóalapot képező belföldi jövedelmet ezer lakosra (Ft) és a regisztrált bűncselekmények számát 1000 lakosra (db).

25. ábra: Az SZJA adófizetők fajlagos száma a Kisteleki járás településein, 2013 és 2022 (fő/100 lakos)

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés (2025)

A regisztrált bűncselekmények száma ezer lakosra 2013-ban Ópusztaszer esetén nagyon kedvezőtlen volt, míg 2022-ben Balástya esetében alakult a legrosszabbul (17. táblázat). A települések vezetői arról számoltak be, hogy alapvetően minden települést a béke és a biztonság jellemzi, mely fenntartásáért helyben is tesznek intézkedéseket.

17. táblázat: A regisztrált bűncselekmények fajlagos száma a Kisteleki járás településein (db/ezzer lakos) (db)

	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
2013	20,41	17,9	11,9	24,59	37,86	6,93
2022	14,34	14,53	13,69	9,42	8,47	11,05

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés (2025)

Minden településen van polgárőrség, amely Pusztaszer kivételével mindenhol aktív, illetve kamerarendszer is védi a településeken élőket (18. táblázat). Kisteleken emellett rendőrség, városőr, városrendész és mezőőr is segíti a közbiztonság fenntartását.

18. táblázat: A bűnözés megelőzésére használt eszközök a Kisteleki járás településein

Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Kamera-rendszer Polgár- őrség	Polgárőrség 26 kamerás kamera-rendszer	Polgárőrség Kamerarendszer	Polgárőrség Kamerarendszer Városrendész Városőr Rendőrség Mezőőr	Polgárőrség	Polgárőrség (inaktív) 4 db kamera

Forrás: Interjúk alapján saját szerkesztés (2025)

A lakás és életkörülmények mutatóira vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban

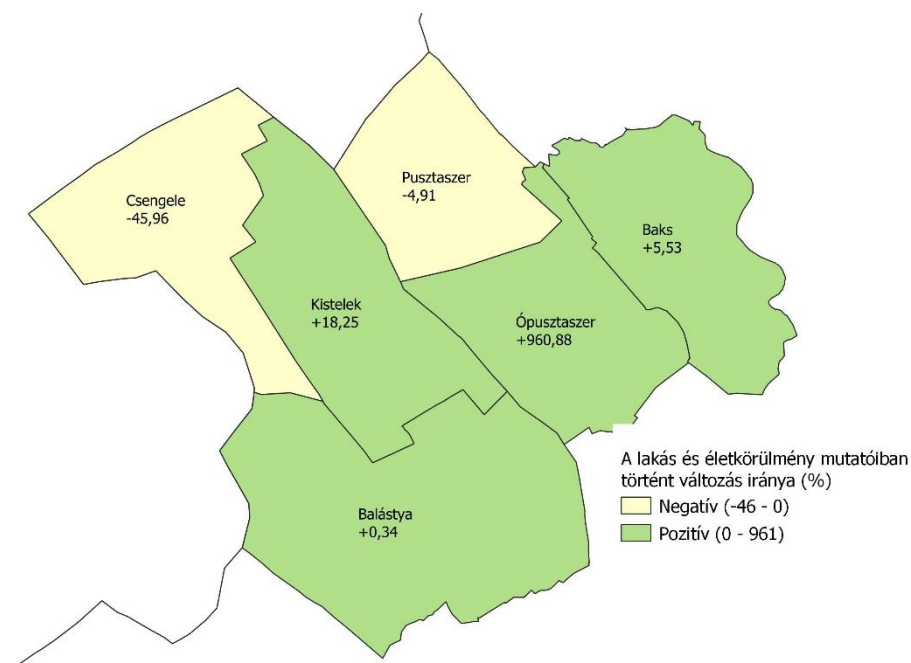
A lakás és életkörülmények mutatóira vonatkozó komplex fejlettségi mutató alapján számított csoportátlag eredményeként mindkét vizsgált évben Kistelek teljesített a legjobban (19. táblázat). A második helyet 2013-ban és 2022-ben is Pusztaszer foglalta el a rangsorban. Mindkét településen az adófizetők aránya kiemelkedően magas volt.

19. táblázat: Lakás és életkörülmények mutatóira vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban, 2013 és 2022

Sorrend	Terület	2013 (KFM)	Sorrend	Terület	2022 (KFM)
1.	Kistelek	60,7	1.	Kistelek	71,8
2.	Pusztaszer	51,6	2.	Pusztaszer	49,1
3.	Csengele	34,0	3.	Ópusztaszer	45,0
4.	Balástya	30,9	4.	Balástya	31,0
5.	Baks	26,6	5.	Baks	28,1
6.	Ópusztaszer	4,2	6.	Csengele	18,4

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

Ópusztaszernek sikerült a legtöbbet javítani a komplex fejlettségi mutatón és a rangsorban elfoglalt helyén is. A település helyzetét köszönheti a regisztrált bűncselekmények számának a csökkenésének, illetve az SZJA adófizetők aránya növekedésének. 2022-ben Csengele rontott a helyzetén a legtöbbet 2013-hoz képest. Arányaiban nézve Csengele javított a legkevesebbet az SZJA adófizetők számán, az egy lakosra jutó SZJA adóalapot képező belföldi jövedelemén, valamint a regisztrált bűncselekmény mutatóin a vizsgált időszakban.

26. ábra: A lakás és életkörülmény mutatóiban történt változás a Kisteleki járás települései esetében, 2013-2022 (%), 2013=100%

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

Összességében elmondható, hogy a lakás és életkörülmény mutatóiban történő százalékos változás két település esetében alakult negatívan, Csengele és Pusztaszer (26. ábra). Ópusztaszernek kiugróan magas százalékot sikerült javítani a komplex fejlettségi mutatón, Ópusztaszer követi Kistelek, Baks, illetve Balástya zárja sort, ahol a növekedés nem érte el az 1%-ot.

5.2.3. A helyi gazdaság és munkaerőpiac mutatóinak értékelése a Kisteleki járás településein

A helyi gazdasági és munkaerőpiaci mutatók közül hét mutatót vizsgáltam, melyek a következők:

- Nyilvántartott álláskereső, 100 15-64 évesre (fő);
- Magas presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya (%);
- Legfeljebb 8 általános iskolát végzett nyilvántartott álláskereső aránya (%);
- 25 év alatti nyilvántartott álláskereső aránya (%);
- Vállalkozások jegyzett tőkéje, egy lakosra (1000 Ft);
- Regisztrált vállalkozás, 1000 lakosra (db);
- Civil szervezet, 1000 lakosra (db).

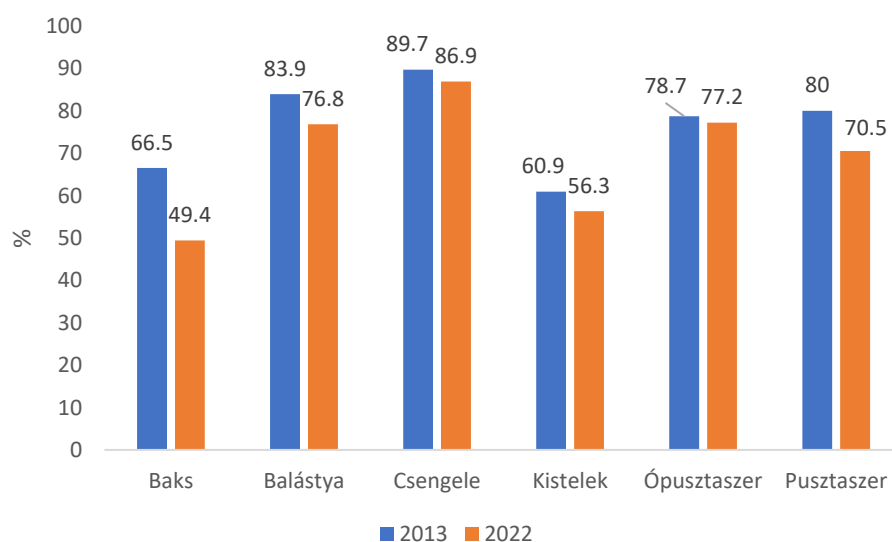
A Kisteleki járásban a vállalkozások többsége a kereskedelemben és az iparban tevékenykedik, de emellett jelentős a mezőgazdasági szolgáltató, vendéglátó és közlekedési vállalkozók száma is (JÁRÁSI ESÉLYEGYENLŐSÉGI PROGRAM, 2015). Azonban fontos megjegyezni, hogy Kistelek és környéke jelenleg az ipar szempontjából fejletlen térség, ahol az ipar fő profilját a hagyományos kábel- és gépalkatrészgyártás, az élelmiszer- és malomipar, az építőipar, valamint a kézművesipar alkotja. Kistelek Város Önkormányzata 2005 októberében fogadta el a város Településrendezési Tervét, amelyben kijelölték a Kistelek és Térsége Ipari Parkot a város délnyugati részén, az M5-ös autópálya becsatlakozási pontja közelében, egy 33 hektáros területen. A terület 2005 decemberében pályázat révén elnyerte a Kistelek és Térsége „Ipari Park” címet. Bár a fejlesztések hoztak bizonyos részeredményeket, a beruházások többsége végül nem valósult meg az ígért mértékben (KISTELEK VÁROS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJÁNAK ÉS INTEGRÁLT TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJÁNAK MEGALAPOZÓ VIZSGÁLATA, 2016).

A térségbe jelentős beruházás érkezik, a BYD autógyár, ami arra sarkallta a településeket, hogy kezdjék el fejleszteni a meglévő ipari parkokat, vagy újabb ipari területek kerüljenek kijelölésre. Az autópálya közelsége és a felhajtó megléte miatt elsősorban Balástyán, Kisteleken és Csengelén kezdődött el mozgolódás és készülődés a Szegeden épülő BYD autógyár beszállítói potenciális telephelyeinek az előkészítésére. Megkezdődtek a területek művelési ágának megváltoztatása beruházási célterületté vagy beruházási területté (derült ki a településvezetőkkel készített interjúkból).

A továbbiakban fontos megjegyezni, hogy a járason halad át az M5-ös autópálya. Azonban a magasabb rendű közúthálózat kiépítése nem minden térségbe hozza el a fejlettség magasabb szintjét. Ezen területek közé tartozik a Kisteleki járás is, ahol a vállalkozásoknak nem kedvezett a kiépített autópálya-hálózat, hiszen a Balástyát és Kisteleket átszelő 5-ös főút forgalma az autópályára terelődött, így a főút menti vállalkozások egy része lassan tönkrement (EGRI-KŐSZEGI, 2020). Azonban a Szegeden épülő BYD autógyár új nézőpontba helyezte az autópályát. A Szegedtől számított 30 perces sugarú körön belül a települések elkezdtek összehangolni a fejlesztéseket. Balástya és Kistelek mellett, Csengelén is 2021-ben megépült az autópályára való csatlakozási szakasz.

A Kisteleki járás mezőgazdasága

A Kisteleki járás gazdaságának egyik meghatározó ágazata a mezőgazdaság, amelyet a térség kedvező természeti adottságai is támogatnak. Hagyományosan a szántóföldi művelés és a zöldség-gyümölcsstermesztés jellemzi a térséget. A járás összes földterületének 75%-át mezőgazdasági célokra hasznosítják. A talaj minősége és kötöttsége azonban meghatározza az egyes területeken folytatott mezőgazdasági tevékenységet. Balástya, Kistelek és Ópusztaszer homokos és félig kötött talaja ideális a fóliasátras zöldségstermesztésre. Ezzel szemben Csengelének és Pusztaszernek jelentős gyepterületei vannak, míg Bakson a kötött talaj elsősorban szántóföldi művelésre alkalmas (JÁRÁSI ESÉLYEGYENLŐSÉGI PROGRAM, 2015). A fenteből is kiindulva vizsgáltam a mezőgazdasági regisztrált vállalkozások arányát a Kisteleki járás településein (27. ábra).

27. ábra: A mezőgazdasági regisztrált vállalkozások aránya az összes vállalkozáson belül, 2013 és 2022 (%)

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés (2025)

Minden település esetében elmondható, hogy az említett ágazatban 2022-re csökkent a regisztrált vállalkozások aránya 2013-hoz képest. Az ágazatra jellemző a bekerülési költségek jelentős emelkedése, illetve az eladási árak stagnálása és csökkenése. Az egyre szélsőségesebb időjárási viszonyok tovább nehezítik a gazdálkodást, mely következtében a családok egy része felhagyott a térségben a gazdálkodással és más ágazatban álltak munkába.

A továbbiakban az is elmondható, hogy az adatok alapján két település emelhető ki, Balástya és Csengele. Mindkét település esetében jellemző a nagy múltra visszatekintő jelentős mezőgazdasági tevékenység. Balástyán jellemző a szarvasmarha és sertéstartás, a kertészetet illetően, pedig nyugat-európai technológiával és hűtőházakkal rendelkező gazdaságok alakultak ki, amelyek külföldi piacra is termelnek. Van olyan kertészeti vállalkozás a településen, ami egy teljes áruházláncot ellát a termékeivel. Az interjú alapján a település jelenlegi értékrendje, infrastrukturális kiépítettsége és település képe a mezőgazdaságnak köszönhető. Csengelén jellemzően hajtatott zöldségtermesztéssel foglalkoznak a gazdák, mint például burgonya, paprika, paradicsom. Az elmúlt években pedig egy német érdekeltségű cég kezdte el működését a településen, akik a homokon spárgát termelnek, jellemzően külföldi piacokra. Annak ellenére, hogy Csengelén jellemzően homoktalajok vannak és évről évre szárazabb az éghajlat, ami miatt egyre jobban kell öntözni ezeket a területeket, a termelés nem esett vissza a polgármester szerint. Baks esetében a helyi gazdaságot tekintve az építőipar mellett a mezőgazdaság a jellemző. Ópusztaszeren a mezőgazdaság jelent plusz vagy fő bevételt a lakosok számára. A lakosság szinte minden tagja ebből él vagy fizetés kiegészítésnek használja, így az ágazat célozottabb helyi fejlesztése fejlődési potenciált rejt magába a település vezetősége szerint. Kistelek polgármesterével készített interjúból kiderült, hogy a tanyákon két féle élet alakult ki, a hagyományos életforma, önellátó vagy termelő gazdaságokkal, illetve azok a tanyák, ahol már csak „élnek”. Egyrészt a mai világ adta lehetőségei, mint például az autó, áram és víz, valamint a Dél-Alföld kiváló adottságai miatt a tanyasi életforma, ezzel együtt az önellátás/termelés fel fog értékelődni a jövőben. Pusztaszer esetében is a lakosság jelentős része alkalmazotti jövedelemből és mezőgazdaságból él.

A mezőgazdaságra vonatkozó kutatást kiegészíteném két korábbi tanulmánnyal, melyek egyikében magam is részt vettem. Az egyik tanulmány a Kisteleki járás tanyás gazdaságait vizsgálta, Baks kivételével, mivel a külterületén nincsenek gazdálkodó tanyák. A lekérdezéseket a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Karának, vidékfejlesztési agrármérnök szakon tanuló hallgatói végezték előzetes szakmai felkészítés után. A primer adatvételezés 2022 szeptemberétől 2023 decemberéig, több hullámban zajlott (20. táblázat). Összesen 91 gazdaság került a kérdőívezés fókuszába (SZAMOSKÖZINÉ et al., 2024).

20. táblázat: A Kisteleki járásban végzett korábbi primer kutatás adatai

Település	Lekérdezés ideje	Lekérdezett kérdőív
Balástya	2022.02.	26 db
Pusztaszer	2022.05.	26 db
Kistelek	2023.04.	14 db
Csengele	2023.04.	11 db
Ópusztaszer	2023.11.	14 db

Forrás: Szamosköziné et al. (2024)

A kérdőív eredményei közül a mezőgazdasági termelésre vonatkozó adatokat emelném ki. A felmérésből kiderült, hogy viszonylag nagy arányt képviselnek a 12-34 év közöttiek (akik fiatal gazdák vagy azok lehetnek), ők összesen több, mint 25%-t tesznek ki a válaszadókból. A középkorúak túlsúlyban vannak, míg pozitívként elmondható, hogy az elöregedés a megkérdezettekre kevésbé jellemző. A következő kérdéskör a mezőgazdaságra vonatkozott, mely során kiderült, hogy a mezőgazdasági tevékenységet a legtöbben östermelőként végzik. Van példa arra is, hogy több gazdasági forma együttesével működik a tanyasi gazdaság. A vizsgált területen a válaszadók között többen vegyes gazdálkodást folytatnak, de a legtöbben állattenyésztéssel és szántóföldi növénytermesztéssel foglalkoznak. Jellemző a kertészkedés is, mely kapcsán a leggyakrabban termelt növény a paprika, a szántóföldi növények esetében jellemző a gabonafélék termelése, míg az állattenyésztésben a sertéshízlalás és a szarvasmarhatartás dominál leginkább. A gazdák jövedelmét illetően az átlagos jövedelem a jellemző a válaszok alapján, mely a mostani, gyorsan változó világban és a szélsőséges időjárási viszonyok mellett kedvező, azonban nem elegendő a fejlesztéshez és újításhoz, mely szükséges a gazdaságok hosszútávú fennmaradásához (SZAMOSKÖZINÉ et al., 2024).

A megvizsgált tanyasi gazdaságok esetén 91 gazdaságból mindössze 40 helyen alkalmaznak állandó és/vagy szezonális munkavállalót. A válaszadók alapján 18 esetben alkalmaznak állandó munkavállalót, ami összesen 63 főt jelentett, míg 22 tanyán összesen 71 fő volt a szezonális munkavállalók száma. A települések között Balástyán volt a legtöbb mezőgazdasági alkalmazott, 90 fő, Kistelek pedig 16 fővel a második. Ezek az adatok azt mutatják, hogy jellemzően a mezőgazdasági tevékenység nem ad munkát az adott településen/térségben élőknek, általában családon belül oldják meg a gazdák a feladatokat (SZAMOSKÖZINÉ et al., 2024). A helyi munkaerő-piaci helyzet kapcsán fontos megjegyezni, hogy a járásba szervezeten szállítanak vállalkozók mezőgazdasági napszamosokat, jellemzően Romániából. Ezek az emberek jellemzően 20-25%-kal is kevesebb bérért dolgoznak, mint a magyar napszamosok, így alkalmi időnyomunka lehetőségét is elveszik a helyi, más tevékenységet elvégezni nem tudó, alacsony iskolai végzettségű emberektől (ÁGOSTON–DURÓ, 2012).

Az utolsó kérdéscsoport a tanyavilág jövőjére vonatkozott. A vizsgált települések tanyás gazdaságainak jövőjét tekintve pozitív, hogy a megkérdezettek több, mint felénél van olyan

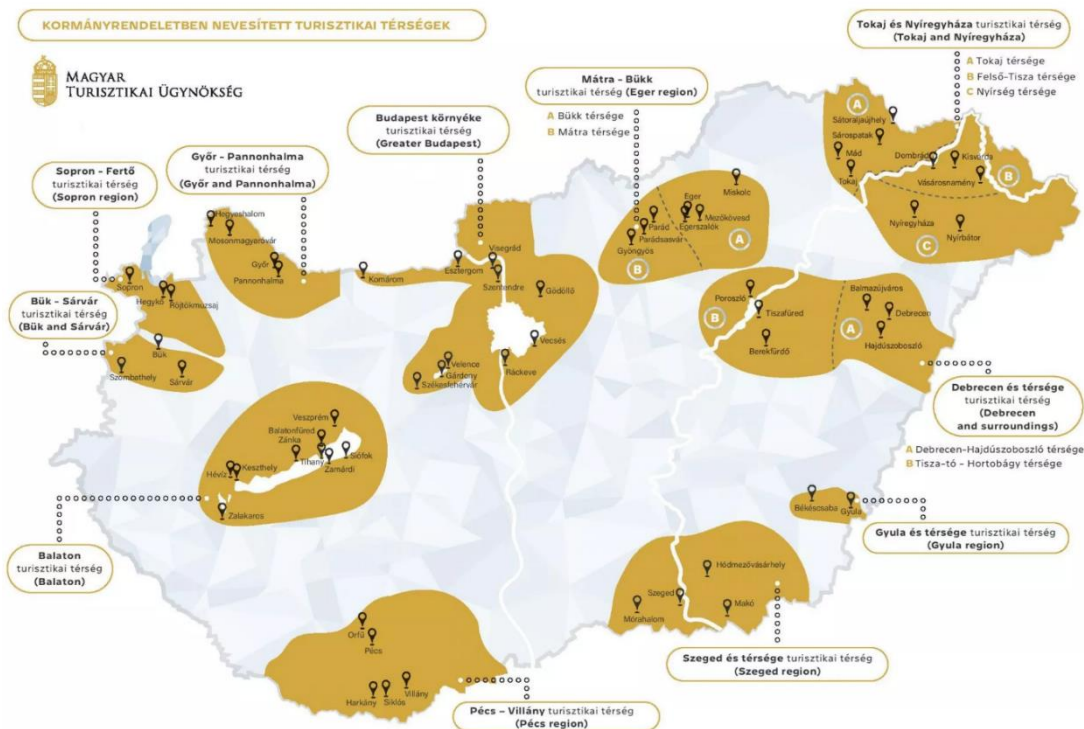
családtag, aki tovább tudja vinni a gazdaságot, azonban negatívum, hogy az esetek több, mint harmadánál a gazdaságvezetők nem tudják, hogy mi lesz a gazdasággal a jövőben, ha ők már nem bírják megfelelően vezetni azt (SZAMOSKÖZINÉ et al., 2024).

A másik a tanulmány az Acta Regionis Rurum c. lektorált folyóiratban megjelenő falukutatói eredmények, melyeket a Faluszemináriumi Kutatóműhely tagjai publikáltak. A kutatás során többek között kérdőívezést alkalmaztak, mely nem csak a mezőgazdasággal kapcsolatos kérdésekre terjedt ki. A felmérésbe 153 háztartást vontak be véletlenszerű mintavétellel. A kérdőívezést strukturált interjúkkal egészítették ki. A kutatás eredményei alapján elmondható, hogy Baks jó mezőgazdasági adottságokkal és mezőgazdasági hagyományokkal rendelkező település. Napjainkban a mezőgazdaság és kertészeti termelés visszaszorulásának, átalakulásának lehetünk tanúi. Korábban a település mezőgazdasági termelését a földművelés határozta meg, azonban ma a szántóföldi gazdálkodás veszi át a fő szerepet, jellemzően nem helyi földbirtokosokkal. A mezőgazdaság jelentőségét a településen alátámasztja az a tény, hogy a 153 lekérdezett háztartás 428 lakosa valamilyen módon kapcsolódik az agráriumhoz, mely a község lakóinak negyedét jelenti. A gazdatársadalmat tekintve jellemzően a közép- illetve idősebb korosztály képviselői vannak jelen. 5-10 nagyobb gazdálkodó működött a településen a kutatás idején, melyek jellemzően zöldségtermesztéssel foglalkoztak. Mindemellett jellemző termesztett növény az árpa, búza, kukorica, napraforgó, olajretek, szója. Sok más településhez hasonlóan az állattenyésztés itt is visszaszorult. A válaszadó háztartások 41%-a tartott valamilyen állatot, leginkább baromfi-félféket (81%), azokat követi a sertés-tartás (37%), a kecske- illetve juh-tartás (10-10%). A megkérdezett háztartások 18%-ának valamelyik tagja/tagjai vállaltak idény jellegű munkát a mezőgazdaságban (RITTER, 2019). A jövőre nézve kevésbé biztató, hogy a megkérdezett gazdálkodók szerint Bakson maximum 3-4 fiatal van és lesz, aki ezt a pályát választja (TÓTH, 2019).

A Kisteleki járás turizmusa

A Kormány 2020-ban elfogadta a 429/2020. (IX. 14.) Kormány rendeletet a turisztikai térségek meghatározásáról, melynek célja a turisztikai feladatok ellátásnak hatékonyabbá tétele, azáltal, hogy létrehoznak egy jól körülhatárolt fogadóterületet.

A Dél-Alföldi régióba két turisztikai térség helyezkedik el, Gyula és térsége, valamint Szeged és térsége (28. ábra). A Kisteleki járás egyetlen települése, Ópusztaszer tartozik Szeged és térségéhez, Hódmezővásárhely, Makó, Mezőhegyes, Mórahalom, Sándorfalva és Szeged mellett.

28. ábra: A 429/2020. (IX. 14.) Kormányrendeletben nevesített hazai turisztikai térségek
Forrás: Magyar Turisztikai Ügynökség (gov.hu)

A Kisteleki járás országos szempontból is kiemelkedő idegenforgalmi-kultúrtörténeti központtal rendelkezik, az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlépparkkal. A járáson belül alapvetően ide koncentrálódik a turizmus, azonban a térség többi települése is jelentős turisztikai potenciállal bír. A járás gazdag természeti értékekben, néphagyományokban és épített kulturális örökségekben. A Kisteleki járásban ugyanakkor hiányzik egy egységes, a térséget átfogó marketingtevékenység és az összefogás, együttműködés a különböző turisztikai szereplők között (KOVÁCS, 2020; KOVÁCS–KOMAREK, 2020; KOVÁCS–KOMAREK, 2021).

A regisztrált gazdasági szervezeteken belül vizsgáltam a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás területén működő vállalkozásokat 2013-ban és 2022-ben (21. táblázat). A vizsgált években Csengelén volt a legkevesebb regisztrált gazdasági szervezet. Fontos megjegyezni, hogy Ópusztaszer kivételével egyik település sem rendelkezik kiemelkedő jelentőségű vonzerővel. A térségben, a vizsgált ágazatban Kisteleken található a legtöbb vállalkozás. Baks, Balástya, Csengele és Pusztaszer esetében nőtt a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás területén működő vállalkozók száma, azonban összességében ezek a számok igen alacsonyak, figyelembe véve a térség ember alkotta és természeti értékeit.

21. táblázat: A regisztrált vállalkozások száma a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban (TEÁOR08: I) a Kisteleki járás településein, 2013 és 2022 (db)

	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
2013	7	10	3	30	9	4
2022	8	14	4	28	7	6

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés (2025)

2022-ben idegenforgalmi adó bevételt Balástya, Kistelek és Ópusztaszer realizált. 2300 Ft volt az egy lakosra jutó idegenforgalmi adó Balástyán, ami egyben a legmagasabb volt a járás települései között, hiszen Kistelek esetében ez a szám 600 Ft volt. 2022-ben Ópusztaszeren alakult a legkedvezőtlenebbül az egy lakosra jutó idegenforgalmi adó (500 Ft), annak ellenére, hogy az egyetlen település a járásban, mely jelentős vonzerővel bír. Annak érdekében, hogy a település turizmusának jelentőségét kiemeljem összefoglaltam az ember alkotta és természeti értékeket a 22. táblázatban. Ópusztaszeren az ember alkotta és a természeti értékek összefoglalását a primer adatgyűjtésre és a korábbi kutatásokra alapoztam (ld. KOVÁCS–KOMAREK, 2020).

22. táblázat: Ópusztaszer ember alkotta és természeti értékei

Ember alkotta értékek		Természeti értékek
<p><u>Vallási helyek</u> Kisboldogasszony kápolna Magyarok Nagyasszonya templom Ökumenikus kápolna Ányási Pallavicini kápolna Szeri Monostor</p> <p><u>Történelmi helyek, műemlékek</u> Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark Pallavicini-kastély Ópusztaszer-Csontospart Magyarok hét nyila emlékmű Hantházi major</p> <p><u>Turisztikai szolgáltatók</u> Csillagösvény Labirintus Cseppentő Birtok</p> <p><u>Túraútvonal</u> Alföldi Kéktúra útvonal</p>	<p><u>Rendezvények a Történelmi Nemzeti Park szervezésében</u> Pünkösdőrlő, Szeri Húsvét, Szobori Búcsú, Magyarok Országos Gyűlése, Borszűrő Szent Mihály, Szüret, Iparosok Napja</p> <p><u>Rendezvények és Fesztivál a Cseppentő Család szervezésében</u> Lovas táborok és túrák, marhaterelés lóháton</p> <p><u>Rendezvények az Önkormányzat szervezésében</u> Falunap</p> <p><u>Népi kultúra</u> Helyi kézművesek munkái (kosárfonás, nyeregkészítés, nemezelés)</p>	<p><u>Növény és állatvilág</u> Ópusztaszeri (Pusztaszeri) erdő madár és növényvilága Akhali Teke Ménes</p> <p><u>Védett területek</u> A falu és környéke a Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet része</p> <p><u>Víz</u> Tisza folyó és ártere, termálvíz</p>

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Ópusztaszer természeti és ember alkotta értékei alapján a 23. táblázatba összefoglaltam a településen megjelenő turizmusformákat, példákkal alátámasztva. A történelmi emlékhelyek a kulturális turizmus alapját képezik, a természeti értékek és a sövénylabirintus az ökoturizmushoz köthető, a marhaterelések az agroturizmus részei, az Akhali Teke ménes és lovastúrák a lovasturizmushoz tartoznak, míg a zárandokhelyek a vallási turizmushoz, a szállások típusai és a hagyományok őrzésére szolgáló rendezvények pedig a falusi turizmushoz kapcsolódnak alapvetően (KOVÁCS–KOMAREK, 2020).

23. táblázat: A vidéki turizmus formáinak konkrét megjelenése Ópusztaszeren

Vidéki turizmus					
<i>Kulturális turizmus</i>	<i>Ökoturizmus</i>	<i>Agroturizmus</i>	<i>Lovasturizmus</i>	<i>Vallási turizmus</i>	<i>Falusi turizmus</i>
Történelmi helyek: Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark	A Cseppentő vállalkozás szolgáltatásai: lovastúrák	A Cseppentő vállalkozás szolgáltatásai: Marhaterelés Akhali Teke Ménés	A Cseppentő vállalkozás szolgáltatásai: lovastúrák és bemutatók	Ökumenikus vallási útvonal, Zarándokhely: Szeri Monostor	Vendégházak, Helyi kézművesek

Forrás: Kovács–Komarek (2020) alapján saját szerkesztés (2025)

A települések vezetőit is kérdeztem a turizmus jelenlétével és fejlettségével kapcsolatban a Kisteleki járásban. Ópusztaszer az egyetlen jelentős vonzerővel rendelkező település, melynek adottságairól fent részletesen írtam. A település vezetőségének elmondása alapján az önkormányzat a szolgáltatók törekvéseit segíti, együttműködik velük, ezzel is lehetőséget teremtve a településen a turizmus további fejlesztésére. Balástya esetében a turizmus sok esetben a mezőgazdaság mellé társul. A tanyás életforma átalakulása révén a mezőgazdaság helyett, sok esetben a turizmus került előtérbe az elmúlt időszakban, például a tanyákon igen népszerű a lovas turizmus (Leon-Cavallo SE lovarda, Tóbanjáró Lovasudvar, Platános Kúria Equestrian Mansion). Balástya polgármestere szerint a turizmust illetően, van potenciál a településen, annak ellenére, hogy jelentősebb vonzerővel nem rendelkezik. Baks tervei között nem szerepel a település iparosítása, vállalkozások jelentős vonzása. Ennek oka többek között az, hogy a település közel 80%-a tájvédelmi terület, illetve a távolság, a legközelebbi nagyvárostól. Baks esetében a polgármester az egyik kitörési pontot az ökoturizmusban látja. A védett területekhez igazodva egy 14 hektáros területen horgásztavat, míg egy további, szintén 14 hektáros területen bivaly rezervátumot hoznának létre, illetve, ha a kerékpárút megépülne a kerékpáros turizmust szeretnék erősíteni. A kerékpár útvonalon a helyi gasztronómiához igazodva büfé és pihenő üzemelne. A nagyszámú helyi roma közösség segítségével az ökoturizmust kiegészítenék a helyi gasztronómiával és helyi termékek előállításával. A települést egyfajta rekreációs központtá szeretnék tenni („Baks a természet ölelésében”). A turizmus fejlesztésére további elképzelések is vannak. A település életében nagyon fontos a vallás, így egy vallási útvonal állomásának megvalósítása is a tervek között szerepel. Bakson jelenleg is működik szálláshely, de a turistaforgalom nem mérvadó. Csengele esetében a turizmus nem igazán jellemző, hiszen vonzerővel nem rendelkezik a település. Van vendégház, illetve volt panzió is, de csak pár évig tudták működtetni, majd bezárt. A település vezetője szerint nem tudott gyökeret verni a turizmus Csengelén, és a jövőben sem terveznek ez irányba elmozdulni a fejlesztéseket illetően. A járás egyetlen városa Kistelek esetében sem elsődleges fejlesztési cél a turizmus, a kitörési lehetőséget sem ebben látja a város vezetősége. Az egyik legfontosabb vonzerő a helyi fürdő, amit elsősorban

helyiek és környékbeliek vesznek igénybe. Pusztaszer neve sokaknak ismert a világhírű természetfotósról, Máté Bencéről, hiszen szülőfaluja és lakhelye. Nem véletlen, hiszen a település festői övezetben terül el a Dél-Alföldön. A település vezetője szerint a turizmus fejlett Pusztaszeren, ami alatt nem azt kell érteni az ő értelmezésében, hogy nagyon sok ember látogatja. Nem cél Pusztaszeren a tömegturizmus elősegítése, hiszen a sok turista jelenléte miatt sérülhet a legfőbb vonzerő, a természeti környezet. A turizmus fejlesztése cél, de az önkormányzat vezetője úgy gondolja, hogy nem az ő feladatuk, hanem a helyi vállalkozóké. A településen a tanyasi és természetfotós turizmus a jellemző. Korlátozott számban, és nem csak hazánkából érkeznek ide szervezett körülmények között fotósok. Ehhez a tevékenységhez sok esetben engedélyekre is szükség van. Az önkormányzat abban vállal szerepet, hogy teret ad a lehetőségeknek, így például nincs idegenforgalmi adó, hogy ezzel ne terheljék a vendéglátással foglalkozókat.

A turizmus és azon belül a vidéki turizmus is egy dinamikusan fejlődő ágazat napjainkban. Egyre több település fordul a turizmus felé, szeretnék kiaknázni a benne rejlő lehetőségeket, több település is kitörési pontként tekint rá (KOVÁCS, 2019). A helyi vezetőség és a lakosság attitűdvizsgálata nagyon fontos a turizmus kapcsán, hiszen az ő hozzáállásuk nagyban meghatározza egy település vonzerejét. A települések vezetőivel készített strukturált interjúkból kiderült, hogy a települések vezetői nyitottak az idegenforgalom kialakítására és fejlesztésére, sőt támogató jelleggel állnak hozzá.

A helyi gazdaság és munkaerőpiac mutatóira vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban

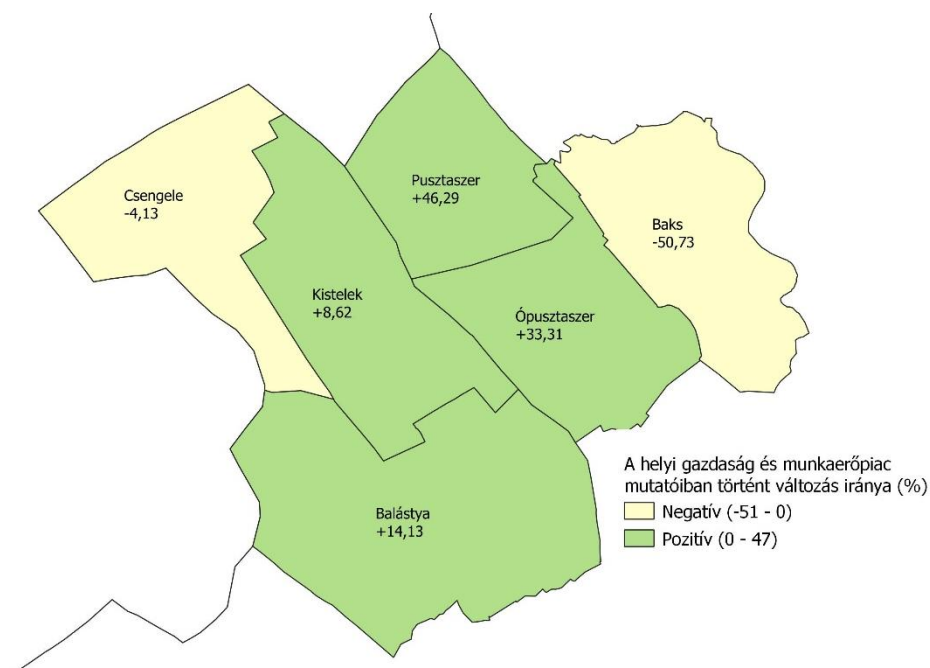
A helyi gazdaság és munkaerőpiac mutatóira vonatkozó komplex fejlettségi mutató alapján számított csoportátlag szerint Kistelek kiemelkedően teljesített 2013-ban és 2022-ben is (24. táblázat). Kistelek esetében nagyon magas volt a vállalkozások jegyzett tőkéje egy lakosra. 2022-ben Csengele és Baks rontott a helyi gazdaság és munkaerőpiac mutatóira vonatkozó komplex fejlettségi mutatón 2013-hoz képest. Baks mindkét vizsgált évben az utolsó helyen végzett, köszönhetően a munkaerőpiacra vonatkozó mutatóknak és az ezer lakosra jutó vállalkozásoknak, valamint a vállalkozások jegyzett tőkéjének. A kedvezőtlenül alakuló munkaerőpiaci mutatók köszönhetőek, többek között a Mária Telepi szegregátumban élőknek, akiknek több mint 60%-a nem rendelkezik rendszeres jövedelemmel és jellemzően a helyi közmunkaprogramban vesz részt.

24. táblázat: Helyi gazdaság és munkaerőpiac mutatóira vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban, 2013 és 2022

Sorrend	Terület	2013 (KFM)	Sorrend	Terület	2022 (KFM)
1.	Kistelek	74,5	1.	Kistelek	80,9
2.	Balástya	58,6	2.	Balástya	66,9
3.	Ópusztaszer	38,5	3.	Pusztaszer	55,5
4.	Pusztaszer	38,0	4.	Ópusztaszer	51,4
5.	Csengele	36,7	5.	Csengele	35,2
6.	Baks	21,6	6.	Baks	10,6

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

A Kisteleki járás településin a helyi gazdaság és munkaerőpiac mutatóira vonatkozó KFM-ben történő százalékos változás iránya két település Baks, illetve Csengele esetében alakult negatívan, (29. ábra). Baks esetében ez a változás, több mint 50%-os volt a vizsgált időszakban. Csengelén kevésbé alakultak ilyen kedvezőtlenül a számok, ott a csökkenés 4,13% volt. Pusztaszer javított a legtöbbet a helyi gazdaság és munkaerőpiacra vonatkozó mutatóin, összesen 46,29%-ot. A településen jelentősen csökkent a nyilvántartott álláskeresők száma, illetve nőtt a vállalkozások jegyzett tőkéje és a civil szervezetek száma is. Pusztaszer után Ópusztaszer 33,31%-ot, Balástya 14,13%-ot, Kistelek pedig 8,62%-ot javított a vizsgált időszakban.

29. ábra: A helyi gazdaság és munkaerőpiac mutatóiban történt változás a Kisteleki járás települései esetében, 2013-2022 (% , 2013=100%)

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

5.2.4. Az infrastruktúra és környezeti mutatóknak az értékelése a Kisteleki járás településein

A járás gazdasági versenyképességét, környezeti állapotát és az ott élők életkörülményeit is jelentősen meghatározza a térség infrastrukturális rendszere. A járás közlekedés-földrajzi adottságait tekintve igen kedvező, hiszen itt halad át a Budapest-Szeged vasútvonal és az M5-ös

autópálya. A járás határában hömpölyög a Tisza is, melyen rendszeres közlekedik a komp Baks és Mindszent között (JÁRÁSI ESÉLYEGYENLŐSÉGI PROGRAM, 2015). A települések elhelyezkedését tekintve Baks és Pusztaszer kivételével minden esetben egy körülbelül harminc perces zónában helyezkednek el a vármegyeszékhelytől, Szegedtől (25. táblázat). A legközelebbi gyorsforgalmi csomópont elérési ideje Balástya és Kistelek esetében nulla, ami azt jelenti, hogy mindkét település esetében található felhajtó az M5-ös autópályára. Bár az adatok még nem mutatják, de Csengele esetében fontos kiemelni, hogy 2021-ben elkészült és átadták az új autópálya csomópontot, így az M5-ös autópályát a környékről kevesebb, mint egy kilométernyi úton lehet elérni. A gyorsforgalmi utak jelentős szerepet játszanak a térszerkezet formálásában (TÓTH, 2018).

25. táblázat: A saját vármegye székhely és a legközelebbi gyorsforgalmi út elérési ideje a Kisteleki járás települései esetében, 2022 (perc)

	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Saját vármegyeszékhely elérési ideje közúton a leggyorsabb úton	40,04	25,63	31,1	28,95	32,02	38,09
Legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje közúton a leggyorsabb úton	14,78	0	13,3	0	8,38	9,13

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés (2025)

A települések kedvező elhelyezkedése lehetőséget biztosít az ipar fejlesztésére, és vonzóbbak lehetnek a letelepedés szempontjából is, a munkahelyek közelsége miatt. Az infrastruktúra és környezet kapcsán összesen 9 mutató került vizsgálatra:

- Internet-előfizetés xDSL hálózaton, 1000 lakosra (db);
- Önkormányzati járdák kiépítettsége (%);
- Önkormányzati utak kiépítettsége (%);
- Háztartási gázfogyasztó, 100 lakásra (fő);
- Közüemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%);
- Közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya (%);
- Háztartások részére szolgáltatott villamosenergia, egy lakosra (1000 kWh);
- Saját vármegyeszékhely elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc);
- Legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc).

Az infrastruktúra és környezet mutatóit tekintve a közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya komoly problémára hívja fel a figyelmet, hiszen Csengele és Pusztaszer esetében ez az érték nulla, vagyis a közcsatornázás nem megoldott. A mutató kapcsán Baks helyzetét tekintve 2013-ban egyetlen lakás sem kapcsolódott be a közcsatorna hálózatba, addig 2022-ben ez az érték 100%.

Az infrastruktúra és a környezeti mutatóira vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban

Az infrastruktúra és a környezeti mutatók esetében számolt komplex fejlettségi mutató alapján számított csoportátlagot tekintve a 26. táblázat szerint alakult 2013-ban és 2022-ben a települések rangsora. Kistelek és Balástya kivételével minden település javított a vizsgált időszakban. Kistelek és Balástya esetében a mutatók a többi településhez képest kevésbé mozdultak előre, ami többek között köszönhető annak, hogy korábban is fejlettebb infrastruktúrával rendelkeztek. Az infrastruktúra és környezeti mutatók esetében, Pusztaszer, Balástya, Ópusztaszer és Csengele elszakadása az első helyen lévő Bakstól és Kistelektől köszönhető a települések kiterjedt tanyavilágának, ahol az infrastruktúra mutatói (közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya, közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, háztartási gázfogyasztók, önkormányzati járdák és utak kiépítettsége) igen kedvezőtlenek. Baks zsákfalujellege ellenére kedvező forgalmi adottságokkal rendelkezik, hiszen közel van az M5-ös autópálya. A továbbiakban fontos megjegyezni, hogy a sokáig közlekedés infrastruktúráján is kedvezőtlen helyzetben lévő Mária Telep elérhetőségi viszonyai is sokat javultak az elmúlt évek beruházásainak köszönhetően (VÍGH-ILLÉS, 2019).

26. táblázat: Infrastruktúra és környezeti mutatókra vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban, 2013 és 2022

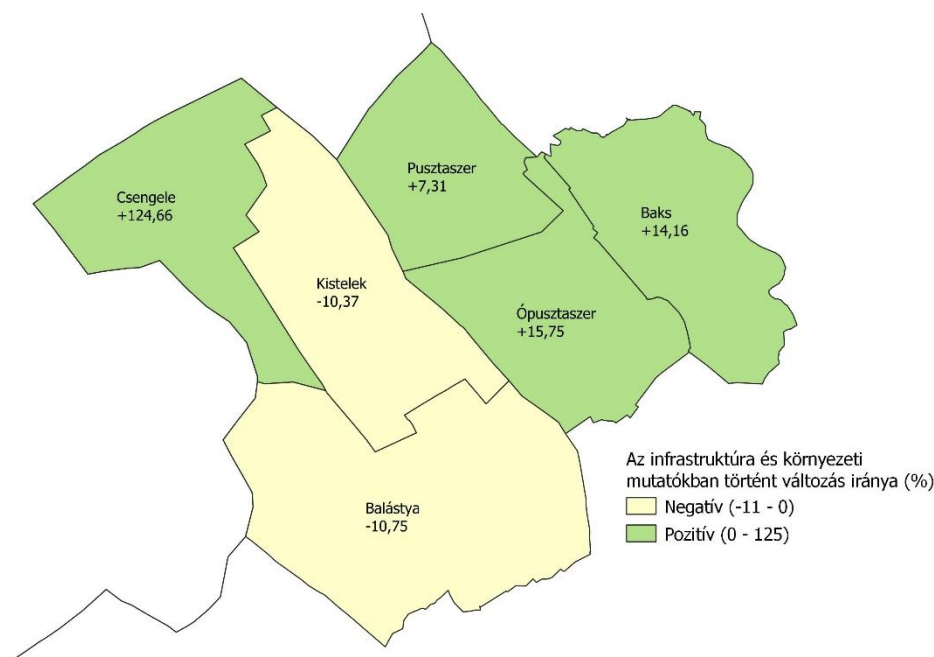
Sorrend	Terület	2013 (KFM)	Sorrend	Terület	2022 (KFM)
1.	Kistelek	69,8	1.	Kistelek	62,6
2.	Balástya	59,4	2.	Baks	58,9
3.	Baks	51,6	3.	Balástya	52,9
4.	Pusztaszer	37,3	4.	Pusztaszer	40,0
5.	Ópusztaszer	27,1	5.	Csengele	32,7
6.	Csengele	14,5	6.	Ópusztaszer	31,3

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

Az elmúlt években a településeken történő legnagyobb beruházások elsősorban infrastrukturális fejlesztések voltak. Ilyen beruházások voltak többek között a településeken az utak szilárd burkolattal való ellátása, javítása, járdák és kerékpárutak építése, intézmények korszerűsítése, ipari parkok kialakítása, fejlesztése. A beruházások szinte teljesen, minden település esetében pályázatokból valósultak meg, derült ki a települések vezetőivel készített interjúkból. Ezek eredményei a számokban is jól láthatók.

Az infrastruktúra és környezeti mutatókban történt %-os változás csak két település esetében alakult negatívan, ezek Balástya, illetve Kistelek (30. ábra). Esetükben a közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások arányát tekintve, egyik infrastrukturális mutató sem nőtt, inkább stagnált a vizsgált időszakban. Csengelén több, mint 100%-os volt a növekedés, ezzel kiemelkedően

teljesített. A településen jelentősen nőtt az önkormányzati járdák kiépítettsége. Ópusztaszeren 15,75%-os, Bakson 14,16%-os, míg Pusztaszeren 7,31%-os volt a növekedés.

30. ábra: Az infrastruktúra és környezeti mutatókban történt változás a Kistéleki járás települései esetében, 2013-2022 (% , 2013=100%)

Forrás: TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

5.2.5. A Kistéleki járás településeinek komplex fejlettségi vizsgálata

A hátrányos helyzetű Kistéleki járás településeit két időpontban (2013, 2022) térképeztem fel a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről szóló 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendeletbe foglalt gazdasági, társadalmi, infrastrukturális, szociális és foglalkoztatási mutatók segítségével. A komplex fejlettségi mutató négy mutatócsoportjának és azok almutatóinak elemzése után felállítottam 2013-ra és 2022-re is egy sorrendet a Kistéleki járás települései között (27. táblázat). Mindkét évben a járás egyetlen városi rangra emelt települése, Kistélek végzett az első helyen, Kistéleket Balástya követte, mely a második legnagyobb lélekszámú település. Ezek alapján feltételezhető, hogy a település fejlettsége és a népességszám között összefüggés van, vagyis esetünkben a nagyobb népességű települések körében magasabb arányban található a kedvezőbb fejlettségi kategóriába tartozók.

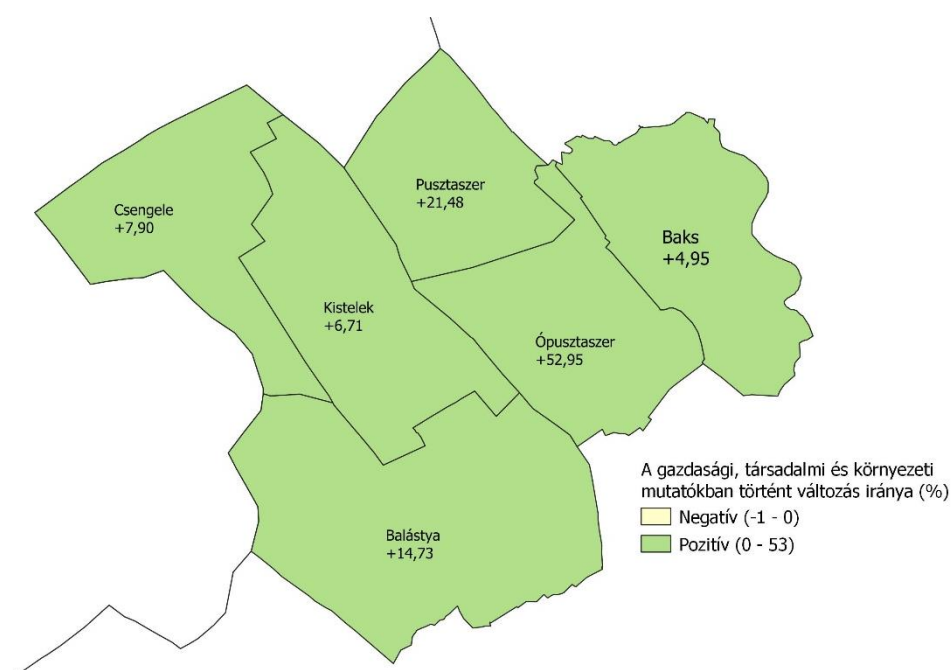
27. táblázat: A gazdasági, társadalmi és környezeti mutatókra vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kistéleki járásban, 2013 és 2022

Sorrend	Terület	2013 (KFM)	Sorrend	Terület	2022 (KFM)
1.	Kistélek	68,3	1.	Kistélek	72,9
2.	Balástya	46,5	2.	Balástya	53,3
3.	Pusztaszer	40,7	3.	Pusztaszer	49,4
4.	Baks	33,0	4.	Ópusztaszer	41,5
5.	Csengele	29,2	5.	Baks	34,7
6.	Ópusztaszer	27,1	6.	Csengele	31,5

Forrás: KSH és TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

Összességében elmondható, hogy minden településnek sikerült javítania a gazdasági, társadalmi és környezeti mutatóin 2022-re, 2013-hoz képest. A települések közül Ópusztaszernek sikerült a legnagyobb előrelépést elérnie, mind a rangsorban, mind pedig a mutatókban. Ópusztaszer a sikerét köszönheti többek között a helyi gazdasági és munkaerőpiaci mutatóiban, valamint a lakás és életkörülmények mutatóiban történő kiemelkedő javulásnak. A vizsgált időszak alatt jelentősen csökkent Ópusztaszeren a nyilvántartott álláskeresők száma, valamint a regisztrált bűncselekmények száma ezer lakosra. A településen a vállalkozások jegyzett tőkéje egy lakosra pedig rendkívül megnőtt.

A gazdasági, társadalmi és környezeti mutatókra vonatkozó KFM %-os változás minden település esetében pozitív volt a Kisteleki járás településein (31. ábra).

31. ábra: A gazdasági, társadalmi és környezeti mutatókban történt változás a Kisteleki járás települései esetében, 2013-2022 (% , 2013=100%)

Forrás: KSH és TeIR adatok alapján saját számítás és szerkesztés (2025)

Ez azt jelenti, hogy a vizsgált időszakban minden település fejlődött valamilyen mértékben. Ópusztaszer 53%-ot javított 2022-re 2013-hoz képest a KFM-en. Ópusztaszer után Pusztaszernek 21,48%-ot, Balástyának 14,73%-ot, Csengelének 7,90%-ot, Kisteleknek 6,71%-ot, míg Baksnak 4,95%-ot sikerült javítani a vizsgált időszakban a gazdasági, társadalmi és környezeti mutatókra vonatkozó KFM-en.

5.3. A kérdőíves felmérés eredményei

A módszertani fejezetben leírtak szerint lakossági kérdőívet készítettem annak érdekében, hogy a Kisteleki járás településeit mélyebben megismerjem a helyiek szemszögéből is. A kérdések a

demográfia, iskolázottsági és foglalkoztatási adatokra, a gazdasági tevékenységre, a településekhez való kötődésre, illetve azok jelenlegi helyzetének értékelésére, és jövőbeni fejlesztési lehetőségeikre vonatkoztak elősorban (a részletes kérdőívet ld. a 9. sz. mellékletben).

A kérdőíves felmérés kitöltőinek a száma település szerint megoszlásban a következőképpen alakult: Baksról összesen 36 fő, Balástyáról, 60 fő, Csengeléről 20 fő, Kistelekről 83 fő, Ópusztaszerről 48 fő és Pusztaszerről 49 fő, összesen 296 fő töltötte ki a kérdőívet (28. táblázat).

A legkisebb arányban Csengelén vettek részt a kutatásban, a lakónépesség 1,17%-a, míg a legnagyobb arányban Pusztaszeren, ami a lakónépesség 3,77%-át jelentette.

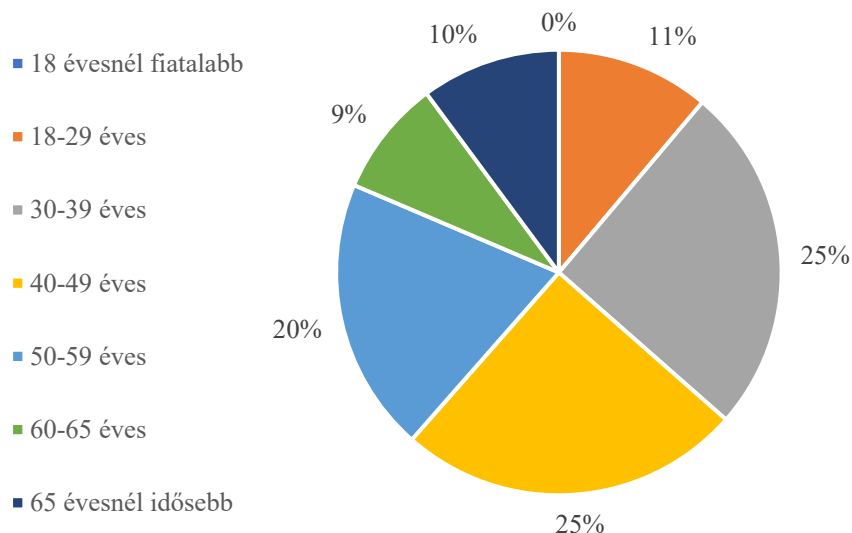
28. táblázat: A Kisteleki járás kérdőíves felmérés kitöltőinek a száma (fő)

Település	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Lakónépesség (fő)	1 893	3 233	1 723	7 072	1 979	1 299
Kitöltők száma (fő)	36	60	20	83	48	49
Kitöltők aránya a lakónépességből (%)	1,90	1,86	1,16	1,17	2,43	3,77

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

5.3.1. Demográfiai, iskolázottsági és foglalkoztatási adatok

A kitöltők nem szerinti megoszlását tekintve 222 nő és 74 férfi vett részt a kutatásban. A korszerinti megoszlás esetében a 30-39 éves és a 40-49 évesek közötti korosztály volt a legaktívabb a Kisteleki járásban a kitöltések arányát tekintve (32. ábra). 18 évesnél fiatalabb válaszadó nem volt, a legkevesebben pedig a 60 és 65 év közöttiek válaszoltak a kérdéssorokra.

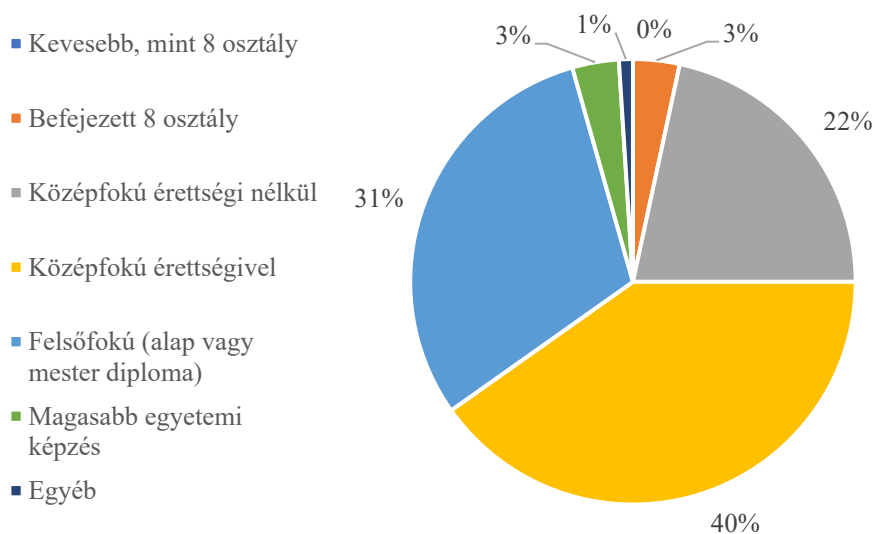

32. ábra: A kérdőíves felmérés kitöltőinek kor szerinti megoszlása (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A kitöltők iskolai végzettségét tekintve nem volt olyan, aki kevesebb, mint nyolc osztályt végzett (33. ábra). A legtöbb válaszadó középfokú érettségivel és felsőfokú, alap vagy mesterdiplomával rendelkezett. A megjelölt kategóriák mellett három egyéb végzettségű volt, ketten felsőoktatási

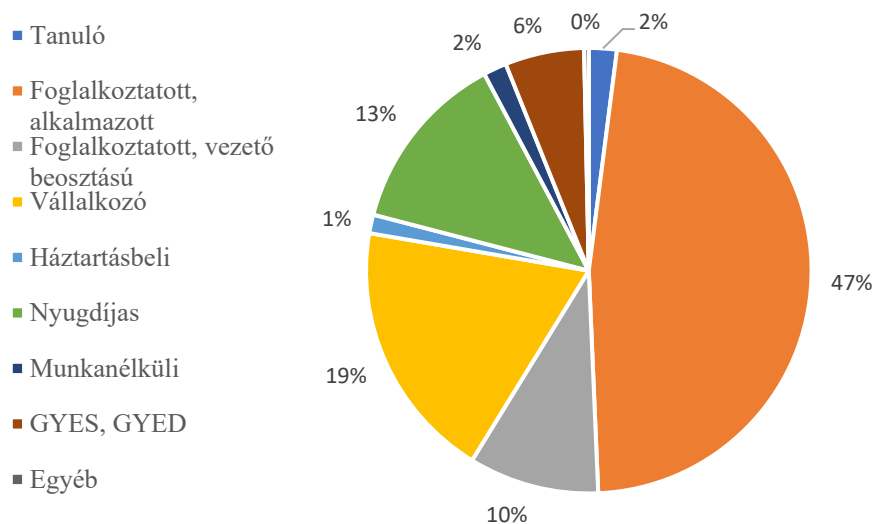
szakképzésben vettek részt, egy esetben pedig nem derült ki. Az iskolai végzettség alapján elmondható, hogy jellemzően a magasabb iskolával rendelkezők vettek részt a kutatásban.

33. ábra: A kérdőíves felmérés kitöltőinek az iskolai végzettsége szerinti megoszlása (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A foglalkozás esetében a foglalkoztatott, alkalmazotti munkaviszonyban állók voltak a legtöbben, ami a kitöltők 47%-át jelentette (34. ábra).

34. ábra: A kérdőíves felmérés kitöltőinek a foglalkozás szerinti megoszlása (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A válaszadók közül összesen 2% tanuló, 10% foglalkoztatott vezető beosztású, 19% vállalkozó, 1% háztartásbeli, 13% nyugdíjas, 2% munkanélküli és 6% GYES-en, GYED-en lévő választotta meg a kérdőív kérdéseit.

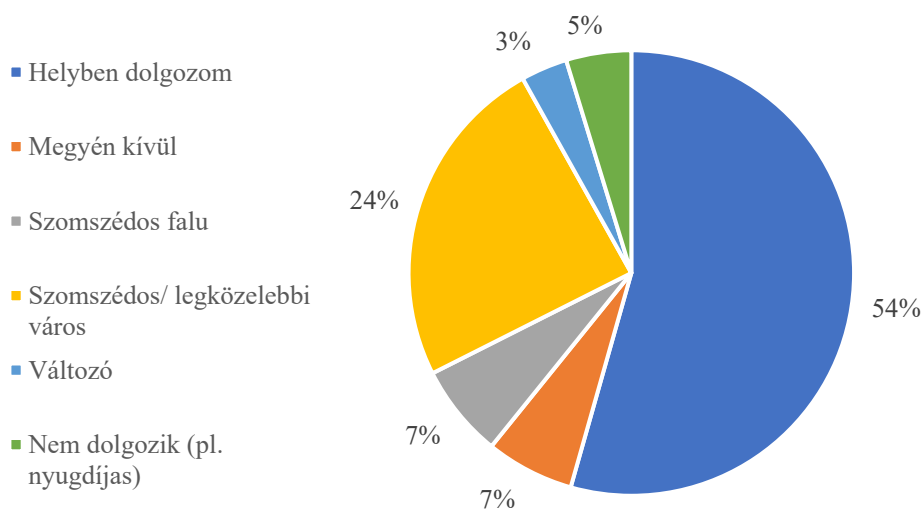
A következő kérdéskör arra vonatkozott, hogy a Kisteleki járás településeinek lakói hol dolgoznak, jellemzően (29. táblázat).

29. táblázat: A kitöltők megoszlása lakóhely-munkahely összefüggés szerint (fő)

A kitöltők munkahelye	A kitöltők lakhelye					
	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Helyben dolgozom	18	32	16	38	27	30
Vármegyén kívül	1	4	1	5	3	5
Szomszédos falu	4	3	0	10	2	1
Szomszédos/ legközelebbi város	8	17	2	18	15	12
Változó	1	3	1	5	0	0
Nem dolgozik (pl. nyugdíjas)	4	1	0	7	1	1

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A válaszadók jellemzően helyben dolgoznak (54%) (35. ábra). Ez arra enged következtetni, hogy sokan folytatnak gazdasági tevékenységet, ami helyhez kötött, mint például a mezőgazdaság. Emellett a legjellemzőbb kategória a szomszédos vagy legközelebbi város. A legtöbben Szegeden dolgoznak, ami 42 főt jelent azon válaszadók között, akiknek a szomszédos vagy legközelebbi városban van a munkahelye. Kisteleken 18 fő dolgozik a járás többi településéről, míg további munkahelyként jelölték meg Csongrádot, Kiskunfélegyházát, Hódmezővásárhelyet, Szentest és Kecskemétet.

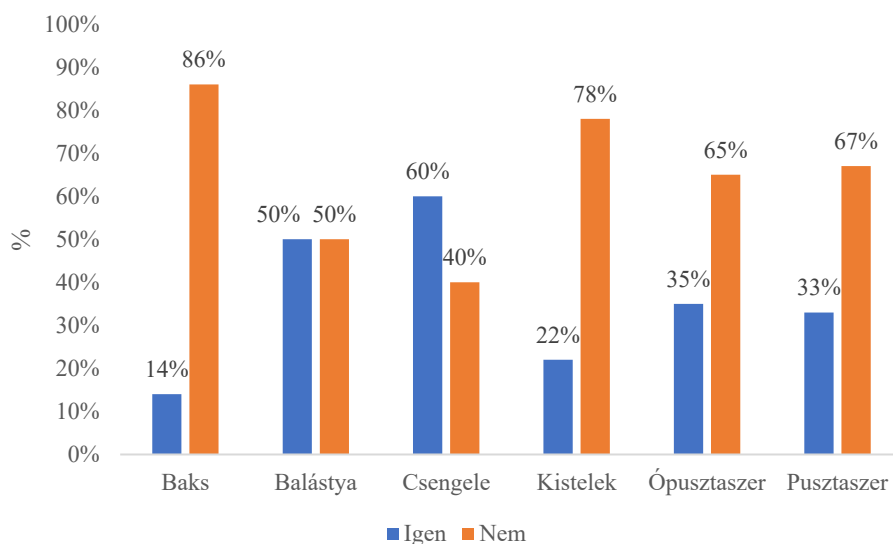
35. ábra: A kitöltők megoszlása munkahelyük elhelyezkedése alapján a Kisteleki járásban (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Az időtáv tekintetében a válaszadók 53%-a dolgozik 0-30 percre a saját lakhelyétől, míg 34%-a 31-60 percre. A legtöbb válaszadó az autót jelölte meg közlekedési eszközként.

5.3.2. Gazdasági tevékenységre vonatkozó kérdések

A további kérdések azokra a válaszadókra vonatkoztak, akik folytatnak gazdasági tevékenységet a saját településükön, vagyis a vállalkozásuk székhelye vagy telephelye a lakhelyükön található. Az első kérdés arra vonatkozott, hogy egyáltalán folytatnak-e gazdasági tevékenységet a településen (36. ábra). A válaszadók százalékos megoszlását tekintve Csengelén volt a legnagyobb az aránya (60%) azoknak, akik gazdasági tevékenységgel foglalkoznak. Baks esetében ez a szám nem éri el a 14%-ot.

36. ábra: A kérdőíves felmérés kitöltői között gazdasági tevékenységet folytatók aránya a Kisteleki járásban (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A Kisteleki járás településein gazdasági tevékenységet végzők többségében mezőgazdasági tevékenységet végeznek (30. táblázat). A mezőgazdaság mellett jellemzően a szolgáltatásban dolgoznak.

30. táblázat: A kérdőíves felmérés kitöltői között a gazdasági tevékenységet folytatók tevékenység jellege szerinti megoszlása (fő)

Tevékenység jellege	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Mezőgazdaság	2	24	9	11	12	13
Szolgáltatás	3	6		5	3	2
Turizmus-vendéglátás	0	0	1	0	1	1
Kereskedelem	0	0	0	0	1	0
Ipar	0	0	0	2	0	0
Kutatás-fejlesztés	0	0	1	0	0	0
Egyéb	0	0	1	0	0	0

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A továbbiakban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy miért választották a saját településüket a kitöltők a gazdasági tevékenység végzésének helyszínéül (31. táblázat). Arányaiban a legtöbb

válasz arra az opcióra érkezett, hogy azért, mert megegyezik a lakóhelyével. Ezen kívül jellemző volt a tevékenység kötöttsége. A válaszok azzal is összefüggnek, hogy a kitöltők többsége mezőgazdasági tevékenységet folytat. A kedvező közlekedési és egyéb infrastrukturális feltételek meglétére, valamint a kedvező adózási feltételekre igen csekély válasz érkezett. Ezek a tényezők kevésbé voltak döntők a válaszadók körében. Csengele esetében egyéb ok volt, az otthoni nyugodt munkavégzés, Kistelek esetében az öröklés és a kiváló környezeti adottságok, Ópusztaszer esetében a meglévő turizmusra való építkezés, míg Pusztaszer esetében a kedvező természeti adottságok, illetve anyagi és családi okok (olcsó ingatlan, házasság).

31. táblázat: A Kisteleki járás településeinek gazdasági tevékenységet folytatók helyszínválasztási motivációja (fő)

	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Megegyezik a lakóhelyemmel	8	25	9	15	19	12
Kedvezőek az adózási feltételek	0	1	0	1	0	0
Kedvezőek a közlekedési infrastrukturális feltételek	0	2	0	3	1	1
Kedvezőek az egyéb infrastrukturális feltételek (pl. ipari park megléte)	0	1	1	0	1	0
A tevékenység kötöttsége (pl. mezőgazdaság)	2	14	5	13	5	4
Egyéb	0	0	1	2	1	3

*Megjegyzés: Több válaszadás is lehetséges volt
Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)*

A Kisteleki járás településeinek gazdasági fejlettségét a kitöltők Baks és Pusztaszer esetében összességében rossznak ítélték meg, míg Balástya, Csengele, Kistelek esetében jónak. Ópusztaszeren a jó és rossz értékelés között igen kicsi volt az eltérés (32. táblázat).

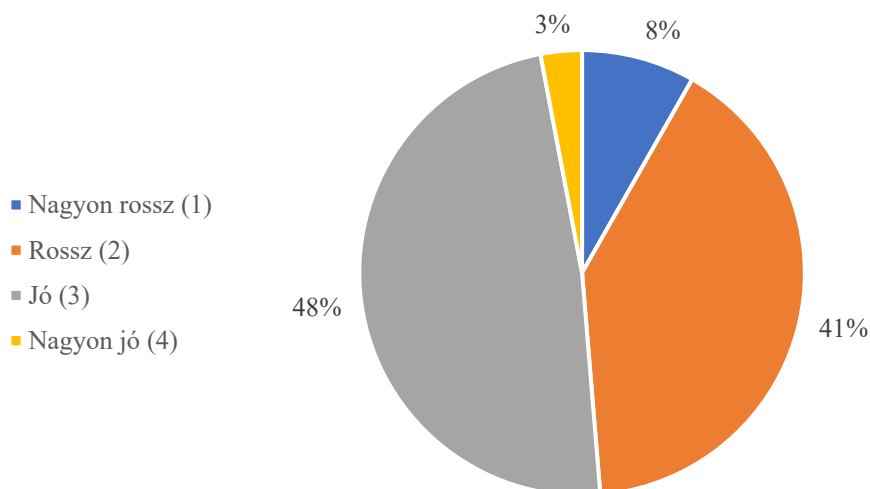
32. táblázat: A Kisteleki járás településeinek gazdasági fejlettségének megítélése a kérdőív kitöltőinek véleménye alapján (fő)

	Nagyon rossz (1)	Rossz (2)	Jó (3)	Nagyon jó (4)	Nem tudom megítélni
Baks	8	14	8	1	5
Balástya	5	15	35	3	2
Csengele	0	7	11	2	0
Kistelek	4	26	37	2	14
Ópusztaszer	4	19	20	0	5
Pusztaszer	1	27	18	0	3

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A Kisteleki járás gazdasági fejlettségét összességében is vizsgáltam, kihagyva azokat a válaszadókat, akik nem tudták megítélni lakóhelyük gazdasági adottságait, jellemzőit. A legnagyobb arányban, 48%-ban a válaszadók úgy ítélték meg, hogy a Kisteleki járás gazdasági

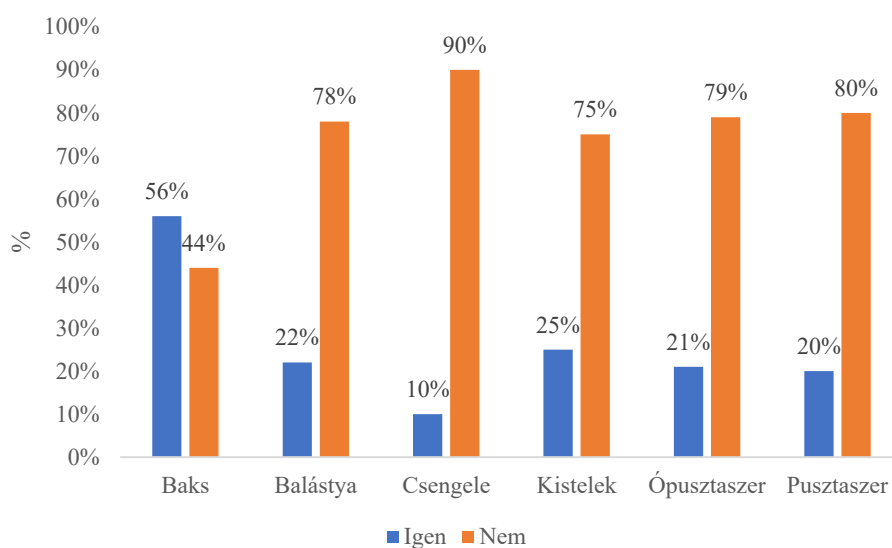
fejlettsége jó, 41%-ban pedig úgy gondolják, hogy rossz, ami viszont igen kedvezőtlen a járásra nézve (37. ábra).

37. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a Kistéleki járás gazdasági fejlettségéről (%)
Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

5.3.3. Településhez való kötődés

A településhez való kötődés kapcsán a Kistéleki járás lakosait arról kérdeztem, hogy ha tehetnék, akkor elköltöznének-e a településről (38. ábra). Egyedül Baks esetében nyilatkoztak többségében úgy a válaszadók, hogy ha tehetnék elköltöznének. A többi település esetében 25% és az alatt volt azok aránya, akik, ha tehetnék, elhagynák a településüket, ami összességében nagyon pozitív a járás helyzetét tekintve.

38. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása az elköltözés szándékáról a Kistéleki járásban, településenként (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Az elköltözés okai között szerepelt többek között az életmód váltás, a nagyobb településre költözés. A kitöltők úgy gondolják, hogy nagyobb településeken, városokban több a tanulási és munkalehetőség, illetve több lehetőség van a kikapcsolódásra és szórakozásra. A város mellett többen nem csak a települést, de az országot is szeretnék elhagyni, a jobb élet reményében. Az elköltözés okai között megjelent a klímaváltozás problémája, a meleg és száraz nyár, ami miatt többen hidegebb és csapadékosabb helyet választanának.

A településen maradás okai között minden település esetében elsődleges szempont volt a család, a barátok, és az, hogy az adott település a szülőfaluja/városa a válaszadónak, így emlékek és hagyományok kötik a lakóhelyéhez. Minden település esetében megjelent a jó és összetartó közösséghez tartozás is, mint helyben tartó tényező.

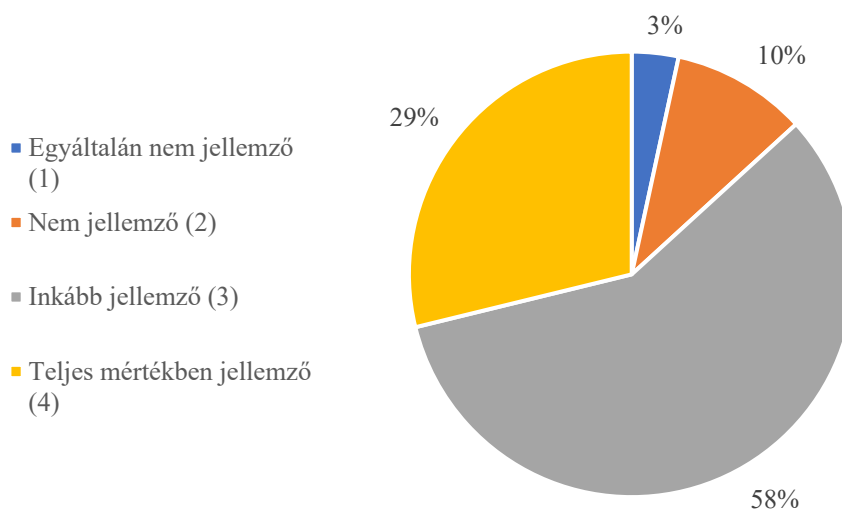
A vizsgált járás lakosait arról is kérdeztem, hogy mennyire jellemző egy négyfokozatú skálán (1= egyáltalán nem jellemző, 2=nem jellemző, 3=inkább jellemző, 4=teljes mértékben jellemző) a település iránti szeretet (33. táblázat). Minden település esetében inkább jellemző, vagyis szeretik a kutatásban résztvevők a saját településüket. Az inkább jellemző mellett, a teljes mértékben jellemző volt a következő legnépszerűbb kategória. Baks esetében érkezett arányaiban nézve a legtöbb negatív válasz.

33. táblázat: A település iránti szeretet értékelése a kérdőíves felmérés kitöltőinek véleménye alapján (fő)

	Egyáltalán nem jellemző (1)	Nem jellemző (2)	Inkább jellemző (3)	Teljes mértékben jellemző (4)	Nincs válasz
Baks	3	6	18	8	1
Balástya	1	7	31	21	0
Csengele	0	1	11	8	0
Kistelek	3	7	56	17	0
Ópusztaszer	2	6	32	8	0
Pusztaszer	1	2	23	23	0

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

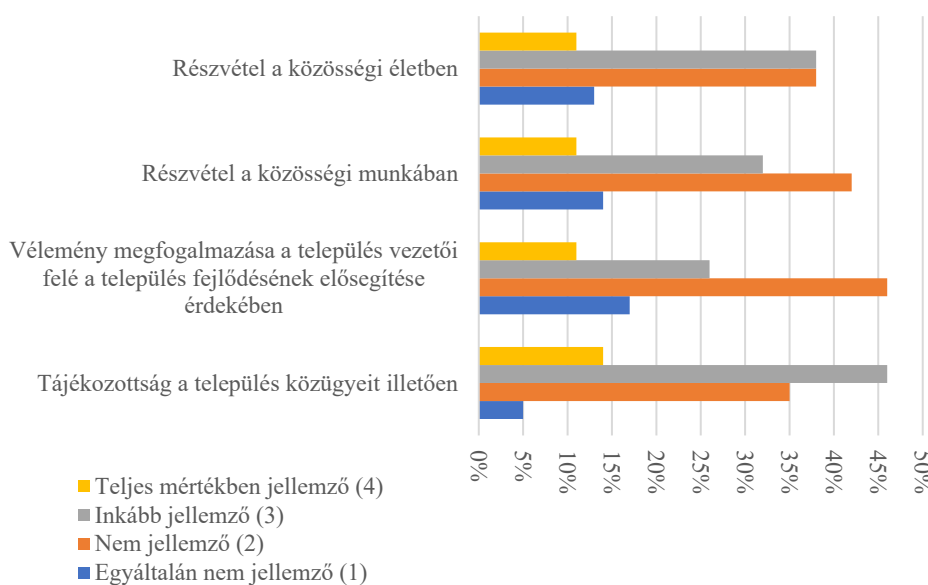
Összességében elmondható, hogy a válaszadók 58%-a inkább szereti az otthonát és nem költözne el (39. ábra), míg a kitöltők 29%-a teljes mértékben egyetért azzal az állítással, hogy szereti a lakhelyét.

39. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a Kisteleki járás települései iránti szeretetről (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A következőkben egy négy fokozatú skálán (1=egyáltalán nem jellemző, 2=nem jellemző, 3=inkább jellemző, 4=teljes mértékben jellemző) értékelni kellett a közösséggel, közügyekkel kapcsolatos tényezőket (40. ábra). A részvétel a közösségi életben tényező esetében az inkább jellemző és nem jellemző között oszlott meg a válaszadók véleménye. A közösségi munkában való részvétel, valamint a vélemény megfogalmazása a települések vezetői felé a települések fejlődését illetően, inkább nem jellemző a járásban. Ami viszont pozitív, hogy a kutatásban résztvevőkre inkább jellemző a település közügyeit illető tájékozottság.

40. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a Kisteleki járás települései életében való részvételről (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Összességében elmondható, hogy a válaszadók inkább részt vesznek a közösségi életben, de a közösségi munkában már kevésbé. Tájékozottak a település közügyeit illetően, de nem szívesen vesznek részt a véleményformálásban. A jövőben fontos lenne, hogy a közösségi élet szervezésére és fejlesztésére nagyobb hangsúlyt fektessenek a települések, és aktívabban bevonják a lakosokat a helyi ügyekbe.

5.3.4. A Kisteleki járás települései helyzetének a megítélése

A kérdőív kitöltőinek 1-től 4-ig terjedő skálán (1= nagyon rossz, 2=rossz, 3=jó, 4=nagyon jó) kellett értékelni a saját településük helyzetével kapcsolatos tényezőket is (34. táblázat).

34. táblázat: Egyes települési tényezők átlagos megítélése a Kisteleki járásban településeként, a válaszadók véleménye alapján

	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
A település általános állapota/helyzete	2,71	3,34	3,30	2,96	2,87	3,02
A természeti környezet állapota	2,88	3,00	3,40	2,84	3,02	3,44
Tömegközlekedés (más településekkel való összeköttetés)	2,79	3,07	2,05	3,23	2,68	2,72
Bölcsődei ellátás	3,26	3,37	2,94	3,22	3,38	3,45
Óvodai ellátás	3,42	3,36	3,12	3,22	3,33	3,51
Alapfokú oktatás (általános iskola)	2,82	3,22	3,50	3,06	2,89	2,93
Közbiztonság	2,12	3,20	3,53	3,01	3,09	3,40
Idősebbekkel való törődés	2,94	3,35	3,33	2,94	2,91	3,17
Fiatalok helyzete/lehetőségei	2,00	2,29	2,56	2,11	2,00	2,27
Alapvető egészségügyi ellátás	2,71	2,53	3,00	2,67	2,59	2,92
Terek, parkok állapota	2,85	3,37	3,55	3,12	2,70	3,33
Utak, járdák állapota	2,50	2,67	2,90	2,41	2,71	2,82
Kerékpározási lehetőség, kerékpárutak minősége	1,86	2,72	2,27	2,47	2,80	2,67
Kulturális szolgáltatások	2,16	2,59	3,06	2,59	2,22	2,43
Szórakozási lehetőségek	1,79	1,89	2,37	2,19	1,68	2,02
Sportolási lehetőségek	2,50	2,69	2,70	2,88	2,13	2,38
A település csendje és nyugalma	2,72	3,23	3,65	3,16	3,50	3,60
A helyi közösség összetartása	2,60	2,69	3,11	2,55	2,64	2,98
Az ipar állapota/fejlettsége a településen	2,00	2,30	2,53	2,27	1,93	2,15
A szolgáltatásokkal/boltokkal való ellátás a településen	2,75	2,86	3,15	2,88	2,27	2,65
Munkalehetőségek a településen	1,65	2,00	2,24	2,10	1,89	1,82
Összességében a gazdasági fejlettség a településen	2,06	2,62	2,75	2,54	2,37	2,37

*Megjegyzés: 1-től 4-ig terjedő skálán (ahol 1= nagyon rossz, 2=rossz, 3=jó, 4=nagyon jó)
Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)*

A válaszok között szerepelt a „Nem tudom megítélni” opció is, amit nem vettem figyelembe az átlagok kiszámításakor (a részletes eredményeket ld. a 10. sz. mellékletben). Az eredményeket átlagoltam, mely alapján elmondható, hogy Bakson ítélték meg legrosszabbul a település általános állapotát, a közbiztonságot, a kulturális szolgáltatásokat, a település csendjét és nyugalalmát, a munkalehetőségeket és összességében a gazdasági fejlettséget. A leginkább pozitívan megítélt település Csengele volt, ahol a vizsgált települések közül legjobbra ítélték többek között a fiatalok helyzetét, a kulturális és szórakozási lehetőségeket, a helyi közösség összetartását, és összességében a település gazdasági fejlettségét. Kistelek esetében kiemelkedők voltak a tömegközlekedési és a sportolási lehetőségek a helyiek véleménye szerint. Pusztaszeren a kutatásban résztvevők kiemelték a fotós turizmus alapját is nyújtó természeti környezet kedvező állapotát. Alapvetően minden település esetében jónak ítélték meg az ott lakók a bölcsődei, óvodai ellátást és az alapfokú oktatást.

A további kérdések a településeken legsürgősebben megoldandó problémákra vonatkoztak. A válaszadóknak a három legfontosabbnak vélt problémát kellett leírni a saját településük esetében. Így a 35. táblázatba én is azt a három problémát tüntettem fel, melyet a legtöbben írtak. Bakson a válaszadók 47%-a gondolja úgy, hogy az egyik legsürgősebben megoldandó probléma a közbiztonság javítása, mely során kiemelték a bűnözést, a drogot és a kóbor kutyák jelenlétét. A közbiztonság után a szűkös munkalehetőségeket jelölték meg, illetve a fiatalok kedvezőtlen helyzetét. A fiatalok számára szórakozási lehetőségeket, munkahelyeket kellene teremteni a lakosok véleménye szerint.

Balástyán a legnagyobb problémának összességében az utak állapotát ítélték meg a helyiek. Szükséges lenne a bel-és külterületi utak javítása és karbantartása, az utak szélének rendbetételére. A továbbiakban a lakosok több munkahelyet szeretnének, illetve a fiatalokkal kapcsolatos problémák és javaslatok érkeztek nagy számban. Fontos lenne a fiatalok helyben tartása, a lakhatásuk elősegítése és több szórakoztató és kulturális rendezvény megtartása.

Csengelén a kevés munkahelyet, a tömegközlekedést és a mezőgazdaság helyzetét ítélték meg a három legsürgetőbb problémának. A mezőgazdaság kapcsán, a válaszadók véleménye alapján a vízmegtartás problémáját kellene előtérbe helyezni, és az oktatást kellene erősíteni.

A Kisteleken élő válaszadók 38%-a gondolja úgy, hogy az utak javítása, karbantartása és szilárd burkolattal való ellátása a legfontosabb fejlesztési feladat. Ezt követte a munkahelyteremtés, az ipari park fejlesztése, vállalkozások támogatása a turizmusfejlesztés által. A járásban Kisteleken működik egészségügyi központ, melynek fejlesztésére is jelentős számú javaslat érkezett. Ehhez kapcsolódóan a háziorvosi és gyógyszerári ügyeletet, illetve a gyermekgyógyászat fejlesztését javasolták.

Ópusztaszer esetében is a munkahelyek számának bővítését tartják nagyon fontosnak a kutatásban résztvevők, például a turizmus fejlesztésén keresztül. A kül-és belterületi utak állapota sem kielégítő, illetve az oktatás és annak színvonalának javítására tettek javaslatot a válaszadók.

Pusztaszeren a legnagyobb problémának a munkahelyek számát írták a kérdőív kitöltői. Emellett probléma a kül- és belterületi utak és a járdák állapota. A továbbiakban az elvándorlást kellene megállítani, például a közösségformálás és szórakozási lehetőségek által.

35. táblázat: A Kisteleki járás településein a legsürgősebben megoldandó problémák a kérdőíves felmérést kitöltők véleménye alapján

Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Közbiztonság javítása	Bel-és külterületi utak, járdák	Munkahely-teremtés	Bel-és külterületi utak, járdák	Munkahely-teremtés	Munkahely-teremtés
Munkahely-teremtés	állapota	Tömegközlekedés	állapota	Bel-és külterületi utak	Bel-és külterületi utak, járdák
Fiatalok helyzetének segítése	Munkahely-teremtés	fejlesztés	Munkahely-teremtés	állapota	állapota
	Fiatalok támogatása	Mezőgazdaság helyzete	Egészségügy javítása	Oktatás színvonala	Elvándorlás

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Összességében fontosnak tartom megjegyezni, hogy a tanyás települések esetében előkerült a tanyasi infrastruktúra fejlesztése (ivóvíz, hulladékkezelés, utak állapota), illetve a mezőgazdaság kapcsán a vízmegtartás problémája is. Továbbá minden település esetében jelentős feladatként jelentkezett a fiatalok helyzetének elősegítése, illetve a népességmegtartás problémájának megoldása. Erre tett javaslatok között szerepelt a több szórakozási lehetőség, közösségi összetartás erősítése, lakhatás és letelepedés segítése, illetve megfelelő munkahelyek teremtése.

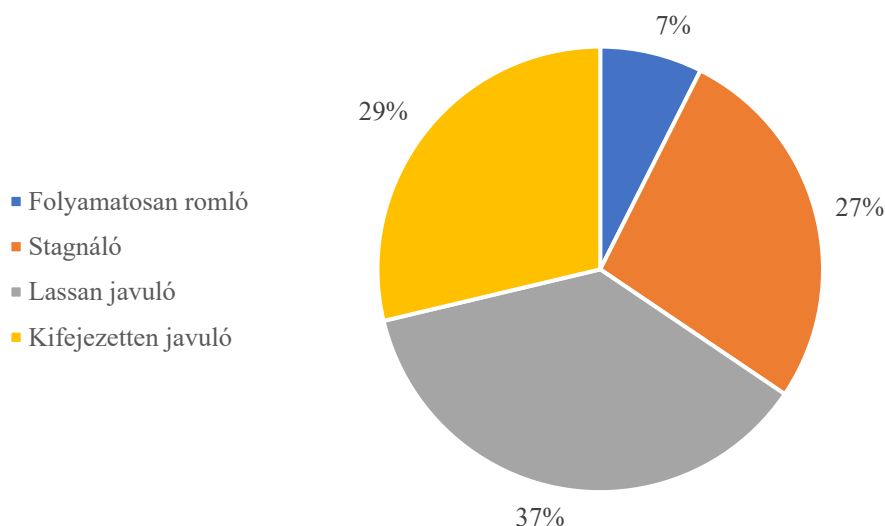
A Kisteleki járás településeinek fejlődését az elmúlt 10-15 évben a 36. táblázatba összefoglaltak szerint ítélték meg a válaszadók. Baks, Balástya és Pusztaszer a legtöbb kitöltők véleménye alapján lassan javuló, Csengele lassan javuló vagy kifejezetten javuló, Kistelek stagnáló, míg Ópusztaszer stagnáló és lassan javuló.

36. táblázat: A Kisteleki járás településeinek fejlődésének megítélése az elmúlt 10-15 évben (fő)

	Folyamatosan romló	Stagnáló	Lassan javuló	Kifejezetten javuló
Baks	7	4	14	11
Balástya	3	16	21	20
Csengele	1	1	9	9
Kistelek	5	30	29	19
Ópusztaszer	5	16	16	11
Pusztaszer	1	13	20	15

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A Kisteleki járás településeinek fejlődését a legtöbb kitöltő (37%), úgy ítélte meg, hogy lassan javuló, míg 29%-a, hogy kifejezetten javuló (41. ábra). Ezek a vélemények nagyon kedvezők a járásra nézve.

41. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a Kistéleki járás településeinek fejlődéséről (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A válaszadók a saját településük helyzetét értékelték a környező településekhez képest is (37. táblázat). Jellemzően hasonlóknak tartják a saját helyzetüket a járás többi településéhez viszonyítva, egy településtől Pusztaszertől eltekintve, ahol a jellemzően rosszabb kategóriára egyel több válasz érkezett, mint a hasonló helyzetre. Kistélek esetében is szoros volt a verseny a környező településekhez hasonló, és a jellemzően jobb helyzet esetében. Ez Kistélek városi rangjából következhet.

37. táblázat: A Kistéleki járás településeinek helyzete egymáshoz viszonyítva a válaszadók véleménye alapján (fő)

	Jellemzően rosszabb, mint a többi település a járásban	A környező településekhez hasonló	Jellemzően jobb, mint a többi település a járásban
Baks	14	17	5
Balástya	6	34	20
Csengele	2	10	8
Kistélek	8	38	36
Ópusztaszer	9	32	7
Pusztaszer	24	23	2

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

5.3.5. Fejlesztési javaslatok a települések jövőjére vonatkozóan

A továbbiakban fejlesztési javaslatokat tettek a kitöltők a településekre vonatkozóan. A válaszadók szabadon kifejtős kérdésként írták össze ötleteiket, arra vonatkozóan, hogy egy-egy település esetében mi vagy mik lehetnek a kitörési pontok (38. táblázat). A megkérdezettek közel ötven százaléka minden település esetében tett javaslatot, a legaktívabbak az ópusztaszeriek voltak, míg

Baks esetében volt a legrosszabb a javaslatvételi arány. Minden település esetében kivétel nélkül többen is megjelölték a további vállalkozások vonzását és a munkahelyteremtést.

38. táblázat: A Kisteleki járás településeinek lehetséges kitörési pontjai a kérdőíves felmérést kitöltők véleménye alapján

Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötte Idegenforgalom Több rendezvény, szórakozási lehetőség	Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötte Több kulturális program és szórakozási lehetőség Idegenforgalom Mezőgazdaság	Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötte Mezőgazdaság	Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötte Egészségügy fejlesztése Az oktatás bővítése, erősítése Több üzlet és lehetőség a bevásárlásra Idegenforgalom Mezőgazdaság	Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötte Több kulturális program és szórakozási lehetőség Idegen-forgalom Mezőgazdaság	Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötte Több kulturális program és szórakozási lehetőség Idegenforgalom Mezőgazdaság

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Baks esetében, emellett kitörési pontnak jelölték meg az idegenforgalmat, valamint a további rendezvényeket és szórakozási lehetőségek megtartását. Az idegenforgalom kapcsán a helyi természeti és kulturális adottságok kihasználását javasolták. Balástyán a vállalkozások vonzása mellett, fontosnak tartják több kulturális program szervezését és szórakozási lehetőség biztosítását. Konkrét javaslat fogalmazódott meg az idegenforgalmi fejlesztésre, mely során fontos lenne a helyi kulturális értékek feltárása, és az Ószeszéki tó köré egy szabadidős komplexum építése. A mezőgazdaság kapcsán javasolták a permakultúrás növénytermesztésre való áttérést, olyan növények termesztését, ami nem szokványos, ami értékesebb, ami különlegesebb, és akár a nemzetközi piacokon is megállja a helyét, illetve a kertészet fejlesztését. Megjelent igényként a fiatalok helyben tartása és támogatása, például az építési telkek biztosítása révén. Továbbá a helyiek a Szegedre települő BYD gyárat tartják lehetőségnek a település jövője szempontjából. Csengele esetében igen kevés volt a kitöltők száma, akik kitörési pontot jelöltek meg, elsősorban az új vállalkozások, beruházások vonzását írták, mely fontos lenne a munkahelyteremtés szempontjából, illetve a mezőgazdaság fejlesztését, melyet oktatás és különböző fórumok szervezésén keresztül képzelnek el. Kistelek kapcsán szintén fontos volt az új vállalkozások vonzása és a munkahelyteremtés, melyre Balástyához hasonlóan a Szegedre települő BYD gyárat tartják jó lehetőségnek. A vállalkozások kapcsán javaslat fogalmazódott meg a meglévő ipari park jobb kihasználására, valamint környezetkímélőbb vállalkozások vonzására. A mezőgazdasági fejlesztést a biogazdaságra való áttérésben és a hatékonyabb vízgazdálkodásban látják a válaszadók. Az idegenforgalom estében jellemzően a termálvíz hatékonyabb felhasználását javasolták. Kisteleken működik egyedül középiskolai oktatás a járásban. Kitörési pontnak

nevezték meg az oktatás fejlesztését, új szakképzések bevezetését, és a felnőttoktatás kialakítását is. A városban egészségügyi központ is működik, melynek további fejlesztése is megjelölésre került. A kisvárosban negatív tényezőként többen jelölték a szolgáltatások hiányát, azon belül is a bevásárlási lehetőségek szűkös körét. A helyi üzletek jellemzően drágák, és az élelmiszerekre, vegyiárakra fókuszálnak. Igény jelent meg nagyobb, más jellegű bevásárló központokra, illetve például ruhás boltokra. Ópusztaszeri kitöltők többségében a turizmus fejlesztésére tettek javaslatot, amit indokol az, hogy jelenleg is az idegenforgalomról ismert a község. A válaszadók a meglévő termálfürdőre alapozva termálfürdő és szálloda létesítését írták, a falusi vendéglátást és ökoturizmus kialakítását javasolták, építve a helyi, gazdag természeti környezetre. Pusztaszer fejlődését elsősorban, a többi településhez hasonlóan, a vállalkozások vonzásában és a munkahelyteremtésben látják a kitöltők. Az idegenforgalom kapcsán javaslat érkezett az öko- és falusi turizmus kialakítására és erősítésére, valamint egy arborétum kialakítására. A mezőgazdasághoz kapcsolódóan pedig, zöldség és gyümölcs feldolgozását látják a település kitörési esélyének.

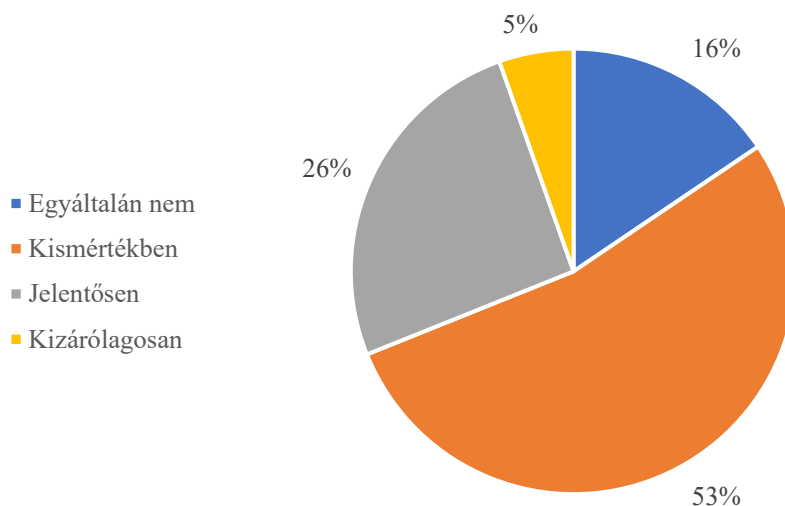
A Kisteleki járás településeinek fejlesztésére tett javaslatok között az idegenforgalom és a mezőgazdaság szinte minden esetben szerepelt. A továbbiakban a fejlesztési pontokat konkretizálva arra kerestem a választ, hogy a mezőgazdaság és turizmus lehet-e a helyiek szerint a település kitörési pontja. A turizmus a válaszadók véleménye alapján Ópusztaszer esetében lehet a legegységesebb kitörési pont, hiszen a válaszadók fele azt jelölte, hogy jelentősen, míg 23%-a, hogy kizárólagos fejlesztési irány (39. táblázat). A többi település esetében a turizmust összességében kismértékben tartják kitörési pontnak a kutatásban résztvevők.

39. táblázat: A Kisteleki járás településeinek a turizmus, mint lehetséges kitörési pont a kérdőíves felmérést kitöltők véleménye alapján (fő)

	Egyáltalán nem	Kismértékben	Jelentősen	Kizárólagosan
Baks	8	16	11	1
Balástya	8	43	8	1
Csengele	6	13	1	0
Kistelek	21	40	19	3
Ópusztaszer	0	13	24	11
Pusztaszer	3	33	13	0

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Összességében elmondható, hogy a Kisteleki járásban jellemzően csak kismértékben tekintenek a turizmusra úgy a válaszadók, mint kitörési pontra. A kitöltők csupán 5%-a gondolta úgy, hogy az idegenforgalom lehet kizárólagosan a jövőbeni fejlesztési irány, 26%-a pedig, hogy jelentősen (42. ábra).

42. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a turizmusról, mint lehetséges kitörési pont a Kistéleki járásban (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A kutatásban résztvevőknek értékelni kellett, egy egytől négyes skálán (1= egyáltalán nem jelentős, 2=nem jelentős, 3=jelentős, 4=kiemelkedő) a különböző turisztikai tényezőket a településeken (40. táblázat). Összességében úgy ítélték meg, hogy egyik tényező sem jelentős jellemzően. Ópusztaszeren a kitöltők véleménye alapján jelentős és kiemelkedő a turisztikai vonzerők jelenléte, míg a többi tényező csak jelentős. Pusztaszer esetében jelentős tényezőként értékelték a tájkép vonzerejét.

40. táblázat: A Kistéleki járás turisztikai tényezőinek értékelése a kérdőíves felmérést kitöltők által (fő)

	Egyáltalán nem jelentős (1)	Nem jelentős (2)	Jelentős (3)	Kiemelkedő (4)	Nincs a településen/ Nem tudom megítélni
Turisztikai vonzerők jelenléte	58	154	56	23	5
Tájkép vonzereje	44	132	86	23	10
Turisztikai rendezvények színvonala, gyakorisága	61	160	50	5	20
Turisztikai infrastruktúra kiépítettsége (pl. szálláshelyek)	61	141	78	5	11
A település alkalmassága összességében a turizmusra JELLENLEG	42	134	79	25	16
A helyi lakosság fogadókészsége JELLENLEG	25	124	112	13	22
A turizmus szerepe/jelentősége összességében a településen	64	173	36	0	23
A turizmus szerepe/jelentősége összességében a járásban	24	146	95	4	26

Megjegyzés: Több válaszadás is lehetséges volt

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

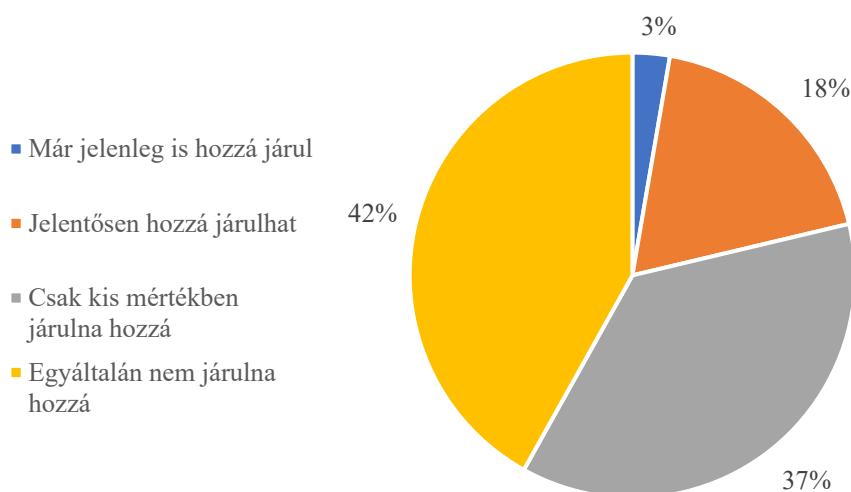
A kitöltők véleménye alapján jelenleg a turizmus egyáltalán nem, vagy nem igazán járul hozzá az egyéni életszínvonal növeléséhez (41. táblázat). A válaszok alapján az idegenforgalom befolyása a lakosok helyzetére Ópusztaszer esetében a legjelentősebb. Ópusztaszer az egyetlen település Szeged és térsége kijelölt turisztikai térségének. A legtöbb válaszadó véleménye alapján a turizmus csak kismértékben, vagy egyáltalán nem járul hozzá az egyéni életszínvonal növeléséhez a vizsgált településeken.

41. táblázat: A kérdőíves felmérést kitöltők véleménye a turizmus hozzájárulásáról az egyéni életszínvonalhoz a Kisteleki járás településein (fő)

	Már jelenleg is hozzá járul	Jelentősen hozzá járulhat	Csak kis mértékben járulna hozzá	Egyáltalán nem járulna hozzá
Baks	0	7	15	14
Balástya	1	8	26	25
Csengele	1	4	6	9
Kistelek	2	15	29	37
Ópusztaszer	3	14	17	14
Pusztaszer	1	7	16	25

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Összességében a járásban a kérdőívet kitöltők 42%-a úgy ítélte meg, hogy a turizmus egyáltalán nem járulna hozzá az egyéni életszínvonaluk növeléséhez (43. ábra). A válaszadók 37%-a szerint az idegenforgalom csak kis mértékben, míg 18% szerint jelentősen járul hozzá az életszínvonaluk növeléséhez.

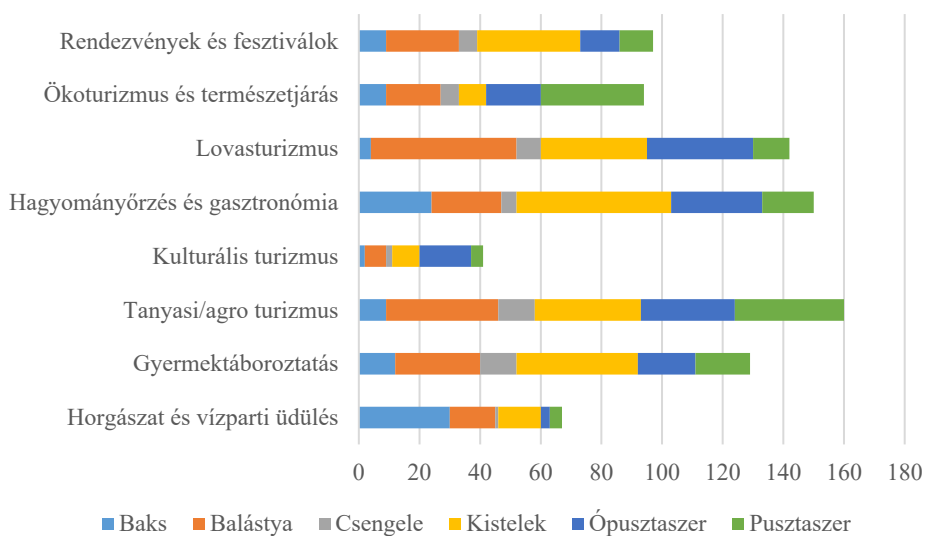

43. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a turizmus hozzájárulásáról az egyéni életszínvonalhoz a Kisteleki járásban (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Baks esetében a legtöbb kitöltő véleménye alapján a turizmus a horgászatra és vízparti üdülésre, valamint a hagyományőrzésre és gasztronómiára építhetne (44. ábra). A balástyai válaszadók a

legnagyobb számban a lovasturizmust, a tanyasi és agroturizmust, és a gyermektáboroztatást jelölték. Egyéb javaslatként jelent meg a településen például a vadászathoz kötődő turizmus. Csengelén, mint lehetséges turizmusformát, vagy turisztikai tevékenységet a gyermektáboroztatást, a tanyasi és agroturizmust jelölték a legtöbben. Kisteleken a hagyományőrzésre és gasztronómiára építenének, de emellett jelentős számú kitöltő jelölte meg a gyermektáboroztatás lehetőségét, a tanyasi és agroturizmust, a lovasturizmust, és a rendezvények, fesztiválok tartását. Javaslatként érkezett több esetben is a termálvízre építve a wellness-és gyógyszolgáltatások bővítése. Ópusztaszer leginkább az idegenforgalomról híres, mely elsősorban a lovasturizmusra, kultúrára, történelemre épít. A kutatásban résztvevők kiemelték reális tevékenységként és turizmusformaként a lovasturizmust, a tanyasi és agroturizmust, valamint a hagyományőrzést és a gasztronómiát. Pusztaszer esetében is beszélhetünk turizmusról, de ez az ágazat nem jelentős, illetve nem is cél, hogy azzá váljon, mert így rongálódna a legnagyobb érték a természet. A válaszadók is a helyi adottságra alapozva a tanyasi és agroturizmust, valamint az ökoturizmust és természetjárást jelölték meg fejlesztési irányynak. A járásban a legtöbb szavazatot kapott turizmusforma a tanyasi és agroturizmus volt, ami elősorban köszönhető annak, hogy alapvetően tanyás térségről van szó.

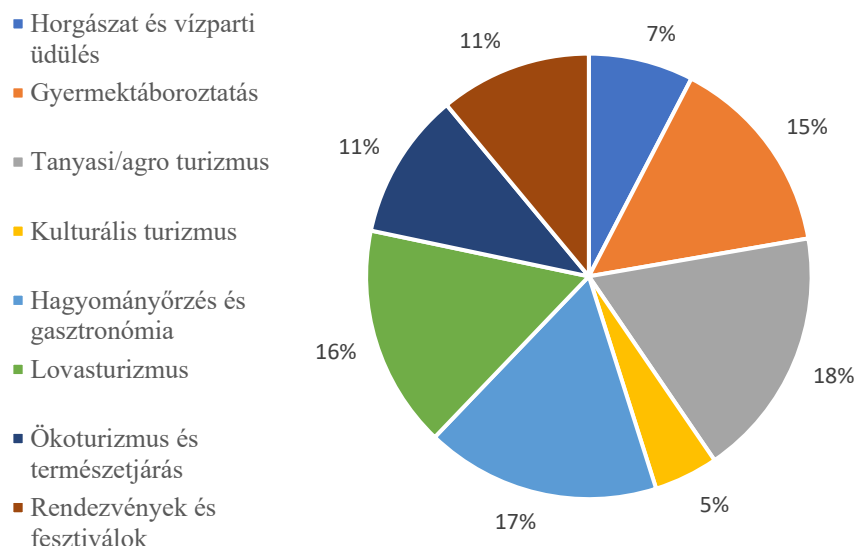

44. ábra: A kérdőíves felmérés kitöltőinek véleménye a lehetséges tevékenységek/turizmusformák kialakításáról a Kistéleki járás településein (fő)

Megjegyzés: Több válaszadás is lehetséges volt

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Összességében a Kistéleki járásban a válaszadók 18%-a gondolja úgy, hogy a tanyasi vagy agroturizmus fejlesztésére lenne leginkább szükség (45. ábra). A második legtöbb szavazatot kapott turizmusforma a hagyományőrzés és gasztronómia, amit követ a lovasturizmus és szorosan a gyermektáboroztatás.

45. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a lehetséges tevékenységek/turizmusformák kialakításáról a saját településük vonatkozásában (%)

Megjegyzés: Több válaszadás is lehetséges volt

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

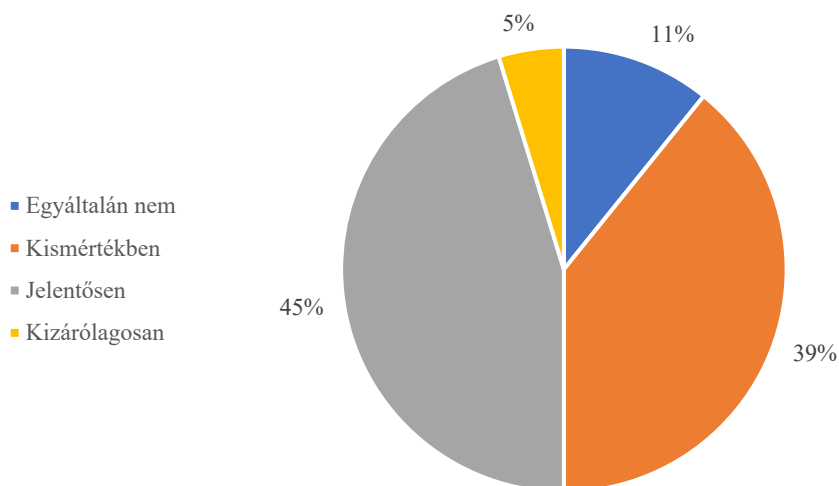
A továbbiakban a mezőgazdaságot vizsgáltam, mint lehetséges kitörési pontot, a Kisteleki járás településein. Minden vizsgált település esetében a legtöbb válaszadó úgy gondolja, hogy a mezőgazdaság, mint kitörési pont, jelentős és lehetséges fejlesztési irány (42. táblázat).

42. táblázat: A Kisteleki járás településeinek a mezőgazdaság, mint lehetséges kitörési pont a kérdőíves felmérés kitöltőinek véleménye alapján (fő)

	Egyáltalán nem	Kismértékben	Jelentősen	Kizárólagosan
Baks	9	12	15	0
Balástya	3	24	30	3
Csengele	0	10	10	0
Kistelek	9	31	34	9
Ópusztaszer	5	18	23	2
Pusztaszer	6	21	22	0

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A kitöltők legnagyobb százalékának (45%) a véleménye alapján a mezőgazdaság jelentős kitörési pont a járásban (46. ábra). A válaszadók 39%-a gondolja úgy, hogy kismértékben, míg 11%-a, hogy egyáltalán nem lehetséges fő fejlesztési irány.

46. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a mezőgazdaságról, mint lehetséges kitérésipont a Kistéleki járásban (%)

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A kutatásban résztvevőknek a 43. táblázatban összefoglalt mezőgazdasággal kapcsolatos tényezőket kellett értékelnie egytől négyig terjedő skálán (1=nagyon rossz/nincs, 2=rossz/elhanyagolható, 3=elfogadható, 4=nagyon jó), saját településük vonatkozásában. A válaszadók véleménye alapján különböző mezőgazdasággal kapcsolatos tényezőket a legtöbben elfogadhatónak ítélték meg a járásban.

43. táblázat: A Kistéleki járás mezőgazdasági tényezőinek értékelése (fő)

	Nagyon rossz/nincs (1)	Rossz/elhanyagolható (2)	Elfogadható (3)	Nagyon jó (4)	Nem tudom megítélni
A mezőgazdasági adottságok (talaj, klíma stb.)	17	57	174	32	16
A helyi mezőgazdasági vállalkozók által kínált munkalehetőségek	18	104	122	16	36
A mezőgazdasági tevékenység aktivitása helyben (beleértve a háztájiást is)	8	66	151	46	25
A helyi mezőgazdasági vállalkozások jövője/kilátásai	35	101	103	6	51
Összességében a mezőgazdaság fejlettsége/helyzete a településen	14	85	152	15	30

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

A mezőgazdasághoz kapcsolódóan a következő kérdéskör a termelést leginkább nehezítő tényezőkre vonatkozott. Minden település esetében a legtöbb válaszadó az egyre szélsőségesebb időjárási viszonyokat jelölte meg. Emellett majdnem minden település esetében az anyagi kiszámíthatatlanság jelent meg, mint problémát okozó tényező. Kistélek esetében a mezőgazdasági munka népszerűtlensége volt a második legtöbbet jelölt nehezítő tényező.

Összességében elmondható, hogy a Kisteleki járásban jellemzően csak kismértékben tekintenek a turizmusra úgy a kitöltők, mint kitörési pont. A turizmusformákat illetően a legtöbben úgy gondolják, hogy a turizmuson belül a tanyasi vagy agroturizmus fejlesztésére lenne leginkább szükség. A turizmussal szemben a járás településein élők legnagyobb százalékának (45%) a véleménye alapján a mezőgazdaság jelentős kitörési pont lehet a jövőben.

6. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Fő kutatási célom az volt, hogy megvizsgáljam a hátrányos helyzetű Kisteleki járás gazdasági és társadalmi helyzetét, illetve azt, hogy abban történt-e elmozdulás 2022-re 2013-hoz képest. A továbbiakban górcső alá vettem, hogy a járás települései mennyire heterogének a fejlesztési lehetőségeket és stratégiákat illetően. További cél volt, hogy javaslatokat fogalmazzak meg a térség jelen állapotából való kilábalására.

Először a fejlesztendő járásokat vettem górcső alá, mely során egy komplex fejlettségi mutatót számoltam a vizsgált időszakban. A mutatóba foglalt hat tőketényező közül a magán állótőke a fejlesztendő járásokon belül a Kisteleki járás esetében igen kedvezőtlenül alakult 2013-ban, hiszen a vizsgált járás csak egy járást hagyott maga mögött a Cigándit. 2022-ben a mutató esetében a Kisteleki járás jelentős előrelépést ért el a fejlesztendő járások rangsorában, 32 helyet javított. Ez annak köszönhető, hogy a tőketényezőkön belül, minden mutatón javított. A magán állótőke százalékos változását tekintve, a járás a Cigándi járás után a második legnagyobb fejlődést mutatta. A pozitív változások között kiemelhető az SZJA adófizetők számának növekedése, amely részben a munkanélküliség csökkenésével, vagyis a nyilvántartott álláskeresők számának mérséklődésével magyarázható.

A következő tőketényező a vállalkezési környezet volt, mely esetében a Kisteleki járás igen jól teljesített mindkét vizsgált évben, csak hét hellyel maradt el a legjobban teljesítő Csengeri (2013) és Kiskunmajsai (2022) járásoktól. Azonban a vállalkezési környezetre vonatkozó komplex fejlettségi mutatón nem sikerült javítania a járásnak 2022-re, 2013-hoz képest, így a rangsorban elfoglalt helyén sem. A járásban Kisteleken található ipari park, mely létesítmény csak részeredményeket hozott a gazdaság előmozdítása érdekében, a beruházások nagyrészt az ígéretek szintjén maradtak. Balástyán is kialakításra került ipari terület egy TOP-os pályázat segítségével, melynek lezárása 2021-ben valósult meg. Azonban még várják a betelepülni szándékozó vállalkezéseket. Fontos megjegyezni, hogy a komplex fejlettségi mutató eredményét tekintve a Kisteleki járásban a vállalkezési környezeten javítani kell, amit elsősorban az erre megfelelően kialakított infrastruktúra tud támogatni. A közlekedési infrastruktúrát tekintve, igen kedvező helyzetben van a járás, hiszen a Szegeden épülő BYD autógyár új nézőpontba helyezte az autópályát. A Szegedtől számított 30 perces sugarú körön belül a települések elkezdtek összehangolni a fejlesztéseket, lehetőséget teremtve az ipari tevékenységek fejlesztéséhez.

Az infrastrukturális tőke esetében a Kisteleki járás javított a komplex fejlettségi mutatón, de a rangsorban elfoglalt helyén nem, a vizsgált időszakban. A Kisteleki járásban összességében jelentősen nőtt a közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya, a háztartások részére szolgáltatott villamosenergia mennyisége, és az önkormányzati járdák kiépítettsége is. A

továbbiakban csökkent Budapest, a saját vármegyeszékhely és a legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje közúton, ami köszönhető a közlekedési infrastruktúra fejlesztésének.

A magán állótőke mellett, a társadalmi tőke esetében sikerült a legtöbbet javítani a Kisteleki járásnak a rangsorban elfoglalt helyén, a többi fejlesztendő járáshoz képest. 2013-ban a 39. helyet foglalta el, 2022-re javítva helyzetén az 50. helyre került. Mindezt köszönheti többek között annak, hogy a belföldi vándorlási egyenleg negatívból pozitív értéket vett fel, nőtt a civil szervezetek száma, és jelentősen csökkent az állandó népességből a 65-x évesek és a 25 év alatti nyilvántartott álláskereső aránya.

A fejlesztendő járások közül a humán tőkét illetően, a Kisteleki járás a 24. legszegényebb járás volt 2013-ban hazánkban, és csak öt helyet sikerült javítania 2022-re a többi járáshoz képest. Azonban a humán tőkére vonatkozó komplex fejlettségi mutató értéke romlott (24,92) a korábbi adathoz (27,94) viszonyítva. Ha a humán tőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változását nézzük, 10,83%-ot rontott a Kisteleki járás a vizsgált időszakban a helyzetén. Ennek érdekében fontos lenne a helyi társadalom kompetenciáit, képességeit erősíteni, például a helyi oktatás és oktatási intézmények megerősítése révén.

A kulturális tőke szempontjából a Kisteleki járás 2013-ban a fejlesztendő járások közül a legjobb eredményt érte el. 2022-re azonban rontott mind a pozíciója, mind a mutató értékén. A visszaesést elsősorban a rendszeres művelődési foglalkozások számának csökkenése okozta, ami feltehetően részben köszönhető a Covid járvány okozta lezárások és bezárások hatásainak.

A fejlesztendő járásokat vizsgálva, a 2013 és 2022 közötti időszakban, a Kisteleki járás összességében 8,02%-os javulást ért el a komplex fejlettségi mutatóban. Ennek köszönhetően a vizsgált időszak végére a fejlesztendő járások között a hatodik legjobban teljesítő járás volt.

A fejlesztendő járásokat követően, a Kisteleki járás településeit vettem górcső alá. A települések esetében is számoltam egy komplex fejlettségi mutatót a 105/2015 (IV.23.) Kormányrendelet alapján, mely során a rendeletnek megfelelően 4 tényezőcsoportot alakítottam ki. A komplex fejlettségi mutató számítását követően elmondható, hogy minden település javított a helyzetén 2022-re, 2013-hoz képest. A mutató alapján felállított rangsorban az első helyet a járás egyetlen városi ranggal rendelkező települése szerezte meg, Kistelek. Kisteleket követte Balástya, Pusztaszer, Ópusztaszer, Baks és az utolsó helyen Csengele végzett. A rangsortól érdekesebb eredmény az, hogy mennyit sikerült javítani a településeknek a vizsgált időszakban a helyzetükön. A települések közül Ópusztaszer érte el a legnagyobb előrelépést, mind a rangsorban, mind pedig a mutatókban, melyet köszönhet többek között a helyi gazdasági és munkaerőpiaci mutatóknak, valamint a lakás és életkörülmények mutatóiban történő kiemelkedő javulásnak.

A Kisteleki járást és annak településeit részletesen is elemeztem. A demográfiai helyzet kapcsán elmondható, hogy a TeIR adatközlése alapján 2022-ben a Kisteleki járás lakónépessége 17 198 fő

volt, ebből a lakosok közel 41%-a élt a járás egyetlen városában, Kisteleken, míg a fentmaradó 59% a környező településeken. A Kisteleki járás lakónépessége 2013 és 2022 között folyamatosan csökkent, melynek az aránya jóval meghaladja az országos átlagot. Ezekkel a népességi adatokkal Csongrád-Csanád vármegye hét járása közül a legkisebb a vizsgált járás. A népesség számának alakulását továbbá jelentősen meghatározza a vándorlási egyenleg, mely a járásban 2013-ban negatív előjelű volt, majd 2022-ig (2015 kivételével) minden évben pozitív. Azonban a kisebb települések esetében a bevándorlás történhet az olcsóbb életlehetőség reményében is, ami viszont a gazdasági fejlődés további gátló tényezője. Ebben az esetben ezt a tényt korábbi kutatások eredményei is megerősítik (ld. ÁGOSTON–DURÓ, 2012). A demográfia kapcsán fontos beszélni a térségben az etnikai alapú szegregáció helyzetéről. A 2022. évi népszámlálás során magukat cigány (románi, beás) etnikai kisebbséghez tartozónak vallók aránya a Kisteleki járásban 2,4 % volt, ami jóval meghaladta a Csongrád-Csanád vármegyei (0,9%), és kicsivel az országos átlagot (2,2%) is (TeIR, 2023). A cigány népesség aránya a Kisteleki járás Baks községében kiemelkedőbb, a Mária Telep nevű szegregátummal összefüggésben. A Kisteleki járás településeire vonatkozó népesség előre számítás eredményeként elmondható, hogy 2053-ra a járás népessége 13 730 fő lesz várhatóan 2022-höz képest, ami azt jelenti, hogy 20%-kal fog csökkenni a járás népessége. Ha módosítjuk a számítást és a népességszám előrevetítésére használt képletbe a természetes szaporodás helyett a tényleges szaporodással számolunk, akkor egy másik képet kapunk, hiszen így várhatóan 18 494 fő lesz a Kisteleki járás népessége 2053-ra, ami több mint 7,5%-os növekedést mutat 30 év alatt. Ez a kedvezőbb eset köszönhető annak, hogy a tényleges szaporodás arányszám képletében a vándorlási egyenleg pozitív, ami nem feltétlen a térség jó gazdasági teljesítményéből fakad. Összességében elmondható, hogy a társadalmi és demográfiai helyzet mutatóiban történt %-os változás egyetlen település, Ópusztaszer esetében alakult negatívan a vizsgált időszakban, hiszen a település jelentősen rontott a természetes szaporodás és fogyás mutatóin, mindemellett jelentősen nőtt állandó népességből a 65-x évesek aránya. A legpozitívabb változás Balástya esetében történt, 68,98%-ot javított korábbi helyzetén.

A lakás és életkörülmények mutatóin Ópusztaszernek sikerült a legtöbbet javítani, melyet köszönhet a regisztrált bűncselekmények csökkenésének, illetve az SZJA adófizetők növekvő arányának. A mutató két település - Csengele és Pusztaszer - esetében alakult negatívan. Mindkét település esetében nőtt a regisztrált bűncselekmények száma, illetve a többi mutatóon kevesebbet sikerült javítani, mint a járás többi településének.

A helyi gazdasági és munkaerőpiaci helyzetet értékelve elmondható, hogy Kistelek és környéke az ipar szempontjából fejletlen térség. Azonban a térségbe jelentős beruházás érkezik, a BYD autógyár, ami új megvilágításba helyezi az ipar fejlesztését. Jelenleg a Kisteleki járás meghatározó ágazata a mezőgazdaság, azon belül is a szántóföldi művelés, zöldség-és gyümölcsstermesztés a

domináns. A turizmus tekintetében elmondható, hogy a Kisteleki járás országos szempontból is kiemelkedő idegenforgalmi-kultúrtörténeti központtal rendelkezik, az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkkal. Alapvetően a turizmus azonban csak Ópusztaszerre koncentrálódik, annak ellenére, hogy a térség gazdag ember alkotta és természeti értékekben. Összességében elmondható, hogy a járás településin a helyi gazdaság és munkaerőpiac mutatóira vonatkozó KFM-ben történő százalékos változás iránya két település esetében alakult negatívan (Baks, Csengele), míg Pusztaszer javított a legtöbbet helyzetén.

A járás közlekedés-földrajzi adottságait tekintve igen kedvező, hiszen itt halad át a Budapest-Szeged vasútvonal és az M5-ös autópálya is, melynek csomópontja található Balástyán, Csengelén és Kisteleken. Az infrastruktúra és a környezeti mutatók esetében számolt KFM-en - Balástyától és Kistelektől eltekintve - minden település javított a vizsgált időszakban, melyet elsősorban köszönhetnek a jelentős közlekedés- és közmű infrastruktúra beruházásoknak.

A szakirodalmak, a komplex fejlettségi mutató, valamint a polgármesterekkel készített félig strukturált interjúk alapján a települések legfontosabb jellemzőit az alábbiak szerint foglalhatom össze:

Baks társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett település. A zsákfalu Szegedtől 35 km-re helyezkedik el a Pusztaszeri Tájvédelmi Körzetben. A járásban itt található a legnagyobb arányban tájvédelmi terület, ami a település közigazgatási területének csaknem 80%-át teszi ki. Ez a tény rendkívül meghatározza a település lehetőségeit és fejlesztési irányait. A tájvédelmi területek befolyásolják Bakson például a mezőgazdasági tevékenységet. Napjainkban a településen a mezőgazdaság és kertészeti termelés visszaszorult és átalakult. Korábban a település mezőgazdasági termelését a fóliás művelés határozta meg, azonban ma a szántóföldi gazdálkodás vette át a fő szerepet, jellemzően nem helyi földbirtokosokkal. Még ma is a mezőgazdaság kínálja a legtöbb munkalehetőséget a településen, azonban ebben a szektorban is magas a feketegazdaság aránya. Baks esetében kiterjedt tanyavilágról nem beszélhetünk a járás többi településével szemben. A tájvédelmi területek aránya nem csak a mezőgazdasági tevékenységet, de a vállalkozások létrejöttét és idetelepülését is meghatározza. A mezőgazdaság mellett az építőipar jelentős. A továbbiakban, ami szintén meghatározza a település fejlődését, az a magas számú cigány népesség aránya. A megközelítően 2000 fős lakosságú Baks község Mária Telep nevű szegregátumában mintegy 430 fős roma etnikai kisebbség él. A telep infrastruktúrája kapcsán elmondható, hogy igen kedvezőtlen. A romák jellemzően a helyi közmunkaprogramban vesznek részt és a helyi mezőgazdasági vállalkozásokban vállalnak alkalmi munkát. A község esetében nem cél a szegregátum felszámolása, helyette a településrész fejlesztésére helyezik a hangsúlyt.

Balástya nem kedvezményezett település társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból. A Kisteleki járás területi mérlegét tekintve a települések közigazgatási területe és a mezőgazdasági térség Balástya esetében a legnagyobb. A település működését jelentősen meghatározza a kiterjedt tanyavilág és az ott folyó mezőgazdasági tevékenység, ami nagy múltra tekint vissza. Jellemző a szarvasmarha és sertéstartás, homokos és félig kötött talaja pedig kiválóan alkalmas a fóliás zöldségtermesztésre. A település jelenlegi értékrendje, infrastrukturális kiépítettsége és település képe köszönhető a mezőgazdaságnak. Balástya esetében a turizmus sok esetben a mezőgazdaság mellé társul, például a tanyákon igen népszerű a lovas turizmus (Leon-Cavallo SE lovarda, Tóbanjáró Lovasudvar, Platános Kúria Equestrian Mansion). Balástya polgármestere szerint a turizmust illetően van potenciál a településen, annak ellenére, hogy jelentősebb vonzerővel nem rendelkezik. Közlekedési infrastruktúráját tekintve kitűnő helyzetben van, hiszen Szegedtől 20, míg a járásközponttól Kistelektől 5 kilométerre található. A továbbiakban az 5-ös főút keresztülhalad a településen, illetve közigazgatási területén áthalad az M5-ös autópálya is, melyre felhajtási lehetőség is adott.

Csengele nem kedvezményezett település társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból. Baks (82%) és Balástya (81%) után Csengelén (76,1%), a legnagyobb arányú a mezőgazdasági területek aránya. A településen a mezőgazdaság a domináns, főként hajtattott zöldségtermesztéssel (burgonya, paprika, paradicsom) foglalkoznak az emberek. Néhány vállalkozás működik az ipari szektorban. A lakosság nagyrésze ma is a tanyavilágban él. Csengele esetében a turizmus nem igazán jellemző, hiszen vonzerővel nem rendelkezik a település. A polgármester szerint nem tudott gyökeret verni a turizmus. A közlekedés infrastruktúráját tekintve Csengele esetében fontos kiemelni, hogy 2021-ben átadták az új autópálya csomópontot, így az M5-ös autópályát a környékről kevesebb, mint egy kilométernyi úton lehet elérni.

A járásban egyetlen város található, Kistelek, amely egyben a járás központja is. Társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból nem kedvezményezett település, melynek helyzetét mindig is meghatározta a kedvező közlekedésföldrajzi helyzete. Jelenleg a város központján halad át az 5-ös főút, illetve az M5-ös autópálya is érinti Kistelek közigazgatási területét. A járásban Kisteleken a legkisebb a mezőgazdasági területek aránya (54,3%) és Baks után a második legkevesebb a külterületen élők aránya is. Ennek ellenére jelentős tanyavilággal bír a település és jelentős a mezőgazdasági vállalkozások száma is. A település félig kötött talaja kiválóan alkalmas a fóliás zöldségtermesztésre. Kisteleken található ipari park, mely 2005 decemberében pályázat révén elnyerte a Kistelek és Térsége „Ipari Park” címet, a fejlesztések csak részeredményeket hoztak, hiszen a beruházások többsége végül nem valósult meg az ígért mértékben. A turizmushoz kapcsolódóan a számokat tekintve (szolgáltatók száma, idegenforgalmi adó) Ópusztaszer mellett

Kistelek teljesített a legjobban, azonban a turizmus nem meghatározó a településen és nem is elsődleges fejlesztési cél.

Ópusztaszer nevét hazánkban szinte mindenki ismeri a történelmi múltja és az erre épülő kulturális és idegenforgalmi szolgáltatások miatt. A település társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett. A mezőgazdasági területek arányát nézve a második legkisebb (67,2%), a járásban. A polgármester elmondása alapján a település jelenét ma is nagyban meghatározza a mezőgazdaság, hiszen a lakosság szinte minden tagja ebből él vagy jövedelem kiegészítésnek használja. Homokos és félig kötött talaja kiválóan alkalmas a fóliás zöldségtermesztésre. A lakosság kisebb hányada dolgozik teljes foglalkoztatottként. Ópusztaszeren ma fő foglalkoztatók az Önkormányzat és intézményei, a Nemzeti Történelmi Emlékpark és a Napsugár Otthon Pszichiátriai Intézete. A településen jelentős a turizmus szerepe, országos szempontból is kiemelkedő idegenforgalmi-kultúrtörténelmi központtal rendelkezik, az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkkal. Emellett kiemelkedő turisztikai szolgáltatók a Csillagösvény Labirintus Öko Élmenypark és az akhal teke lovakról híres Cseppentő család.

Pusztaszer társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett település. A mezőgazdasági területek aránya a településen 75,2%. Ebből kifolyólag is a lakosság jelentős része ma is mezőgazdaságból él az alkalmazotti jövedelem mellett. A település polgármestere szerint Pusztaszer életét jelentősen meghatározza, hogy igen rövid időre tekint vissza a település önálló múltja, hiszen így az identitás és ehhez kapcsolódó összetartó közösség kialakítása igen nehéz. A település festői övezetben terül el a Dél-Alföldön, ahol a tanyasi és természetfotós turizmus a jellemző. Mivel a település jelentős része fokozottan védett terület, nem cél a tömegturizmus elősegítése.

Primer kutatásként a félig strukturált interjúk mellett lakossági kérdőívet készítettem annak érdekében, hogy a Kisteleki járás településeit mélyebben megismerjem. Összesen 296 db értékelhető kérdőív született. Az iskolai végzettség alapján elmondható, hogy jellemzően a magasabb iskolával rendelkezők vettek részt a felmérésben. A foglalkozás tekintetében a legnagyobb arányban a foglalkoztatott, alkalmazotti viszonyban állók voltak a legtöbben, ami a kitöltők 47%-át jelentette. A válaszadók jellemzően helyben dolgoznak, ami arra enged következtetni, hogy sokan folytatnak gazdasági tevékenységet, ami helyhez kötött, mint például a mezőgazdaság. Ezt a tényt megerősítette a kitöltők válasza a gazdasági tevékenység jellegére vonatkozóan. A mezőgazdaság mellett jellemzően a szolgáltatásban dolgoznak a legtöbben. A kitöltők azért választották a saját településüket a gazdasági tevékenység végzésének helyszínéül, mert megegyezik a lakóhelyükkel, illetve a tevékenység helyhez kötött. A válaszadók szempontjából kevésbé volt fontos tényező a kedvező közlekedési és egyéb infrastrukturális feltételek megléte, valamint a kedvező adózási feltételek.

A településhez való kötődés kapcsán elmondható, hogy ha tehetnék Baks esetében a kérdőívet kitöltők többsége elköltözne a településről, míg a többi település esetében 25% alatt van azok aránya, akik elhagynák a térséget. Az elköltözés okai között nem csak a településsel kapcsolatos problémák szerepeltek. Többen nem csak a települést, de az országot is szeretnék elhagyni a jobb élet reményében. A település iránti szeretet pedig minden település esetében inkább jellemző.

A következő kérdéskör a települések helyzetére vonatkozott. Ez alapján elmondható, hogy Bakson ítélték meg a legrosszabbul a település általános állapotát, a közbiztonságot, a kulturális szolgáltatásokat, a település csendjét és nyugalomát, a munkalehetőségeket és összességében a gazdasági fejlettséget. A leginkább pozitívan megítélt település Csengele volt, ahol a vizsgált települések közül a legkedvezőbb volt többek között a fiatalok helyzete, a kulturális és szórakozási lehetőségek, a helyi közösség összetartása, és összességében a település gazdasági fejlettsége. Kistelek esetében kiemelkedők voltak a tömegközlekedési és a sportolási lehetőségek a kutatásban résztvevők véleménye alapján, Pusztaszeren pedig a fotós turizmus alapját is nyújtó természeti környezet állapota. Alapvetően minden település esetében jónak ítélték meg az ott lakók a bölcsődei, óvodai ellátást és az alapfokú oktatást. Ezt követően a válaszadók a legsürgősebben megoldandó problémákat jelölték meg a településekre vonatkozóan. Bakson a válaszadók közel fele gondolja úgy, hogy az egyik legnagyobb probléma a közbiztonság, mely során kiemelték a bűnözést, a drogot és a kóbor kutyák jelenlétét. A közbiztonság után a szűkös munkalehetőségeket jelölték meg, illetve a fiatalok helyzetét. Balástyán összességében a legnagyobb probléma kül-és belterületi utak állapota. A továbbiakban fontos lenne a munkahelyteremtés és a fiatalok helyzetének elősegítése a válaszadók véleménye alapján. Csengelén a kevés munkahelyet, a tömegközlekedést és a mezőgazdaság helyzetét ítélték meg a három legsürgősebb problémának. Kisteleken az utak javítása, karbantartása és szilárd burkolattal való ellátása, a munkahelyteremtés, az ipari park és a turizmusfejlesztése lenne a legfontosabb feladat. Ópusztaszeren a munkahelyek számának bővítését tartják az válaszadók fontosnak, például a turizmus fejlesztésén keresztül. A kül-és belterületi utak állapota sem kielégítő, illetve az oktatás és annak színvonalának javítására tettek javaslatot. Pusztaszeren is a többi településhez hasonlóan a legnagyobb probléma a munkahelyek száma, a kül- és belterületi utak és a járdák állapota, valamint az elvándorlás.

Azt a tényt, hogy a Kisteleki járás települései folyamatosan fejlődnek, alátámasztják a kérdőíves felmérés eredményei is. A Kisteleki járás településeinek fejlődését úgy ítélte meg a legtöbb kitöltő, hogy az elmúlt 10-15 évben Baks, Balástya és Pusztaszer lassan javuló, Csengele lassan javuló vagy kifejezetten javuló, Kistelek stagnáló, míg Ópusztaszer stagnáló és lassan javuló. A válaszadók a saját településük helyzetét jellemzően hasonlóan tartják, mint a járás többi települése. Kisteleket kicsit jobbra értékelték a kutatásban résztvevők, mely adódhat abból, hogy a járás egyetlen városi rangú települése.

A primer kutatás során a kutatásban résztvevő helyi lakosok és a településvezetők is lehetséges kitérési pontokat fogalmaztak meg a saját településük esetében (44. táblázat).

44. táblázat: A Kisteleki járás településeinek lehetséges kitérési pontjai a településvezetők és a helyi lakosok véleménye alapján

Településvezetők véleménye					
Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Turizmus: ökoturizmus, falusi turizmus, vallási turizmus	Turizmus: lovasturizmus Ipari park fejlesztése, további ipari területek létrehozása	Ipari területek létrehozása	Ipari park fejlesztése, további ipari területek létrehozása	Mezőgazdaság fejlesztése Turizmus fejlesztése	Az életfeltételek javítása (oktatási intézmények, középületek fenntartása)
A helyi lakosok véleménye					
Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötté Turizmus Több rendezvény, szórakozási lehetőség	Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötté Több kulturális program és szórakozási lehetőség Turizmus Mezőgazdaság	Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötté Mezőgazdaság	Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötté Egészségügy fejlesztése Az oktatás bővítése, erősítése Több üzlet és lehetőség a bevásárlásra Turizmus Mezőgazdaság	Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötté Több kulturális program és szórakozási lehetőség Turizmus Mezőgazdaság	Vállalkozások vonzása, további munkahelyek létrejötté Több kulturális program és szórakozási lehetőség Turizmus Mezőgazdaság

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Bakson az ipari területek létrehozása a nagy arányú tájvédelmi körzet miatt korlátozottabb, így nem is cél a település iparosítása. A település vezetősége a turizmus fejlesztésében látja a jövőbeli fejlesztési irányt. A turizmuson belül az ökoturizmusra, falusi turizmusra és a vallási turizmusra fókuszálnának. „Baks a természet ölelésében” lenne a hívó mondata annak a rekreációs központnak, amit itt terveznek kialakítani. Ehhez kapcsolódóan egy horgásztavat és egy bivalyrezervátumot szeretnének létrehozni. A falusi turizmus kapcsán szeretnének helyi termékeket előállítani, bevonva a cigány lakosokat és kultúrájukat. A vallási turizmushoz kapcsolódóan egy tervezett zarándok útvonalba kapcsolódna be a település, Baks lenne az egyik állomás.

Balástya esetében egy olyan településről beszélünk, ahol a mezőgazdaság domináns, mégis ennek a fejlesztését problémásnak érzi a helyi vezetőség, hiszen óriási munkaerőhiánnyal küzd az ágazat, illetve az időjárási tényezők is megnehezítik a termelést. A polgármester véleménye, hogy a turizmus tekintetében van potenciál a településen, hiszen sok esetben a turizmus a mezőgazdaság mellé társul. Például a tanyákon igen népszerű a lovas turizmus. A település abba a kedvező

helyzetben van, hogy az M5-ös autópálya közel van, így a lehajtónál gazdasági zóna került kialakításra, aminek a fejlesztése nagyon fontos a jövőre nézve.

Csengele polgármestere egyértelműen az ipari park és területek kialakításában, illetve a vállalkozások vonzásában látja a település jövőjét, hiszen a településen nincs jelentős turisztikai vonzerő.

Ópusztaszer esetében a település jövőjét a vezetőség véleménye alapján a mezőgazdaság és a turizmus fejlesztése fogja meghatározni. A település országos jelentőségű vonzerőkkel bír, melynek hatékonyabb kihasználása lehetőséget biztosíthatna a további vállalkozások vonzásához és további munkahelyek megteremtéséhez.

Pusztaszeren jellemző a mezőgazdasági tevékenység és a turizmus is. Azonban a polgármester véleménye az, hogy élhető és nem gazdag települést/lakóhelyet kell biztosítani. Az életfeltételek javítását abban látja, hogy minden olyan szolgáltatást meg kell teremteni, ami segíti a hétköznapiakat, mint például bölcsőde, gyógyszertár és boltok. Emellett fontos a településen a béke és biztonság, valamint a közösségi összetartás elősegítése.

A települések vezetői mellett a kutatásban résztvevő helyi lakosok is megfogalmazták a lehetséges kitörési pontokat. Minden esetben fontosnak tartják a helyiek a vállalkozások vonzását és az új munkahelyek létrejöttét a településeken. Baks esetében a válaszadók véleménye összhangban van a település vezetőjének véleményével, mely alapján fontos lenne a helyi idegenforgalom fellendítése. Balástya esetében is hasonló fejlesztési elképzelések vannak, a vállalkozások vonzása és a helyi idegenforgalom fejlesztése kapcsán. Emellett a kutatásban résztvevők szerint a helyi mezőgazdaság fejlesztése mellett több kulturális programot és szórakozási lehetőséget kellene biztosítani a település vezetőinek. Csengele esetében a polgármester véleményéhez hasonlóan a vállalkozások vonzása és ezzel új munkahelyek kialakítása lenne fontos, illetve a válaszadók szerint a mezőgazdaság támogatása sem elhanyagolható a település jövőjét nézve. Kistelek városi rangjából adódóan több szolgáltatást biztosít a helyieknek. A járás egyetlen középiskolája itt található, illetve egy egészségügyi centrum is. A város jövője szempontjából a kitöltők szerint fontos lenne az oktatás és egészségügy fejlesztése, illetve a szélesebb körű vásárlási lehetőség biztosítása. Fejlesztési irányként jelent meg az idegenforgalom és mezőgazdaság fejlesztése is. Az ópusztaszeri lakosok esetében szintén összhangban vannak a fejlesztési irányok a helyi vezetők véleményével. Pusztaszer esetében azonban a kutatásban résztvevő helyi lakosok másként gondolkodnak, mint a vezető. Szerintük fontos lenne több vállalkozás, a turizmus és a mezőgazdaság fejlesztése is.

A vizsgálat legfontosabb következtetéseit SWOT analízis formájában foglaltam össze (45. táblázat). Összegyűjtöttem a járás erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és a veszélyeket, melyek koordinálására nincs hatása az adott területnek, csak reagálni és alkalmazkodni tud hozzájuk.

45. táblázat: A Kisteleki járás gazdasági és társadalmi SWOT analízise

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> • előnyös fekvés, jó közlekedésföldrajzi helyzet (az M5 autópálya közelsége, Szeged-Budapest vasútvonal, 5-ös főútvonal) • kedvező környezeti állapot (Tisza közelsége) • kedvező agroökológiai feltételek • ökoszisztéma szolgáltatások megléte • ember alkotta gazdag értékek • gazdag termálvízkészlet • a helyiek településük iránti szeretete 	<ul style="list-style-type: none"> • kevés munkalehetőség • ipari park, vállalkozói övezet kihasználatlansága/ hiánya • a helyi idegenforgalmi háttér hiánya • közmű-infrastruktúra hiányai (tanyás térség) • közlekedési infrastruktúra hiányai (utak, járdák állapota) • fiatalok elvándorlása • bűnözés (Bakson kiemelkedő) • munkaerőhiány a mezőgazdaságban
Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • a termálvíz széleskörű kihasználása • új turizmusformák kialakítása • a mezőgazdaság átalakítása a térségben (például a biotermelésre való áttérés) • helyi termékek helyi piacra való termelése • együttműködések kialakítása (mezőgazdaságban, turizmusban) • az ipari park, vállalkozói övezet megerősítése Kisteleken, Balástyán, Csengelén • társadalmi integráció (roma és nem roma közösségek) • a helyiek aktívabb bevonása a közügyekbe 	<ul style="list-style-type: none"> • éghajlatváltozás, szélsőséges időjárás, belvíz és szárazság • szociális bevándorlás • tanyás térségek gyorsuló periferizálódása • etnikai alapú szegregáció jelenléte a térségben

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Összességében elmondható, hogy a járás települései alapvetően jó közlekedés-földrajzi helyzetben vannak, kedvezők a térségben a környezeti adottságok, melyek elsősorban a mezőgazdaságnak és a turizmusnak teremtenek jó alapot. A továbbiakban a térség gazdag ember alkotta értékekben és termálvízben. Alapvetően a helyiek szeretnek itt élni. Azonban kevés a munkalehetőség, hiányzik vagy kihasználatlan a meglévő ipari terület, hiányzik a turizmus kialakulásához szükséges háttér infrastruktúra, valamint a közmű infrastruktúra is kedvezőtlen a települések tanyás jellege miatt. A fiatalok jellemzően elvándorolnak, bizonyos településeken magas a bűnözés aránya. A térségben fontos lenne a jövőben a termálvíz felhasználásának kiszélesítése, a turizmus és mezőgazdaság megerősítése, ehhez kapcsolódóan pedig, helyi termékek előállítására és helyben értékesítésére. A népességmegtartás és munkahelyteremtés szempontjából elengedhetetlen lenne a meglévő ipari területek fejlesztése, a társadalmi konfliktusok elkerülése érdekében pedig a közösségfejlesztés és a helyiek aktívabb bevonása a közügyekbe. A térséget rendkívül sújtják az éghajlatváltozásból következő szélsőséges időjárási viszonyok, ami megnehezíti a mezőgazdasági

termelést. A járás tanyavilágát a gyorsuló periferizálódás fenyegeti, illetve a járás kedvezőtlen helyzetéhez nagyban hozzájárul a járásban élő etnikai alapú szegregáció.

A települések vezetői és a kutatásban résztvevők is a fejlesztési irányok kijelölésénél alapvetően a helyi erőforrásokat vették alapul. A saját véleményem is az, hogy hosszútávon az endogén fejlesztési irány, ami fenntartható és biztos alapokra épül. Így a kutatási eredményekre alapozva javaslatokat fogalmaztam meg a mezőgazdaság fejlesztésére és átalakítására, a fenntartható vidéki turizmus kialakítására, a kultúrgazdaság és ehhez kapcsolódóan a helyi mikro-, kis- és középvállalkozások fejlesztésére, valamint a közösségfejlesztésre is a térségben.

A mezőgazdaság fejlesztése és átalakítása

A Kisteleki járás egyik meghatározó ágazta a mezőgazdaság, mely a térségben egyre inkább háttérbe szorul. Ezt a két ténytet támasztják alá a települések vezetőivel készített interjúk, illetve a lakossági kérdőívek eredményei is. A mezőgazdaságnak kedvez a térség hosszú időre visszanyúló mezőgazdasági múltja, illetve a kedvező agroökológiai feltételek megléte.

A térségben a mezőgazdaság megerősítésének érdekében fontos lenne annak fejlesztése, illetve átalakítása. Reagálni kell az éghajlatváltozás és a szélsőséges időjárási viszonyok okozta kockázatokra, például változatosabb, polikultúrás helyi élelmiszertermeléssel. A továbbiakban az átalakuló fogyasztási igényeket követve a biotermelést, a bioélelmiszerek előállítását tartom jó célkitűzésnek. A járásban a helyi vezetők, előadások, konferenciák, fórumok szervezésével tudnának segíteni a gazdáknak a látókörük bővítésében. A továbbiakban szakemberek felkeresése és bevonása további segítség lehet, mint például pályázati író, szaktanácsadó.

Fontosnak tartom a gazdák, termelők közötti összefogást. A helyi gazdák gazdaköröket alakíthatnának ki, így hatékonyabban kezelve a szárazság és belvív problémáit. A mezőgazdaság kapcsán javaslom a termálvíz további hasznosításának előtérbe helyezését a térségben, hiszen sokan dolgoznak a zöldségtermesztésben.

Ahogy általánosan hazánkban, a térségben is fontos a generációváltás kérdése a mezőgazdaságban. A települések vezetőinek is fontos szerepe lenne a generációváltás elősegítésében, azáltal, hogy tájékoztatják a fiatalokat, például a pályázati lehetőségekről, akár az online térben, akár helyi gazdafórumokon keresztül. A helyi vezetők segíthetnének a gazdáknak a megfelelő szakemberek megtalálásában és biztosításában, akik végig tudják segíteni a fiatal gazdák munkáját.

Fenntartható vidéki turizmus kialakítása

A Kisteleki járás természeti és ember alkotta értékekben is gazdag, mely lehetőséget teremt számos turizmusforma kialakításához és megerősítéshez. A gazdag természeti értékek az ökoturizmus és az aktív turizmus kialakításának kedveznek, míg a történelmi emlékek és néphagyományok a

kultúrturizmus megerősítését teszik lehetővé. A Kisteleki járás olyan kincssel rendelkezik, mint a termálvíz, melynek hatékonyabb hasznosítása lehetővé tenné a gyógyturizmus kialakítását a térségben. A turizmus fejlesztéséhez szükséges a megfelelő háttérinfrastruktúra kialakítása, vagyis megfelelő mennyiségű és minőségű szálláshely és vendéglátó egység megléte. A járásban a turizmus alapvetően Ópusztaszerre koncentrálódik. Kihhasználva Ópusztaszer helyzetét a többi település is bemutatná ember alkotta és természeti értékeit. Ehhez viszont fontos lenne az összefogás a helyi turisztikai szereplők között. Az együttműködés révén közös programcsomagok kialakítására és közös marketingtevékenységre is lenne lehetőség. A turizmus nem csak munkahelyeket teremtene a térségben, de hozzájárulna a helyi értékek megőrzéséhez is.

Kultúrgazdaság

A turizmussal is szorosan összefügg, hogy a Kisteleki járás gazdag történelmi és kulturális elemekben, valamint a mezőgazdaságra épülő hagyományai lehetővé teszik a helyi kézműves termékek és hozzá kapcsolódó rendezvények létrehozását és megerősítését. A térségben még ma is alapvetően a mezőgazdaság dominál, így ezt kihasználva, a turizmuson is túlmutatva, fontos lenne az élelmiszerek helyi feldolgozása és a helyben történő értékesítésének előnyben részesítése, mely hozzájárulna a helyi gazdaság élénkítéséhez, azáltal, hogy munkahelyeket teremt, illetve a jövedelmeket is helyben tartja. Ennek érdekében a helyi piac kialakítása és megerősítése fontos feladata a település vezetőknek. Összességében elmondható, hogy a helyi kulturális erőforrások megerősítése, fejlesztése hozzájárulna a helyi gazdasági és társadalmi jólét kialakulásához. A kultúrgazdaság, mint fogalom magában hordozza azt az alapfeltevést, hogy a helyi társadalmi-gazdasági fejlődésnek a kultúra jelenti az egyik alapját, hiszen a vidéki térségek a kulturális erőforrásaik révén képesek a gazdaságuk átalakítására és újra formálására (KIS, 2014).

Mikro-, kis- és középvállalkozások helyi fejlesztése

A helyi mikro-, kis- és középvállalkozások fejlesztése elengedhetetlen a munkahelyteremtés, ezáltal pedig a helyi gazdaság élénkítése szempontjából. A vármegyeszékhelyre, Szegedre érkező beruházás és a települések kedvező közlekedés infrastrukturális elhelyezkedése lehetőséget teremt a járásban az ipari parkok és területek kialakításához, illetve megerősítéséhez. A vállalkozások vonzásában és létrejöttük ösztönzésében, illetve a szükséges és megfelelő infrastruktúra kialakításában nagy szerepe van a helyi önkormányzatoknak. Nem csak a vállalkozások vonzása, de azok megfelelő kiválasztása is fontos feladat. Olyan cégek letelepedését kell elősegíteni, akik tevékenysége jól illeszkedik a térség gazdaságába és a meglévő vállalkozásokra nem jelentenek veszélyt.

Közösségfejlesztés

A helyi gazdaságfejlesztés fontos része a helyi társadalom fejlesztése és a helyi közösségek megerősítése. Az erős közösségek hozzájárulnak a térség népességmegtartó képességének erősítéséhez. A közösségfejlesztés segít a szegénység és a szociális kirekesztés elleni harcban. A Kisteleki járás Baks településének, Mária Telep nevű szegregátumában, egy jelentő számú roma etnikai kisebbség él, akik társadalmi beilleszkedésének elősegítése elengedhetetlen a település és a térség jövője szempontjából. A településen elsősorban az önkormányzatnak van fontos szerepe a szegregáció felszámolásában, oktatás és szakértők bevonása, illetve a közösség összefogása révén. A továbbiakban a helyi civil szervezetek és a spontán lakossági szerveződések tudják elősegíteni a közösségfejlesztést, mely nemcsak Baks település esetében elengedhetetlen. A közösségfejlesztés egyik eszköze a rendezvények és programok. A térségben van igény a további közösségi rendezvények és programok kialakítására, amit a kérdőíves felmérés eredményei is alátámasztanak. Egyet értve BÉRES (2013) gondolataival, ezeknek a programoknak, eseményeknek nem kell egy településre korlátozódnia, hiszen a települések és azok lakóinak együttműködése képes olyan társadalmi feladatokkal is megbirkózni, melyekkel korábban egyedül nem voltak képesek.

Összeségében elmondható, hogy az általam választott komplex fejlettségi mutató alkalmas a különböző területi szintek vizsgálatára, így akár a kisebb területi egységek, mint például a települések helyzetének mélyebb feltárása is lehetséges általa. A mutató alkalmazása hozzájárul ahhoz, hogy a döntéshozók minél pontosabb képet kapjanak az adott területről, illetve annak jellemzőiről, így a fejlesztési irányok hatékonyabban kerüljenek kijelölésre. A szekunder kutatás eredményeinek értékelése mellett fontosnak tartom a helyi lakosság bevonását és megkérdezését a jövőbeni célok kijelölésében, hiszen ők azok, akik az igényeiket és problémáikat megfogalmazva, képesek változtatni összefogás révén egy térség, település helyzetén. Dolgozatom, a benne megfogalmazott eredmények és javaslatok reményeim szerint jó alapot nyújtanak a térség fejlesztésének elősegítésében.

Hipotézisek értékelése

H1: Feltételezem, hogy statisztikai vizsgálatokkal igazolható, hogy a Kisteleki járásnak sikerült javítania a gazdasági-társadalmi-környezeti tényezőkre vonatkozó komplex fejlettségi mutatóján 2022-re, 2013-hoz képest, és hogy ebben adott területi tőketényezőknek kitüntetett szerepe van.

A 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendeletbe foglalt komplex fejlettségi mutató számítását követően, arra az eredményre jutottam, hogy kilenc helyet sikerült javítania a Kisteleki járásnak 2022-re 2013-hoz, és a többi fejlesztendő járáshoz képest. Ha a komplex fejlettségi mutató százalékos változását tekintjük, a Kisteleki járás 8,02%-ot javított összességében közel 10 év alatt. A vizsgált járás így a fejlesztendő járások között a hatodik legjobban teljesítő járás volt 2022-ben. Mindezt köszönheti elsősorban a magán állótőke és a társadalmi tőke pozitív alakulásának. A magán állótőke alapvetően az anyagiakat veszi alapul, felhalmozása jelentheti az elmaradottságból való kitörést, illetve a felzárkózáshoz szükséges egyik legfontosabb tényezőt, míg a társadalmi tőke jelentős hatással lehet a gazdasági teljesítményre, annak jó működésére. A hipotézist igazoltnak tekintem.

H2: Azt feltételezem, hogy a komplex fejlettségi mutató számítását követően bizonyítható, hogy a vizsgált térség települései - a fejlettségi rangsor mellett - alapvetően heterogének, így egységes fejlesztés lehetősége kizárható.

A Kistelek járás igen kicsi területi egységet képvisel, kutatási eredményeim alapján mégis rendkívül heterogén területről beszélhetünk. Minden település más jellemzőkkel bír. Balástya, Csengele és Kistelek helyzetét meghatározza a kedvező közlekedésiföldrajzi helyzete, hiszen minden település esetében a közigazgatási területén halad át az M5-ös autópálya és felhajtási lehetőség is biztosított. Így esetükben az ipari tevékenységek erősítése a jövőbeni cél. Baks esetében meghatározó a jelentős számú roma szegregáció a Mária Telep nevű településrészen, illetve az, hogy a közigazgatási területének nagyrésze természetvédelmi terület. Ópusztaszer országos jelentőségű turisztikai vonzerővel bír, míg Pusztaszeren a táji értékek és ehhez kapcsolódó lehetőségek, mint például a fotós turizmus a jelentős. A települések jelenét minden esetben meghatározza a múltja. Minden település más-más adottságokkal rendelkezik és más fejlesztési irányok kijelölése lesz a megoldás a jövőre nézve. A hipotézist igazoltnak tekintem.

H3: A Kisteleki járás települései - a fejlesztendő járási besorolás ellenére - kimutatható fejlődési tendenciát mutatnak, melyet a lakosság visszaigazolhatóan is érez a mindennapi élete során. Mindezekkel párhuzamosan igazolható az is, hogy a helyi lakosok alapvetően szeretnek a járás településein élni.

A 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendeletbe foglaltak szerint, mely a kedvezményezett járások besorolásáról szól, a Kisteleki járás kedvezményezett és fejlesztendő járás. A Kisteleki járás települései folyamatosan fejlődnek, az általam számolt komplex fejlettségi mutatók eredményei alapján. Ezt a tényt alátámasztják a lakossági kérdőívek válaszai is, és a korábbi kutatások

eredményei is. A kérdőíves felmérésben a Kisteleki járás településeinek fejlődését úgy ítélte meg a legtöbb válaszadó, hogy az elmúlt 10-15 évben Baks, Balástya és Pusztaszer lassan javuló, Csengele lassan javuló vagy kifejezetten javuló, Kistelek stagnáló, míg Ópusztaszer stagnáló és lassan javuló. A válaszadók a saját településük helyzetét jellemzően hasonlóknak tartják a járás többi településéhez. A kérdőíves felmérés eredményeit tekintve a Kisteleki járás települései lassú javulást/fejlődést mutatnak, a válaszadó helyiek jellemzően szeretik, illetve inkább szeretik az otthonukat és nem költöznének el. A hipotézist igazoltnak tekintem.

H4: Feltételezem, hogy a hátrányos helyzetű Kisteleki járás hatékony fejlesztésében az endogén adottságok nyújtotta egyedi, lokális erőforrások feltárását követően, a mezőgazdaság és a turizmus játszhatják a legfontosabb szerepet.

A helyi lakosok és a települések vezetői is javaslatokat fogalmaztak meg a lehetséges fejlesztési irányokat és kitörési pontokat illetően. A kutatásban résztvevők minden település esetében megjelölték a további vállalkozások vonzását és a munkahelyteremtést. Csengelét kivéve, minden esetben fontosnak tartják a válaszadók a turizmus fejlesztését, illetve Baks kivételével a mezőgazdaságot látják kitörési pontnak. A Kisteleki járás településeinek fejlesztésére tett javaslatok között az idegenforgalom és a mezőgazdaság szinte minden település esetében szerepelt. Így a továbbiakban arra kerestem a választ, hogy a mezőgazdaság és a turizmus lehet-e a helyiek szerint a települések kitörési pontja. A turizmus a válaszadók véleménye szerint Ópusztaszer esetében lehet a legegységesebb fejlesztési irány, a többi település esetében az idegenforgalmat kismértékben tartják lehetséges kitörési pontnak. A további kérdések a mezőgazdaságra vonatkoztak. Minden vizsgált település esetében a legtöbb kitöltő úgy gondolja, hogy a mezőgazdaság, mint kitörési pont, jelentős fejlesztési irány. A hipotézist így részben, elsősorban az agrárium szerepének oldaláról tekintem igazoltnak.

7. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

- **Eredmény (E1):** A járások fejlettségének mérésére használt 290/2014. (XI. 26.) Kormányrendeletbe (a kedvezményezett járások besorolásáról) foglalt komplex fejlettségi mutatót (KFM) átdolgoztam, aktualizáltam. Segítségével igazoltam, hogy a fejlesztendő Kisteleki járás tudott javítani a hátrányos helyzetén a vizsgált időszakban, 2013 és 2022 között. A KFM alapján felállítottam a járások sorrendjét, azokat csoportokba soroltam, és megállapítottam, hogy mely járásoknak sikerült javítani a helyzetén, melyek stagnálnak, és melyek helyzete romlik.
- **Eredmény (E2):** Szekunder és primer kutatással igazoltam, hogy a vizsgált időszakban a Kisteleki járás települései - a fejlesztendő járási besorolás ellenére - kimutatható fejlődési tendenciát mutatnak, melyet a lakosság is visszaigazolhatóan érez a mindennapi élete során. Mindezekkel párhuzamosan igazoltam az is, hogy a helyi lakosok alapvetően szeretnek a járás településein élni.
- **Eredmény (E3):** Szekunder elemzéssel megállapítottam, hogy a Kisteleki járás helyzetének javulása mögött, mely területi töketényezők állnak elsősorban. Igazoltam, hogy a vizsgált térség javított a magán állótőkén, mely az anyagiakat veszi alapul és annak felhalmozását jelenti. A magán állótőke az elmaradottságból való kitörés és a felzárkózáshoz szükséges egyik legfontosabb tényező. A magán állótőke mellett a Kisteleki járás javított a társadalmi tőkén is, mely hosszútávon jelentős hatással van a gazdasági teljesítményre és annak jó működésére.
- **Eredmény (E4):** A 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendeletbe (a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről) foglalt, a települések fejlettségének mérésére használt mutatót 2022-re nézve átdolgoztam, aktualizáltam. Segítségével részletesen elemeztem a Kisteleki járás gazdasági, társadalmi és infrastrukturális helyzetét, ami jó alapot nyújt a fejlesztési területek pontosabb kijelölésére és a fejlesztési források hatékonyabb felhasználására.
- **Eredmény (E5):** A komplex fejlettségi mutató segítségével igazoltam, hogy a vizsgált térségben minden település javított az általános helyzetén 2022-re, 2013-hoz képest, továbbá a szekunder kutatást kiegészítve, primer kutatási eredményekkel is igazoltam, hogy a Kisteleki járás települései alapvetően heterogének, így az egységes fejlesztés lehetősége kizárható.
- **Eredmény (E6):** A Kisteleki járás endogén erőforrásai tekintetében, elsősorban primer kutatásaim alapján, a helyi gazdaságfejlesztés jövőbeni irányai kapcsán bizonyítottam, hogy a mezőgazdaság szerepe jelenleg meghatározóbb, mint a turizmus. A vizsgálatom a turizmus jelenlegi szerepét ugyan nem, de meglévő potenciálját azonosította.

8. ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatom során górcső alá vettem a hátrányos helyzetű Kisteleki járást, mely a Dél-Alföldi régióban, Csongrád-Csanád vármegyében helyezkedik el. Témaválasztásom azért fontos és aktuális, mert a világban, Európában és hazánkban is jelentős területi különbségek figyelhetők meg, melyek aggodalomra adhatnak okot, hiszen vitákat szülnek például a politikában, a szociális kérdésekben, a vagyon újraelosztásának, a társadalmi befogadásnak és az elfogadásnak a kérdésében is. A vizsgált Kisteleki járás alapvetően vidéki térségben helyezkedik el és a településeinek népsűrűsége is igen alacsony, ami már önmagában nagyon jelentősen befolyásolja a térség gazdasági és társadalmi viszonyait. A szakirodalmi áttekintés során tárgyalt területi elmaradottság tényezői közül több is jellemző a Kisteleki járásra. Ilyen tényező például az itt élő fiatalok elköltözése, a népesség elöregedése, a térség alacsony jövedelemtermelő képessége stb.

A Kisteleki járás javított a hátrányos a helyzetén 2022-re 2013-hoz képest. 2013-ig fennálló kistérségek között hazánk 33. legszegényebb térségeként tartották számon, majd a hatályos 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján már csak a 41. legszegényebb térsége hazánkban. Az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet által kialakított Járási Fejlettségi Mutató (JFM) 2014-es értékei alapján a Kisteleki járás a 39. legfejletlenebb járás volt, majd 2019-ben ismét végeztek a magyarországi járások fejlettségével kapcsolatos vizsgálatot a 2017. évi adatok alapján, mely szerint a járás hét helyet javítva hazánk 46. legszegényebb térsége volt. A saját vizsgálataim is hasonló eredményeket hoztak. A 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendeletbe foglalt mutatók alapján 6 töketényezőt alakítottam ki, és ez alapján két időszakra (2013, 2022) egy komplex fejlettségi mutató került kiszámításra a fejlesztendő járások esetében. A számított mutató alapján, összehangban a 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelettel, a Kisteleki járás 2013-ban a 41. legszegényebb térség volt hazánkban, azonban 2022-re kilenc helyet javítva, az 50. helyre került. Közel 10 év alatt a Kisteleki járásnak sikerült jelentősen javítani a helyzetén a kistérségekre és a járásokra vonatkozó kormányrendeletekben megfogalmazott mutatók és módszer, az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet által kialakított Járási Fejlettségi Mutató (JFM) alapján, illetve a saját kutatások is ezt igazolták.

A Kisteleki járás települései esetében is számoltam egy komplex fejlettségi mutatót, melyet hazai kutatók (ld. pl. PAPP et al., 2017; SZŰCS–KÁPOSZTA, 2018) munkája és véleménye alapján az egyik legalkalmasabbnak tartottam, ilyen alacsony területi szint feltáráshoz.

Az eredmények alapján elmondható, hogy sikerült javítani minden településnek a helyzetén 2022-re, 2013-hoz képest. A települések közül Ópusztaszer érte el a legnagyobb előrelépést, mind a rangsorban, mind pedig a mutatókban. Ópusztaszer a sikerét köszönheti többek között a helyi gazdasági és munkaerőpiaci mutatók, valamint a lakás és életkörülmények mutatóiban történő

kiemelkedő javulásnak. A vizsgált időszak alatt jelentősen csökkent Ópusztaszeren a nyilvántartott álláskereső száma, valamint a regisztrált bűncselekmények száma ezer lakosra. A településen rendkívül megnőtt vállalkozások jegyzett tőkéje egy lakosra.

A kérdőíves felmérés eredményei alapján elmondható a települések helyzetét tekintve, hogy Bakson ítélték meg legrosszabbul a település általános állapotát. A leginkább pozitívan megítélt település Csengele volt, ahol a vizsgált települések közül a legkedvezőbb volt többek között a fiatalok helyzete, a kulturális és szórakozási lehetőségek, a helyi közösség összetartása és összességében a település gazdasági fejlettsége. Nem csak a szekunder kutatás eredményei, de a kérdőíves felmérés is alátámasztja, hogy a Kisteleki járás települései folyamatosan fejlődnek, ami nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy a helyiek jellemzően szeretik, illetve inkább szeretik az otthonukat és nem költöznének el.

A kutatási eredményeim igazolják, hogy a Kisteleki járás települései rendkívül heterogének. Így a járáson belül, településeként is más-más fejlesztési irányok szükségesek a jövőre nézve. Baks esetében a rendkívül nagy arányú természetvédelmi területnek köszönhetően, alapvetően az iparosítás nem jöhet szóba, azonban a helyiek és a polgármester véleménye alapján is öko- és falusiturizmus fejlesztése lehet egy fontos kitörési pont. Balástyának rendkívül kedvező az elhelyezkedése, melyet köszönhet annak, hogy közel van az autópálya és felhajtója, és a vármegyeszékhely Szeged is, így a település számára az ipar fejlesztése lehet a jövő. Csengele is hasonló helyzetben van, mint Balástya, az autópálya felhajtó átadásának köszönhetően a közlekedési infrastruktúra rendkívül kedvezővé vált, így itt is az ipar fejlesztését támogatnák elsősorban. Kistelek a járás egyetlen városi rangú települése több lehetőségek rejt magába, mint a környező falvak, községek. Kistelek esetében is fontos lenne az ipari park fejlesztése, illetve a meglévő oktatási és egészségügyi központ erősítése. Ópusztaszer az egyetlen település a járásban mely jelentős turisztikai vonzerővel bír, így alapvetően a turizmus erősítése, új turizmusformák kialakítása lenne a cél a jövőre nézve. Pusztaszer neve ismert a világhírű természetfotósról, Máté Bencéről. Azonban a turizmus csak bizonyos korlátok között fejleszthető, hiszen a turizmus alapja a háborítatlan természeti környezet. A továbbiakban a település fontos célja az élhetőség kialakítása és fenntartása. Ez azt jelenti, hogy a település vezetője nem az ipar fejlesztésében látja a jövőt, hanem az alapvető szolgáltatások megerősítésében, mint pl. a bölcsőde, óvoda.

A települések vezetői és a helyi lakosok is a fejlesztési irányok és kitörési pontok kijelölésénél alapvetően a helyi erőforrásokat vették alapul, és ezek alapján fogalmazták meg véleményüket. Én is úgy gondolom, hogy hosszútávon az endogén fejlesztési irány, ami fenntartható, és biztos alapokra épül, ami alapján a térségben a mezőgazdaság átalakítása és fejlesztése, a vidéki turizmus kialakítása és megerősítése, a településekhez illő turizmusformák kialakítása lenne alapvetően a fontos cél a jövőre nézve. A Kisteleki járás gazdag történelmi és kulturális elemei, valamint a

mezőgazdaságra épülő hagyományok lehetővé teszik a helyi kézműves termékek és hozzá kapcsolódó rendezvények kialakítását és megerősítését. A helyi mikro-, kis- és középvállalkozások fejlesztése elengedhetetlen a munkahelyteremtés, és így a helyi gazdaság élénkítése szempontjából, tehát ehhez kapcsolódóan fontos lenne ipari területek kijelölése és a meglévő ipari parkok megerősítése. A helyi gazdaságfejlesztéshez szorosan kapcsolódik a lokális társadalomfejlesztés, vagyis a közösségek megerősítése, ami pedig elősegítheti többek között, olyan társadalmi problémák megoldását, mint a baksi Mária Telepen élő roma lakosság helyzetét. A települések vizsgálata után egyetértek OLÁH (2003) valamint SZŰCS és KÁPOSZTA (2018) véleményével, mely szerint szükséges évenként az objektív számítások alapján történő településfejlettségi vizsgálatokat elvégezni, és ezek eredményeit összehasonlítani, a változásokat nyomon követni. Az ebből kapott adatok és információk nélkülözhetetlenek a politikai döntéshozóknak és a települések vezetőinek. Erre a vizsgálatra tökéletesen alkalmas az általam választott módszer, a komplex fejlettségi mutató.

9. SUMMARY

During my dissertation I focused on the disadvantaged district of Kisteleki, which is located in the South-Alföld region, in the Csongrád-Csanád county. My choice of topic is important and topical because there are significant territorial disparities in the world, in Europe and in our country, which can be a cause for concern, as they give rise to debates in areas such as politics, social issues, redistribution of wealth, social inclusion and acceptance. The Kisteleki district under study is essentially rural and has a very low population density, which in itself has a very significant impact on the economic and social conditions in the area. Several of the factors of territorial backwardness discussed in the literature review are specific to the Kisteleki district. These include the outward migration of young people, the ageing of the population, etc.

Overall, since 2013, the Kisteleki district has improved its disadvantaged situation. Until 2013, it was considered the 33rd poorest district in Hungary, and according to the Government Decree 290/2014 (26.XI.), it is now the 41st poorest district in Hungary. Based on the 2014 values of the District Development Index (DDI) developed by the Hungarian Chamber of Commerce and Industry, Institute of Economic and Enterprise Research, Kisteleki district was the 39th least developed district, and in 2019, the development of Hungarian districts was again examined based on the 2017 data, according to which the district was the 46th poorest district in Hungary, up seven places. My own studies have produced similar results. Based on the indicators included in the Government Decree No. 290/2014 (26.XI.), I developed six capital factors and calculated a complex development indicator for the districts to be developed for two periods (2013, 2022). On the basis of the calculated indicator, the Kisteleki district was the 41st poorest region in 2013, but by 2022 it had improved nine places to rank 50th. In 9 years, the Kisteleki district has managed to improve its situation significantly, based on the indicators and methodology formulated in the government decrees on small regions and districts, the District Development Index (DDI) developed by the Hungarian Chamber of Commerce and Industry, Institute of Economic and Enterprise Research, and its own research.

I also calculated a complex development indicator for the settlements of the Kisteleki district, which I considered one of the most suitable for exploring such a low spatial level, based on the work and opinions of domestic researchers (see e.g. PAPP et al., 2017; SZŰCS-KÁPOSZTA, 2018).

The results show that all municipalities have managed to improve their scores by 2022 compared to 2013. Among the municipalities, Ópusztaszer achieved the biggest improvement, both in ranking and in indicators. Ópusztaszer owes its success to, among other things, outstanding improvements in local economic and labour market indicators, as well as in indicators of housing

and living conditions. Over the period under review, the number of registered jobseekers in Ópusztaszer has decreased significantly, as has the number of registered crimes per thousand inhabitants. The registered capital of enterprises per inhabitant in the municipality has also increased significantly.

Based on the results of the questionnaire survey, Baks was the worst rated in terms of the overall situation of the settlement. The most positively rated settlement was Csengele, where the most positive aspects of the surveyed settlements included the situation of young people, cultural and recreational opportunities, the cohesion of the local community and the overall economic development of the settlement. Not only the results of the secondary research, but also the questionnaire survey confirm that the settlements in the Kisteleki district are constantly developing, which may be a major factor in the fact that local people typically like or prefer to stay in their home and would not move away.

The results of my research show that the settlements of the Kisteleki district are extremely heterogeneous. Thus, within the district, as a municipality, different development directions are needed for the future. In the case of Baks, due to the very large proportion of nature conservation area, industrialisation is basically out of the question, but the development of eco- and village tourism could be an important break-out point, according to the opinion of the local people and the mayor. Balástya has an extremely favourable location, thanks to its proximity to the motorway and its access road, and to the county seat of Szeged, so industrial development could be the future for the municipality. Csengele is in a similar situation to Balástya, with the opening of the motorway ramp making the transport infrastructure extremely favourable, so industrial development would be supported here too. Kistelek, the only urban settlement in the district, has more potential than the surrounding villages and municipalities. In the case of Kistelek, it would also be important to develop the industrial park and strengthen the existing education and health centre. Ópusztaszer is the only municipality in the district with a significant tourist attraction, so the main objective for the future should be to strengthen tourism and develop new forms of tourism. Pusztaszer is known for the world-famous nature photographer Bence Máté. However, tourism can only be developed within certain limits, since the basis of tourism is an undisturbed natural environment. The establishment and maintenance of liveability is an important goal of the municipality. This means that the future does not lie in the development of industry, but in the strengthening of basic services such as nurseries and kindergartens.

Both local leaders and local residents have based their opinions on local resources and have used them as a basis for identifying development directions and break-out points. I also think that, in the long term, the endogenous development direction, which is sustainable and based on solid foundations, on the basis of which the transformation and development of agriculture in the region,

the development and strengthening of rural tourism, the development of forms of tourism that are appropriate to the settlements, would be the fundamental goal for the future. The rich historical and cultural elements of the Kisteleki district and its agricultural traditions make it possible to develop and strengthen local craft products and related events. The development of local micro, small and medium-sized enterprises is essential to create jobs and thus to stimulate the local economy, and in this context, it would be important to designate industrial sites and strengthen existing industrial parks. Closely linked to local economic development is local social development, i.e. the strengthening of communities, which in turn will help to integrate the Roma population in Mária Telep in Baks.

After examining the settlements, I agree with OLÁH (2003) and SZÚCS and KÁPOSZTA (2018) that it is necessary to carry out annual studies of settlement development based on objective calculations, and to compare the results and monitor changes. The resulting data and information are essential for policy makers and municipal leaders. The method I have chosen, the complex development indicator, is perfectly suited to this analysis.

10. MELLÉKLETEK

M1 Irodalomjegyzék

1. AFFUSO, A. – CAMAGNI, R. (2010): Territorial capital and province performance in the Latin Arch: an econometric approach. In: *XXXI Annual Scientific Conference of Italian Association of Regional Sciences*. <https://www.grupposervizioambiente.it/aisre/pendrive2010/pendrive/paper/affuso1.pdf>
Lekérdezés időpontja: 2024.05.10.
2. ÁGOSTON, M. – DURÓ, A. (2012): A "kintvaló nép" a Kisteleki kistérség településein. *Acta Sana: Mens sana in corpore sano*, 7 (1), pp. 7–17.
3. ALAIMO, L. S. – MAGGINO, F. (2020): Sustainable development goals indicators at territorial level: Conceptual and methodological issues—The Italian perspective. *Social Indicators Research*, 147 (2), pp. 383–419.
4. ÁLDORFAI, G. – NAGY, H. – TÓTH, T. (2022): A területi egységek összetett teljesítményértékelése. *Területi Statisztika*, 62 (4), pp. 405–431.
5. ANDERSEN, H. T. – FALLOV, M. A. – JORGENSEN, A. – DE NEERGAARD, M. – NIELSEN, R. S. (2020): Cohesion in the Local Context: Reconciling the Territorial, Economic and Social Dimensions. *Social Inclusion*, 8 (4), pp. 178–182. DOI: 10.17645/si.v8i4.3747
6. AUGÈRE-GRANIER, M.-L. (2017): Rural poverty in the European Union. European Parliamentary Research Service, (March). [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599333/EPRS_BRI\(2017\)59933_3_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599333/EPRS_BRI(2017)59933_3_EN.pdf)
Lekérdezés időpontja: 2024.04.10.
7. BAGOLIN, I., – COMIM, F. (2008): Human Development Index (HDI) and its family of indexes: an evolving critical review. *Revista de Economia*, 34 (2), pp. 7–28.
8. BALOG, L. (2023): Balástya 1950-1990 közötti története. In.: BÁRKÁNYI, I. (Szerk.): *Felsőtanyától Balástyáig. Tanulmányok Balástyáról*. pp. 295–375. Balástya Község Önkormányzata
9. BALOGH, P. (2015): *Kontraproduktivitás a fejlesztéspolitikában? Az EU-források felhasználásának gazdaságszociológiai elemzése*. Szegedi Tudományegyetem; Belvedere Meridionale, 2015.
10. BĂNICĂ, A. – PASCARIU, G.C. – KOURTIT, K. – NIJKAMP, P. (2024): Unveiling core-periphery disparities through multidimensional spatial resilience maps. *The Annals of Regional Science*, 73, pp. 1–29. DOI: 10.1007/s00168-024-01259-0
11. BARÁTH, G. – MOLNÁR, B. – SZÉPVÖLGYI, Á. (2001): Területi egyenlőtlenségek a Közép-Dunántúlon. *Tér és Társadalom*, 15 (1), pp. 111–129.
12. BÁRSONY, S. – HORECZKI, R. (2018): Lehet-e egy hátrányos helyzetű település sikeres? *Falu Város Régió*, pp. 73–79.
http://www.regscience.hu:8080/jspui/bitstream/11155/2082/1/barsony_lehet_2019.pdf
Lekérdezés időpontja: 2023.11.10.
13. BENGIS, C. (2005). Urban-rural relations in Europe. *Journal of Nordregio*, 5 (1), pp. 15–18.
14. BELÉNYI, GY. (1991): Kitekintés, A község pályája 1948 és 1970 között. A honfoglalástól a telepítésig. In.: BLAZOVICH, L. (Szerk.): *Kistelek története*. Szeged. pp. 452–460.
16. BÉRES, CS. (2013): Kiút a gazdaságilag fejletlen és depressziós térségek válságából egy befogadó, lokális, zöldséggazdaság építésével. *Metszetek*, 1 (4), pp. 1–30.
17. BLAZOVICH, L. – HORVÁTH, F. (1991): A honfoglalástól a telepítésig. In.: BLAZOVICH, L. (Szerk.): *Kistelek története*. Szeged. pp. 59–63.

18. BODNÁR, G. (2013): Endogén regionális fejlődés a rurális térségekben. In: LUKOVICS, M. – SAVANYA, P. (Szerk.): *Új hangsúlyok a területi fejlődésben*. JATEPress Szeged, pp. 42–61.
19. BODNÁR, G. (2016). *Az endogén fejlődés tényezőinek vizsgálata rurális térségekben PLS-útelemzés segítségével* (doktori disszertáció), Szegedi Tudományegyetem
20. BRAUER, F. – CASTILLO-CHAVEZ, C. (2012): *Mathematical models in population biology and epidemiology*, New York: springer. 2 (40), p. 508. DOI: 10.1007/978-1-4614-1686-9; ISBN: 978-1-4614-1685-2
21. BRASILI, C. – SAGUATTI, A. – BENNI, F. – MARCHESE, A. – GANDOLFO, D. (2012): 52nd Congress of the European Regional Science Association: "Regions in Motion - Breaking the Path", 21-25 August 2012, Bratislava, Slovakia, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/120657/1/ERSA2012_0644.pdf Lekérdezés időpontja: 2024.07.18.
22. BRETAGNOLLE, A. – PUMAIN, D. – VACCHIANI-MARCUZZO, C. (2009): The organization of urban systems. In: *Complexity perspectives in innovation and social change*. Dordrecht: Springer Netherlands, pp. 197–220.
23. CAMAGNI, R. (2008): Regional Competitiveness: Towards a Concept of Territorial Capital. In: CAPELLO, R. (Szerk.) *Seminal Studies in Regional and Urban Economics*. Springer, Cham. Berlin, pp. 33–47. DOI:10.1007/978-3-319-57807-1_6
24. CAMAGNI R. (2009): Per un concetto di capitale territoriale, In: BORRI, D. – FERLAINO, F. (Szerk.), *“Crescita e sviluppo regionale: strumenti, sistemi, azioni”*, pp. 66–90.
25. CAMAGNI, R. – CAPELLO, R. (2013): Regional competitiveness and territorial capital: a conceptual approach and empirical evidence from the European Union. *Regional studies*, 47 (9), pp. 1383–1402.
26. CAMARERO, L. – OLIVA, J. (2019): Thinking in rural gap: mobility and social inequalities. *Palgrave Communications*, 5 (1), pp. 1–7. DOI:10.1057/s41599-019-0306-x
27. CAPELLO, R. (2007): *Regional Economics*. Routledge, Oxon.
28. CAPELLO, R. – CARAGLIU, A. – NIJKAMP, P. (2011): Territorial capital and regional growth: increasing returns in knowledge use. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 102 (4), pp. 385–405. DOI:10.1111/j.1467-9663.2010.00613.x
29. CÖRVERS, F. – MAYHEW, K. (2021): Regional inequalities: causes and cures. *Oxford Review of Economic Policy*, 37 (1), pp. 1–16.
30. CZAPIEWSKI, K. (2005): Living conditions and functional structure of rural communes in Poland. *Geografický Časopis*, 57 (1), pp. 23–42.
31. CSATÁRI, B. (2001): A vidék földrajzi kérdései. In: DORMÁNY, G. – KOVÁCS, F. – PÉTI, M. – RAKONCZAI, J. (Szerk.): *A földrajz eredményei az új évezred küszöbén*, SZTE TTK Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék, Szeged, pp. 1–9.
32. DANKÓ, L. (2011). Örökségértékek és turizmusfejlesztés: *A Tokaj-hegylaj-Zemplén örökségértékei és az ezekre alapozható gazdaság-és turizmusfejlesztés témakörében szervezett tudományos szimpózium tanulmányai*. p. 84.
33. DEÁK, Á. – RICZ, J. (2022): A többdimenziós szegénység mérése – latin-amerikai tapasztalatok. *Közgazdasági Szemle*, 69 (3), pp. 389–412. DOI:10.18414/KSZ.2022.3.389
34. DIMAGGIO, P. (2004): Cultural Capital. In: RITZER, G. (Szerk.): *Encyclopedia of Social Theory*. SAGE Publications, Thousand Oaks-London-New Delhi, pp. 167–170.
35. EGRI, Z. – KŐSZEGI, I. (2020): A közúti elérhetőség szerepe a kelet-magyarországi gazdasági teljesítményben és gazdaságfejlesztésben. *Területi Statisztika*, 60 (6), pp. 653–687.
36. ENYEDI, GY. (2004a): Regionális folyamatok a poszt szocialista Magyarországon, *Magyar Tudomány*, 9, p. 935.

37. ENYEDI, GY. (2004b): Processes of Regional Development in Hungary. In: ENYEDI, GY. – TÓZSA, I. (Szerk.): *The Region*. Akadémiai, Budapest. pp. 21–35.
38. FALUVÉGI, A. (1995): Az elmaradott térségek lehatárolásának módszerei. *Statisztikai Szemle* 73 (7), pp. 571–590.
39. FALUVÉGI, A. (2000a): A statisztikai kistérségek szerepe a magyar közigazgatásban, a területfejlesztésben és a statisztikai információrendszerben. In: SZIGETI E. (Szerk.): *Régió, közigazgatás, önkormányzat*. Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest.
40. FALUVÉGI, A. (2000b): A magyar kistérségek fejlettségi különbségei. *Területi Statisztika*, 60 (01), pp. 118–148.
41. FARAGÓ, L. (2016). Társadalmi-területi egyenlőtlenségek. *Tér és társadalom*, 30 (3), p. 118–123.
42. FÁTYOLNÉ, MÉNESI I. (2011): Baks község története. *Acta Regionis Rurum*. 5, pp. 9–20.
43. FERGE, ZS. (2000): A társadalom pereme és az emberi méltóság. *Esély*, 1, p. 42–48.
44. FERTŐ, I. – VARGA, Á. (2014). A jóllét területi különbségei Magyarországon: egy lehetséges térségfejlettségi index alkalmazása. *Statisztikai Szemle*, 92 (10), pp. 874–891.
45. FINE, G. L. (2009): The SWOT Analysis: Using Your Strength to Overcome Weaknesses, Using Opportunities to Overcome Threats, Kick It, LLC, p. 5.
46. FINTA, I. – HORECZKI, R. (2023): Vidékfejlesztési programok jellegzetességei a periférikus térségekben. *Tér és Társadalom*, 37 (3), pp. 53–76.
47. FRATESI, U. – PERUCCA, G. (2018). Territorial capital and the resilience of European regions. *The Annals of Regional Science*, 60 (2), pp. 241–264.
48. G. FEKETE, É. (2006): Hátrányos helyzetből előnyök? Földrajzi közlemények, (3) 1-2, pp. 55–66.
49. GAYSINA, S. N. – CHULANOVA Z. K. – DZHUMASHEV N. M. (2023): Socio-Economic Risks of Internal Migration Processes and Their Impact on the Socio-Territorial Mobility of the Population of Kazakhstan. *Economics: the strategy and practice*. DOI:10.51176/1997-9967-2023-3-174-188
50. GÉCZI, L. (1991): A telepítéstől a polgári forradalom és szabadságharc kitöréséig. A honfoglalástól a telepítésig. In.: BLAZOVICH L. (Szerk.): *Kistelek története*. Szeged. pp.124–133.
51. GERENCSÉR, I., – TÓTH, T. (2017): „Lesz ez még így sem” avagy a településvezetők szerepe helyi fejlesztésekben két település példáján keresztül. *Studia Mundi–Economica*, 4 (4), pp. 2–11.
52. GOLDIN, C. (2024): Human capital. In: DIEBOLT, C. – HAUPERT, M. (Szerk.): *Handbook of Cliometrics*. Springer, Cham. pp. 353–383. DOI:10.1007/978-3-031-35583-7_23.
53. GYŐRI, R. – MIKLE, GY. (2017): A fejlettség területi különbségeinek változása Magyarországon, 1910–2011. *Tér és társadalom*, 31 (3), pp. 143–165. DOI: 10.17649/TET.31.3.2866
54. HALÁS, M. – KLAPKA, P. – BAČÍK, V. – KLOBUČNÍK M. (2017): The spatial equity principle in the administrative division of the Central European countries. *PloS one*, 12 (11), e0187406., DOI: 10.1371/journal.pone.0187406
55. HARCZA, I. (2015): A területi fejlettség és egyenlőtlenségek lehetséges értelmezései – kritikai értékelés és kutatási eredmények II. *Statisztikai Szemle*, 93 (6), pp. 521–551.
56. HEGYESI, Z. (2019): A járási hivatalok helye és szerepe az államigazgatási feladatok ellátásában. *Pro Publico Bono–Public Administration*, 7 (1), pp. 4–21.
57. HEIDENREICH, M. (2003): Regional Inequalities in the Enlarged Europe. *Journal of European Social Policy*, 13 (4), pp. 313–333.

58. HINTON, K. A. (2015): Használjunk-e tőkekeretet a kultúra megértéséhez? A kulturális tőke alkalmazása a színes közösségekben. *Méltányosság és kiválóság az oktatásban*, 48 (2), pp. 299–319. DOI:10.1080/10665684.2015.1025616
59. HIRSCHMANN, A.O. (1958): The strategy of economic development. *Yale University*.
60. HORNYIK, J. (1927): Kecskemét város gazdasági fejlődésének története. Kecskemét
61. HORVÁTH, GY. (2004): Regionális egyenlőtlenségek Európában. *Magyar Tudomány*, 9, pp. 962–977.
62. IAMMARINO, S. – RODRÍGUEZ-POSEAND, A. – STORPER, M. (2019): Regional inequality in Europe: evidence, theory and policy implications. *Journal of Economic Geography*, 19 (2), pp. 273–298.
63. INCZEFI, G. (1958): Sövényháza és vidékének földrajzi nevei. Szeged pp. 137–139.
64. JAGÓDKA, M. – SNARSKA M. (2023): Should We Continue EU Cohesion Policy? The Dilemma of Uneven Development of Polish Regions. *Social Indicators Research*. 165 (3), pp. 901–917. DOI: 10.1007/s11205-022-03048-8
65. JANKY, B. (2005): A cigány nők társadalmi helyzete és termékenysége. In: NAGY I., PONGRÁCZ, T. – TÓTH I. (Szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*. Budapest, pp. 121–135.
66. JÓNA, G. (2013a). A területi tőke fogalmi megközelítései. *Tér és Társadalom*, 27 (1), pp. 30–51.
67. JÓNA, GY. (2013b): A területi tőke kistérségi jellegzetességei. Doktori értekezés. Szent István Egyetem Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola, Gödöllő.
68. JUHÁSZ, A. (1987): Felső-Pusztaszer benépesedése. In.: BÉRCZI SZ. (Szerk.): *Cumania* 10, pp. 285–322.
69. KAPITÁNY, B. (2015): Demográfiai fogalomtár. *KSH Népszéktudományi Kutatóintézet*, Budapest. <https://www.demografia.hu/hu/letoltes/fogalomtar/pdf/termeszetes-szaporodas.pdf> Lekérdezés időpontja: 2024.01.10.
70. KÁPOSZTA, J. – NAGY, H. – KOLLÁR, K. (2010): Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye leghátrányosabb helyzetű kistérségeinek településszerkezeti, foglalkoztatási jellemzői az EU- csatlakozás óta eltelt időszakban. *Területi statisztika*, 50 (6), pp. 641–658.
71. KÁPOSZTA, J. (2014): Területi különbségek kialakulásának főbb összefüggései. *Gazdálkodás*, 58 (5), pp. 399–412.
72. KÁPOSZTA, J. (2015): A vidékgazdaság fejlesztési kérdései a XXI. században In: BÍRÓ, A. Z. – GYETVAI, Á. – MAGYAR, F. (Szerk.): *Kreatív fiatalok - innovatív vidék: Sikeres helyi fejlesztési gyakorlatok a Székelyföldön*. 188. Csíkszereda: Státus Kiadó, pp. 13-22. (Új utakon a tehetséggondozás VI.) ISBN 978-606-661-040- 7
73. KÁPOSZTA, J. – GUBACSI, F. (2018): Kedvezőtlen Helyzetű Települések Napjainkban Bátorterenyé Példáján Keresztül. *Studia Mundi – Economica*, 5 (3), pp. 46–61.
74. KÁPOSZTA, J. (2018): Az endogén források szerepe a vidék jó kormányzásának rendszerében. *Studia Mundi – Economica*, 5 (3), pp. 62–69.
75. KÁPOSZTA, J. – LŐRINC, B. (2020): Térbeli összefüggések vizsgálata Paks és Kalocsa gravitációs zónájában. *Studia Mundi – Economica*, 7 (4), pp. 72–88.
76. KÁPOSZTA, J.– NÉMEDINÉ KOLLÁR, K. – URBÁNNÉ MALOMSOKI, M. – BORBÁS, P. D. (2020): A vidékfejlesztés térbeli változásainak összefüggései= Spatial Changes in Rural Development. *Studia Mundi–Economica*, 7 (4), pp. 60– 71.
77. KASSAI, ZS. – RITTER, K. (2011): Helyi vidékfejlesztési programok a hátrányos helyzetű vidéki kistérségekben. *Gazdálkodás*, 55 (4), pp. 337–346.

78. KEMÉNY, I. (2004): A magyarországi cigány népesség demográfiája. *Demográfia*, 47 (3-4), pp. 335–346.
79. KENYON, S. – LYONS, G. – RAFFERTY, J. (2002): Transport and social exclusion: investigating the possibility of promoting inclusion through virtual mobility. *J. Transport Geogr.*, 10 (3), p. 207–219.
80. KEYNES, J.M. (1936): *The General Theory of Employment, Interest and Money* by John Maynard Keynes, Fellow of the King's College, Cambridge, Publisher: Harcourt, Brace and Company, Printed in the U.S.A. by the Polygraphic Company of America, New York
81. KIS, K. (2014): Vidékgazdaság, kultúra, lokalizáció: Eltérő válaszok és fejlődési differenciák. *Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok*, 9 (1–2), pp. 9–28.
82. KOCZISZKY, G. – SZENDI D. (2019): Regional Disparities of the Social Innovation Potential in the Visegrad Countries: Causes and Consequences. *European Journal of Social Science Education and Research*. 5 (1), pp. 36–42. DOI:10.2478/ejsr-2018-0004
83. KOMAREK, L. (2019): Hasonlóságok és különbségek Magyarország területi fejlettségében. *Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok*, 14 (3), pp. 29–43.
84. KOÓS, B. (2015): A szegénység és depriváció a magyar településállományban az ezredfordulót követően – avagy kísérlet a települési deprivációs index létrehozására. *Tér és Társadalom*, 29 (1), pp. 53–68.
85. KORDÁS, I. – MOLNÁR, M. (2004): Csengelei tsz-történet, In.: MOLNÁR M. (Szerk.): Csengele krónikája Tanulmányok a település történetéből. pp. 176–186.
86. KOVÁCS, P. – BODNÁR, G. (2016): Az endogén fejlődés értelmezése vidéki térségekben PLS-útelemzés segítségével. *Statisztikai Szemle*, 94 (2), pp. 144–161. ISSN 0039-0690
87. KOVÁCS, CS. (2019): Lakossági attitűdvizsgálat Bakson a helyi turizmusról. *Acta Regionis Rurum* 13, pp. 95–101.
88. KOVÁCS, H. (2020): Az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark hatása a helyi gazdaság fejlődésére. *Iparjogvédelmi és szerzői jogi szemle*. 15 (5), pp. 7–34.
89. KOVÁCS, H. – KOMAREK, L. (2020): Tourism as a possible means of development of the disadvantaged settlements, on the example of Ópusztaszer village. *Review on Agriculture and Rural Development*, 9 (1-2), pp. 3–8.
90. KOVÁCS, H. – KOMAREK, L. (2021): The impact of tourism on disadvantaged rural areas on the example of the national historical memorial park of Ópusztaszer in Hungary. *Quaestus*, (18), pp.136–146.
91. KOVÁCS, H. – KOMAREK, L. – KOVÁCS, F. – RITTER, K. (2024): Magyarország fejlesztendő járásainak komplex vizsgálata. In: HAMPEL, Gy. – KIS, K. – MIKÓ, E. – MONOSTORI, T. Szerk.): *Mezőgazdasági és vidékfejlesztési kutatások a jövő szolgálatában* 5. pp. 121–139.
92. KOVÁCS, H. – MAKRA, L. – KOMAREK, L. (2021): A hátrányos helyzetű Kisteleki járás társadalmi helyzetértékelése. *Comitatus: Önkormányzati szemle*, 31 (238), pp. 54–67.
93. KOVÁCS, T. (1999): Mi tekinthető vidéknek? *Gazdálkodás* 42 (5) pp. 39–46.
94. KNIESZ, A. (2021): A területi tőke szerepe a vidékfejlesztésben. *Acta Sociologica–Pécsi Szociológiai Szemle*, 7 (1), pp. 60–61.
95. LENGYEL, I. (2012a): Regionális növekedés, fejlődés, területi tőke és versenyképesség. In BAJMÓCY, Z. – LENGYEL, I. – MÁLOVICS, GY. (Szerk.): *Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság*. JATEPress, Szeged, pp. 151–174.
96. LENGYEL, I. (2012b): A hazai területfejlesztés zsákutcái: a triális Magyarország. In: RECHNITZER, J. – RÁCZ, SZ. (Szerk.): *Dialógus a regionális tudományról*. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Magyar Regionális Tudományi Társaság, Győr, pp. 140–150.

97. LI, Y. – WESTLUND, H. – LIU, Y. (2019): Why some rural areas decline while some others not: An overview of rural evolution in the world. *Journal of Rural Studies*, 68, pp.135–143.
98. LŐRINC, B. – KÁPOSZTA, J. (2022): Analysis of the Development Differences in Hungarian LAU1 Districts. *Regionalnaya ekonomika. Yug Rossii [Regional Economy. South of Russia]*, 10 (2), pp. 80–88. DOI: 10.15688/re.volsu.2022.2.8
99. LŐRINC, B. – NAGY, H. – KÁPOSZTA, J. (2022): Analysis of the centre-periphery relations–focus on the competitiveness of hungarian districts. *Visegrad journal on bioeconomy and sustainable development*, 11 (1), pp. 33–40.
100. MADARI, Z. (2024): A magyar járások „élhetőségének” vizsgálata térökonometriai és panel ökonometriai módszerekkel. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Közgazdasági és Gazdaságinformatikai Doktori Iskola.
101. MALTHUS, T.R. (1798): *The Essay of the Population Principle*. Oxford World's Classics reprint: xxix, Chronology. ISBN-13: 978-0192837479
102. MALTHUS, T.R. (1827): *Definitions in Political Economy Preceded by an Inquiry Into the Rules which Ought to Guide Political Economists in the Definition and Use of Their Terms, with Remarks on the Deviation from These Rules in Their Writings*. London: John Murray
103. MALTHUS, T.R. (1902): *Tanulmány a népesedés törvényéről*. Fordította és előszóval ellátta György, Endre. Nemzetgazdasági Írók Tára sorozat. A Magyar Tudományos Akadémia Nemzetgazdasági Bizottsága, Politzer Zsigmond és Fia Kiadása, Budapest, p. 623.
104. MARJANUCZ, L. (1991): A kiegyezés kora. A honfoglalástól a telepítésig. In.: BLAZOVICH, L. (Szerk.): *Kistelek története*. Szeged. pp. 213–243.
105. MÓD, L. (2023): Tanyák a balástyai határban. In.: BÁRKÁNYI, I. (Szerk.): *Felsőtanyától Balástyáig. Tanulmányok Balástytáról*. pp. 129–165.
106. MOHOLI, K. (1991): A föld és népei a honfoglalás előtt. In.: BLAZOVICH, L. (Szerk.): *Kistelek története*. Szeged. pp. 13–31.
107. MOLNÁR, M. (2004a): Csengele történeti kronológiája, In.: MOLNÁR, M. (Szerk.): *Csengele krónikája Tanulmányok a település történetéből*. pp. 74–80.
108. MOLNÁR, M. (2004b): A Szeged-Csengelei Mezőgazdasági Egyesület, In.: MOLNÁR, M. (Szerk.): *Csengele krónikája Tanulmányok a település történetéből*. pp. 11–36.
109. NAGY, H. (2018): A helyi gazdaság szereplőinek együttműködési lehetőségei a vidéki térségek versenyképességének fokozására. *Studia Mundi–Economica*, 5 (1), pp. 24–32.
110. NAGY, H. (2019): A helyi gazdaság-és vállalkozásfejlesztés szerepe és lehetőségei a vidékbiztonság megteremtésében. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest. pp. 22–25.
111. NEMES NAGY, J. (2005). Regionális elemzési módszerek. *Regionális tudományi tanulmányok*, 11.
112. NORTH, D.C. (1955): Location Theory and Regional Economic Growth. *The Journal of Political Economy*, 63, pp. 243–258.
113. OBÁDOVICS, CS. (2022): A vidék lehatárolása és Magyarország vidéki területeinek demográfiai jellemzői. In OBÁDOVICS, CS. – SZÉLES, ZS. (Szerk.): *Történelem-Társadalom-Vidék*. Soproni Egyetem Kiadó, pp. 167–188. DOI: 10.35511/978-963-334-430-9
114. OLÁH, J. (2003): A nagykovácsi statisztikai körzet településeinek fejlődési lehetőségei a vidékfejlesztés keretében PhD Doktori Disszertáció, Debreceni Egyetem ATC,
115. PAHL, N. – RICHTER A. (2007): *SWOT Analysis – Idea, Methodology And A Practical Approach*, GRIN Verlag GmbH, Norderstedt, p.1.
116. PÁLNÉ KOVÁCS, I. (2014). Az állam térbeli szerkezetéről. *Comitatus: Önkormányzati szemle*, 23 (213), pp. 65–73.

117. PÁMER, Z. (2022): Az egyes területi szintek jelentőségének változása a magyar területfejlesztési politikában, Baranya megye példáján. *Comitatus: Önkormányzati Szemle*, 32, pp. 69–81.
118. PAPP, S. – NAGY, GY. – BOROS, L. (2017): A kedvezményezett települések objektív életminőség alapján történő lehatárolási lehetőségei. *Területi Statisztika*, 57 (6), pp. 639–664. ISSN 0018-7828
119. PAŠAKARNIS, G. – MALIENE, V. (2010): Towards sustainable rural development in Central and Eastern Europe: Applying land consolidation. *Land Use Policy*, 27 (2), pp. 545–549.
120. PÉNZES, J. (2014): Periferikus térségek lehatárolása Magyarországon – módszertani és területi sajátosságok. In: NAGY, E. – NAGY, G. (Szerk.): *Polarizáció – Függőség – Krízis – Eltérő térbeli válaszok*, pp. 163–174. MTA KRTK RKI ATO Békéscsabai Csoport, Békéscsaba.
121. PÉNZES, J. (2017): A kedvezményezett térségek lehatárolásának aktuális kérdései. *Területi statisztika*, 55 (3), pp. 206–232.
122. PETRAKOS, G. (2008): Regional inequalities in Europe: reflections on evidence, theory and policy. *Town Planning Review*, 79 (5), pp. 7–13.
123. PIKLER, K. (2016): Az EU területi statisztikai rendszere (NUTS), kapcsolódva a Közép-Magyarország régió kettéválasztásának kérdéséhez. *Tér és Társadalom*, 30 (2), pp. 84–88.
124. PINTÉR, T. – FENYVESI, É. (2023): Területi különbségek alakulása Magyarországon az elmúlt két évtizedben súlyozott területi GINI-index segítségével. *What will our Future be Like?*, pp. 149–156.
125. PITY, I. (1938): Pusztaszer. In: CSIKVÁRI, A. (Szerk.): *Csongrád vármegye. Vármegyei Szociográfiák I.* Budapest
126. POLÓNYI, I. (2002): Az oktatás gazdaságtana. Osiris Kiadó. ISBN 963 379 149 3 <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/oktatas-gazdasagтана/ch03s02.html> Lekérdezés időpontja: 2024.02.18.
127. POMÁZI, I. – SZABÓ, E. (2006): A környezeti mutatók alkalmazásának nemzetközi és hazai tapasztalatai. *Statisztikai*, 84 (10–11), pp. 996–1017.
128. PUKLI, P. (2000): A gazdaságstatisztika regionális mutatószámai. In.: FARKAS, B. – LENGYEL, I. (Szerk.) 2000: *Versenyképesség – regionális versenyképesség*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei. JATEPress, Szeged, pp. 235–244.
129. PUSZTAI, G. (2009): A társadalmi tőke és az iskola. Kapcsolati erőforrások hatása az iskolai pályafutásra. Újmandátum Könyvkiadó, Budapest.
130. PUTNAM, R. D. (1993): “Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy”, Princeton University Press
131. RICHARDSON, A. (1969): *Mental Imagery*. London: Routledge & Kegan Paul
132. RITTER, K. (2008): Agrárfoglalkoztatási válság és a területei egyenlőtlenségek. PhD-értekezés. Szent István Egyetem. Gödöllő.
133. RITTER, K. – PÉLI, L. – PÉTER, B. (2012): The role of agriculture and urban-rural connections in lagging rural areas of Hungary. *Annals of Agricultural Economics and Rural Development*. 99 (3) pp. 27–33. ISSN 0080-3715
134. RITTER, K. – NAGY, H. – TÓTH, T. (2013): Hátrányos helyzetű vidéki térségek és helyi fejlesztési lehetőségeik egy észak-magyarországi példán keresztül. In.: LUKOVICS, M. – SAVANYA, P. (Szerk.): *Új hangsúlyok a területi fejlődésben*. JATEPress, Szeged, pp. 224–242.

135. RITTER, K. – CZABADAI, L. – ÁLDORFAI, GY. (2017): A mezőgazdaság mint endogén erőforrás szerepe a helyi fejlesztésben Bátya példáján keresztül. *Studia Mundi – Economica*. 4 (3), pp. 78–91.
136. RITTER, K. (2018): Special features and problems of rural society in Hungary. *Studia Mundi – Economica*, 5 (1), pp. 98–112.
137. RITTER, K. (2019): A mezőgazdaság helyzete és szerepe Bakson. *Acta Regionis Rurum*. 13, pp. 63–81.
138. SERVILLO, L. – ATKINSON, R. – RUSSO AP. (2012): Territorial attractiveness in EU urban and spatial policy: a critical review and future research agenda. *Euro Urban Reg Stud* 19 (4), pp. 349–365.
139. SOFER, M. – APPLEBAUM, L. (2012): Social and economic inequality in the rural space of Israel. *Rural Studies*, 27, pp. 73–92.
140. SPÉDER, Z. (2022): A hazai „roma kötődésű” népesség termékenységi magatartásának egyes jellemzői:(előtanulmány egy népesség-előreszámításhoz)= Fertility Characteristics of the Roma population in Hungary, 2011: Preliminary Study for a Roma Population Forecast. *Demográfia*, 65 (2-3), pp. 155–172.
141. SWINBURN, G. – GOGA, S. – MURPHY, F. (2004): Handbook of Local Economic Development. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung; London: UK DFID; Washington D.C.: The World Bank
142. SZABÓ, E. (2009): A környezeti mutatók használatának és a környezeti jelentések időszerűségének kapcsolata. *Statisztikai Szemle*, 87 (6), pp. 608–630.
143. SZABÓ, K. (1936): Kecskeméti tanyák. Kecskemét
144. SZABÓ, P. (2005): A NUTS-rendszer ki- és átalakulása. *Comitatus: Önkormányzati szemle*, 15 (8–9), pp. 7–14.
145. SZABÓ, P. (2008). A gazdasági fejlettség egyenlőtlensége az Európai Unió különböző területi szintjein. *Területi Statisztika*, 48 (6), pp. 687–699.
146. SZAMOSKÖZINÉ KISPÁL, G. – KOROM, A. – FEKETE, R. – LÁBAS, K. – KOVÁCS, H. (2024): A Kisteleki járás társadalmi-gazdasági jellemzői különös tekintettel a külterületi (tanyai) gazdaságokra. *A Falu*. 39 (3), pp. 47–62.
147. SZÉKELY, V. – NOVOTNÝ, J. (2022): Public transport-disadvantaged rural areas in relation to daily accessibility of regional centre: Case study from Slovakia. *Journal of Rural Studies*, 92, pp. 1–16.
148. SZIGETI, E. (2014): Újra járás Járási szinten szervezett hatósági szolgáltatások. In.: HORVÁTH, M. T. (Szerk.): *Külön utak, Közfeladatok megoldásai*. pp. 255–290.
149. SZIRMAI, V. (2019): Társadalmi egyenlőtlenségek, szegénység, társadalmi jóllét. *Máltai Tanulmányok*, 1 (3-4), pp. 241–260.
150. SZOBOSZLAI, ZS. (2004): Szegénység, Marginalizáció, Szegregáció, Adalék a társadalmi egyenlőtlenségek értelmezéséhez. *Tér és Társadalom*, 18 (3), pp. 25–42.
151. SZŰCS, A. – KÁPOSZTA, J. (2018): A Gyöngyösi járás településeinek komplex fejlettségi rangsora és dinamikája. *Területi Statisztika*, 58 (5), pp. 489–504.
152. TAGAI, G. (2015): Járási népesség-előreszámítás 2051-ig. In: CZIRFUSZ, M. – HOYK, E. – SUVÁK, A. (Szerk.): *Klimaváltozás – társadalom – gazdaság: Hosszú távú területi folyamatok és trendek Magyarországon*. Publikon Kiadó, Pécs, pp. 141–166.
153. TÁNCZOS, T. – EGRI, Z. (2010): Differenciálódási folyamatok a magyarországi kistérségek társadalmi és gazdasági fejlettségében. *Területi Statisztika*. 50 (3). pp. 279–294.
154. TEPERICS, K. – CZIMRE, K. – MÁRTON, S. (2016): A tanulóvárosok és régiók területi megjelenése és társadalmi-gazdasági mutatókkal való kapcsolata Magyarországon. *Educatio* 2, pp. 245–259.

155. TORRE, A. – WALLET, F. (2015): Towards new paths for regional and territorial development in rural areas. *European Planning Studies*, 23 (4), pp. 650–677.
156. TÓTH, A. J. (2019): Generációváltás Baks mezőgazdaságában. *Acta Regionis Rurum*. 13, pp. 82–87.
157. TÓTH, B. I. (2010): „Az immateriális és a területi tőke összefüggései”, *Tér és Társadalom*, 24 (1), pp. 65–81. DOI: 10.17649/TET.24.1.1296.
158. TÓTH, I. J. (2014): Fejlődő és leszakadó járások – Magyarország társadalmi gazdasági profilja, MKIK műhelytanulmány
159. TÓTH, G. (2018): Az elérhetőség szerepe a térszerkezet társadalomföldrajzi vizsgálatában (doktori disszertáció). Budapest: Központi Statisztikai Hivatal
160. TÓTH, T. – OLÁH, I. (2019): Gondolatok a hazai településfejlesztésről a legkisebbek szemszögéből. *Studia Mundi–Economica*, 6 (1), pp. 93–103.
161. VÁLYI, K. – ZOMBORI, I. (2000): Ópusztaszer. Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht., Budapest, pp. 7–9.
162. VENTURA, F. – MILONE, P. – VAN DER PLOEG, J. D. (2010): Understanding rural development dynamics. In: MILONE, P. – VENTURA, F. (Szerk.): *Networkingtherural. Van Gorcum, Assen*, pp. 1–29.
163. VIRÁG, Á. (2017): *A turisztikai együttműködés szerepe a Tokaji borvidéken* (doktori értekezés). Gödöllő: Szent István Egyetem
164. VIRÁG, T. (2006): A gettósodó térség. *Szociológiai Szemle*, 1, pp. 60–76.
165. VIRÁG, T. (2009): Szegények a kistelepülések fogságában – a szociálpolitika mindennapi gyakorlata egy hátrányos helyzetű térség településein. *Esély*, 4, pp. 38–54.
166. VÍGH, V. – ILLÉS, L. (2019): Baks közlekedésföldrajza. *Acta Regionis Rurum*. 13, pp. 35–46.
167. WADE, R.H. (2003): The Disturbing Rise in Poverty and Inequality: Is It All a “Big Lie”? In: HELD, D. – KOENIG, A.M. (Szerk.): *Taming Globalization: Frontiers of Governance*. Cambridge: Polity Press, pp. 18–46.
168. VERHULST, P.F. (1838): Notice sur la loi que la population suit dans son accroissement. (Notice on the law that the population follows in its growth.) *Correspondance Mathématique et Physique*, 10, pp. 113–121.
169. VÍG, P. – NÉMEDINÉ KOLLÁR, K. – PÉLI, L. (2023): Térszerkezeti különbségek vizsgálata Nógrád vármegyében (fókuszban a társadalom és gazdaság). *Acta Carolus Robertus*, 13 (2), pp. 81–97. <https://doi.org/10.33032/acr.4748>
170. YOUNG, A. (2013). Inequality, the urban-rural gap, and migration. *The Quarterly Journal of Economics*, 128 (4), pp. 1727–1785.

Egyéb dokumentumok:

171. CHARTA (1996): Európai Vidéki Térségek Chartája
172. EUROSTAT (2022): Urban-rural Europe – introduction. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Urban-rural_Europe_-_introduction. Lekérdezés időpontja: 2024.12.05.
173. EUROSTAT (2022): NUTS- Nomenclature of territorial units for statistics <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/background> Lekérdezés időpontja: 2022.05.30.
174. HÓS, G. (2015): Szegregátum kutatás Baks Mária-telepen a TÁMOP 5.3.6. projekt tükrében: <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/actasana/article/view/18483/18273> Lekérdezés időpontja: 2023.04.18.
175. Kistelek népessége: <http://nepesseg.com/csongrad/kistelek> Lekérdezés időpontja: 2023.04.09.

176. Kistelek Város Településfejlesztési Konceptiójának és Integrált Településfejlesztési Stratégiájának Megalapozó Vizsgálata (2016). Lekérdezés időpontja: 2024.01.05.
177. Központi Statisztikai Hivatal (KSH): 2011. Évi Népszámlálás 3. Területi adatok 3.6. Csongrád megye: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_06_2011.pdf Lekérdezés időpontja: 2022.04.11.
178. Központi Statisztikai Hivatal (KSH): Tájékoztatósi adatbázis. <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?lang=hu>. Lekérdezés időpontja: 2024.02.02.-2024.04.05.
179. Központi Statisztikai Hivatal (KSH): Területi atlasz- Járások. https://www.ksh.hu/teruletiatlasz_jarasok. Lekérdezés időpontja: 2024.09.18.
180. Központi Statisztikai Hivatal (KSH): Területi atlasz – Közigazgatási egységek. https://www.ksh.hu/teruletiatlasz_kozigazgatasi_egysegek. Lekérdezés időpontja: 2024.09.18.
181. Központi Statisztikai Hivatal (KSH): Népszámlálási atlasz, 2022. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/nepszamlalasi_atlasz_2022.pdf, Lekérdezés időpontja: 2025.01.18.
182. Magyar Turisztikai Ügynökség: <https://mtu.gov.hu/cikkek/11-turisztikai-terseg-terkep-es-telepuleslista-1918/> Lekérdezés időpontja: 2024.05.17.
183. Magyary Program (2015): Járási Esélyegyenlőségi Program, Kisteleki Járás
184. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet (MKIK GVI, 2016): Fejlődő és leszakadó járások – 2012-2014. Magyar járások társadalmi-gazdasági profilja a Járási Fejlettségi Mutató alapján. <https://gvi.hu/kutatas/451/fejlo-do-es-leszakado-jarasok-2012-2014> Lekérdezés időpontja: 2023.03.10.
185. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet (MKIK GVI, 2019): Fejlődő és leszakadó járások – 2017. Magyar járások társadalmi-gazdasági profilja a Járási Fejlettségi Mutató alapján. https://gvi.hu/files/researches/608/GVI_JFM_2019_tablak_190830.pdf Lekérdezés időpontja: 2023.03.15.
186. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD, 2001): *Territorial Outlook* (Paris: OECD): doi.org/10.1787/9789264189911 OECD Territorial Outlook | OECD iLibrary ([oecd-ilibrary.org](https://www.oecd-ilibrary.org)) Lekérdezés időpontja: 2024.08.05.
187. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD, 2010): OECD Regional Typology. OECD, Directorate for Public Governance and Territorial Development. <http://www.oecd.org/dataoecd/35/62/42392595.pdf> Lekérdezés időpontja: 2024.04.11.
188. Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR): Települési tervezés: <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/tablo/5> Lekérdezés időpontja: 2024.02.02.-2024.04.05.
189. POLYÁK, T. (2014): Baks-„A jövőnek dolgozunk”-Komplex Környezet és Életminőség-fejlesztése program Baks Máris-telepen
190. TÉRPORT: Kedvezményezett települések a 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet szerint. <http://www.terport.hu/tematikus-terkepek/kedvezmenyezett-telepulesek-a-1052015-iv-23-korm-rendelet-szerint.html> Lekérdezés időpontja: 2024.01.27.
191. The World Bank (2020): Rural population. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL?end=2019&start=1960> Lekérdezés időpontja: 2024.12.10.
192. The World Bank (2025): Rural population. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL>

193. UNDP (2010): Human Development Report 2010. The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development. UNDP, New York. <http://hdr.undp.org/en/content/humandevlopment-report-2010>. Lekérdezés időpontja: 2023.10.04.
194. VÁTI (2001): Jelentés a területi folyamatok alakulásáról, a területfejlesztési politika érvényesüléséről, és az Országos területfejlesztési koncepció végrehajtásáról. Kormány – J/3919. OGY

Kormányrendeletek

- 311/2007. (XI. 17.) Korm. rendelet a kedvezményezett térségek besorolásáról
- 1299/2011. (IX. 1.) Korm. határozat a járások kialakításáról
- 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet a kedvezményezett járások besorolásáról
- 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről
- 429/2020. (IX. 14.) Korm. rendelet a turisztikai térségek meghatározásáról

M2 A fejlesztendő járások vizsgálatára felhasznált indikátorok listája és forrása

Indikátor	Forrás
SZJA adófizető, 100 lakosra (fő)	TeIR Települési tervezés
Egy lakosra jutó SZJA adóalapot képező belföldi jövedelem (Ft)	TeIR Települési tervezés
Személygépkocsi, 1000 lakosra (db)	TeIR Települési tervezés
Az év folyamán épített lakás, 1000 lakásra (db)	TeIR Települési tervezés
1 főre jutó SZJA; Összesen (Ft)	TeIR Települési tervezés
1 főre jutó SZJA adóalapot képező jövedelem; Munkaviszonyból (Ft)	TeIR Települési tervezés
1 főre jutó SZJA adóalapot képező jövedelem; Társas vállalkozásból (Ft)	TeIR Települési tervezés
Lakónépesség, 100 lakásra (fő)	TeIR Települési tervezés
Regisztrált vállalkozás; Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat (TEÁOR08: A) (dec. 31.) 1000 főre (db)	TeIR Települési tervezés
Regisztrált vállalkozás; Ipar (TEÁOR08: B+C+D+E) (dec. 31.) 1000 főre (db)	TeIR Települési tervezés
Regisztrált vállalkozások a szolgáltatásokban, 1000 főre (db)	TeIR Települési tervezés
Regisztrált vállalkozás, 1000 lakosra (db)	TeIR Települési tervezés
Vállalkozások jegyzett tőkéje, egy lakosra (1000 Ft)	TeIR Települési tervezés
Export aránya az értékesítés nettó árbevételéből (%)	TeIR Települési tervezés
Közüemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Közcatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Háztartási gázfogyasztó, 100 lakásra (fő)	TeIR Települési tervezés
Háztartások részére szolgáltatott villamosenergia, egy lakosra (1000 kWh)	TeIR Települési tervezés
Önkormányzati járdák kiépítettsége (%)	TeIR Települési tervezés
Önkormányzati utak kiépítettsége (%)	TeIR Települési tervezés
Budapest elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc)	TeIR Települési tervezés
Saját vármegyeszékhely elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc)	TeIR Települési tervezés
Legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc)	TeIR Települési tervezés
Természetes szaporodás, fogyás (‰)	TeIR Települési tervezés
25 év alatti nyilvántartott álláskereső aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra (‰)	TeIR Települési tervezés
Nyilvántartott álláskereső, 100 15-64 évesre (fő)	TeIR Települési tervezés
Regisztrált bűncselekmény, 1000 lakosra (db)	TeIR Települési tervezés
Civil szervezet, 1000 lakosra (db)	TeIR Települési tervezés
Állandó népességből a 0-14 évesek aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Állandó népességből a 65-x évesek aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Magas presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Eredményes érettségi vizsgát tett tanulók, 1000 főre (fő)	KSH Tájékoztatási adatbázis
Sikeres szakmai vizsgát tett tanulók, 1000 főre (fő)	KSH Tájékoztatási adatbázis
Múzeumi látogatók, 100 lakosra (fő)	TeIR Települési tervezés
Települési könyvtárakból kölcsönzött könyvtári egység, 100 lakosra (db)	TeIR Települési tervezés
Alkotó művelődési közösségek tagjai, 100 lakosra (fő)	TeIR Települési tervezés
Rendszeres művelődési formákban résztvevők, 100 lakosra (fő)	TeIR Települési tervezés
Rendszeres művelődési foglalkozások, 1000 főre (fő)	TeIR Települési tervezés

Forrás: Kovács-Bodnár (2016) alapján saját szerkesztés (2025)

M3 A települések vizsgálatához felhasznált indikátorok listája és forrása

Indikátor	Forrás
Népsűrűség (fő/km ²)	KSH Tájékoztatási adatbázis
Természetes szaporodás, fogyás (‰)	TeIR Települési tervezés
Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra (‰)	TeIR Települési tervezés
Rendszeres szociális segélyben részesítettek havi átlagos száma (fő)/2015. március 1-től egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásban részesítettek havi átlagos száma (fő)	KSH Tájékoztatási adatbázis
Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek átlagos száma (fő)	KSH Tájékoztatási adatbázis
Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók aránya a nappali oktatásban (%)	TeIR Települési tervezés
Állandó népességből a 0-14 évesek aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Állandó népességből a 65-x évesek aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Az év folyamán épített lakás, 1000 lakásra (db)	TeIR Települési tervezés
SZJA adófizető, 100 lakosra (fő)	TeIR Települési tervezés
Egy lakosra jutó SZJA adóalapot képező belföldi jövedelem (Ft)	TeIR Települési tervezés
Regisztrált bűncselekmény, 1000 lakosra (db)	TeIR Települési tervezés
Nyilvántartott álláskereső, 100 15-64 évesre (fő)	TeIR Települési tervezés
Magas presztízű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Legfeljebb 8 általános iskolát végzett nyilvántartott álláskereső aránya (%)	TeIR Települési tervezés
25 év alatti nyilvántartott álláskereső aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Vállalkozások jegyzett tőkéje, egy lakosra (1000 Ft)	TeIR Települési tervezés
Regisztrált vállalkozás, 1000 lakosra (db)	TeIR Települési tervezés
Civil szervezet, 1000 lakosra (db)	TeIR Települési tervezés
Internet-előfizetés xDSL hálózaton, 1000 lakosra (db)	TeIR Települési tervezés
Önkormányzati járdák kiépítettsége (%)	TeIR Települési tervezés
Önkormányzati utak kiépítettsége (%)	TeIR Települési tervezés
Háztartási gázfogyasztó, 100 lakásra (fő)	TeIR Települési tervezés
Közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Közcsatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)	TeIR Települési tervezés
Háztartások részére szolgáltatott villamosenergia, egy lakosra (1000 kWh)	TeIR Települési tervezés
Saját vármegyeszékhely elérési ideje közúton, a leggyorsabb úton (perc)	TeIR Települési tervezés
Legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje közúton, a leggyorsabb úton (perc)	TeIR Települési tervezés

Forrás: 05/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet alapján saját szerkesztés (2025)

M4 A polgármesteri interjúk kérdései

1. Kérem, vázolja fel a település gazdasági-, társadalmi-, környezeti helyzetét, és az elmúlt 10 év legfontosabb tendenciáit!

Társadalmi és demográfiai helyzet

2. Hogyan ítéli meg a település demográfiai helyzetét?
3. Mi az oka a vándorlási egyenlegnek?
4. Milyen tényezők befolyásolják a településre költözést vagy a település elhagyását?

Lakás és életkörülmények a településen

5. Milyen jellegű ösztönző intézkedések vannak, a településen az ide költözők támogatására/vagy éppen az elköltözés megelőzésére
6. Milyen ösztönző tevékenységek vannak a településen az új házak építésére?
7. Jellemző-e a településre a szegregált településrész? Ha igen, mi az oka a kialakulásának, és milyen intézkedéseket tesz a település a szegregátum felszámolására?
8. Milyen helyzet és tendencia jellemzi a településen a közbiztonságot/bűnözést?
9. Milyen megelőzési stratégiája/terve/intézkedései vannak az önkormányzatnak? (pl. polgárőrség felállítása)

Helyi gazdaság

10. Miből élnek általában a helyiek? Mely gazdasági tevékenységek/ágazatok jellemzőek a településen?
11. Milyen a vállalkozói aktivitás, és mik ennek a befolyásoló tényezői? Milyen ösztönző tevékenységei, programjai vannak az önkormányzatnak a vállalkozások támogatására?
12. Milyen ösztönző tevékenységei, programjai vannak az önkormányzatnak a vállalkozások és lakosok helyben tartására?
13. Melyek voltak az elmúlt 10 év legjelentősebb beruházásai a településen? Milyen finanszírozásból valósultak meg ezek a beruházások?
14. A főbb beruházások mekkora része valósult meg támogatásból és mekkora része valósult meg önerőből?
15. Milyen bevételei vannak az önkormányzatnak?
16. Az önkormányzat végez gazdasági tevékenységet? Ha nem akkor tervezi-e? Ha igen milyen jellegű tevékenységet folytat?
17. Milyen fejlődési lehetőségek vannak a településen (pl. termálvíz, helyi termékek)?
18. A turizmus mennyire van jelen a településen (helyzete és tendenciái)? Milyen potenciál/lehetőség van benne a település fejlődését illetően?
19. Jellemezze a mezőgazdaság helyzetét és tendenciáit az elmúlt 10 évben a településen? Milyen potenciál/lehetőség van benne a település fejlődését illetően?
20. Mely tényezők akadályozzák leginkább a település fejlődését?

Helyi közösség, identitás

21. Milyen a helyi közösség állapota? Mire büszkék a helyiek?
22. Milyen a közösségi részvétel? Hogyan vonja be az önkormányzat vezetősége a helyi közösséget a települést érintő kérdésekbe, problémákra adott megoldások kidolgozásába?
23. Hogyan segíti az önkormányzat a civil szervezetek megalakulását, működését?

A Kisteleki járás településeinek megítélése

24. Hogyan ítéli meg a járás településeinek fejlettségét/problémáit az Ön településéhez képest?

25. Milyen fejlesztési lehetőségeket tudna elképzelni a járás többi településén? Vannak-e közös fejlesztési, együttműködési pontok?
26. Milyen az együttműködés a járás többi településével (miben, hogyan működnek együtt, mik a tapasztalatok)? Van-e ennek valamilyen szervezett formája (pl. Leader)?

A település jövője

27. Milyen jövőbeni tervek vannak a településnek? Van-e helyi fejlesztési stratégia, és mik ennek a fő eleme?
28. Hogyan, és tud-e illeszkedni a járási/vármegyei/regionális/nemzeti tervekhez, egyáltalán milyennek ítéli meg azokat?

M5 A Kisteleki járás települései mutatóinak az értéke, 2013

	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Lakónépesség (fő)	2000	3445	2001	7095	2251	1419
Állandó népesség (fő)	2077	3563	1967	7297	2257	1472
A település területe (km ²)	61,92	110	60,66	69,19	59,5	48,93
Társadalmi és demográfiai helyzet mutatói						
Népsűrűség (fő/km ²)	32	31,00	33	103	38	29
Természetes szaporodás, fogyás (%)	-5,48	-7,51	-5,45	-7,87	-2,2	-9,7
Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra (%)	-5,48	-4,04	-4,96	0,7	-6,16	-4,85
Rendszeres szociális segélyben részesítettek havi átlagos száma (fő)/2015. március 1-től egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásban részesítettek havi átlagos száma (fő)	6,5	2,4	1,3	3,9	9,3	2,5
Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek átlagos száma (fő)	279	387	211	368	202,5	132
Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek aránya (%)	72,97	49,46	66,67	32,14	43,4	35,29
Hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók aránya a nappali oktatásban (%)	64,5	58,08	62,13	30,7	66,92	51,38
Állandó népességből a 0-14 évesek aránya (%)	16,7	13	14	12,7	12,7	12,4
Állandó népességből a 65-x évesek aránya (%)	16,8	17,99	21,05	20,16	15,6	19,43
Lakás- és életkörülmények mutatói						
Az év folyamán épített lakás, 1000 lakásra (db)	0	0	0	0	0	0
SZJA adófizető, 100 lakosra (fő)	35,1	35,81	38,23	42,66	33,41	39,88
Egy lakosra jutó SZJA adóalapot képező belföldi jövedelem (Ft)	439994,5	443204,4	369814,6	591454,2	407422,2	450554,6
Regisztrált bűncselekmény, 1000 lakosra (db)	20,41	17,9	11,9	24,59	37,86	6,93
Helyi gazdasági és munkaerőpiaci mutatók						
Nyilvántartott álláskereső, 100 15-64 évesre (fő)	6,42	3,68	5,32	5,34	4,77	7,91
Magas presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya (%)	10,17	13,63	9,16	15,44	10,12	10,66
Legfeljebb 8 általános iskolát végzett nyilvántartott álláskereső aránya (%)	49,55	32,46	47,78	28,53	43,62	35,29
25 év alatti nyilvántartott álláskereső aránya (%)	13,51	21,05	15,56	19,41	15,96	16,67
Vállalkozások jegyzett tőkéje, egy lakosra (1000 Ft)	13,45	27,96	41,52	206,51	42,81	91,53
Regisztrált vállalkozás, 1000 lakosra (db)	156,5	341,4	347,8	231	195,9	285,4
Civil szervezet, 1000 lakosra (db)	2,5	4,64	2,5	6,48	4,44	2,82
Infrastruktúra és környezeti mutatók						
Internet-előfizetés xDSL hálózaton, 1000 lakosra (db)	108,5	56,02	35,48	84,14	70,19	34,53
Önkormányzati járdák kiépítettsége (%)	100	52,33	35	68,56	68,18	100
Önkormányzati utak kiépítettsége (%)	56,19	66,48	11,1	26,52	19,66	36,98
Háztartási gázfogyasztó, 100 lakásra (fő)	73,39	33,02	37,19	83	38,28	64,93
Közüzem ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)	100	36,56	45,14	91,03	51,12	73,47
Közcatornahálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)	0	8,04	0	10,15	0	0
Háztartások részére szolgáltatott villamosenergia, egy lakosra (1000 kWh)	1,09	1,91	1,64	1,26	1,07	1,3
Saját vármegyeszékhely elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc)	41,22	25,97	35,26	30,05	33,39	40
Legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc)	14,56	0	14,45	0	8,13	9,95

Forrás: TEIR és KSH adatok alapján saját szerkesztés (2025)

M6 A Kisteleki járás települései mutatóinak az értéke, 2022

	Baks	Balástya	Csengele	Kistelek	Ópusztaszer	Pusztaszer
Lakónépesség (fő)	1921	3181	1748	7039	1989	1320
Állandó népesség (fő)	2026	3469	1896	7297	2091	1403
A település területe (km ²)	61,92	110	60,66	69,19	59,5	48,93
Társadalmi és demográfiai helyzet mutatói						
Népsűrűség (fő/km ²)	31,0	28,9	28,8	101,7	33,4	27,0
Természetes szaporodás, fogyás (‰)	-2,1	-1,8	-8,2	-10,1	-21,2	-3,0
Belföldi vándorlási egyenleg, ezer lakosra (‰)	6,2	-2,4	-3,3	22,8	15,1	1,5
Rendszeres szociális segítségben részesítettek havi átlagos száma (fő)/2015. március 1-től egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatásban részesítettek havi átlagos száma (fő)	8,5	3,1	2,5	2,2	11,0	5,2
Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek átlagos száma (fő)	96,3	22,0	43,5	16,2	34,7	12,9
Hátrányos helyzetű óvodás gyermekek aránya (%)	23,9	2,1	10,9	3,2	5,1	2,6
Hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók aránya a nappali oktatásban (%)	21,7	5,3	17,6	4,7	14,3	0,0
Állandó népességből a 0-14 évesek aránya (%)	17,4	13,6	12,3	13,6	11,5	10,7
Állandó népességből a 65-x évesek aránya (%)	17,3	20,1	22,2	22,8	20,0	23,9
Lakás- és életkörülmények mutatói						
Az év folyamán épített lakás, 1000 lakásra (db)	10,3	0,0	1,0	0,3	0,0	0,0
SZJA adófizető, 100 lakosra (fő)	42,6	48,0	46,3	50,0	45,5	48,7
Egy lakosra jutó SZJA adóalapot képező belföldi jövedelem (Ft)	1149192,1	1404310,9	1093435,9	1706069,6	1343623,7	1441834,9
Regisztrált bűncselekmény, 1000 lakosra (db)	14,3	14,5	13,7	9,4	8,5	11,1
Helyi gazdasági és munkaerőpiaci mutatók						
Nyilvántartott álláskereső, 100 15-64 évesre (fő)	3,41	1,94	2,16	1,82	1,95	2,39
Magas presztízsű foglalkoztatási csoportokban foglalkoztatottak aránya (%)	10,73	20,41	13,42	17,15	12,38	13,35
Legfeljebb 8 általános iskolát végzett nyilvántartott álláskereső aránya (%)	49,12	31,03	47,22	26,96	38,89	23,33
25 év alatti nyilvántartott álláskereső aránya (%)	7,02	8,62	19,44	5,22	2,78	6,67
Vállalkozások jegyzett tőkéje, egy lakosra (1000 Ft)	47,5	73,42	53	258,87	109,04	130,85
Regisztrált vállalkozás, 1000 lakosra (db)	163,5	354,9	374,7	224,3	214,2	272
Civil szervezet, 1000 lakosra (db)	3,1	5	4,6	8,1	6	4,6
Infrastruktúra és környezeti mutatók						
Internet-előfizetés xDSL hálózaton, 1000 lakosra (db)	142,11	53,13	35,47	57,39	82,96	9,85
Önkormányzati járdák kiépítettsége (%)	100	64,77	100	68,56	68,18	100
Önkormányzati utak kiépítettsége (%)	38,26	66,76	11,23	27,17	20,56	38,02
Háztartási gázfogyasztó, 100 lakásra (fő)	71,26	36,38	39,6	79,08	38,91	60,65
Közüzemi ivóvízvezeték-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)	100	39,57	44,1	91,53	56,35	71,9
Közcsonnahálózatba bekapcsolt lakások aránya (%)	77,47	33,79	0	77,28	42,73	0
Háztartások részére szolgáltatott villamosenergia, egy lakosra (1000 kWh)	1,2	2	1,9	1,4	1,3	1,6
Saját vármegyeszékhely elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc)	40,04	25,63	31,1	28,95	32,02	38,09
Legközelebbi gyorsforgalmi út csomópont elérési ideje közúton a leggyorsabb úton (perc)	14,78	0	13,3	0	8,38	9,13

Forrás: TEIR és KSH adatok alapján saját szerkesztés (2025)

M7 A Kisteleki járás lakónépességnek alakulása, 2013-2022 (fő)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Baks	1976	1940	1907	1937	1925	1907	1855	1842	1875	1921
Balástya	3405	3376	3360	3328	3274	3224	3198	3181	3179	3181
Csengele	1977	1970	1933	1901	1884	1800	1773	1769	1762	1748
Kistelek	7051	6977	6897	6885	6823	6885	6974	6946	6937	7039
Pusztaszer	2223	2168	2134	2111	2102	2077	2069	2063	2043	1989
Ópusztaszer	1401	1381	1350	1327	1341	1336	1327	1308	1308	1320

Forrás: TEIR adatok alapján saját szerkesztés (2025)

M8 A népességszám előre vetítésének számítása

Az aktuális járási adatokból kiindulva meghatároztam, hogy mekkora lakosságszám várható a Kisteleki járásban 2053-ra:

$P_0 = 17\,198$ fő [2022. évi adat (Kisteleki járás, 2022: Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR, 2023)];

$K_{\text{Magyarország}} = 30\,000\,000$ fő (feltételezem, hogy Magyarország területe legfeljebb ennyi ember zavartalan megélhetését tudja biztosítani);

$K_{\text{Kisteleki járás}} = 132\,280$ fő (feltételezem, hogy a Kisteleki járás területe legfeljebb ennyi ember zavartalan megélhetését tudja biztosítani) (ez utóbbi paraméter kiszámítása területarányosan történt)

$r_{sz} = 0,0097$ [2022. évi adat (KSH 2022)];

$r_h = 0,0182$ [2022. évi adat (KSH 2022)];

$r = -0,0085$ (számított) $r = r_{sz} - r_h$

$t = 30$ (ez tetszőleges, de most épp 30 évre előre, azaz 2053-re szeretném meghatározni a Kisteleki járás népességét);

Felírtam ismét a népességszám előrevetítése c. fejezetben levezetett gyakorlati formulát,

$$P(t) = \frac{P_0 K}{P_0 + (K - P_0)e^{-rt}}$$

majd helyettesítsük be a formula változóinak fenti értékeit.

A $P(t)$ fenti formulájába behelyettesítve azt kaptam, hogy 13 730 fő lesz a Kisteleki járás lakosságának várható lélekszáma 2053-ra a fent említett kiindulási feltételek mellett. A nagyfokú bizonytalanságot az okozza, hogy egyrészt az r reprodukciós ráta pl. az időközben hozott családpolitikai intézkedéseknek köszönhetően, vagy a megváltozott trendek következtében a jövőben, az előrevetített időpontig folyamatosan és jelentős mértékben változhat. Továbbá a számítások során figyelembe kell venni a cigány lakosság paramétereit is, hiszen 2022-ben Magyarországon a teljes termékenységi arányszám 1,52 volt, míg a cigány nők esetében ez az arány a becslések szerint elérheti a 3-at is (KSH, 2020; JANKY, 2005). A Kisteleki járásban a 2011. évi népszámlálás adatait figyelembe véve a népesség 2,6%-a, míg a 2022-es adatokat tekintve a népesség 2,4%-a cigány (romani, beás) etnikai kisebbséghez tartozik. A K -ra, a környezet eltartóképessége, amire egzakt érték nem áll rendelkezésre, vagyis a lakosságszám jövőbeni előrevetítésénél minden szerző más, becsült értéket ad meg (KOVÁCS et al., 2021).

Népesség előre számítás, reprodukció

Mivel a népességszám alakulását egy meghatározott területen a természetes szaporodáson kívül a vándorlások is befolyásolják, a népesség tényleges szaporodását úgy kapjuk meg, ha a

természetes szaporodás adatát az odavándorlók, illetve elvándorlók egyenlegével egészítjük ki. A tényleges szaporodás tehát a természetes szaporodás/fogyás és a vándorlások egyenlegének az összege (KOVÁCS et al., 2021).

$$R = \frac{B - D + I - E}{P} = b - d - i - e$$

ahol

$B = 167$ fő [2022. évi adat (KSH 2023)];

$D = 313$ fő [2022. évi adat (KSH 2023)];

$I = 1145$ fő [2022. évi adat (KSH 2023)];

$E = 951$ fő [2022. évi adat (KSH 2023)];

$P = 17198$ fő [2022. évi adat (KSH 2023)];

A fenti R formulába helyettesítve azt kapjuk, hogy a tényleges szaporodási arányszám a Kisteleki járásban 0,0028. Az arányszám azt mutatja, hogy a Kisteleki járásban a népességnövekedés következett be.

Az előző képletet tovább finomítva a születési és a halálozási ráta különbsége helyett a tényleges szaporodási arányszámot helyettesítettem be a képletbe.

$$P(t) = \frac{P_0 K}{P_0 + (K - P_0)e^{-Rt}}$$

ahol

$P_0 = 17\,198$ fő [2022. évi adat (TeIR, 2023)];

$K_{\text{Kisteleki járás}} = 132\,280$ fő (feltételezem, hogy a Kisteleki járás területe legfeljebb ennyi ember zavartalan megélhetését tudja biztosítani) (ez utóbbi paraméter kiszámítása területarányosan történt)

$R = 0,0028$ (számított)

$t = 30$ (ez tetszőleges, de most épp 30 évre előre, azaz 2053-ra szeretném meghatározni Magyarország népességét);

A fenti $P(t)$ formulába helyettesítve várhatóan 18 494 fő lesz a Kisteleki járás népessége 2053-ra.

M9 A lakossági kérdőív kérdései

1. Az Ön neme?
Nő
Férfi

2. Az Ön kora?
18 évesnél fiatalabb
18-29 éves
30-39 éves
40-49 éves
50-59 éves
60-65 éves
65 évesnél idősebb

3. Az Ön lakhelye?
Baks
Balástya
Csengele
Kistelek
Ópusztaszer
Pusztaszer

4. Az Ön ismeretei szerint lakhelye a településen belül hol található?
Szegregált településrész
Egyéb külterület
Egyéb belterület

5. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?
Kevesebb, mint 8 osztály
Befejezett 8 osztály
Középfokú érettségi nélkül
Középfokú érettségivel
Felsőfokú (alap vagy mester diploma)
Magasabb egyetemi képzés
Egyéb:

6. Mi az Ön foglalkozása jelenleg?
Tanuló
Foglalkoztatott, alkalmazott
Foglalkoztatott, vezető beosztású
Vállalkozó
Háztartásbeli
Nyugdíjas
Munkanélküli
GYES, GYED
Egyéb:

7. Mi az a három szó, ami először eszébe jut a saját településéről?

8. Ha tehetné, elköltözné a településről?
Igen
Nem
9. Amennyiben igen, hova és miért?
10. Amennyiben nem, mi tartja a településen?
11. Melyik településen dolgozik jellemzően? (Ha helyben dolgozik, kérem folytassa a 15-dik kérdéssel [Folytat Ön gazdasági tevékenységet a településen?])
Helyben dolgozom
Szomszédos falu
Szomszédos/ legközelebbi város
Vármegyén kívül
Változó (pl. villanyszerelő)
12. Melyik ez a település? Kérem írja le a település nevét!
13. Amennyiben a településén kívül dolgozik mivel közlekedik a LEGGYAKRABBAN?
Gyalog
Bicikli
Autó
Vonat
Busz
Motorkerékpár
Egyéb, éspedig:
14. Milyen messze van a másik településen lévő munkahelye a lakóhelyétől ÁTLAGOSAN és IDŐBEN, az Ön által leggyakrabban használt közlekedési eszközzel?
0-30 perc
31-60 perc
61-90 perc
91-120 perc
több mint 2 óra
15. Folytat Ön gazdasági tevékenységet a településen? (vállalkozása székhelye, vagy telephelye)
Igen
Nem
16. Ha folytat gazdasági tevékenységet a településen, milyen jellegűt?
Ipar
Szolgáltatás
Turizmus-vendéglátás
Mezőgazdaság
Kereskedelem
Kutatás-fejlesztés
Egyéb, éspedig:

17. Miért a települést választotta a gazdasági tevékenysége helyszínéül? (Jelölje meg, ami igaz Önre - többet is jelölhet).
- Megegyezik a lakóhellyemmel
 - Kedvezők az adózási feltételek
 - Kedvezők a közlekedési infrastrukturális feltételek
 - Kedvezők az egyéb infrastrukturális feltételek (pl. ipari park megléte)
 - A tevékenység kötöttsége (pl. mezőgazdaság)
 - Egyéb, éspedig:

18. Kérem sorolja fel a település legfontosabb előnyeit/pozitívumait! (Legfeljebb ötöt írjon le)
-
-

19. Kérem sorolja fel a település leglényegesebb hátrányait/negatívumait! (Legfeljebb ötöt írjon le)
-
-

20. Mennyire elégedett Ön az alábbi tényezők helyzetével a SAJÁT TELEPÜLÉSÉN? Kérjük értékelje egy 1-4 skálán (ahol 1= nagyon rossz, 4= nagyon jó). Ha valamit nem tud megítélni (mert nincs rálátása pl. az óvoda működésére), akkor azt jelölje!

A településen	Nagyon rossz (1)	Rossz (2)	Jó (3)	Nagyon jó (4)	Nem tudom megítélni
A település általános állapota/helyzete					
A természeti környezet állapota					
Tömegközlekedés (más településekkel való összeköttetés)					
Bölcsődei ellátás					
Óvodai ellátás					
Alapfokú oktatás (általános iskola)					
Közbiztonság					
Idősebbekkel való törődés					
Fiatalok helyzete/lehetőségei					
Alapvető egészségügyi ellátás					
Terek, parkok állapota					
Utak, járdák állapota					
Kerékpározási lehetőség, kerékpárutak minősége					
Kulturális szolgáltatások					
Szórakozási lehetőségek					
Sportolási lehetőségek					
A település csendje és nyugalma					
A helyi közösség összetartása					
Az ipar állapota/fejlettsége a településen					
A szolgáltatásokkal/boltokkal való ellátás a településen					
Munkalehetőségek a településen					
Összességében a gazdasági fejlettség a településen					

21. Mennyire igazak Önre az alábbi állítások egy négyfokozatú skálán?

	Egyáltalán nem jellemző (1)	Nem jellemző (2)	Inkább jellemző (3)	Teljes mértékben jellemző (4)
Tájékozottság a település közügyeit illetően				
Vélemény megfogalmazása a település vezetői felé a település fejlődésének elősegítése érdekében				
Részvétel a közösségi munkában				
Részvétel a közösségi életben				
A település iránti szeretet				

22. Ön szerint melyek a település kitörési pontjai, jelenlegi gazdasági-társadalmi helyzetéből? Kérem, ha van ötlete, akkor azokat mind írja ide. Ha nincs, kérem írja be, hogy „nincs ötletem”.

23. A turizmus lehet kitörési pontja a SAJÁT településének Ön szerint?

- Egyáltalán nem
Kismértékben
Jelentősen
Kizárólagosan

24. Kérem értékelje az alábbi tényezőket a SAJÁT TELEPÜLÉSÉN a turizmus kapcsán egy 1-4 skálán!!

	Egyáltalán nem jelentős (1)	Nem jelentős (2)	Jelentős (3)	Kiemelkedő (4)	Nincs a településen/Nem tudom megítélni
Turisztikai vonzerők jelenléte					
Tájkép vonzereje					
Turisztikai rendezvények színvonala, gyakorisága					
Turisztikai infrastruktúra kiépítettsége (pl. szálláshelyek, vendéglátó egységek)					
A település alkalmassága összességében a turizmusra JELLENLEG					
A helyi lakosság fogadókészsége JELLENLEG					
A turizmus szerepe/jelentősége összességében a településen					
A turizmus szerepe/jelentősége összességében a járásban					

25. A turizmus fejlesztése hozzájárult-e vagy hozzájárulhat-e az Ön egyéni életszínvonalnak emelkedéséhez?

- Már jelenleg is hozzá járul
Jelentősen hozzá járulhat
Csak kis mértékben járulna hozzá
Egyáltalán nem járulna hozzá

26. Ön szerint mely tevékenységek/turizmusformák reálisak a településen? (Legfeljebb három, az Ön szerint legfontosabbat jelölje meg!)

- Horgászat és vízparti üdülés
Gyermektáboroztatás

Tanyasi/agro turizmus
 Kulturális turizmus
 Hagyományörzés és gasztronómia
 Lovasturizmus
 Ökoturizmus és természetjárás
 Rendezvények és fesztiválok
 Egyéb, és pedíg:

27. A mezőgazdaság lehet-e kitörési pontja a SAJÁT településének Ön szerint?

Egyáltalán nem
 Kismértékben
 Jelentősen
 Kizárólagosan

28. Kérem értékelje az alábbi tényezőket a SAJÁT településén a mezőgazdaság kapcsán, egy 1-4 skálán!

	Nagyon rossz/ nincs (1)	Rossz/elhanyagolható (2)	Elfogadható (3)	Nagyon jó (4)	Nem tudom megítélni
A mezőgazdasági adottságok (talaj, klíma stb.)					
A helyi mezőgazdasági vállalkozók által kínált munkalehetőségek					
A mezőgazdasági tevékenység aktivitása helyben (beleértve a háztájizást is)					
A helyi mezőgazdasági vállalkozások jövője/kilátásai					
Összességében a mezőgazdaság fejlettsége/helyzete a településen					

29. Ön szerint melyek a mezőgazdasági termelést leginkább nehezítő tényezők a településen?

(Legfeljebb a három legfontosabbat jelölje!)

A mezőgazdasági munka népszerűtlensége
 A mezőgazdaság alacsony jövedelmezősége
 A generációváltás nehézségei
 Az egyre szélsőségesebb időjárási viszonyok
 Az anyagi kiszámíthatatlanság
 A sok munka, ami a termeléssel jár

Egyéb, és pedíg:

30. Ön szerint mik a legsürgősebben megoldandó problémák a településen? Kérem a három legfontosabbat sorolja fel!

31. Sorolja be az alábbi fejlesztéseket a következő csoportokba! Kérem egymáshoz képest is gondolja át a különböző területek fejlesztésének fontosságát!

	Kevésbé fontos fejlesztési terület	Fontos fejlesztési terület	Nagyon fontos fejlesztési terület	Nem szorul fejlesztésre
Közbiztonság javítása				
Idősek szociális helyzetének javítása				
A település útburkolatainak javítása				
Vállalkozások élénkítése				
Kulturális és szórakozási lehetőségek bővítése				
Fiatalok lakáshoz jutásának segítése				
Oktatási intézmények fejlesztése				
Egészségügyi intézmények fejlesztése				
Munkahelyteremtő beruházások				
Szabadidő eltöltésére alkalmas új létesítmények fejlesztése/ létrehozása				
Turizmus fejlesztése				
Mezőgazdaság fejlesztése				
Ipar fejlesztése				
Szolgáltatások fejlesztése				

32. Milyennek ítéli meg a település fejlődését az elmúlt 10-15 évben?

Folyamatosan romló

Stagnáló

Lassan javuló

Kifejezetten javuló

33. A JÁRÁS többi településéhez képest hogyan ítéli meg a SAJÁT településének általános helyzetét?

Jellemzően rosszabb, mint a többi település a járásban

A környező településekhez hasonló

Jellemzően jobb, mint a többi település a járásban

34. Van-e bármilyen észrevétele/megjegyzése a témával kapcsolatban? Ha igen, kérem írja le ide!

M10 A Kisteleki járás települési különböző tényezőinek az értékelése

Mennyire elégedett Ön az alábbi tényezők helyzetével a SAJÁT TELEPÜLÉSÉN? Kérjük értékelje egy 1-4 skálán (ahol 1= nagyon rossz, 4= nagyon jó). Ha valamit nem tud megítélni (mert nincs rálátása pl. az óvoda működésére), akkor azt jelölje!

Baks	Nagyon rossz (1)	Rossz (2)	Jó (3)	Nagyon jó (4)	Nem tudom megítélni
A település általános állapota/helyzete	3	9	18	5	0
A természeti környezet állapota	4	4	18	8	2
Tömegközlekedés (más településekkel való összeköttetés)	1	9	19	4	3
Bölcsődei ellátás	0	3	17	11	5
Óvodai ellátás	0	2	15	16	3
Alapfokú oktatás (általános iskola)	2	11	11	9	3
Közbiztonság	9	13	11	1	2
Idősebbekkel való törődés	2	5	18	7	4
Fiatalok helyzete/lehetőségei	8	20	6	1	1
Alapvető egészségügyi ellátás	1	10	21	2	2
Terek, parkok állapota	5	3	18	8	1
Utak, járdák állapota	5	11	17	3	0
Kerékpározási lehetőség, kerékpárutak minősége	12	17	5	1	1
Kulturális szolgáltatások	7	13	10	1	5
Szórakozási lehetőségek	13	16	4	1	2
Sportolási lehetőségek	4	11	14	3	4
A település csendje és nyugalma	3	9	19	5	0
A helyi közösség összetartása	6	7	17	5	1
Az ipar állapota/fejlettsége a településen	8	15	8	0	5
A szolgáltatásokkal/boltokkal való ellátás a településen	2	9	21	4	0
Munkalehetőségek a településen	16	15	2	1	2
Összességében a gazdasági fejlettség a településen	8	14	8	1	5

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Balástya	Nagyon rossz (1)	Rossz (2)	Jó (3)	Nagyon jó (4)	Nem tudom megítélni
A település általános állapota/helyzete	0	5	28	25	2
A természeti környezet állapota	2	10	33	14	1
Tömegközlekedés (más településekkel való összeköttetés)	4	7	28	19	2
Bölcsődei ellátás	2	0	21	20	17
Óvodai ellátás	2	2	20	23	13
Alapfokú oktatás (általános iskola)	3	2	27	19	9
Közbiztonság	1	5	34	19	1
Idősebbekkel való törődés	0	4	25	22	9
Fiatalok helyzete/lehetőségei	10	26	19	4	1
Alapvető egészségügyi ellátás	5	18	34	1	2
Terek, parkok állapota	0	2	34	24	0
Utak, járdák állapota	7	11	34	6	2
Kerékpározási lehetőség, kerékpárutak minősége	5	15	28	9	3
Kulturális szolgáltatások	3	21	31	3	2
Szórakozási lehetőségek	17	28	11	0	4
Sportolási lehetőségek	2	15	36	2	5
A település csendje és nyugalma	1	3	35	18	3
A helyi közösség összetartása	5	12	32	5	6
Az ipar állapota/fejlettsége a településen	6	24	19	1	10

A szolgáltatásokkal/boltokkal való ellátás a településen	2	14	33	10	1
Munkalehetőségek a településen	12	31	12	0	5
Összességében a gazdasági fejlettség a településen	5	15	35	3	2

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Csengele	Nagyon rossz (1)	Rossz (2)	Jó (3)	Nagyon jó (4)	Nem tudom megítélni
A település általános állapota/helyzete	0	1	12	7	0
A természeti környezet állapota	0	1	10	9	0
Tömegközlekedés (más településekkel való összeköttetés)	5	10	4	1	0
Bölcsődei ellátás	1	3	9	4	3
Óvodai ellátás	1	2	8	6	3
Alapfokú oktatás (általános iskola)	0	1	8	11	0
Közbiztonság	0	0	9	10	1
Idősebbekkel való törődés	1	0	9	8	2
Fiatalok helyzete/lehetőségei	1	7	9	1	2
Alapvető egészségügyi ellátás	1	3	10	5	1
Terek, parkok állapota	0	1	7	12	0
Utak, járdák állapota	1	4	11	4	0
Kerékpározási lehetőség, kerékpárutak minősége	2	8	4	1	5
Kulturális szolgáltatások	0	3	11	4	2
Szórakozási lehetőségek	4	5	9	1	1
Sportolási lehetőségek	2	5	10	3	0
A település csendje és nyugalma	0	0	7	13	0
A helyi közösség összetartása	1	2	10	6	1
Az ipar állapota/fejlettsége a településen	3	3	10	1	3
A szolgáltatásokkal/boltokkal való ellátás a településen	1	2	10	7	0
Munkalehetőségek a településen	3	9	3	2	3
Összességében a gazdasági fejlettség a településen	0	7	11	2	0

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Kistelek	Nagyon rossz (1)	Rossz (2)	Jó (3)	Nagyon jó (4)	Nem tudom megítélni
A település általános állapota/helyzete	2	8	61	9	3
A természeti környezet állapota	1	20	49	9	4
Tömegközlekedés (más településekkel való összeköttetés)	0	8	39	24	12
Bölcsődei ellátás	3	2	33	21	24
Óvodai ellátás	2	4	37	22	18
Alapfokú oktatás (általános iskola)	4	7	38	19	15
Közbiztonság	2	14	45	19	3
Idősebbekkel való törődés	1	17	36	15	14
Fiatalok helyzete/lehetőségei	15	40	19	2	7
Alapvető egészségügyi ellátás	7	19	49	6	2
Terek, parkok állapota	1	8	53	20	1
Utak, járdák állapota	9	34	35	4	1
Kerékpározási lehetőség, kerékpárutak minősége	10	27	40	4	2
Kulturális szolgáltatások	7	26	38	8	4
Szórakozási lehetőségek	13	41	15	6	8
Sportolási lehetőségek	3	13	52	10	5
A település csendje és nyugalma	1	8	51	23	0
A helyi közösség összetartása	8	20	43	3	9
Az ipar állapota/fejlettsége a településen	10	27	23	2	20

A szolgáltatásokkal/boltokkal való ellátás a településen	6	11	53	13	0
Munkalehetőségek a településen	16	32	23	0	12
Összességében a gazdasági fejlettség a településen	4	26	37	2	14

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Ópusztaszer	Nagyon rossz (1)	Rossz (2)	Jó (3)	Nagyon jó (4)	Nem tudom megítélni
A település általános állapota/helyzete	2	8	29	6	3
A természeti környezet állapota	3	3	32	10	0
Tömegközlekedés (más településekkel való összeköttetés)	5	12	23	7	1
Bölcsődei ellátás	2	0	14	16	16
Óvodai ellátás	2	1	14	16	15
Alapfokú oktatás (általános iskola)	2	8	17	8	13
Közbiztonság	2	4	28	12	2
Idősebbekkel való törődés	2	10	22	10	4
Fiatalok helyzete/lehetőségei	9	26	9	0	4
Alapvető egészségügyi ellátás	5	10	27	2	4
Terek, parkok állapota	3	11	30	3	1
Utak, járdák állapota	3	12	29	4	0
Kerékpározási lehetőség, kerékpárutak minősége	8	4	23	11	2
Kulturális szolgáltatások	9	20	13	3	3
Szórakozási lehetőségek	18	26	3	0	1
Sportolási lehetőségek	7	25	13	0	3
A település csendje és nyugalma	0	1	21	24	2
A helyi közösség összetartása	4	13	23	5	3
Az ipar állapota/fejlettsége a településen	8	30	5	0	5
A szolgáltatásokkal/boltokkal való ellátás a településen	7	21	20	0	0
Munkalehetőségek a településen	14	22	9	0	3
Összességében a gazdasági fejlettség a településen	4	19	20	0	5

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

Pusztaszer	Nagyon rossz (1)	Rossz (2)	Jó (3)	Nagyon jó (4)	Nem tudom megítélni
A település általános állapota/helyzete	0	6	34	7	2
A természeti környezet állapota	0	0	27	21	1
Tömegközlekedés (más településekkel való összeköttetés)	4	14	20	9	2
Bölcsődei ellátás	0	0	18	15	16
Óvodai ellátás	0	0	17	18	14
Alapfokú oktatás (általános iskola)	3	6	23	9	8
Közbiztonság	0	1	27	20	1
Idősebbekkel való törődés	0	5	25	12	7
Fiatalok helyzete/lehetőségei	4	26	14	1	4
Alapvető egészségügyi ellátás	2	8	31	8	0
Terek, parkok állapota	0	3	27	19	0
Utak, járdák állapota	0	12	34	3	0
Kerékpározási lehetőség, kerékpárutak minősége	2	11	20	3	13
Kulturális szolgáltatások	2	21	21	0	5
Szórakozási lehetőségek	7	30	6	1	5
Sportolási lehetőségek	2	22	18	0	7
A település csendje és nyugalma	0	0	19	28	2
A helyi közösség összetartása	1	8	29	9	2
Az ipar állapota/fejlettsége a településen	3	29	9	0	8

A szolgáltatásokkal/boltokkal való ellátás a településen	3	14	29	3	0
Munkalehetőségek a településen	10	32	2	0	5
Összességében a gazdasági fejlettség a településen	1	27	18	0	3

Forrás: Primer kutatás alapján saját szerkesztés (2025)

M11 Ábrák jegyzéke

1. ábra: Az egy főre jutó GDP átlaga Magyarország vármegyéiben, 2022 (1000 Ft).....	11
2. ábra: A területi elmaradottság öt fő tényezője	13
3. ábra: Magyarország közigazgatási területbeosztása, 2025.....	21
4. ábra: Magyarország járásai, 2019.....	22
5. ábra: A 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján hazánk fejlesztendő járásai	23
6. ábra: Kedvezményezett települések a 105/2015. (IV. 23.) Kormány rendelet szerint, 2015....	25
7. ábra: A Kisteleki járás elhelyezkedése, 2025	26
8. ábra: A Kisteleki járás települései, 2025	27
9. ábra: A Kisteleki járás települései külterületi népességének megoszlása, 2011 és 2022 (%)...	29
10. ábra: A kitűzött célok és az alkalmazott saját kutatási módszerek összefüggése	46
11. ábra: A magán állótőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban	49
12. ábra: A vállalkozási környezet mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban.....	50
13. ábra: Az infrastrukturális tőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban.....	52
14. ábra: A társadalmi tőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban	53
15. ábra: A humán tőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban	55
16. ábra: A kulturális tőke mutatóira vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban	56
17. ábra: Az összes mutatóra vonatkozó KFM 2013 és 2022 közötti százalékos változása a fejlesztendő járásokban	57
18. ábra: A Kisteleki járás népességének alakulása, 2013-2022 (fő).....	58
19. ábra: A lakónépesség változása Magyarország településein 2011 és 2022 között (%)	59
20. ábra: A Kisteleki járás kor és nem szerinti megoszlása, 2022 (fő)	60
21. ábra: Az állandó népességből a 0-14 évesek aránya, 2013-2022 (%).....	61
22. ábra: Az állandó népességből a 65-x évesek aránya, 2013-2022 (%).....	61
23. ábra: Magyarország járásainak népsűrűsége, 2022 (fő/km ²)	66
24. ábra: A társadalmi és demográfiai helyzet mutatóiban történt változás a Kisteleki járás települései esetében, 2013-2022 (% , 2013=100%)	67
25. ábra: Az SZJA adófizetők fajlagos száma a Kisteleki járás településein, 2013 és 2022 (fő/100 lakos).....	69
26. ábra: A lakás és életkörülmény mutatóiban történt változás a Kisteleki járás települései esetében, 2013-2022 (% , 2013=100%)	70
27. ábra: A mezőgazdasági regisztrált vállalkozások aránya az összes vállalkozáson belül, 2013 és 2022 (%).....	72
28. ábra: A 429/2020. (IX. 14.) Kormányrendeletben nevesített hazai turisztikai térségek	76
29. ábra: A helyi gazdaság és munkaerőpiac mutatóiban történt változás a Kisteleki járás települései esetében, 2013-2022 (% , 2013=100%)	80
30. ábra: Az infrastruktúra és környezeti mutatókban történt változás a Kisteleki járás települései esetében, 2013-2022 (% , 2013=100%)	83
31. ábra: A gazdasági, társadalmi és környezeti mutatókban történt változás a Kisteleki járás települései esetében, 2013-2022 (% , 2013=100%)	84
32. ábra: A kérdőíves felmérés kitöltőinek kor szerinti megoszlása (%).....	85
33. ábra: A kérdőíves felmérés kitöltőinek az iskolai végzettsége szerinti megoszlása (%)	86

34. ábra: A kérdőíves felmérés kitöltőinek a foglalkozás szerinti megoszlása (%).....	86
35. ábra: A kitöltők megoszlása munkahelyük elhelyezkedése alapján a Kisteleki járásban (%)	87
36. ábra: A kérdőíves felmérés kitöltői között gazdasági tevékenységet folytatók aránya a Kisteleki járásban (%).....	88
37. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a Kisteleki járás gazdasági fejlettségéről (%)....	90
38. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása az elköltözés szándékáról a Kisteleki járásban, településenként (%).....	90
39. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a Kisteleki járás települései iránti szeretetről (%).....	92
40. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a Kisteleki járás települései életében való részvételről (%).....	92
41. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a Kisteleki járás településeinek fejlődéséről (%).....	96
42. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a turizmusról, mint lehetséges kitörési pont a Kisteleki járásban (%).....	99
43. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a turizmus hozzájárulásáról az egyéni életszínvonalhoz a Kisteleki járásban (%).....	100
44. ábra: A kérdőíves felmérés kitöltőinek véleménye a lehetséges tevékenységek/turizmusformák kialakításáról a Kisteleki járás településein (fő).....	101
45. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a lehetséges tevékenységek/turizmusformák kialakításáról a saját településük vonatkozásában (%).....	102
46. ábra: A kitöltők véleményének megoszlása a mezőgazdaságról, mint lehetséges kitörési pont a Kisteleki járásban (%).....	103

M12 Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A NUTS rendszer területi szintjei.....	21
2. táblázat: A Kisteleki járáshoz tartozó települések fejlettségi besorolása	28
3. táblázat: A Kisteleki járás területi mérlege, 2019 (ha).....	28
4. táblázat: A vizsgálatban alkalmazott, területi töke-tényezőket meghatározó indikátorok	37
5. táblázat: A komplex fejlettségi vizsgálathoz használt indikátorok	40
6. táblázat: A félig strukturált interjúk időpontjai, helyszínei és alanyai.....	44
7. táblázat: A Kisteleki járás településeinek állandó lakossága, és a vizsgálatban résztvevő kitöltők száma (fő)	45
8. táblázat: Az összes mutatóra vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022.....	47
9. táblázat: A magán állótőke mutatóira vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022.....	48
10. táblázat: A vállalászási környezet mutatóira vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022.....	50
11. táblázat: Az infrastrukturális töke mutatóira vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022.....	51
12. táblázat: A társadalmi töke mutatóira vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022.....	53
13. táblázat: A humán töke mutatóira vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022.....	54
14. táblázat: A kulturális töke mutatóira vonatkozó KFM és a fejlesztendő járások sorrendje, 2013 és 2022.....	56
15. táblázat: A Kisteleki járás településen a cigány (romani, beás) nemzetiséghez tartozó népesség aránya, 2011 és 2022 (%)	62
16. táblázat: Társadalmi és demográfiai helyzet mutatóira vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban, 2013 és 2022	65
17. táblázat: A regisztrált bűncselekmények fajlagos száma a Kisteleki járás településein (db/ezer lakos) (db)	69
18. táblázat: A bűnözés megelőzésére használt eszközök a Kisteleki járás településein.....	69
19. táblázat: Lakás és életkörülmények mutatóira vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban, 2013 és 2022.....	70
20. táblázat: A Kisteleki járásban végzett korábbi primer kutatás adatai	74
21. táblázat: A regisztrált vállalkozások száma a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban (TEÁOR08: I) a Kisteleki járás településein, 2013 és 2022 (db).....	77
22. táblázat: Ópusztaszer ember alkotta és természeti értékei	77
23. táblázat: A vidéki turizmus formáinak konkrét megjelenése Ópusztaszeren.....	78
24. táblázat: Helyi gazdaság és munkaerőpiac mutatóira vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban, 2013 és 2022	80
25. táblázat: A saját vármegye székhely és a legközelebbi gyorsforgalmi út elérési ideje a Kisteleki járás települései esetében, 2022 (perc)	81
26. táblázat: Infrastruktúra és környezeti mutatókra vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban, 2013 és 2022	82
27. táblázat: A gazdasági, társadalmi és környezeti mutatókra vonatkozó KFM alapján számított csoportátlag települési sorrendje a Kisteleki járásban, 2013 és 2022	83
28. táblázat: A Kisteleki járás kérdőíves felmérés kitöltőinek a száma (fő).....	85
29. táblázat: A kitöltők megoszlása lakóhely-munkahely összefüggés szerint (fő).....	87

30. táblázat: A kérdőíves felmérés kitöltői között a gazdasági tevékenységet folytatók tevékenység jellege szerinti megoszlása (fő)	88
31. táblázat: A Kisteleki járás településein gazdasági tevékenységet folytatók helyszínválasztási motivációja (fő)	89
32. táblázat: A Kisteleki járás települései gazdasági fejlettségének megítélése a kérdőív kitöltőinek véleménye alapján (fő).....	89
33. táblázat: A település iránti szeretet értékelése a kérdőíves felmérés kitöltőinek véleménye alapján (fő)	91
34. táblázat: Egyes települési tényezők átlagos megítélése a Kisteleki járásban településeként, a válaszadók véleménye alapján	93
35. táblázat: A Kisteleki járás településein a legsürgősebben megoldandó problémák a kérdőíves felmérést kitöltők véleménye alapján.....	95
36. táblázat: A Kisteleki járás települései fejlődésének megítélése az elmúlt 10-15 évben (fő) ..	95
37. táblázat: A Kisteleki járás településeinek helyzete egymáshoz viszonyítva a válaszadók véleménye alapján (fő)	96
38. táblázat: A Kisteleki járás településeinek lehetséges kitörési pontjai a kérdőíves felmérést kitöltők véleménye alapján.....	97
39. táblázat: A Kisteleki járás településein a turizmus, mint lehetséges kitörési pont a kérdőíves felmérést kitöltők véleménye alapján (fő).....	98
40. táblázat: A Kisteleki járás turisztikai tényezőinek értékelése a kérdőíves felmérést kitöltők által (fő)	99
41. táblázat: A kérdőíves felmérést kitöltők véleménye a turizmus hozzájárulásáról az egyéni életszínvonalhoz a Kisteleki járás településein (fő)	100
42. táblázat: A Kisteleki járás településein a mezőgazdaság, mint lehetséges kitörési pont a kérdőíves felmérés kitöltőinek véleménye alapján (fő)	102
43. táblázat: A Kisteleki járás mezőgazdasági tényezőinek értékelése (fő).....	103
44. táblázat: A Kisteleki járás településeinek lehetséges kitörési pontjai a településvezetők és a helyi lakosok véleménye alapján.....	112
45. táblázat: A Kisteleki járás gazdasági és társadalmi SWOT analízise	114

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném megköszönni a támogatást és segítségnyújtást mindazoknak, akik segítettek tudományos pályafutásom és a doktori munkám elkészítését. Először is hálával tartozom Dr. Komarek Leventének, témavezetőmnek, aki időt és energiát nem sajnálva évek óta segített, ösztönzött és ellenőrizte a munkám. Szintén hálával tartozok társtémavezetőmnek, Dr. Ritter Krisztiánnak, akivel disszertációm megírása közben kezdtünk el közösen dolgozni, de végig lelkiismeretesen támogatott és kiváló szakmai meglátásaival segítette a munkám.

Szeretném megköszönni Dr. Kis Krisztiánnak azt, hogy évekkkel ezelőtt elindultam a tudományos munkásság útján, rádöbbsentett, hogy többre vagyok képes, mint ahogy azt én gondoltam és az én utam és helyem a felsőoktatásban lesz.

Hálás vagyok a Szegedi Tudományegyetem, Mezőgazdasági Karán dolgozó valamennyi kollégámnak, akiktől nagyon sokat tanultam az évek alatt, készségesen segítettek, javították és ellenőrizték a munkáim, megfogalmazott hasznos kritikáik, tanácsaik és észrevételeik nagyban előre vitték a tudományos pályafutásom. A kollégáim közül kiemelném Prof. Dr. Makra Lászlót, akitől nagyon sokat tanultam az alkalmazott kutatási módszerekről és mindig készségesen állt a rendelkezésemre.

A továbbiakban szeretnék köszönetet mondani Ficsorné Klárának, korábbi tanáromnak, aki szintén sokat segített, hogy a doktori munkám a lehető legjobb legyen.

Nem utolsósorban hálás vagyok a férjemnek, a szüleimnek, a testvéremnek, a barátaimnak és a család valamennyi további tagjának, akik végig támogattak ezen az úton. Elkísértek a legfontosabb eseményekre, szurkoltak és segítettek túllendülni a legnehezebb napokon.